

A
42-183

M.^o del Colegio de la Compañía de Jesús de Granada. Pdo. R. 3969

PROGYMNAS

MATA ARTIS RHETORICAE, IOANNIS

PETREII Toletani vna cum Annotationibus

in Senecae declamationes, controuersias,

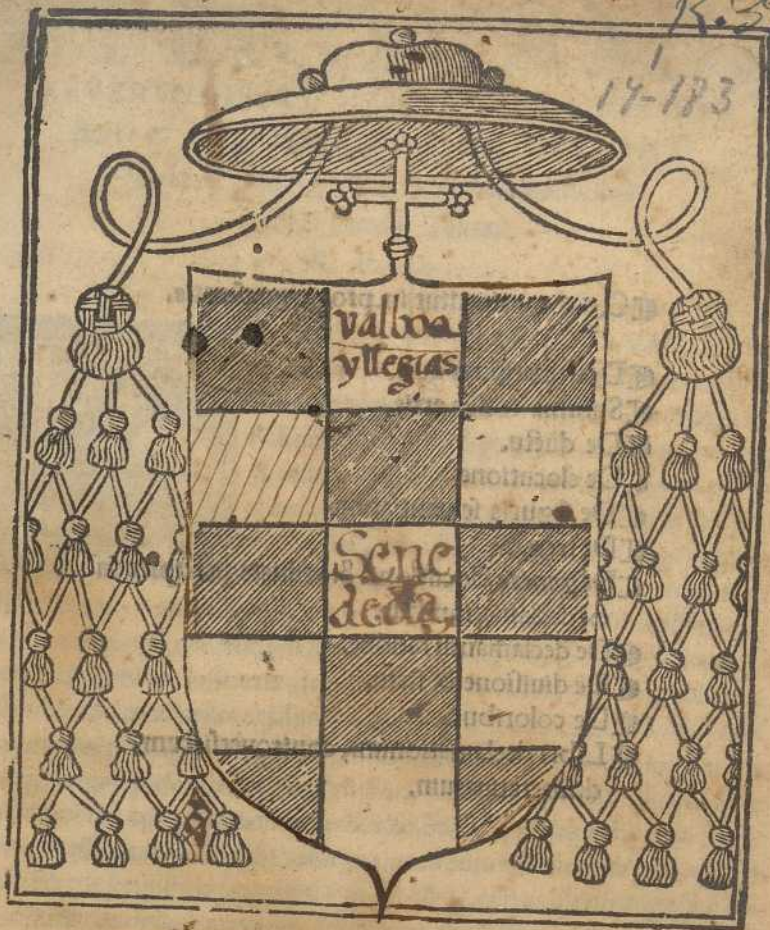
& deliberationes.

Proginasmata

art. rhetor.

Anno. M. D. XXXIX.

PROGYMNAS

MATA ARTIS RHETORICAE, IOANNIS

PETREII Toletani vna cum Annotationibus

in Senecae declamationes, controuersias,
& deliberationes.

Proginasmata
art. retol

Anno. M. D. XXXIX.

*Seneca quatuordecim
volumen 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
et 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

¶ Libri declamationum, controuersiarum,
deliberatiuarum.

PROGYMNAS

MATA ARTIS RHETORICAE

PETER II Tolcani vancum Annotandus

in 2000, the decision was made to

8. 18. 1888

1001251001

Amos M. D. XXXIX

Apr 12. Fri

SALA
 BIBLIOTHECA
 FABR

A
 12
 183

PERQVAM

REVERENDIS, ET MAGNIFICIS VIRIS. D. RE

ctori / & collegis insignis Collegij diui ILLEFONSI

scholæ COMPLVTENSIS moderatoribus

Ioannes Petreius Toletan.

S. P. D.

VVLGATVRVS HOC QVICQVID

est nostrarum elucubrationū, & in Rhetorica præ
exercitamenta & in libros Senecæ declamatorios.
R. Amplissime, Viri digniss. statui huius mei conatus
& instituti reddendam vobis esse rationem. Nam &
nonnullos scio id à me exegisse, & tametsi id non fecis
sent, nostri certe officij est, emeruris aliquando hos
minum iudicijs præoccupata defensione occurrere.

Equidem cum hoc anno aliquid nouæ prælectionis querendū mihi existimarem,
quæ & cum iocunditate fructum eloquentiæ coniungeret, & exemplis simul &
præceptis iuuentutem instrueret, fateor mihi diu in ea inuestigatione sollicito,
nihil occurrisse, quod nostro desiderio magnopere satisfaceret. Nam illos duos elo
quentiæ principes Ciceronem & Quintilianū satis sciebam nunquā intermitten
dos, neq; quicquā posse reperiri, quod cū illorū lectione conferendū esset, sed cum
& alijs locū esse oporteret, eum querebamus, qui non prorsus indigne in illorū
societatem assumeretur. Obtulit nobis fors, quod cura inuenire non potuit. Forte
cum in Senecæ scriptis uersarer, incidi in eos libros, quibus ille uir rogatu filio
rum, è sui temporis declamatoribus selectissima quæq; & acutissima cōgesserat,
quæ ad id tempus memoria, qua ille fuit felicissima retinebat, uel cupiens eorū ui
rorum famæ consulere, quorū nomina simul cum scriptis, nisi ille hoc beneficij
præstitisset, intercidissent, uel filiorū studia propositis uariorū ingeniorū & ui
tjs & uirtutibus iuaturus. Diuiserat ille hoc opus in controuersias & delibe
ratiuas, ut in controuersijs themata iudicialijs similia cōtinerentur, deliberatiuis
autē, quæ eius generis essent. Quæ uero nūc declamationū nomine circūferūtur,
ea nō dubitē è cōtrouersijs à studio quo piā decerpita, & in hoc ueluti cōpendiū
redacta. Quā facile intelli get, qui utraq; cōferet inter se, uidebit enim pleraq; eadē
in cōtrouersijs q̄ in declamationibz. Tū & sententias nescio quas decerpit quis

quis ille fuit ex his quæ extra controuersiam ducebantur a Seneca, quæ in declarationes translatæ non magis quadrant quàm quæ sunt alienissima. Primum igitur ubi ea cœpi lectitare, nondum deprehendebam quid magnæ lateret utilitatis, ubi uero altius progredi cœpi, & cum lectione animum intendere, uisus est mihi thesaurus non uulgaris delitescere, si quis effodere atq; egerere non ignoraret. Nam cum magna pars profectus & usus in hac arte in exemplis atq; imitatione sita sit, uidebam in tanta rerum uarietate, & imitandorum, & uitandorum exempla abunde suppetere, eoq; magis q; in fictis argumentis, & scholasticis, ubi omnia ad laudem & ostentationem ingenij comparabantur, ars non lateret, nec artificium occultaretur, sed omnes uelut merces eloquentiæ explicarentur, cum alius inuentionis suæ, alius elocutionis, alius dispositionis laudem peteret. Seria eloquentiam occultant, diuq; cum us colluctandum est, ut id pateat, quod qui scripsit latere uoluit. Hic autē & diuisiones rerū tractandarum aperte proponuntur, & totius causæ insignes loci in numero habentur, & firmissima argumenta magis se præbent contrectanda, & colores ductusq; obliqui deprehendi gaudent, & amplificationes ultro se ostentant, omniaq; proprius admoventur oculis nec reformidant contrectatū manus. Tum conferre licet quid alius alio aptius, accommodatius, expressius, artificiosius, affectuosius, uerisimilius, ornatius, acutius dixerit, quid melius dici potuerit, quid uitandum, quid emendandum, quid imitandum, tum quæ fuerint magnorum uirorum de his iudicia, quin & breuitas ipsa, uel ad iuuandum, uel oblectandum magis est accommodata, nam neq; latius uagandum est, ut potissima inuenias, nec tædæ longæ lectionis deuoranda, ut in amœnum locum incidas, cum hæc omnia ex acervo seposita & selecta sint. Et adolescentum ingenijs magis fructuosa sunt, quæ cum quadam uoluptate non inhonesta discantis laborem fallunt, cum grauiora studia solutior ætas sustinere uix possit. Ad imitationem uero & exercitationem domesticam is intelliget quantum hæc ratio conducatur, qui non grauius experiri. Hic paratam inueniet syluam & amplam segetem rerum tractandarum, si in eodem argumento se uelit exercere, ita tamen ut & habeat quod sequatur, & quod inueniat, in illo, alieno labore iuuabitur, in hoc gaudebit suo, nam & magnis uiris in eodem themate olim hæc erat contentio de ingenij foelicitate, & eloquentiæ laude certatibus. Hæc cū animo considerassem, intellexi hunc fructū multo uberiorē futurū, si quis hæc ita annotationib; illustraret, ut una sensum & artificium explicaret, hisq; exemplis præceptorū rationē adiungeret, ut & præcepta facilius perciperentur propositis exemplis & hæc ipsa artis illato lumine magis conspicua redderentur. Tætani egomet si qd ad hoc nostra industria opis pos-

set asferre, quàm feliciter nondum scio, certe consulte parum, qui illectante com-
mentationis uoluptate longius prouectus ante in difficultates incidi, quàm senti-
rem quàm temere me in eas præcipitasset. Primum enim id dumtaxat laboris
assumpseram, ut ea tractare, quæ ad artem pertinerent, deinde ubi est enarrationis
mibi imprudens onus imposui, intellexi, nec liberum esse propter pudorem regredi,
nec satis tutum propter difficultatem progredi. Sustentaui tamen me utcumq;
hac spe, quod intelligerem paratam ueniam in eo opere, quod uix propter insignem
deprauationem ullam enarrationem admittat. Nam si uis mendis esset depraua-
tus quibus uel diuinatione, uel coniectura subueniri posset, dammandus utiq; es-
sem, si non memet in omnes formas ad eius interpretationem uertissem. Nunc au-
tem ita confossus est ingentibus plagis, ita laceri artus & abscissa membra, ut
uix in toto corpore, ut ille inquit, corpus reliquerint. Quis igitur uel Chiron/
uel Aesculapius ibi opem pollicetur, ubi non sit quod opem recipiat? Id autem
dico de quibusdam locis omnino deploratis. Multa alia sunt integra, multa etiã
a nobis utcumq; restituta, pleraq; emendata, multo autem plura interpretata, quæ
propter illius seculi genus eloquentiæ immodico acumine attenuata uelut euas-
nuerant. In his autem hunc ordinem seruaui, ut ante enarrationem illa præcede-
rent, quæ greci ἀποκρυφτά uocant, quæ ante legitimam tractationem præpa-
rationis uicem habent. Hic nos primum complexi sumus fere totius artis sum-
mam, propositis declamationibus, quas nos ex industria lusimus, ut ad has præci-
piendi rationem accommodaremus. Deinde de diuisione, & statu, & coloribus quæ-
dam præfati sumus, quæ huic negotio, ita sunt utilia, ut siue uis non admodum pro-
ficiendum foret. Deinde declamationibus, controuersijs, ac deliberatiuis scholia ad-
icimus, non eius loquacitatis, cuius uulgo sunt commentaria, sed quibus satis sit
indicare ac non legentem confundere. In his præter sententiæ explanationem, lo-
ci, colores, figure, amplificationes, sententiæ, reliquaq; ornamenta notata sunt, &
singulis diuisionis adiuncta formula, quæ similia inuestigaturos possit instrue-
re. Hæc omnia nollem meo tantum iudicio probari, nisi eo magnorum uiro-
rum testimonia accederent, ac uel unius Senecæ poteram esse contentus, qui profe-
cto nunquã iam senex lenioribus hisce, & iuuenilibus studijs se implicauisset, ni-
si & filiorum institutioni, & eiusdem rei studiosorum magnum fructum allatura
sibi persuasisset. Sed & Rhodolphus Agricola uir nostro seculo & in dialecti-
cis, & rhetoricis doctissimus satis declarauit, quid de his libris sentiret, qui anno-
tationes reliquerit in tres, aut quatuor declamationes, qua autem causa ibi substi-
terit, mihi non constat, certe si continuasset, labori nostro satis consulisset. Et Eras-
mus quidem in ea præfatione, quam his libris præposuit, inter omnes, inquit, Se-

necesse lucubrationes nullum opus extare integrum & inuiolatum magis refe-
 rebat publicæ studiorum utilitatis, quam hos declamationum libros. Erant hi
 testes digni, quibus in eloquentia fides adhiberetur. Sed ego meam causam ar-
 gumentis etiam esse puto satis confirmatam, nolo ego principatum ei detrahi,
 cui iustissimo omnium seculorum consensu debetur. Sit dux Cicero, sit princeps
 senatus, sed patietur ille alios in suū ordinem adscribi, neque enim ille regna-
 ret, nisi haberet quibus præferretur. Paretur ex illo solida & uera eloquentia, pa-
 retur facultas & copia orationis, sed in his discatur ars, exploretur artificium,
 sistatur in illo, per hos tamen peruenitur, temperent hæc iocundiora illius
 gravitatem, remittat se aliquando animus ad leuiores, corroboratio inde re-
 diturus ad seria. Per hæc ille creuit, in his enutritus est, & ad illam maiesta-
 tem eloquentiæ ex humilitate declamatoria surrexit, nec tantus in foro fuisset,
 nisi eum genuisset schola. Hæ sunt causæ quibus hunc meum laborem & uo-
 bis & ijs qui bene sentient probatum iri spero. Quem cui tandem potius mun-
 cuparem, quam uobis, quibus esse scio gratissimum, qui hæc nostra studia
 aluistis beneficentia uestra, & ad hæc quantulacumque sunt prouexitis. Quibus
 scio me non tam immortalibus uestris beneficijs deumctum, quanquam & his
 plurimum, quam propensione & animo in me uestro multis argumentis explo-
 ratissimo. Reliquit uos studiorum patronos hæros ille immortalitate dignissi-
 mus FRANCISCVS XIMENEZ huius celeberrimæ Academiæ pa-
 rens. Facite igitur, hoc est in eo quod iam pridem facitis perseuerate, ut illius
 uotis respondeatis. Committunt se uobis studia, & fidei uestre credunt/susci-
 pite causam publicam, causam literarum, uel uestram potius, quorum interest
 illas esse florentissimas.

¶ VALETE.

L Vbet hic protinus in ipso ingressu duas declamationes subijcere in hoc à
 me ex industria compositas, ut intelligant studiosi iuuenes quomodo
 hac arte & exercitatione proficiendum sit, adiungam ijs breuem quandam to-
 tius artificij diuisionem, & uelut artis Rhetoricæ summam, eo faciliorem, quo
 facilius est exemplis quam præceptis artem discere certant autem hæ declama-
 tiones cum prima septimi libri, cuius thema est.

¶ DECLAMATIO DE EO QVI FRA-
 trem patricidii damnatū ex armata nauti imposuit

4to Subiudicial

INTERPRETIS DECLAMATIO

VOBVS Filiis quidam superduxit nouer-
cam. Alterum domi parricidii damnatum tra-
didit fratri puniendum, ille eum exarmato nas-
tigio imposuit. Delatus adolescens ad piratas,
archipirata factus est. Peregrinantem patrem
cepit, & remisit. Reuersus pater, abdicat filiū.

¶ Prima pars pro filio.

NVnquā credideram fore, iudices, vt hec Beneuo-
lentiā ab
men esset, parricidium non fecisse, verum eam esse sentio fortunæ meæ honesta-
acerbitatem, vt quo maxime sperabam me apud alienos exteros inimi- te causæ
cos cōmendatum iri, id nunc aduersus patrem cogar defendere. Nunq̃ Propo-
tamen nobis paternum odium tam erit pertimescendū, nunquā ita ab- sitio.
dicationis infantiam formidabimus, vt pium fuisse pœniteat. Minetur
ille abdicationem, minetur etiam mortem: nobis tamen diffidendū non
est, fratrem non occidisse. Neq̃ vero vos vnquā de me tam male meriti Beneuo-
eritis, o iudices, vt sentiam inuisam vobis esse misericordiam, nec si me lentia à
sententiis vestris dānaueritis, vnquā mihi persuadere potero, non ve- iudiciis
stros animos à sententiis discrepasse. Nec nunc quidem mihi credibile
videretur, patrem stare contra me, nisi domi nouercā haberem. Illa alte-
rum ficto parricidio dānauit, alterū, q̃ parricida nō fuerit, dānare vult, *apocry-
ta orea*
vos videritis an libidini mulieris, vtrumq̃ fratrem dedi æquū sit. Neq̃ *vi. i. præ-
paratio.*
enim ego vnquā tantā mihi de patre immanitatē persuaserim, vt spon-
te sua in eam adductū suspicionē putem. Quis enim crederet infidias fi-
lium instruere, vitā petere, sanguinē concupiscere, vnde isthæc suspicio
incidisset de adolescente per totā vitā modestissimo, & patri obsequētis-
simo. Aut si suspicatus aliquādo esset, satis ne id erat ad tam immanis &
inhumani piaculi fidē? Ita ne consuetudinis parricidii deprehenditur? Et
solis suspicionibus eius sceleris dānatur, cui ne testes quidem, vel apud
alienos fidē faciunt, satis apparet nouercalib⁹ oditis instigatū, his furis
agitatū, inde transfusum & afflatū hunc furorē quo nunc in perniciē
filiorū trāuersus agitur. Ea tamē omnia quallacūq̃ sint narrare, dolor
& indignatio prohibet, infortunii autem mei rationem, & durissimū
patris imperiū, & iustiorē parētē fortunā, & liberatā diuina ope innocē-
tiā audire quæso ne pigeat. Filiū igitur iam ante nouercæ testimonio cō-

INTERPRETIS

uictum, priuato iudicio nullo repugnante damnatum, priuato quoque ministerio puniendū dare volens, fratrem sibi carnificē accersit, hoc vno satis indicans, quā facile parricidū crediderit, qui me posse putauit admittere. Fratrem, inquit, hodie occisurus es, en tibi eum ligatum tra- do. An non quiduis potius suspicerer quā illum ex animo loqui? Deinde ubi illa gemmantem audiuit, parricidam, culeum, mortem, tristissima omnia, & atrocissima, quid animi putatis habuisse me? hæsi, obstupui, & in illa mentis confusione & dolore animi, ingentes in fratrem irarum estus conceperam, quauis tunc morte, quouis supplicio dignus videba- tur. Vbi autem me repressi, & ad me redi, illa eadem, quæ in fratrem ani- mum accenderant, mitigare incipiunt, & ab iracundia in misericordiā conuertere. Quid, inquam, unde ille istum furorem posset concipere? quo patris merito? Vnde tam repentina infania? Deinde ubi nouerca recordatio subit animum, tunc multo magis nostræ domus cepti mis- fereri, & fratris innocentiam apud me deplorare, ac nostris etiam times- re fortune. Quid igitur facerem? fratrem defenderem? multo magis pa- trem irristarem, negarem me obsecuturum? in me suspicionem transfer- rem. Quod vnum licuit honesto consilio fratrem seruauit, ut & ille alia- quando patrem seruare posset, recepi me facturum, ne nouerca faceret. Quid ego vobis nunc inter eundem exponā iudices, vtriusque lachry- mas, mutuos amplexus? quid non frustra imploratum numen, & inuo- cata sydera, quid nō tam querētis se ad mortem duci, quā immerito duci, obtestationem. Quid gemitus non vitam à me, sed aliud quoduis mortis genus deprecantis, nec si parricida quidem fuisset, tunc occide- re potuissem. Non credidi fateor iudices, nec de fratre parricidium, nec in ea domo, ubi nouerca esset, & pater tam credulus, ut fratri fratrem occidendū daret, seruare volui, in altum prospexi, natem oculis inue- stigauit, cui abducendū darem, sed fortuna quæ illum inusitato erat ser- uatura miraculo, non passa est innocentiam tutam cōmunibus esse præsi- diis. Dubiis illū superi seruare voluere periculis, ut seruatus non dubiā faceret suæ innocentie fidem. Paruū erat in littore nauigium, ac potius sutilis & rimosa cymba, nullam in eo haberet nocens salutis spem, tibi autem frater, dixi, pro remis velisque innocentia erit, si tibi bene consc- ius es, quod satis credo, ne verere, mentis robore subnixus tantū elemē- ti vastitatem. Voluissem ego tutius te dimittere, sed satis tutus est, qui

διαλο-
γισμός.

διαπό-
ρσις. i.
addubio
ratio cũ
ἀποφα-
σις sine
ἀπολογία
γίγνεται.

παρά-
δοξα. i.
affectuū
expressio.

μωωσις
diminu-
tio.

DECLAMATIO

adiutores deos habet, quos ego tibi ad futuros spero. Neque vero hanc meam spem euentus destituit. Sed narret potius vobis pater quid deinde acciderit, exponat qualem habuit navigationis cursum ille damnatus, quæ fuerint superi illi impio, quomodo euaserit inuitabilia aliorum pericula, qualem expertus sit illum quem tanquam parricidam damnauerit. Neque enim arbitror cum illi in mentem venerit se illi homini vi tam debere, à quo prius insidiis petitam dicat, non mutabit mentem suam, aut cum se à piratis captum & ab illo dimissum meminerit, non omnem animo suspicionem abiciet, Poteram ego. Indi sic aduersus patrem causam meam defendere, ut dicerem me non potuisse magis obsequi quam obsequutus sum, nec me pepercisse fratri, sed nouum illi mortis genus excogitasse. Quis enim crederet in exarmato nauigio aliquam esse salutis spem? omnia formidant, omnibus momentis velut impendentem mortem sibi intueri videntur, etiam qui instructissimis vehuntur nauigiis. At qui dissoluto, & iam fere vndas accipiente imponitur, is mihi desperata salutis spe, tanto acerbius mori videtur, quanto durius est mortem expectare quam incurrere. Exponerem maris pericula, & insidi elementis semper timendas insidias, ventorum iracundiam, cœli ruinas, quæ omnia si abessent, certe viatico & omni ope destitutū ipsum sponte sua collapsurum erat credibile. Qui igitur hac defensione ommissa, si non admodum verecunda, certe tuta & patri non improbanda mauult confiteri, is certe non videretur facturus, nisi suæ confessionis iustam se putaret habere rationem. Qua enim me ratione conuincere debuisse tam duris obsequi imperiis? Aut quomodo mihi liceret facere, quod tibi non licebat imperare? An licet cuiquam imperare, quod publicæ leges prohibent, quod ius, quod humanitas, quod natura vetat? Esto certissimis testibus, irrefragabilibus argumentis signisque deprehendisses, rem non coniectura aliqua, sed oculis manibusque teneres, at citra publicam potestatem, & legum auctoritatem tuū non erat in quenquam animaduertere. Non permittit lex nec in seipsos sæuendi facultatē, permittet in alios? Eripit gladium contra nos ipsos, & in aliena viscera patietur destringi? Cumque omnia nostra nostri iuris sint, vel ad abutendum, vel profundendum, in corpus certe nostrum istud ius non reliquit. Quod igitur in nos non licet, licebit in alios? Quod in alios nefas est, fas erit in filium? Neque enim quemadmodum filios licet domi erudire,

ταπεινός
ἀντίς
πῆρις
Figura
tum, cū
aliud iō
telligit.
Adit ad
cōfirma
tionem.

Stat de
fensionis
cōstitui
tur.

Propos
tio ad
uersarij.
A relati
uis / uel
à causa.
ἐπιτο
wh. i. cō
cessio.

A miōri
καὶ μᾶλλον
gradatio
Solutio
similitudis

INTERPRETIS

corripere, & in feueriore disciplina continere, ita grauiore permittitur afficere supplicio, imo ignoscatur potius in alium quēuis per iracundiam inflicū vulnus, irrogata poena, quā in filium, quanto enim hic magis natura impellit ad amorem, tanto cum exuere & à se velut expugnare minus est tolerandum. Quod si de compertis sceleribus & conuictis criminibus nō licet nobis poenas sumere, nec suarū iniuriarū lex quēquē esse permittit ultorem, vbi ea vel incredibilia sunt, vel per summā iniquitātē conficta, protinus sententias nostras ad innocentiae dānationē præcipitabimus, non exacte pensabimus singula, nō positis affectibus rem ipsam intuebimur, nō omnia cōferemus inter se, non verisimilitudinē, non credibilitatē considerabimus: sed protinus quasi oraculū sit inuidi inimici nouercae demū testimoniū, ita ad male sentiendū properabimus! Omnē excludemus rationē, omnē sedatae mentis cōsiderationē, & solā patiemur regnare libidinē, solam iracundiā! Debuisset profecto cum ad te tantū crimen est delatū, vel ipsa atrocitas à credendo deterre re. In alienis, in exteris, in inimicis scelus nobis non persuademus sine magnorū cōmodorum expectatione, nec sunt credibilia flagitia quae inuitamēto carent, at tibi parricidiū credibile visum est deferēte muliere, deferente nouerca, in vtraq; impotens, affectus in vtraq; impotens est odiū. Quemadmodū nec amare moderate norūt, sic in odio, in inuidia, nihil est illis mediocre, nihil temperatum. Nōne apud te cogitasses paululū filius est qui defertur, A me gentis, apud me educatus, indulgentib; gener habitus ad hunc diem, nihil in eo haecenus nefarium, nihil impium, nulla libido, nullus luxus, nulla profusio, nullae insidiae. Tam subito extitit haec impietas, tam repente hanc immunitatem contraxit. Crede mihi si tute collegisses paululum substitisset ille impetus, atq; ille ardor animi refrixisset. Quid cum muliebris audacia venisset in mentem, cum nouercalis odii faces, & illae furiae insano dolore concitate occurrissent animo, potuisses ne non damnare credulitatem tuam, & adhibitae fidei à te ipso poenas exigere? Sed me miserum potuisti pater potuisti filium ad necem destinare, & hanc totam meam orationem durities tua redarguit. Spectasti siccis oculis vtriusq; filii lachrymas, & illius, innocentiam suam apud te frustra complorantis, & meas, tam crudele ministerium reformidantis. Audisti inconcussus, inuocatos matris antiquae manes, & plus apud te valuit nouercae libido, quā

DECLAMATIO

pristinae coniugi debitus amor. Transiisti allegatas tibi olim in pue-
 ro blanditias, & gestatam olim in vultu infantiam, & testatum saepe
 osculo/saepe complexu puerilem affectum. Illachrymandum tibi fuit
 vel si parricidam crederes, videri poteras rigore isto, & immanita-
 te parricidium comprobasse si alio teste, quam nonerca deprehendis-
 ses. Sed quid ego haec miror? Quid ad haec stupeo? Cum ne diu-
 na quidem testimonia tibi fidem faciant. An vero tu putas alia quam
 diuina ope seruatum, diuina providentia ereptum? Erras / si aut vlti-
 lentum mare casu credis dissoluto / & quassato abstinnisse nauigio, aut
 ventorum furorem pepercisse fluctuanti cymbulae, aut ipsam spon-
 te sua scopulos deuitasse, aut vt haec omnia euenire potuerint ipsum si-
 ne alimento, sine viatico, agrum alioqui & deficientem spiritum sus-
 tentare potuisse. Quid, nonne illud miraculi instar est cum in pira-
 tas inciderit, non iugulatum, non in fluctus abiectum? Quid autem
 non iugulatum, Immo vero exceptum, recreatum, ad summum inter
 ipsos honorem euectum, in tam multa casus potestatem non habet,
 nec fortunae locus est in tam multiplicis euasione periculi? Vt tu au-
 tem nauigares / & instructissima naut naufragium faceres, inuitante
 prius coelo ad nauigationem, & blandiente vento, deinde subita tem-
 pestate à destinato cursu abreptus ad eum appellares, cuius aliter pie-
 tatem exspirari non poteras. Quis tandem casus, quae fors efficere pos-
 tuisset, hoc vno pacto se poterat innocentia vindicare, haec vna ratio
 relicta erat ad pietatem probandam, vt locus illi parricidae esset perpes-
 trandi parricidii, & non perpetraret hanc vnam illi ea quae semper inno-
 centes tuetur diuina providentia obtulit. Quis te non credidisset, aut
 mersum fluctibus, aut à piratis interfectum? Immo quis aliud suspicari
 potuisset: ne ille quidem hoc aperuisset piratis te patrem suum esse. Quod
 si nec tuum caput ante petuisset insidiis, quod tu videri vis: tamen tan-
 ti sceleris tibi suspectum alienato à te animo esse oportebat, dum id oc-
 curreret paternum te iam olim exuisse affectum cum de filio id suspica-
 ri potuisti, multo autem magis cum meminisset, per te iam, & indi-
 gnissimam nece potuisse interire, & extremo cum parricidiis plesti sup-
 plicio, multoq; plus se piratis quam patri deberet. Hac cum oc-
 currerent, nisi ea esset pietate & mansuetudine quam nullae vincerent
 iniuriæ, nonne putas ingentes illi irarum faces haec omnia admo-

Ab euen-
tu.? π α γ γ ε
θ ω σ ι ςSpes &
laudi.
A facili
animus
uelut ab
effectis
causae

INTERPRETIS

uere potuisse: nōne in vindictæ flāmas & incendia excitare? Si non vt te occideret, at saltem vt se implacabilem ostenderet, vt fictis interim minis sæuiteret, vt exprobraret tibi sæuitiam, crudelitatem increparet, at ille horum omnium, nec meminit quidem, vltro occurrit in amplexus.

ὁ πῶτος
πρῶτος
πρῶτος
α.
διασφα
λῆ.
ἀντισφα
γωγῆ. i.
pēsatio.
Epilog?
i. ptis.

Cumq; hic nondum agnito filio percussorem ratus supplicis habitu sese ad genua demitteret, ille contra præoccupans, & nunc, inquit, pater si filium perdere voluisti, potes, si noluisse, ignosce. Cumq; ille subito prodigio attonitus hæreret, tantoq; magis expauesceret, filii in se suspectum animum reformidans, ille non passus diutius in tanta esse mentis confusione, bono animo esse iubet, omnemq; sollicitudinem depellere, consuluisse quidem sic deos venturo patris periculo, & tantis rerū vicibus id esse actum, vt aliquando filius patrem seruare posset. Semper in te pius, inquit, fui, nec istam pietatem, aut opinio de me tua, aut infortunia mea mutarūt. Nec vllum arbitror tuū in illa credulitate crimē, noueræ illud fuit odium, noueræ furor, nunc illud percōmode actū est, vt aliquando credas fideles te habere liberos quā vxorem. Si te in patriam reduxero, inuidiosum fortasse faciam præsentia mea. Quod vnum possum, in patriam te incolumē cum nauti remitto, tantūq; moneo, ne posthac malis noueræ, quā filiis credere, ac si per te licet nemo a filio seruatum sciet. Audebis ne pater cum hæc audieris redire ad obstitatam tuam suspicionē, & refricare tua vulnera? audebis coram his diutius testificari crudelitatem tuam? & hos voles esse ministros, vel pertinaciar tuar, vel sæuitiar? At ego quanquā tu nimis obstinate odio tuo indulgeas, mihi persuadere non possum te, cum primū filium intuereris, non istam emolliuisse duritiem, non illachrymasse cum eius orationem audires, non sic ab illo discessisse, vt tuam antiquam inhumanitatem damnares, vt incensares teipsum. At vbi in noueræ conspectum venisti, vbi te solitis illa cepit dementare veneficiis, redisti ad ingenium tuū, continuo cum illo poculo, & filiorū odium ebibisti, transfudit illa in te suam impotentiam, afflauit tibi suū furorem, ignosce pater, ignosce, eisdem me illa venenis in rabiem egit, vt mutuis contentionibus in perniciem filiorum patrem exagitaret, vt spectaculum illi gratissimum nostræ stirpis præberet exitium. Damnaui tu olim filium parricidit, cum ad necem destinaui. Ille cum tibi vitam dedit, damnaui ingrati, damnaui inbumani. Quod si nec tibi per leges licebat imperare, quæ id solum punis

DECLAMATIO

si volunt, quod sit in publica iudicia delatum, nec si maxime liceret, hu-
 iusmodi erat crimen, ut vel certis testibus deprehensum, patri præfer-
 tim deberet esse credibile, quod si nullis signis, nullis indicis, sed solo
 nouerca testimonio collegisti istam suspicionem, quod tamen apud te
 valere debuisset, non ita tamen, ut deorum providentiam negligeres,
 nec erepta tot periculis innocentia, seipsam tibi comprobare non pos-
 set, non ita, inquam, ut antiquam tuam / vel suspicionem / vel deceptio-
 nem pluris quam perspectam filii pietatem deberes facere, si nihil in qua
 horum tibi adiumento est, si nec ineptum quidem habes imperii tui præ-
 textum, si omnia tibi sunt aduersa, omnia infesta, puto non succensebis
 si dixerō, ignosce pater obtemperare non debui. Tunc vero mihi subeu-
 da fuisset tuæ dānationis inuidia, tunc ego in me transulissem tuæ cru-
 delitatis infamiam, tunc ut iustissime tu imperares, ego iustissimam su-
 stinerem totius posteritatis execrationem, omnium odium sæculorum,
 tunc ego sacer essem publicis deuotionibus & caput omnium parentum
 omnium fratrum diris impetendum. Neque enim existimes quia tibi li-
 ceret imperare mihi licuisset obsequi. Quis unquam fratrem talibus
 adhibuit ministeriis? Quis in sua crudelitate germanorum requisuit
 operam. Quedam sunt alloqui honesta natura, quorum tamen admini-
 strationem natura exhorrescit, ad quorum non intuitum non contres-
 tationem / sed mentionem solam obstupescit animus. Quid matrimo-
 nium nonne permissum? Nonne honestum? Cur igitur non petit fi-
 lia patris complexus? Cur erubescit filius matris concubitus? Seruum
 & liberum natura non distinxit, sed fortuna, nemo tamen seruis magis-
 tratus demandat, nec imperio præficit. Cibum potumque non solum na-
 tura permittit, sed & necessitas exigit, vescentem tamen in publico sine
 reprehensione non feras. Magistratibus sententiam ferre licet de nece
 vitæque aliorum, nec tamen his quæ ab ipsis imperantur manus admoue-
 re decorum est. Quid enim deceret eosdem & magistratus esse & carnis-
 fices. Et ut proxime ad factum tuum accedam, sceleratum ciuem interfici
 e republica est. Nemo tamen tradit amicis, nemo cognatis, nemo filiis,
 nemo fratribus puniendum: nec si iuste Brutus filios proditorem mo-
 lentes morte multauit, honeste eius quam imperauit cædis ministe-
 rium obuiisset. Quis enim non auersaretur tacita indignatione patrem
 necem filiorum spectantem? quis ferre posset expedientem virgas, li-

Χαρὴν
 τὸν ποῦς
 simul cū
 ὑπομονῇ
 vñ i. suo
 stetit oēs
 Alterius
 ptis tra-
 ctatio.

ἑωαγω
 γη, reri
 similiū
 inductio

ὑποτι-
 τωσις.

INTERPRETIS

gantem manus, incutientem verbera, & post hoc tetrum spectaculum securim intentantem ceruicibus, & filii madentem cruore: puto obrigissent manus. Et stupenti ferrum decidisset. Est enim intra nos violentior quædam lex, potentius ius, quam quod publicis est infixum tabulis, quod quemadmodum fugere, aut excludere non licet, ita repugnare longe est difficillimum. Finge igitur magistratus id imperasse, vinctum mihi fratrem ab his traditum, continuo ne ego ad cædem currem: protinus fraterno cruore manus respergerem: protinus vindicturus parricidium, & ipse admitterem: Nescis quid sit fratrem occidere, nescis quid patrem. Romani, matris scelera filiarum pietati condonauerunt, & quauis illa merito damnetur, plus tamen filiarum charitas ad absolutionem, quam matris peccatum ad damnationem valuit. At tu vis meam pietatem vnâ cum fraterno scelere damnare, si vllum in fratre scelus extitisset, sed auertant superi, vt vnquam id nobis de iuvene innocentissimo suspicari contingat, sed si id suspicarer maxime, putas, cum præsentis os essem intuitus, cum lachrymis manantes oculos, cum ad genua prouolutum, porrectis manibus vitam precantem, me mei compotem futurum, aut recordaturum quid tu imperasses: ipsemet mihi excidisset. Quid cum eas manus alligare cœpisssem, quibus cum sæpe luseram, an ei feras & serpentes comites adiungerem, quem sæpe in lætis sæpe in aduersis comitem habui: Iam vero cū in culeum insuerē, nōne meminisssem in eodem nos simul vtero gestatos, ex eisdē visceribus natos, eodem lacte enutritos, eisdem studiis educatos, vtrique parenti aliquādo charos, aliquando etiam alteri, simul matris interitum defleuisse, simul extimuisse nouercam, simul eius crudelitatem expertos, illum, oblecto, me demandato parricidio. Hæc cum meminisssem nōne dicerem, frater si tu interficere patrem potuisti, ego te non possum. Nunc demum intelligo, etiam si destinaras, nō potuisses absoluiere. Aliud est inchoare, aliud perficere parricidium. Extorsisset tibi ferrum ē manibus pietas, & omnes furores patris conspectus debilitasset, crede mihi nunquam interfecisses. Ego vero si id facere potuisssem, tibi etiā nunc pater formidandus eram. An tu eum filium domi tuto haberes, qui gementem intra culeum fratrem sustinere potuisset: Si hac me causa abdicares, taceam, nisi simul cum pietate & mens abiisset. Illi vero cur noceat fuisse piratam, qui nisi fuisset, tu hodie non viueres, qui hac sola ratione te

DECLAMATIO

seruare poterat, cui hæc vna proponebatur vitæ cōditio, nisi mallet ex-
 trema omnia pati, seruauit se ille meliori fortunæ, nec vitam paterna
 crudelitate amissam fratris misericordia seruata[m] voluit statim apud im-
 pios profundere. Seruauit se vt aliquando te seruaret. Deniq; nisi sic
 seruatus esset, & nunc parricida crederetur, Quancquā obiticias sane παρομ
 illi piraticam, & relictam vnā illi vitæ conditionem contumeliose λογία.
 exprobres, vitioq; veritas, quod necessitas coegit, modo simul probes
 crudeliorem factum, modo antiquam pietatem exuisse conuincas, Non
 tam in illo pietas clariuisset, nisi in eo vitæ genere retinuisset, vbi psum
 esse probrosam est. Sed fuerit ille fuerit, quod sors obtulit, clemen- ἀντιπο
 tiores prædones inuenerit, quā olim patrem habuit. Pararit sibi ερεα.
 nomen etiam in tanta feritate modestiæ, & æquitatis cōmendatione,
 nos quoq; eius facti inuidiam sustinebimus, & alienæ culpæ poenas
 immerentes dabimus? Diuinandum mihi nimirum fuerat futurum
 piratam, quem ne victurum quidem sperabam, aut eum ad tantas opes
 & imperium peruenturum, quem vivere non eram crediturus, nisi
 nunciasset pater. Quancquā non tu illum piratam doles factū, quem
 & parricidam credi voluisti, nec te infamia filii mouet, cui nullum re-
 liqueras infamiæ locū extremæ turpitudinis nota, quem omnibus tam
 sæculis iudicio tuo execrandum feceras, sed odium, quod in altero tibi
 saturare non licuit, in altero filio persequeris. Non eram id dicturus, si
 mentem tibi tuam relictam putarem: tantum tuorum odium, tam inhu-
 mana crudelitas non potest esse cum sanitate cōiuncta, & tibi honestius
 est furiosum credi, quā inhumanum. Furere enim vel nouercæ vene-
 ficis potuisti, crudelis esse sine vitio tuo non potes. In illo aliena culpa
 est, in hoc tua. Quod enim signum in eo sani hominis sit, qui primum
 id credebat, quod natura, quod ratio, quod consuetudo dissuaderet, qđ
 non coniecturis, non signis, non testibus deprehendisset? Qui deinde
 id imperaret, quod non poterat, & furoris sui alterum vellet ministrum,
 & in parricidio vindicando, fratrem parricidam faceret? quem nec di-
 uinæ prouidentia terrent miracula, nec tot illustrata periculis mouet
 innocentia, qui post agnitam filii pietatem, ipse nunc meum san-
 guinem expetit, qui nouercæ libidini turpissimum adiungit obse-
 quium, qui se etus crudelitati in filiis persequēdis destinauit carnificem,
 qui post ereptam alteri vitam, alteri alimenta, idest vitam vult eripere.

Pecoro.

INTERPRETIS

pere. Nam qui vitæ causas & præsidia quantum in se est admittit, is certe quasi exponere & abdicere à se filium videtur. Neq; vero ego alimenta moror, abdicet ille, persequatur filium, exuat paternum animum, sitiat sanguinem nostrum, nec sit contentus negatis alimentis. Excipient certe piratæ quem elegerit pater, erit apud illos & parricidii defensorii locus, Fovebit publica misericordia, cui priuata negabitur. Erit in hostibus clementia, quam inter meos desidero. Sed nunquid quia ille suæ crudelitati nihil fecerit reliquū, & vos eius crudelitati religionem vestram donabitis. Non ego abdicari, sed abdicationem mereri nolo, nec huius ego acerbitem, sed sententias vestras perhorresco. Mihi enim suspecta domo excludi, funesta familia exturbari pro beneficio est: fugiam vel sic nouerca insidias, & ulterius in nos faciendi occasionem præscriptam. Nolo tamen me coactum fecisse putet, quod ipse altoqui eram sponte facturus. Sustineamus quâlibet rerum indignitatem, modo ne digni fuisset videamur. Demus poenas, modo ne scelere & impietati debitas. In spōtaneum eamus, non imperatū exilium. Relinquamus patriam, relinquamus penates consocios heu nimium fraternæ innocentiae, cōsocios meæ. Regnet in his nouerca, & electis priuigis superba triumphet. Illuc ego frater, ubicunq; gentium es, te sequar. Habebis fortunarum comitem, quem pietatis testem, innocentiae defensorem habuisti. Tristissimū tamen ad te nūcium perferam, nondum te à patre impetrasse ne parricida credereris, nondum expletum insaturabile nouercæ odium, nihil profectū pietate tua, nihil obtentum, quā ut alterum filium relegaret. Illud tamen deum pater testor post tot tuas contumelias inuitus te relinquo, nec in tot nostris infortunis quicquā magis dolet, quā q̄ nostram pietatem tibi probari posse non video.

¶ Altera pars pro patre.

Non est ea iudicis naturæ meæ durities, ut filium propter neglectum patris imperiū fuisset abdicaturus, nisi seruat parricida alieni sceleris in me inuidiam transulisset. Parum est pro nihilo patris imperium habuisse, parum quod parricidam fecit & piratam, parum quod facultatem reliquit, ut iterum parricida esse posset. Quod vero vitam illi debeam qui prius sustulerat, atq; ita debeam, ut illius damnatione ego damnandus videar. Hoc vero. Iudi. quā non debet tam tolerari non potest. An nondum tibi satis putabas tui similem hoc est

Inimicus
tuo in
tuo à co
lore.

DECLAMATIO

parricidam liberasse, nisi nunc quasi insigni pietate glorieris, nisi tibi præmium, quasi pro re bene gesta decerni postules? Non tam peto Iudices ut illum abdicetis, quàm ut me suspecta filii societate liberetis. Me miserum, nisi in parricidam incidissem, alterum domi aluisssem. At ego tanquàm firmum parasssem senectuti meæ præsidium, ita in hoc vno spes omnes meas reposueram: & inani spe deceptus quantum ex alterius immanitate doloris susceperam, tantum huius me, falso heu nimis credita pietate consolabar. Huic vni parcebam, huic gentium defraudabam, huic duriter misereq; vivebam, ut hic alieno labore partis opibus frueretur, & mea abuteretur parsimonia, incòmoda tam & ætate & valetudine navigationem susceperam, cum subito fortuna me diutius errare non passa vno euitato periculo, ex altero liberauit. Plus confectum est Iudices naufragio meo quàm putabam. Didici alterum parricidam visere, & quem non putabam agnoui. Et qui alterius insidias me euitasse arbitrabar, utriusq; tam cauere incipiam. Electus naufragio Iudices nudus, rerum omnium indigus, in piratas incidi. Quis qui filium mortuū, vllò in loco? quis qui vituū crederet, alibi se quàm apud piratas inuenturum speraret? Confirmavit meum ille de se iudicium, id vitæ genus eligendo, quod non nisi parricidæ elegissent, dimisit autem me, cum occidere illi non expediebat, cum nihil erat quod à nudo patre eriperet. Dimisit me ut mortem inferret orantem, vitam dedit, cum puderet vivere, naufragum, mendicum, parricidæ captiuū: & quod turpius est libertum, cum nullo suo incòmodo atrocissimi criminis se exoneraret inuidia. Deniq; dimisit me alterum parricidam domi inuenturum. Roga nunc quid sit q; tibi succenseam, aude patrem impletatis insinulare, aude in me transferre inuidiā vestri parricidi. Neq; à me quisquā nunc exigat Iudices quàm iuste filium dānauerim. Neq; enim à patre id arbitror querendum, cuius potissimum intererat summam in libertis & esse, & credi pietatem. Nam quem filiorum dedecus moueret, si patrem non moueret? sciebam ex eius infamia, ex eius turpitudine potissimam in me partem redundare. Sciebam in patrem tanquàm in fontem filiorum scelera redire, eius placuli labe familiam totam còsquinari, atq; illum quidem vnum esse qui moreretur, sed eodem nos omnes damnari iudicio, ac prope tam odiosum esse patrem, qui parricidam generasset, quàm filium qui patrem voluisset occidere. Hanc ego infamiā,

BB

*Aditus
ad nara
ratione.*

*Trasit
ad cōfir
matio
nep ē m
Timpōr
i. obit
gationē.
A cōtra
rys hēc.*

INTERPRETIS

hoc dedecus, hanc tantam labem, hanc inuidiam, hoc tragicum scelus mihi proportionens ad filii necem, vel vantis suspicionibus, vel ficta calumnia, vel falsis delationibus præceps cucurrissem: non me, vel meum periculum, vel famillæ meæ dedecus, vel nostræ stirpis prospecta execratio retardasset: sed in meas contumelias, in sanguinis & viscerum meorum poenas, in perniciem posteritatis meæ impius & cruentus pater iruerem? Credite mihi omne infandum scelus fide caret, nec sibi auribus

Enthymema. Index in eius persuasione, sed oculis fidem facit. Quod igitur alienis, exteris, barbaris & effratis hominibus incredibile est, ad id ego mihi persuadendum temeraria credulitate pater prosum? O quam sæpe obliuiscor sum Iudices, cum tanti mei certissimis suspicionibus, Quam sæpe pugnavi ut me fallerem, quam sæpe desideravi errorem meum, quam sæpe incurrentem oculis lucem exclusi. Eualuit tamen illius impietas, neque vlla mea patientia, aut dissimulatione potuit evincere, abruptis omnia obstacula, quibus ab oculis tantum facinus auerteram. Fateor Iudices ideo fratri puniendum dederam, ne nostra infamia in vulgus dimanaret, ut intra priuatos parietes cum suo dedecore tantum scelus sepeliretur. Nec nunc in iudicium eram delaturus, nisi istius opera iam res occulta esse non posset. Emisit iste parricidam, & una cum impunitate famillæ meæ dedecus euulgavit, ut vel hoc vno facto se dignum abdicatione mea, dignum dānatione vestra comprobaret. Neque putabam ego magistratus indulgentiores in filium, quam patrem, neque pleniores vos sceleris fidem desiderare quam qua pater incredulitati suæ satisfecisset, neque relicturum sibi adiutorem clementiæ vestræ, qui meæ sibi iam ipse occlusisset. Hec pro certo habens nolui Iudices nolui apud vos nostram efferre ignominiam, & labem famillæ meæ patris accusatione diffundere. Nam si quando ad vos tanti sceleris immanitas deferretur, id sit iam interfectis parentibus, iam expleto piaculo. At qui vni insidias effugiunt, æquum est ne ad vos ultores contumelias suas deferant, suppriment intra se, et extinguant incendium infamiae suæ, nec patiantur in alienas familias ferre pere. Ignoret sæculum scelus suum, nec tam perditos fuisse mores nostros posteritas agnoscat. Cui autem æquus sit à legibus potestatem in filios animaduertendi dari, quam quibus maxime filiorum peccata dolent, quam quibus natura concessit: ut ad quos potissimum virtutum premias pestant, eisdem scelerum supplicia, flagittorum poenæ, severa

Allegoria.

A maiori, a contrariis.

DECLAMATIO

orq; ad coercenda vitia disciplina permittatur. Quemadmodū igitur A simili, nemo patrem culparet, nemo reprehenderet, si alia minora flagitia domesticā seueritate pro patria potestate comprimeret, modo debitas sceleris poenas irrogaret, ita nec si grauiora quidem iustis afficiat suppliciis, præter ius præterq; legem fecisse videri debet. Tam enim pro patricidio levis poena mors est, quā pro profusione, vel luxu immoderata fuisset. Si hæc punire & coercere non immodico supplicio permittitur, longe atrociora & indigniora multo leuiori poena mulctari, cur quisquā non patitur? Mors autem leuissima poena est, qui suæ vitæ causam voluit interimere. aliquid tamen morte atrocius est, cum mortem infamia comitatur, cum supplicii acerbiteriam propositi dedecoris & contumeliæ cogitatio vincit. Hæc inueni quomodo filio remitterem, quomodo ex illa poenarum grauitate multum decederet, quomodo etiam pro piaculi atrocitate bene secum actum putaret. Nolui in publicum producere, detraxi hominū spectaculum, publicas execrationes, indignationem mortalium, quæ omni mortis atrocitate terribilliora sunt, intra domū damnauit, fratri puniendum dedi, quem putabam & fraternum dedecus melius celaturū, & scelus in patrem lubentius vindicaturū. Nam ad quem quæso confugerem, si paternæ iniuriæ filium non mouerent? Quem implorarem si se ille vindicem negaret? Volui alterius pietatē experiri, cum alter ius impietatē iam nossent. Cognoscā dixi apud me, an duos filios parricidas habeam, alterū certius deprehendi quā vellē, alter mihi explorandus est. Si paternæ iniuriæ vindictā detrectarit, non dubitū est, quin cum illo sentiat, quin cū illo conspirarit. At ille astutior fuit, quā ego cogitauerā. Cū parricida consensit, & mihi pietatis suæ fidem fecit, scilicet, ut hoc vno mihi magis inuisus sit, q̃ opinionem meā tandiu simulata pietate deluserit. Quid me vno miserius, cui qui parricida creditus non est, tandiu esse potuit? alter creditus est & fuit, alter cum esset, creditus non est. Verum toleranda hæc utcumq; forent, nisi in eum euentū fratrem emisisset, ut & iterū patrē posset occidere. Nam q̃ me non occidit Iudices non sunt pietatis, sed calliditatis. Non pepercit vitæ meæ, sed suæ famę cōsuluit. Videbat, si me occidisset, iudicium meum, sui dānationem comprobati, tolli, si vlla tentati parricidii fuisset, dubitationē, nec posse latere tantū scelus. Sponte sua si homines tacerent, ventos, maria, aurasq; ipsas per ora ho-

BB II

Compendium totius fere rhetorici artificii.

minum perlaturas. Id cum sciret neq; in mea nece vilam sibi merce-
dem videret propositam, nihil iam nec speraret à perditio, nec eripere
posset à nudo, vitam donauit, quam eripere illi erat incōmodissimum.
ἀνασχεῖ Iacta nunc vitæ beneficium, iacta filii pietatem. Laudetur ille in inuit-
ὅν cum diam meam, Ego vnus sim ingratus, ego inhumanus, qui beneficia nō
παρὰ agnoscam, modo illud constet, qui nunc vitam dedit olim eripere vo-
μολοῦ luisse. Modo fateare cum occidere tēaret, maxima potuisse sperare emo-
γία. Epi lumenta, cum viuere permiserit, nil nisi odium omnium mortalium.
logus. Hæc cum contuleris, intelliges quā illi vitam non debeam, qui non
donare nō poterat, intelliges quā dignus sis abdicatione, cui pater vi-
sus dignus non sit, in cuius ultionem parricida necaretur, qui quantum
inte fuit, parricidii perpetrandi facultatem reliquisti, qui familiæ nostræ
dedecus euulgasti, qui fratris scelus data impunitate probaris, qui pa-
tris iudicium, & dānationem implam feceris, qui te suspectum mihi il-
lius liberatione & timendum reddideris, de quo suspicari aliud nō pos-
sum, quā q̄ olim de fratre credidi. Sequatur ergo fratrem fraterni sce-
leris conscius, comprobatur, assertor, nec durum sit illi sine patre viues-
se, cui patris vita, tam vilis fuit, vt semel insidiis parricidæ petitam eis-
dem obnoxiam reliquerit.

¶ Compendium totius fere rhetorici artificii.

VI VULT ARTIFICIVM ORATO-

rium, vel in alienis scriptis inuestigare, vel apud sese tra-
ctaturus certam aliquam rationem animo constituere,
primum omnium propositam sibi quæstionem con-
sideret, primumq; in ea petat, materiam & finem quem
in materia consequi velit, hoc est vt bene dicat ad per-
suadendum, deinde in aliquod trium generum quæstionem redigat,
demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale, Quod ita demum faciet
si finem intueatur quem petat. Vbi enim voluntatem intra seipsam so-
lūmodo afficere vult, vel in admirationem, vel in execrationē excitans
perindeq; afficiens, vt illa vel possessione boni præsentis, vel dolore vir-
gentis mali affici solet, in demonstratiuo consistet. Si de eligendo, vel
fugiendo agitur, vt aliquid petat, aliquid declinet, in deliberatiuo versa-
bitur. Quod si illa quæ eligenda, vel fugienda sunt aliorum iudiciis
sunt cōmissa, vt aliquis, vel damnandus, vel absoluehdus sit, ad iudic-

RHETORICI ARTIFICII.

cilla transibit. Deinde & qualitatem generis consideret, honestum ne sit an turpe, an medium, quemadmodum à parte patris hic turpe videtur quod filium velit abdicare propter hanc unam causam, quod fratrem non occiderit, & ita alios atque alios colores debet inducere, ut turpitudine occultetur, à parte filii honesta, & ideo potest esse aperta confessio. Deinde & illud animaduertat, an causa consistat. Tunc enim causa dicitur non consistere, ubi et circumstantia aliqua deest, quæ litem faciat, veluti cum is qui accusat causam non affert, puta si pater abdicationis causam non exponeret, aut reus nihil responderet, aut id responderet, quod alter obicit sine aliqua defensione. Mox in eo statum constituat quod putet & ad probandum facilius, & ad defendendum firmitus, id ut faciat consideret, & quid alter obicitat si ipse reus est, & quid velit respondere, ad unum enim responderi multa possunt, cum dicat pater abdicandus es quia fratrem non interfecisti quod ego imperabam, poterat filius respondere se interfecisse, nisi pater aliunde deprehendisset illum vivere, & mouisset coniecturam: sed tam ea defensione uti non potest ad aliam transeundum est. Potest & illam assumere, etiam si non interfecit ea nece qua tu imperabas, perinde tamen fuit ac si interfecissem, in mortem illum certam dimittere. Si ad hoc reddat pater, etiam si sic videris occidere, tamen non debuisse quicquam mutare ex poena quam ego præceperam, in hoc tam erit status, si eo dimisso transeat ad illud, non visus es in mortem certam illum mittere, etiam si poenam commutare liceret, tam hoc erit coniecturæ, an visus sit incertum mortis periculum dimittere. Erit & finitio, an occidere sit ita dimittere, ut credibile sit perituum, Ego tamen his statibus dimissis ad ius prorsus confugiendum putavi ut diceret aperte non occidisse, idque recte & pie factum. Subiicio statim rationem, quia fratrem non debuerim, vel imperante patre occidere, etiam si illum interficere tentasset. Hic autem status iuris est, Quando autem status præcedenti indiget probatione, ea præmittenda est, ut aditus pateat ad causam. Quemadmodum Cicero fecit probaturus Clodium insidiatorem prius probavit iuste licere insidiatorem interfici. Id quando ab aduersario conceditur, assumitur: quando non conceditur, probandum est: & ita ad statum peruenitur, qui minor est propositio in syllogismo, altera enim questio thesis est, altera vero hypothesis, id est altera finita, ut si dicas, omnis insidiator iure interficitur, Clodius fuit insidiator.

¶ De ducto.

COMPENDIUM TOTIVS FERE

DEinde ductus quærendus est, id est genus tractationis, apertum ne debeat esse & planum, an occultius & velut insidiosum. Quisdam autem sic ductum diuiserunt, vt dicerent alium esse simplicem, aliū obliquū, figuraturum, & subtilem, ac ex his mixtum. Porro simplicem cum esse dixerunt, cum ita agimus, vt in themate, & controuersia positum est, nec ex nobis quicquā fingere videmur, aut adicere. Hoc autem bene habet, nisi illud adiecissent, simplicem ductū spectare ad tempus præteritum, nimirum cum id quod obicitur ex præterito sumptū est. Inuētus quidam iuxta cadauer recens hominis occisi cum ferro, accusatur quod inuentus est, quod est præteriti temporis. Alios autem trahi dicunt ex præsentī tempore, id est quando id quod obicitur tale est, vt non accusetur aliquid fecisse, sed quod faciat, q̄ tamen possit mutare: atq; ex his alium dicunt subtilem, quando aliud est in themate, aliud in agentis voluntate, vt qui filium abdicat q̄ amicos non habeat, non tam videtur velle abdicare, quā admonere vt habeat amicos: hoc autem q̄ obicitur præsentis temporis est, amicos non habere: & is qui accusabat patrem dementiæ, q̄ raptæ patre exorato suū non exoraret. In hoc non video quæ alia subtilitas sit quā q̄ aliud dicentes aliud videamur postulare, & id non admodum obscure, alioqui periret dicentis opera: & qui non potuimus alio modo obtinere vt faceret quod volumus, id acute videamur excogitasse, vt faciat. Alium appellant figuratū, quando quædam aperte effari pudor prohibet. Hoc modo, adulteros liceat occidere, infamis fuit quidam in nurum, deprehendit eum filius in adulterio obuoluto capite, nec eum occidit, interrogatur à patre, qui fuerit adulter, cui pepercerit, non dicit, abdicat, præsentis temporis est: quia non dicit, & pudore filius impeditur ne patrem nominet. Quāobrem ex ambages quærendæ sunt ne palam obiciat. Obliquū appellant, cum palam obicere periculum est. Deposuit quidam tyrāndem sub pacto abolitionis, ita ve obicere capitale esset: petit magistratū, contradicit alius. Hic si tyrāndem obiciat, sic caute & oblique debet facere, ne dāno sit. Addunt & mixtū ex his omnibus, cuiusq; exēpla subiciūt, hæc vtiq; tradūtur, sed illud miror, cur in præterito dūtaxat tēpore rectū & simplicem ductū ponant, ex præsentī vero alios sumant. Prīmū non potest aliquid ex præterito intendi, quod si aperte proponatur turpe sit & videretur: quod & velimus intelligi nec tamen aperte. An vero in causa

Ligari nō oblique, nō simulate Cicero egit cōtra Tiberones: quemadmodū & illi obsecrant atq; intelligi violabāt, se si Africā obtinuisſent, Cæsari fuiſſe tradituros, & hoc maxime premunt Ligariū, qđ quia ad apte fatendū parū erat verecūdū, ita credibile est tractaſſe vt intelligēdū poti⁹ relinquerēt qđ dicerent, atq; ita Cicero depellit vt cū eos redarguat mēdaciū, nō videatur tamē impudēs in redarguēdo. Deinde cū defendit approbatōnē aduerſarū partiū, nō palā dicit iuſte id feciſſe Ligariū, qđ arma pro ſenatu, pro patria ſuſciperet, ſed nihilomin⁹ id intra arte cōſequitur, vt nō iniuſte feciſſe videatur, quādoquidē & eos quos cōſeruauit Cæſar, nō tanq; impioſ & parricidaſ cōſeruauit. Et in cauſa Cluētii nōne ipſe fatetur voluiſſe ſe tenebras offundere iudici⁹: quas vtiq; noluiſſet offundere, ſi rem apte, & ſine fucis tractaſſet. Quid & in præſentit tempore, nōne ſimplex ductuſ eſſe poteſt: ſi peregrinū, vel tranſſugā arcis cuſtodiā obtinentē apud magiſtratū inſimulemus, nōne palā petimus vt ille amoueatur: nec vlla ſubtilitate eſt opus ad id indicandum. Quod & ſine periculo ſit, & intelligere quiuſ poteſt, immo volumus. Potius eſt in illa controuerſia ſubtiliſ ductuſ, vbi pater ſi contra raptorem filium ſe exorari patiebatur, controuerſia diſſoluebatur, ſi nō patiebatur, crudelitatiſ, & impietatiſ notā ſubiſbat. Quāobrē ductuſ poti⁹ ſumamus ex intentione & deſenſione, ſi intentio & depulſio taleſ ſint, vt aperte, vel deſendi, vel obſtāci poſſint, nec ſit ſubeunda vlla infamia, vlla turpitudō, vllum periculum, ſimplex ductuſ erit & rectuſ, dico autem periculū præter id quod cauſa habet, alioqui id ſi contra nos pronū cietur, euſtare nō poſſumus. At vero Cicero in illa ſuperiore deſenſione præter dānationē Ligariū, & Cæsariſ offenſionē timebat. Erit igitur ductuſ non rectuſ in cauſiſ inuerecūdiæ frontiſ, quarū cōfeſſio, vel turpiſ, vel periculofa eſt, in quib⁹ ſi nudā ſequamur deſenſionē, nō ſolū, nō obtimebim⁹, ſed multorū offenſionē, inuidiā, infamiā incurrem⁹, idq; fiet, vel cū volūtate noſtrā, ita volum⁹ indicare, ne omnino maniſeſta ſit. Vt in illo patre qui non ignoſcebat filiō, vel cū pudor impedit, vt in illo patre adultero: vel periculū, vt in illo qui petebat magiſtratū cū tyrān⁹ fuiſſet. Hoc autē in hiſ cauſiſ cōtingit, quæ colorib⁹ tuēdæ ſunt, quādo factū per animi poti⁹ & cōſiliorū probabileſ rationeſ deſenditur. Quēadmodū hic pater intelligēdū reliquit ſe filiū abdicare, qđ ſuſpectū habeat filiū, qui parricidā liberauit. Deinde & filiū dimittentis animū ſuſpectū

COMPENDIUM TOTIVS FERE

rum reddit, non se pietate, sed calliditate dimisisse. Ductu autem non eodem utitur utraq; pars, quemadmodum & hic filius rectum facit & simplicem, pater obliquū, quanquam & filius oblique nouercam videtur notare. Inter simplicem autem & rectum aliquid interesse videtur, ut simplex quidem sit, ut opponitur subtili, aliud habenti in animo, aliud in verbis: rectus, ut opponitur colorato & insidioso.

¶ Nunc ad statum redeamus. Licebit & in vna controuersia, hoc est vnius intentionis pluribus statibus uti, quemadmodū & in hac nōnulli declamatores fecerunt, non potui, nō debui: & si debui, iam si ci, quod erat satis. Tum & id cōsideret, legalis ne sit, an rationalis, & in qua differentia legalium, an expediat ad voluntatem confugere, an possit aliam legem opponere, an ratiocinationem legis qua aduersarius utitur excludere. An in varios intellectus legem interpretari, si in re hoc est rationalis status sit, an melius possit negare, an concedere. Si neget, facti ne, an voluntatis coniectura sit. Si concedat, iuris ne defensione, an transiitione nominis sit utendum, quæ si non subueniant, an tuto possit ad aliquod iuris præsidium confugere, quo actionem aduersarii impediatur. Si iuris, absoluta ne, an assumptiua defensione utatur. Est autem ius absolutum, vel quādo factum ita defenditur, ut natura sua, & per ea quæ in eo insunt honestum comprobetur, cuius modi est filii defensio, qui tanquam honestam confessionem non erubescit, aut qui dicat iustam esse bene meritos premis afficere, probandā liberalitatem, nam quæ insunt in harū rerum natura honesta ipsa sunt, Vel cum ea ipsa quæ à circumstantiis assumuntur, eiusmodi sunt, ut factum non solum defendant: sed cohonestent, quod insidiator fuerit, q̃ à magistratibus iussus fecerit. Alia sunt quæ excusant magis quāam comprobant, velut ea quæ necessitate sunt, honesta non dixeris, bene tamen quæ facere liceat, Excusat igitur necessitas ne poenam merearis, non tamen ut approbationem. Aliter per colores & simulationes nos defendimus, quæ testimonio conuincti nō possint, de quibus seorsum dicemus. Illa autem quæ excusant tria fere sunt, fortuna, necessitas, ignorantia. Fortuna in his dicitur, quæ præter opinionem euentunt, & destinationem animi nostri, quorum tamen causæ nobis videntur occultæ, nec vllam particulare solimus assignare præter diuinum consilium, diuinamq; providentiam, ut qui saculum emittens in feram, hominem interfecit. Vnum id dicit non suo consilio, sed

RHETORICI ARTIFICII.

casu id factum. Necessitas etiam præter opinionē euenit, sed tamen pro-
tinus causam subicimus, ut is qui intra præstitutū diem cum cōmeatu
in ciuitatem rediturum se receperat, deinde inundatione fluminum im-
peditus non potuit, protinus in alluiones & itinerum incōmoditatē
culpam reficit. Ignorantia autē in ipso admittente est, nec aliunde adue-
nit, veluti qui putans se occidere hostem occidit patrem. Imprudentia
autem partim ingens quædā est velut infania stupro, partim velut ebris-
etas, adolescentia, somnus.

¶ Ultima defendendi ratio est omnium difficilissima, quando ad pre-
ces, ad veniam & condonationem criminis confugiendum est, quæ ra-
ro apud iudices habet locum. Solemus autem hæc omnia in causa misce-
re, quemadmodum Cicero pro Ligario, nunc necessitatem allegat, nūc
ad preces confugit.

¶ Translatio nominis siue finitio tunc est, quando queritur quid sit,
& an alterum debeat æquiualeere alteri, ut cum in hac causa queritur, an
perinde fuerit exarmato nauigio imponere ac si occidisset, neq; enim al-
terū alterius est finitio, ut occidere sit exarmato nauigio imponere, aut
huius ipsius diffinitio sit occidere. Et in causa pro Cæcina nō queritur,
an finitio deliciendi sit metu perterrere accedentes, sed an alterum alter-
ri in iure & æquitate debeat æquiualeere, quod æquitate, voluntate legis,
consuetudine, exemplo comprobatur, & non sola diffinitione. Itaq; dif-
finitio hic magis significat legem & maximam vniuersalem, de qua ius-
risperiti dicunt diffinitionem in iure esse periculosam, quā quæ vul-
go intelligitur, cuiusmodi est qui metu perterret accedentes, is etiam si
non ex eodem loco delecerit, delecessisse videtur.

¶ Ultima defensio est, qua intentio non tam defenditur quā exclu-
ditur, cum non recta ad obiectum respondemus, sed impedimentū obit-
cimus. Cum aut illum dicimus non habere actionem, vel non hoc mo-
do, aut hoc tempore, aut hoc loco, aut apud hunc prætorem agendum,
quanquā non in hoc status, sed in eo quod pro ratione affertur. Nam
qui dicit non habes actionem contra me, necesse est subiiciat quia infā-
mis es, quia procurator non es, inde nascitur status, infamis ne sit, & an
infamis possit agere. Talis est secunda in Verrem actio, qua petit ut si
ibi nouo more liceat accusare, eius autem rationem subiicit, quia si actio
pro trahatur, futurum sit ut corrupto iudicio Verres elabatur.

COMPENDIVM TOTIVS FERE

Invento statu protinus constituenda est animo totius causæ dis-
 cussio, & potissima quaestionum capita inveniendæ, & videndum, an multis-
 plici statu liceat vii, quemadmodum nos sic discussimus, non licuisse fratri
 interfici, primum quia id natura sua esset impium, deinde si natura sua
 impium non esset patrem imperare non potuisset, prius illud, quia affectuo-
 sus est in postremum locum reservavit, posterius sic discussi, non potuisse,
 quia nemo habeat ius animadvertendi in quemque, nisi magistratus sit, &
 si in nullum alium, multo minus in filium. Deinde inueniuntur capite, facilius est
 inuenire argumeta. Sumpsit igitur argumentum, quoniam nec in seipsum per-
 mittat lex feriendi facultatem, quod a minori est. Deinde nec in filium, quo-
 niam maiori nos cum eo charitate natura deunxit, a contrariis. Deinde
 si potuisset, non tamen debuisset, hoc sic discussi, quia scelus non certis de-
 prehensisset probationibus, id primum probavi atrocitate sceleris, quod
 suapte natura incredibile sit, ab amore filii, a vita antea acta, Deinde a per-
 sona nouercae, cuius testimonio scelus delatum est, ab his quæ insequuta sunt,
 quæ tantis periculis sit liberatus, quæ patrem, cum haberet facultatem non occi-
 derit, sed in patriam remisit, deinde si posset ille, & debuisset clamare,
 me tamen obsequi non debuisset, id probavi per inductionem rerum simi-
 lium, quia multa sunt alioqui honesta quæ circumstantiis varietur, eam au-
 tem hic inesse circumstantiam, quæ prorsus factum dehonestaret. Hactenus
 inuenta quibus nostra confirmaremus, inuenienda quibus refutemus obie-
 cta. Quamquam & hæc refutatio est, sed hoc dissertunt, quæ confirmatio est non
 stratum propositionum, quas nobis probandas proposuimus, refutatio ad-
 uersarii. Obiciebat ille quæ factus esset pirata, quæ tunc pepercisset quando
 incommodum erat occidere. Illud prius defendo necessitate, fortuna, deinde
 interpretatione voluntatis, quæ non doleat illum factum piratam quem & par-
 riciidiam voluerit credit, sed nondum iracundiam satiatam. Illud autem alterum ita
 defenditur, potuisse sine vlla incommoditate, aut periculo interficere, cum
 occultum esset futurum. Inueniendi etiam sunt affectus, qui cum per totam
 orationem admisceantur, in exordio tamen & peroratione potissimum,
 sed in exordio mitiores, vehementiores in peroratione. Sumuntur autem
 hic a persona filii, patris, fratris, nouercae, qui magis explicantur cum
 orationes finguntur, cum subsistuntur hypotyposi, cum atroces fiunt
 amplificationes. Qualis est ille locus, potuisti pater me miserum, & ille
 item qui habet *ἐνδύνομαι*, id est repetitam narrationem & colloquium

RHETORICI ARTIFICII.

filii cum patre, & apostrophæ ad absentem fratrem. Ex his transferuntur in exordium, quæ sunt ad benevolentiam & gratiam promerendam appositæ, quod pietas tanquàm crimen obliuiscatur, & ipsa aperta confessio fauorabilis est, & quæ rapiunt in inuidiam aduersarij, quæ contra patrem ea cogatur defendere, quibus se apud omnes commendatum iri putabat, & vititur aliqua præmolitione, quod exordij proprium est, videtur enim utcumq; bene sentire de patre, quod dicit patrem à nouerca inductum, nec potuisse per se in talem suspicionem incidere. Tum & quæ ad doctilitatem faciunt, id est ad docendum, Propositione causa & status indicatur, cum dicit nunquàm ita formidaturum abdicationem ut plium fuisse poeniteat, nec velle diffiteri se fratrem non interfecisse, & transitione quadam cōnectitur narratio, ne ex abrupto cadat, dum dicit se prætermittere illa quæ antecesserint, quod & ad narrationis breuitatem pertinet, quæ non ita intelligenda est, ut ieiuna sit, sed verisimilibus adiutuanda, causis, consilijs expositis, dialogis, ficta oratione per propositam, modo sciamus hæc degustanda ibi esse, non consumanda, Tum semina argumentorū spargenda, quæ postea ampliantur, Qualia sunt nouercae testimonio damnatum, tunc dimisisse patrem cum potuisset clam occidere, liberatū ex tantis periculis. Et affectibus est locus, modo id parce fiat, Quale est illud, Quid vero vobis exponā iudices. Et personæ variatur, quale est, sed quid deinde cōtigerit, narret vobis potius pater. Ac per occupationē deinde ad cōfirmationē transitur, & apertiorē defensionis propositionē, dum illā defensionē prætermittit, hæc usurpat.

¶ Dispositio alia naturæ est, artis alia. Naturæ est, ut quæ pertinent ad docendum præcedant, sequantur quæ ad probandum. Tum & probationem sequatur refutatio, affectus principij & finē occupent. Ampliores quæstiones tractentur prius, deinde succedant finitæ. Quale est alia qua sunt honesta quæ circumstantiis varietur, & si qua sunt, ex his esse fratrem occidere. Tum ut prius fiant credibilia quàm magna, id est prius probentur quàm amplificentur. Probationes potētissimæ seruentur in extrema, atq; etiā principijs adhibeantur quæ multū habeant roboris. In medio turba cōferatur infirmiorū, quæ vel ipsa multitudine valeat. Obseruandū etiā ut potius crescat oratio quàm decrescat, Primum nō potuisti, sed nec debuisti quidē, & si potueris, aut debueris, ego obtemperare nō debui. Hæc rationē variat aliquādo ars propter vtilitatē, idq; quoniā economiæ officij

COMPENDIUM TOTIVS FERE

ctum est. Ea virtus œconomia est appellata, cum & ante narrationem ponatur refutatio aliquarum rerum & ordinem aduersariis mutemus, si ita poscat utilitas.

¶ De elocutione.

E Locutio non est solum verbis spectanda, sed etiam fecunditate mentis. Elocutio enim his omnibus cernitur quæ pertinent ad perspicue, ornate, ample vehementer explicanda animi sensa, ea cum re simplicia sint, explicatione mentis & fecunditate sententiarum diffunduntur, ac velut propagantur, ut ea percipi facile possint: ideoque amplificationes, sententiarum figuræ ad elocutionem pertinent, cum tamen mente potius & cogitatione quam verbis consent. Omnia enim illa quæ sine verbis animo concipi possunt ad animum spectant. Inde fit ut figuras distinguamus alias mentis, id est *διαβολας*, alias sermonis & dictionis. Est autem figura, quicquid insigne est aliqua honesta nouitate, quod se effert supra vulgarem explicandi, aut loquendi consuetudinem. Nam quæ turpi nouitate notabilia sunt, ea monstra dicuntur. Igitur figuræ quæ sermone fiunt mutatis verbis, vel subtractis variantur, ut sunt repetitiones, geminationes, membra, articuli, similiter cadentia, & desinentia, anominationes, translationes, duplicationes. Nam si ex his versibus priora verba, aut abscidas, aut transferas, non consistet figura.

¶ Hic gelidi fontes, hic mollia prata lycoris,

Hic nemos, hic ipso tecum consumerer æuo.

Aut ex illis etiam.

Torna leena lupum sequitur, lupus ipse capellam.

Florentem Cithisum sequitur lasciuia capella.

In altero tolletur *ἰπαράφρασις*, in altero climax. At vero si utamur *χαρακτὴρ*, quæ proxima ironiæ est, id est amara inspectione cum derisu quale est.

En agros, & quam bello Troiane petisti,

Hesperiam metire facens.

Hæc si aliis verbis efferantur, manebit tamen eadem figura. Possemus & alias figuras pronuntiationis dicere, cuiusmodi sunt, interrogationes, admirationes, sublationes, execrationes, quæ non tam verbis, aut sententia quam gestu ipso pronuntiantis & voce videntur consistere. Figuræ sententiæ hæc adhibentur quæ decent genus sublime orationis & concitatum, quales sunt prosopopeiæ, & fictiones orationum,

RHETORICI ARTIFICII.

tum imagines, id est phantasiæ conceptiones rerum & affectuū verisimiles, cuius species sunt, hypotyposis/ & diatyposis, illa cum atrocitate res exprimit, hæc cum humilitate deformat. Et illæ figuræ etiam admiscetur quæ schemata appellantur, de quibus in coloribus diximus, quæ per suspicionem aliquid intelligendum relinquunt. Quale est, si alio quā noueræ testimonio deprehendisset, nam propter id ipsum credendum non est. Hæ absoluto nomine figuræ vocantur. Et quæ cōmuni nomine vocantur sententiæ, quæ aliquo acutiore sensu excitant, Quale est, facile parridium credidit, qui me posse putauit admittere. Sed inter has excellunt, quæ sibi enthymematis nomen vendicauerunt, hæ autem sunt quæ contrariis constant, Qualis est illa statim in principio, in qua crimen esset parricidam non fuisse. ¶ De figuris elocutionis.

E Locutionis primum cōnumeremus, κλῆμαξ, quando verba ita coniunguntur, vt quod est in fine alterius clausulæ, sit initium sequentis, Quale est pro Milone. Neq; vero se populo solū, sed etiā senatui cōmisit, nec senatus modo, sed etiā publicis præsidis & armis: neq; his tantū, sed etiā eius potestati, cui senatus totā rem publicā cōmisit. Aliquādo solūmodo id obseruatur, vt ex re in rem gradus fiat, Quale est. Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo. Prædixit. Sed ea si longior fiat molesta est. συναθροισμός est coaceruatio, id est plurium sententiarum congeries, Qualis est clausula in secunda Verrina, qua crimina Verris veluti coaceruat, & locus ille in Miloniana, occidi occidi nō Spurium Meliū ἐπιτροχασμός, autem quæ latine dicitur percussio, res quidem diuersas, sed non collectas velociter percussit, Quale est, aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorq; sociorum & ciuium Romanorum, lictor Sextius. Et illud, Cæsar in Italiam euolarat, Corphintum præsidio desertum coeperat, urbe potiebatur, Pompeium persequabatur, in quibus si consideremus æqualitatem membrorum ἰσοκόλον dicitur, id est exæquatum membris. Si sit autem vnius rei multiplicatio, congeries dicitur, quæ & συνωνυμία, tum me quod nisi moderate & in loco fiat, vitium est. Tale est illud Ciceronis, Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica districtus gladius agebat, cuius latus ille mucro petebat, quis sensus erat armorum tuorum, quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi, quid cupiebas, quid optabas: in quibus etiā articulus est, quod cū sit sine cōiunctione ἀσυνδιττορ

Gradatio.

Frequens ratio coaceruatio.

Percussio.

Exæquatio.

Congeries.

Solutio.

COMPENDIUM TOTIVS FERE

- appellatur, id est solum. Contingit igitur in eadem clausula diuersis ra-
 tionibus multas inesse figuras, ἑπανάφορὰ repetitio est, sed ea multis
 modis fit, quod si initio sententiarum eadem dictio vsurpetur, quo dis-
 ximus nomine appellatur, quæ sit vel per singulos ambitus clausularum,
 vel membra. Verres calūniatorem apponebat. Verres de causa cognos-
 cebat, Verres pronuntiabat. Huic contraria est ἀντίστροφὴ, id est cōuer-
 sio, quando in eadem dictionem finitur clausula. Pro Fonteio. Frumē
 si maximus numerus ē Gallia, pediatatus amplissimæ copiæ ē Gallia, equi-
 tes numero plurimi ē Gallia. συμπλοκὴ ex utroq; connexa est, nam
 & incipit sæpius ab vna parte, & in vnam definit, Quale est, Quis legē
 tulit? Nullus. Quis tribus sortitus est? Nullus. Quis decēuiros creauit?
 idem Nullus, de lege Agraria. Aliter repetuntur verba geminata sine vl-
 la interpositione, quod si vna duntaxat pars sit, quæ repetitur, πάλιν
 dicitur, & ἐπὶ ἐνέχῃ. Quale est, tu tu Antoni Cæsari ruenti, & om-
 nia permiscere cupienti, causam belli civilis dedisti. Dicitur & palilogia,
 cum finis præcedentis versus initium est sequentis.
 Pterides vos hæc facietis maxima Gallo,
 Gallo cuius amor tantum mihi crescit in horas.
 Ἐπὶ ἐνέχῃ ab aliis dicitur ἀνάδ' ἰπαλοῖς, Quando autē aliqua interposi-
 tione verba separantur, διακοπὴ siue διαστολή, duc age duc ad nos, scis
 Proteu scis ipse. Quando autē longiore interpositione facta reditur ad
 illud, Epanalepsis, huc pater o' lenæ, tuis hic omnia plena muneribus.
 Tibi pampineo grauidus Autumno floret ager, spumat plenis vinde-
 mita labris, huc pater o' lenæ veni, modice distat anadiplosis a' pal-
 logia, vel epizeuxi, quod in hac vis maior inest, Illa autem frequentior
 poetis, vt o' Corydon/ Corydon. Ἐπ' ἀνάδ' ἰπαλοῖς, quæ & προσεπ' ὁδ' ὡ-
 σις dicitur, idem verbum habet in initio & fine, ante nouis rubeant
 quā prata coloribus ante, tibi sceleratissime omnium, imputare suas calami-
 tates omnes debet res publica, tibi. Quando autē plurium verborum repeti-
 tur cōtinuatio ἑπ' ἀνάδ' ἰπαλοῖς, hæc non potest iam, non potest iniquālis
 bera hæc ciuitas esse, Μετὰ τοῖς cū quod ante dictū postponitur, & qd
 post, antepositur, Eripis vt perdas, perdis vt eripias. Cū idem repetitur
 in diuersa significatione plocē, πλοκὴ, hunc tu hominem dicas, quis si
 homo esset. In alio naturam significat, in alio virtutem. Quando aus-
 tem repetitur in contraria, ἀντίστροφος est, Vna salus victis, nullam spe-

RHETORICI ARTIFICII.

rare salutem, *παρρησια* cum leuiter immutata dictione aliis sensus sit. Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. Tautologia differt à synonymia, quod illic eandem rem verba significant, hic tamen non eandem significant, attribuntur eidem significandæ, vt cum distinctus senatus populi Romani, summum consilium, portus exterarum nationum. Eadem dicitur *χεῖρ* *ὀνοματῶν*. Marsa manus, peligna cohors, festina virum vis. Transductio, quæ cum lepore idem verbum repetit non considerans, aut locum, aut situm. Tu viuere te putes, vbi non est cūr velis viuere? Quod si inuicem exeunt sonum membra, *ὁμοιοπτορον*, si casus sunt, *ὁμοιότρελευτόν*, si verba, vel aliud quidvis, socios spoliasti, prouinciam diripuisti, regna euertisti. huic socios criminantur, ad bellū cohortanti, omnia molienti. ¶ De figuris sententiarū.

Nunc redeamus ad figuras sententiæ, ordinemq; sequamur, quo in declamationibus notatæ sunt, *προκατασκευὴ*, id est præparatio si quæ sententiæ est, quāquā hæc magis videtur pertinere ad præcepta artis, & insinuationes, quā ad figuras, cōnumerantur tamen inter has. Præparamus igitur, aut ea quæ inhonesta sunt, præsumpto colore, Quale est institū illud Didonis, Anna soror quæ me, vt deinde ad illud surrepat, huic vni saltē potui succūbere culpæ. Et præparamus nō inhonesta quidē, sed quæ posunt offendere, vt Cicero in secūda Verrina, decturus in. Q. Metellū postulat ne cui indignū videatur, qđ facit ex officio. Apellat autē eam figuram Ascontus *ἡσυχαστικόν*, quasi præmeditationē. Præparamus & cū præoccupamus, ita præscripimus qđ ab aduersario obici poterant, qđ figura procatalepsis dicitur, i. anticipatio. Sinō, apud Vergiliū tibi rex fuerit quodcūq; fatebor vera equidē, nec me argolica de gēte negabo. Aliter præparamus celeriter aliqd trāscurrentes & prætermittētes tanqđ indigna, qđ in iudiciū veniant, quādo si explicem? nō omnino possum? satisfacere, ideoq; tanqđ relinim? vt fecit Cicero pro Cælio, equis Romani esse filiū, criminis loco poni ab accusatorib?, neq; his iudicib? oportuit, neq; defendētib? nobis. Ea autē figura *ἀποδιδωῖς* dicitur, *ἀποκαλύπτω* est Reiectio, deceptio, & à re præsentī auocatio, cū promissis suspendim? animos & admissi fallim?. Sic pro Cluētio Cicero tacet se offūdissē tenebras iudicibus, & inter sua singimus nemini magis illa improbari qđ nobis, Qualis est ingressus pro Rubrio. Aliter fit eleuādo dicta aduersariorū quæ, *πρὸς ἀντιπαράθεσιν*, id est oblectationē proponūtur, qđ cū tristione, cū diminu

Transductio.

Similis cadens.

Similis definit.

Præparatio.

Præmeditatio.

Anticipatio.

Reiectio.

Deceptio.

Obiectio.

COMPENDIVM TOTIVS FERRE

tionem deservienda sunt, In divinatione Cicero, at ipse nihil est nihil potest, at venit paratus cum subscriptoribus exercitatus & discretus, Et illud. Nunc Lyciae sortes nunc & Iove missus ab ipso, Interpretes diuum, fert horrida iussa per auras.

Disputatio colloquio. Διαλογισμός imitatio est alieni sermonis, id autem fit cum colloquia aliorum, consilia & ratiociones exprimimus, Qualis est locus ille in secunda in Verrem, Non solum affugiemus, inquit, hominem in quaerendo nihil minus diligentem, & quae sequuntur, Et apud Terentium, Quid igitur faciam Vergilius, en quid agam, rursus ne procos irrita priores expectar? Fit &

Subiectio causae sari red ditio. Λογία dicitur. Cicero pro Tullio, si quis furem occiderit, iniuria occiderit, quare obrem? quia ius constitutum nullum est, Quid si se telo defende rit? non iniuria, Quid ita? Quia constitutum est. Et cum aliis nos colloqui fingimus. Cicero secunda in Verrē. Etenim sic ratiocinabantur, sic homines honestissimi inter se & mecum loquebantur, &c. Fit & cum ridicula aliorum & inepta subsanantes exponimus, Qualis est totus is locus apud Ciceronem in Pisonem, quia fingit illum dehortatē focerum suū a triumphī cupiditate, hęc autē omnia habent σαρκασμόν,

Hostilis derisio. id est hostilem derisionem & amaram infectionem. Aliter fit cum etiam exprimimus cum gestu quoddam, Quale est illud in eundem, Cum esset interrogatus quid sentiret de Consulatu meo, &c. Et illud Vergilius. Cantando tu illum, haud unquam tibi fistula caera iuncta fuit, quae hypo-

Simulatio, imitatio. crisis dicitur, id est simulatio, vel imitatio. Tale & illud Terentii, Parvula hinc abrepta est, eduxit mater pro sua. Ratiocinamur interdum & quando nos fingimus dubitare utrum eligamus, unde incipiamus, quae ἀπορία dicitur, siue διαπορέσις, id est addubitatio, Quale est pro Cluentio procerium, Equidem quo me vertam iudices nescio, negem fuisse illam rem, &c.

Motio affectu. Πάρορσις est vehementiorum affectuum expressio, hęc autem quoniam ad prosopopetiam potissimum spectat, de ea prius dicamus. Est autem fictio personae, ea multipliciter fit, aut solummodo fingimus personam & eam pro naturae proprietate describimus, ut apud poetas describitur somnus, fames, pavor, furia. Alia est descriptio verarum personarum ut cum describitur Achilles.

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer.

RHETORICI ARTIFICII.

Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

Aliter cū habitū irati, furiosi, ebrii, solliciti depingimus, quæ imago dicatur. Stetit soleatus prætor in littore, muliercula innixus. Ipse amens in forū venit, scintillabāt oculi, rubebat facies, & huiusmodi. Aliter sordida quædā exprimitur? & cū irratione. Ipse prodit e' gurgustolo quoddā obuoluto capite. & opponit caput conscās. & altero supcillo ad frontē sublato, altero ad mentū vsq; depresso, q̄ ad *μνησιν* ptinent. Aliter sit cū loquētes psonas inducim⁹, & eis accōmodatā orationē tribuim⁹, idq; interim prorsus mutis & inanimis, vt qui rem pub. fingit loquētē, quo genere dixit Cicero. Parietes medi⁹ fidi⁹ tibi Cæsar gratulari videtur. Et prouinciā Siciliā in diuinatione loquentē fingit, Quo genere præparatione quadā vtendū est. Ipsa res pub. si loqui posset, has voces emitteret, quæ si loq̄tur, sic loq̄retur, & huiusmodi alia. Aliter sit, cū veris personis verba dam⁹, in quo obseruāda est natura cuiusq; mores, ingeniū, dignitas fortuna, & vt Horati⁹, inquit, ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores, vt fingere psonæ scias cōueniētia cuiq;. In his partim fingimus mitiores & cōmunes affectus, quales sunt in comœdiis, veluti senes cōsulētes adolescētib⁹, filios obsecrātes patres, omniāq; hæc q̄ vulgo in hominū cōmerciis solēt cōtingere, atq; hæc quidē expressio *ἡσυχία* dicitur, *ἡσ* enim mitiores affectus dicuntur, quemadmodū *παθὴ* cōcitatio res, ita vt mores sint motus animi quos natura quisq; sua & ingenio habet *παθὴ* affect⁹ qui exercitātur ab extrinsecis ira, odio, dolore, cōmiseratione, qualia sunt q̄ in tragœdiis dicuntur, qd Mœdea loq̄retur interfecitura filios, quid mater Coriolani filium alloquutura. Sic excitatur Appian⁹ à Cicerone pro Cælio, sic idme Milonē loquentē inducit, quorū quia longiora exempla sunt, apud oratores inuestiganda relinquo.

Meiōris diminutio est, q̄ eadē ratione efficitur qua & amplificatio, idē enim sunt grad⁹ ad ascēdendū qui ad descēdēdū, vt inquit Fabi⁹, si sursum ferūt, amplificare dicuntur, cū deorsum diminuere. Amplificauit Cicero p cōparationē, cū Cæsar's res gestas cū aliorū Imperatorū gestis cōtulit, Deinde eas ipsas inter se, postremo omniū summā indicat in eo clementiā, qua nō solū alios, sed & seipsum vinceret. Diminuit p cōparationē in diuinatione cū dixit. Iā hoc cōsiderate cuiusmodi accusatores in tāto iudicio simus habituri, cū & ipse Allien⁹ ex ea facultate si quā habet, aliquātū detracturus sit, & Cæcili⁹ tūc deniq; se aliqd facturū putet,

Morum
ē inge
nij ex
pressio.

Diminutio.

COMPENDIUM TOTIVS FERE

- si Alien⁹ min⁹ vehemens fuerit, & tibi primas in dicēdo ptes cōcesserit.
- Præteritio.** παρὰ λήψις præteritio est siue occupatio, quādo fingētes nos nolle dicere, aut prætermittere, dicim⁹ tamē, quomodo est inducta tota illa q̄stio p Milone, qua docet ē re pub. fuisse occidi Clodiū, qđ si nō possem, inquit, diluere crimen vt dilui. &c. Itē pro domo sua cōtra Clodiū. Vides me nō radicitus euellere omnes actiones tuas. Fit & cū veluti cōdonātes
- Concessio.** ea prætermittim⁹, quæ ἐπιπροσῶν vocatur. Inter has ἀποδῶξις est, i. relesio. Alio quarū dā rerū in quēstionē venire indignarū. Est & p trāsmotionē
- Trāsmotio.** quæ μεταστάσις dicitur, cum dicimus, aliorū esto iudiciū, alii viderint. Ἀνακοίνωσις, id est cōmunicatio, quādo nos fingim⁹ cū aduersario, vel
- Cōicatio** cū ipso iudice cōsultare, & rē veluti cōferre. Cēdo si in eo loco fuisses qđ tu fecisses, qua mirifice est vsus Cicero, & pro Quintio cū fingit se velut arbitro Aglio cū Nēulo cōferre, ex eo loco, Libet mihi Cai. Aquili ex officii ratione atq; ex omniū consuetudine rem ipsam & factū simul Sex. Nēuli considerare. Et secūda in Verrē. Nunc ego iudices iam vos consulo quid mihi faciendū putetis, id enim cōsiliū mihi profecto tacti ti dabitis, quod egomet mihi necessario capiēdum intelligo. Μετάνοια,
- Pœnitentia.** id est pœnitentia quēdā, cum veluti dānamus sententiā nostrā, aliudq; sentire incipimus. Quale est illud Sinonīs apud poetam. Sed quid ego, hæc autem ne quicquā in ingrata reuoluo, Quid ve moror, si omnes vno ordine habetis Achiuos. Hæc audire sat est, iam dudum sumite pœnas.
- Correctio.** Εὐπαγορευσις, Quando vel augendi, vel minuendi causa corrigimus
- Subiectio.** alio verbo id quod præcessit, quicq; ad hanc rem potentiam, aut impudentiam suam professi sunt ὑποτιπνωσις sub ἐνέργεια continetur. Est autem enargia quæ ad euidentiam orationis pertinet, cum rem ita describimus vt non audiri, sed geri videatur, Quod si res atroces indignasq; describimus, quæ locos habent affectuosos & amplios sub hypotyposin cadunt, veluti cum euersionem ciuitatis depingimus, cædes, tyrānidem, Qualis est locus ille, affectuosissimus septima in Verrem de supplicio Nauachorum patres hi quos videtis iacebant in limine, matresq; miseræ pernoctabant ad hostium carceris, ab extremo complexu liberū exclusæ. &c. Διατυπωσις autem est quæ, vel humillima quæq; descriptione persequitur, & ideo deformatio dicitur. Veluti cum Cicero euntem in Rheda deformat Milonem & penulatū cum vxore & gre

RHETORICI ARTIFICII.

gē ancillarum. Aliaē descriptiones sunt narrationum expressæ satis & cōcisæ, quæ ad hoc genus referri debent, veluti cōtuiti luxuriosi. Apud Ciceronem in Antonium, & quod citatur à Fabio ex Cælio. Sunt & τοπωγραφία, id est loci descriptiones, χρονογραφία tēporis, poetis frequentiores. Ἀντισαγωγή, est compensatio, cum ita dicimus periculosum munus, sed plenum fructus, plenū dignitatis. Philosophia radices quidem habet amaras, sed fructus dulcissimos. Huic similis est quæ ἀποφάνισμα vocatur, nisi quod hic nō cōsideratur vt cōtraria sint quæ inter se respondent, sed vt alterum, alteri reddatur, fac vellis, perficies. χαριεντισμός quod dictu durius est emollit. Cicero ne diceret, iudicia vobis à populo eripietur, dixit, sed nos iudicia amplius nō tenebim⁹. Ab aliis dicitur, quicqd cū vrbānitate quadā & festiuitate dicitur, Quale est illud, repēte quasi Cīrceο quodā poculo ex homine factus est Verres. Et illud in Cēciliū, video mihi non te, sed hūc librū esse respōsurū quē monitor tu⁹ hic tenet, qui si te recte monere volet, suadebit tibi vt hinc discas. Ἀστισμός autē magis cōsistit in narratione ridiculorū, vel factorū, vel distorū. Alibi, negabāt ius tā neq̃ esse Verrinū. Excecrabātur sacerdotē qui tā neq̃ Verrē reliq̃set. ὑπομονή, alio noīe dicitur παρὰ δ' ὧρον sustentatio, suspēso, prēter opintonē, in expectatū, id fit cū animos suspēditim⁹, vel expectatione, vel admiratione: & deinde aliqd subicitim⁹ qd lōge sit infra, aut prēter opintonē, Quemadmodū cū dixit Cicero, Quid illi deest? Credidisset quicuis voluisse dicere nihil deesse, subicit ille tamē prāter opintonē, nisi res & virtus. Ἐπ' αἰσώγη inter argumenta potius cōnumeratur, cum à collectione rerum similium argumentamur, vt si dicas, faber inuidet fabro, figulus figulo, poeta poeta: ergo qui sunt eiusdem artis inter se inuident. παρομολογία est, cum aliquid ita conce- ditimus aduersario, vt maius aliquid eius loco adiciam⁹. Pro Milone Cicerō quæ quidē si potētia est appellāda potius, q̃ propter magna in reu pub. merita mediocris in bonis causis autoritas, appellet ita sane, dūmo do ea nos vtamur pro salute bonorū cōtra amētā pditorū. παρρησία, id est libertatē in loquēdo nō cōnumerarem inter figuras, nisi à plerisq; cōnumeraretur, neq; enī magis figuratū est libere loqui, vbi loquēdū est q̃ fortiter prudēter, consiāter, vtcūq; tamē sit, exemplū est in secūda in Verrē, cū dicit Hortensiu cōsulē designatū prae se minus etiā quā priuatū futurū ἀντίθετον, cōtrapositio est, cū cōtraria cōtrariis respōdet,

COMPENDIVM TOTIVS FERE.

In pace bellum quæris, in bello pacē. Hanc volo quæ nō vult, sed quæ vult hāc ego nolo, dixit Aufoni⁹. Hęc autē cōtraposito si fiat ad proba-
Entbime tionē, ita vt alterū altero probet, *Entbime*ma vocatur ex repugnātib⁹.
ma. An haberet ille bonā de se spem, nisi de vobis malā opiniōnē imbibisset hoc beneficiū appelles, qđ inuitus largiaris? pbatur enim nō esse be-

Collatio neficiū, qđ detur ab inuito. *Συμμετρίαι* autē est quādo vtimur mutua col-
 latione inter res cōtrarias, aut psonas, in his autē superiorib⁹ cōparatio
 nō est. tertia in Verrē. Certet mea diligētia cū illorū omniū cupiditate,
 vestra integritas cum istius pecunia, Testiū constātia cū illius personarū
 minis, atq; potentia. *ἀποστροφή*, auersio est à psona eorū quibus cū lo-
Metastasi quitur, quæ si cum affectu sit & cōmiseratione metastasis, siue metabas-
sis. sis dicitur. Apud Vergiliū. Infelix funus nati crudele videbis, Hi nostri
 reditur expectatq; triumphū. Hęc mea magna fides, at non Euandree
 pudendis, vulneribus pulsum aspicias. ¶ De Tropis.

DE Allegoria dicturo pauca de tropis dicēda sunt. Differt enim à
 figura Tropus, q̃ in hoc semp cōsideratur aliqua trāslatio. i. à pro-
 prio loco in nō propriū trāsmutatio, figuræ autē etiā propriis exornāt
 orationē. Quāobrē Metaphora/ Allegoria/ Antiphrasis/ tropi sunt. Hy-
 potyposis Epanaphora figuræ q̃ sine vlla trāslatione verborū orationē
 exornāt, vtriusq; tamē cōmune est ab vilitato dicēdi genere orationē va-
Improprium. riare. In his igitur generale nomen est *ἀνύγοι* vel *ἀνύγολογία*. i. improp-
 priū, nō autē omnis improprietas est vitiosa. Nā plerūq; trāslata elegā-
 tiora sunt ppris. Prima igitur species in his q̃ defendūtur magis q̃ lau-
 datur, est ipsa acyrologia, cū speciale nomē accipit, vt sperare p timere.

Abusio. Quādo autē destituti ppris trāslata vsurpam⁹ *κατάχρησις* est, vt gēa-
Metonymia. mas in vite, & equū diuina palladis arte ædificāt. *Μετωνυμία* autē no-
 minis est pro nomine positio, poetica magis q̃ oratoria, quādo vel causā
 fam pro effectu, inuentorē pro re inuēta, cōtinens pro cōtento, aut econ-
 uerso vsurpatur, quo genere dicimus Vulcanū pro igne. Martē pro bel-
periphrasis. lo, & pleno se proluit auro. Periphrasis, cū circūlocutione rem exprimi-
 mus, victorē Hānibalis Scipionē dicim⁹, & q̃ à poetis adhibētur. *Ἀντι-
 νομασία*, quæ generali appellatōne, vel propter dignitatē, vel insignē
 aliquā rei notā singularia designat, Quomodo Oratorē Ciceronē, poe-
 tam Vergiliū intelligimus. *Ἀντιθέσις* quæ nō sublatione, vel irri-
 fione, sed institutione quadā rem cōtrariā intelligit, vt bellū, quia bellū

DE GENERE ELOCUTIONIS ET VTILITATE.

nō sit, lucus q̄ nō lucet *Metaphis*, quæ ex alto in aliud velut vis præ *Trās* stat, vt spelūcis abdedit atris, ex atris enim intelligim⁹ profundas. *Meta* p̄tio. phora autē prorsus est quæ mirā habet exornādi vim, cū omisso verbo proprio, splēdescit magis oratio alieno. Pleni sunt oratores his exēplis, fluctuare labare pro incōstātē esse dicimus, limare & terere/emēdare dicimus, sed Metaphora quidē, in vnico verbo est, q̄ si cōtinuetur *Allegoria* efficitur. Si de gradu tuo desiciaris, nō potest nō ruere in præcipitiū. Est & *Allegoria* lōgior, q̄ altiorē sensum habet inclusum, qua cōstat totum illud carmē *Horatianū*, quo de bellis ciuilib⁹ & re pub. loquitur. *O* nauis referēt in mare te noui fluctus, o' quid agis fortiter occupa. Ea cū ex perpetua Metaphora fiat, aliquādo interūp̄itur proprio verbo interposito, Equidem cæteras tempestates & procellas in illis dūtaxat fluctibus concionum semper putauī Miloni esse subeundas, nisi concionum adiecisset methaphoram continuasset. Atq; hæc quidem de figuris sufficiat attigisse, quæ à præsentī instituto aliena non sunt.

¶ De genere elocutionis & utilitate p̄cipiēda ex declamationib⁹.

ENVS autē elocutionis triplex cū sit, humile, medio cre, sublime, magnis, altiorib⁹, grauib⁹ causis sublime adhibetur, quib⁹ de re pub. virtute, pietate agitur. Humile est quotidiano proximū sermoni, quale in comœdiis adhibetur, Qd̄ reliquū est, in medio sitū est. q̄ qdē nō ita distūcta sunt, vt nunq̄ misceātur. Nā & in illo sublimi nos interim demittim⁹ ad narrationem, & à cothurnis ad soccos descēdim⁹, cū & vocē nōnunquā comœdia tollat, iratusq; *Chremes* timido delitiget ore. Tam est vitāda in sublimi humilitas & sordes, quā in humili tumor & inflatio. Cōstat tamen illud genere quodā denso & pleno, coacervationibus, impetu, tautologia, irrūpunt enim vehemētius, quæ multitudine pugnant & turba. Crebrius est interrogatōib⁹, admiratione, indignatione, exclamatione. In re autē & fictiones personarū sunt & imagines, & descriptiones affectuosæ, totaq; illa *Enargia* & *Dinosis*, id est euidētia & vehemētia huius generis est propria. Sed & cōpositiōis cura negligēda nō est. Est autē cōpositiō ipsa vocū & clausularū cōnēcto, quæ si mollis est, si concinna, in aures & animos cum suauitate quadā illabitur, quemadmodū aspera horrida hyulca aures radit, & animos pariter exasperat. In ea potissimū est aurīū non indoctarū iudiciū,

DE GENERE ELOCUTIONIS

quod ex assidua optimorum oratorum lectione nascitur, cum affecti illi cōcinnitati eandem animo velut imbibimus. Constat ea periodis, mēbris, articulis. Periodus clausula longior est & plenior quæ circumducta cum quibusdam veluti modulis certo quodam fine terminatur. Veluti si quis illam primam pro Milone clausulam pronunciet, donec ad eum exitum peruenierit, minime vident. Periodus membris constat, quæ sententiā quidem habent, sed non absolutā, Quale illud. Et si vereor Iudices ne turpe sit pro fortissimo viro dicere incipientem timere. Articuli autem intra membra sunt, vt sunt hæc singula, & si vereor Iudices ne turpe sit. Vitandum ne, aut periodis continuetur oratio, aut cæsis & mēbris concidatur. Nam & illa orationis perpetua intentio molesta est, & hæc in particulas sectio parum grauis & soluta. Quāobrem & temperanda est illa modulatio respirationibus, & his rursus pleniora & magis formora debent succedere. Vitanda continuatio asperiorum vocum, collisio vocalium, similitudo earundem consonantiū. Tum & omnis confusio longioris & perturbatæ sententiæ, quæ hyperbaton dicitur. Et interpositiones productiores, quæ sententiæ continuationē velut intercipiūt. Et pronuntiatio olim nō inter postremas oratoris virtutes habebatur, quæ sæpe, vel parū emendatæ orationi eloquentis nomen dedit. Ea nō solum consideratur naturalibus instrumentis, sed & arte, vel emendari, vel tuuari multum potest. Altera eius pars est quæ in voce consistit, Altera quæ in gestu corporis & motu non indecoro, vtraq; tamen ex sententiā rerum & animi affectu temperanda, vt grauiora sedatius, atrocia concitate, blanda remissius, affectuosa vehemētius, sublimia elate, humilia depresso, dicantur. Nam & in exordiis vox debeat grauior & sedatior, & sonorior. In narratione distincta & interpolata, ac propemodū quotidiano sermone finitima, & ad docendum apta. In confirmatione, cum argumentamur intentior, vel cum altercamur, cum mouemus impetuosior, tristitia lugubriter, læta hilariter. Peroratio perinde attollenda, vel deprimenda, prout miserationem, vel indignationem excitare conamur, deniq; animi habitum & affectum vultus & gestus exprimat, nec solum voce, sed & vultu loquatur orator, concipiat veras rerum imagines prius animo, seq; ipse afficiat affecturus alios, & naturam duæcem sequatur, quæ nos prius, vt recte inquit Horatius, format ad omnem fortunarū habitū, tuuat, aut impellit ad iram, aut ad humū mero

ET UTILITATE.

regranti deducti & auget. Sed nobis verendum est ne compendii modum prætergressi videamur, illud vnũ adiciemus, vt si cui hæc aliquãdo digna videbũtur, quæ vel ipse legat, vel aliis prælegat, aut hoc præscripto, aut alio cõmodior ad aliquem fructum percipiendum vtatur. Primum vt diligẽter & perspicue themate exposito declamationem enarraret & obscuriora interpretetur, sententiæ duntaxat curã habens, deinde ad argumentũ redeat, omnesq; in re circũstãtias consideret, Quid genus causæ sit, quæ fundamenta, qui status, qui ductus, quæ diuissio, quæ argumenta, qui loci, qui colores, quæ ornamenta orationis, quid apte dictũ, quid melius dici potuerit, tum ex his trãsserat q̃ ad exordium accommodata, q̃ ad narrationem videatur. Vnde beneuolentia, vnde inuidia, vnde misericordia, vnde affectus sumi possunt, quæq; ad dispositionem & elocutionem pertinent. Nec pigeat illũ etiã pronũciationem formare, & decoris gestibus instruere. Sic fortasse fieri poterit, vt ex hoc nostro labore, nõnihil publica studia tuari possint. Nos certe id semper conati sumus.

¶ Præcipiat item bonus præceptor, vt exordia in his componant discipuli & narrationes, & in eisdem argumentis & sententiis amplificandis ac dilatandis exerceantur, & quæ breuiter dicta sunt amplificent, inclusaq; velut semina tractãdo fecundent, & quæ coacta sunt diffundant. Hac sententia quid potest esse breuis? Imitationem alienæ culpæ innocentiam vocas? Eadem dilatata ostendet quãtam in se occultet copiam. Tu nunc pater respondebis iustam te referre gratiam pro accepta iniuria, an vero leuiorem tuam culpam putas, q̃ illius exemplo pecces, q̃ eiusdem inhumanitatem imiteris, quod ab illo didiceris, quomodo debeas alimẽta negares? non tu quidem non peccas, sed alieno exemplo peccas. Atqui hoc in te minus ferendũ est, q̃ iam ab illo didicisti quã sit hæc damnanda immanitas, quã sit hæc execranda crudelitas, quod te docuit quid tibi vitandum esset, quod in illo intellexisti, quã sit inter fratres, vel alienis odiosa impietas. Nunquid quia illa suam crudelitatem notam omnibus esse vult, ideo tu, & tuam voles testificari? Quia ille se ducem impietatis præbuerit, eum sequeris? Quia in hanc se infamiam præcipitauit, & tu te cõticias? Quia suam ille famam neglexerit, & tu tuam traduci patieris? ac non potius illi exprobrabis impietatem suam non imitando? Non ostendes quanta fuerit impietas, quã ne laceratus quidem imitari sustineas, cum vel ita de te me

DE GENERE ELOCUTIONIS ET UTILITATE.

tis alimentis, & in tua indulgentia agnoscat feritatem suam. O brue insuriam beneficentia, & istam gloriam ab inimico reporta, Quanto hoc pulchrius quàm illius impietati tuam adiungere, quàm gaudere q̃ nocere possis? Non est iusta causa alienum scelus in patrocinium vocare, cum & idipsum defendendum sit quod in defensionem assumis. Quid hoc est aliud quàm teipsum dānare sententia tua, si quod in alio improbasti ipse facis? putato hoc tuū factum tam aliis displicere, quàm illud olim tibi displicuit. Sumatur aliud argumentū ex secunda declamatione. Inter tot pericula dñi illāsam non seruassent, nisi sibi seruaturi essent. Propono mihi nunc quæ pericula perpeffa sit, quibus ex difficultatibus se explicarit, & si hæc vlla humana ope propulsari potuerint, & violatā virginitatem concedam, sed si nulla vis est quæ vel tot malis infracta perseveret, vel quæ tot fortunæ insultibus obsistat, nulla constantia quæ sibi constet, nulla prudentia quæ in tot periculis sibi possit consulere, si omnia aduersa omnia sunt infesta, nec ex tantis malis emergere, aut eluctari humana imbecillitas potest, fateare eosdem fuisse custodes virginitatis qui fuerint & defensores salutis. Quanta est piratarum crudelitās, qui ab omni humanitatis cōmercio seclusi, in tam immani elemento degunt ipso adhuc fautores? At isti cōmiserati sunt ætatem, cōmiserati sunt formam, quæ libidinem incitat, eadem retardauit. Expressit ab illis ferreis pectoribus & adamantinis misericordiam, non ætas, non forma, non pudor, non castitas, sed diuina prorsus prouidentia. Hæc eadem lenonis animum emolliuit, hæc libidine flagrantis refrigerauit, hæc fecit defensores virginitatis, qui venerant corruptores. Hæc à petulantia ad venerationem castitatis conuertit. Hæc virilem animum viro ademit & mulieri dedit. Hæc armauit contra violentiam militis, & muliebrem imbecillitatem confirmauit. Hæc deniq; victricem viri feminam fecit. Eadem in concessio facinore innocentem liberauit, & iudicū animos ad veram sententiā direxit. Dubita nunc, an eius pudicitie consulum voluerint, cuius salutem tam charam sibi esse tot miraculis fuerint testati. Hæc exemplis indicasse sufficiat, nam ab aliis de dilatandi ratione multa præcepta esse video.

Eclamandi rationē tanti uideo apud ueteres illos factā, ut nō solū clarissimi homines, qui tēporib⁹ Ciceronis floruerunt, atq; ipse adeo eloquentiæ Rromane princeps. M. Tullius in hac se studiosè exercuerint: sed et imperatorū multi in ipso fastigio imperij, et rerū gerendarū magnitudine, et mole negotiorū, omisso pro foribus satellitio, scholas declamantiū fuerint ingressi, cū alijs audaturi, tum et ipsi declamaturi.

Cicero certe de se profitetur, neminem se hoc fecisse diutius. Sequentibus uero sæculis adeo est in hanc itum meditationem, ut non pauciores ex hac, quā ex oratoria arte sibi gloriam compararint. Hinc Portius Latro clarissimus declamator, Cælius, Sylo, aliq; complures, quorū ad nos nomina et fama Senecæ opera sunt derivata, atq; ipse quidē Seneca ita fuit in hac exercitatione detritus, ut eius scripta declamatoriū quiddā uideantur sapere. Id ita facilitatum reperimus. Rhetor quorum magnus numerus erat Rromæ, thema aliquod ex historia, uel poesi, uel fictum, in scholis proponebat discipulis, interim argumento facili, et aperto, interim inuoluitore, id fusius explicabat ipse, et notabat singula quæstionū capita, et utriusq; partis fundamenta, ut rudia ingenia haberent quo spectarent, et illam normam sequerentur, et ueluti ductis lineis manus insisteret. Deinde in declamationibus obseruabat Rhetor, an fuissent illa sequuti lineamenta, quid cōmode tractassent, quid secus, et admonebat in poslerū. Tum et ipse prosequabatur oratione, in quo ipsi deliquissent. Qui iam erant prouectiores, hos iubebat scrutari quæstiones, et per se audere, et suis gaudere inuentis. In hos ludos magna turba confluebat hominū doctissimorū, qui in eodem argumento suam ostentabant eloquentiā. Quibus declamantibus non minus in scholis erat spectaculum, quā in foro uisdem agentibus causas. Hæc igitur ratio, et alebat ingenia, et facili reddebat inuentionē, et amplam suggerebat facultatem, et ad omne negociū promptitudinē, et in ueris causis spiritū dabat et audaciā, multūq; extemporalis orationis. Sed quemadmodū pleraq; alia in uita q̄ in precio habentur, ita et hoc magnorū uitiorū occasione obtulit, ut inter causas corruptæ eloquentiæ, hæc sit una uel potissima, adeo difficile est intra mediocritatē res cōsistere, et in ijs q̄ excoluntur, teneri modū. Peruenerat tūc ad summū eloquentia, inde cœpit decrescere, dū se putat crescere, et habitū est sūmū, qd erat extremū, nescientes enim illā tenere mediocritatē, in qua sūmū est, dilapsi sunt ad extrema, præsertim cū tam multæ sint ad declinādū uie, ad uirtutē unica. Et illa ipsa q̄ uitiosa sunt specie quadā pulchri blā

A

De declamandi ratione,

diatur, & infirmis ingenijs uitia interim & pulchriora & suauiora uirtutibus uideatur, praesertim cum non se ad certam quandam eloquentiae imaginem componerent, sed in id incuberent oēs, in quam natura procliuitate ferretur. Hinc pro dignitate & amplitudine orationis, gradus & tumida, & turgetia placebat. Cumque careret ossibus, tota oratio tumescebat in carnem: nec illa erat formae dignitas, sed inflati corporis tumor, quorum oratione si prensares, si premeres ueluti lanē corpore cederet, sine spiritu, sine uiribus. His contraria sunt arida, & stricta, & compressa, quae dum uideri uolunt solida plane quae ueriosa, nec succum habent, quo uegetetur, nec carnem, qua ueshiatur, nec colore, quo placeat. In hoc uitio incidere quidam proprietatis affectatores, quae obscurae, & insipidae tanta sollicitudine orationem reddidere. Pro gravitate, alij austeritate, & horrore sunt consequuti, pro lenitate alij delicatam quandam, & mollem in dicendo lasciuia. Quid autem hoc uitio ad uitandam difficultatem, quod tanta cum uoluptate fallit? Et cum te nui discrimine uideatur a uirtute secerni, tamen hoc inter est, quod iter liberale formam & meretriciam. Atque haec quidem, & alia innumera in elocutione, in sententia uero & diuisionis uelut anima, quanta uarietas, quot species. Alij dum communes magis sequuntur hominum captus, & se intelligi uolunt, demittunt orationem ad uulgaria, & quod est humilitatis uitium, perspicuitatem putant, cum hoc ipsum intelligi non in eo situm sit, ut communia dicantur, sed perspicue, nec quod non obscura, sed quod non obscure. Huius uitij fuga in uitium duxit, sententia mea intolerantem nimiae subtilitatis, & morosissimi acuminis, dum enim in ingenium putat torquere ingenia, & meras prestigias, ac nugae mirae credunt acumina, in hac totum conuersi sunt subtilitatis affectatione. Hinc mostrosa sententiae, tam attenuatae, & attritae, ut correctari non possint. Quae dum exacuuntur, euanescent, & uelut nebulae in auras abeunt. Nec placet stilus, nisi totum similibus sententijs sit continuatus, ut uel narratio puteat, quod tota curiosa non est, cum interim precat scribentis opera, dum non intelligitur, quod sit acutum, quod in hunc usum scribatur, nec sentiunt se, tunc curiosi, & otiosi scribere, quibus tantum sit otium, ut illa, uel millies repetant, tantum curiositatis, ut omnia deuorent tedia, omnesque molestias. Quis autem, qui aut occupatis scribat iudiciis, aut cordatis auribus, aut rudi cognitioni, malit, uel morari, uel ludere, uel torquere, quod statim quod uelit, & quod planissime indicare? sed otiosa uidentur omnia, quod non excitant, quod non pungunt, quod non mordent aculeis, quasi uero in hoc aculei sunt, ac non potius in uiuida, & efficaci oratione, cuius tota uis in hoc sita est, si in animum penetret. Hi sunt quibus Cicero rudis uidetur, & parum acutus, cum non sit acumen, sed uanitas quicquid loquor discedit ab eo quod natura fert, ita necesse est in multiplices incidant ineptias, & nugae frigidissimas, dum fastidiunt quicquid simpliciter dici potest. Hoc uitio laborarunt tempora Ciceronis saeculum insecuta, adeo ut hoc nomine potissimum note-

tur Seneca, cui? tota dictio sententijs scaturit, argutijs crepat. Et eæ declamationes q̄ Fabij nomine circūferūtur, nō alio magis argumētō ei? esse negauerim, amauit ille uir acumina, sed moderata, naturalia, nō affectata & subtilitatis: & mihi qd̄ in oratorijs institutionib? candore dictionis, simplicitate mūdissima, omniq; cultu modestissimo, & uinido quodā solidoq; acumine sententiāū princeps sui sæculi uidetur. Illud autē uitii deprauatæ eloquētiæ nō aliūde iudicauerim, q̄ ex corrupta declamādi cōsuetudine profectū. Hic fons fuit hui? labis, hæc origo, cū iam eloquētia nō ad necessitatē, sed ad uoluptatē cœpit cōuerti. Omnia autē q̄ ad delectationē accōmodātur, necesse est pro affectu corū qui delectari uolunt, cōmutētur, cū palato, nō ideo cibi satisficiant, qd̄ aut optimi, aut saluberrimi, aut succulēti, sed qd̄ suauissimi. Plærisq; interim consutissima quæq;, & rarissima probātur, q̄b? sola raritas precii fecit, alioq; cōtēndis. Hinc toti se cōponētes ad studia delectationis neglexere utilitatē, & uolētes curiositati satisficere, displicere prudētiæ. Et quemadmodū uicē, & cul? a frugalitate est ad luxū, & lasciuiā dilapsus, sic eloquētia ad uanā ostētationē, ad ingenij lenocinia, ad pruritū auriū, & ocioforū delitias fuit tota cōuersa. Sic nec in scholis erāt fori præludia, nec in foro scholarū profect?, sed utrobq; inanis uēditatio, & ingenij ambitio. Themata in scholis fingebātur nō frigida solū, sed & incredibilia, p̄ter ueri similitudinē rerū, p̄terq; naturā, nec dissimili tractabātur eloqo. Hinc mōstrofi colores, coacti, alieni, frigidi, oīaq; magis ex anxietate placēdi, q̄ ex ueritate p̄fecta. Putabāt futurū ut quātō alie niorib? a ueritate magisq; inuolutis, & iplicitis exercerēt argumētis, tātō expeditiora ingenia ad ueras causas essēt futura, ignari quo lōgi? a natura discedatur, eo ad eā difficili? rediri, & q̄ in dissimilib? sit uersat?, cū ad alia trāslatū uelut obstupefcere. Eadē opinio tenet nrī t̄pis plerōsq; hoīes, q̄ ex acui putāt ingenia leuissimarū rerū tractatione, cū pot? atterātur, dū cōseclātur sūmas subtilitates, sed quarū null? in uita sit usus futur?. Similis est, & oculorū, & ingeniorū ratio, caligāt illi, & hæbescūt minutissimarū imaginū cōtēplationi intēti, & hæc paruis occupata, ad illā se ueluti magnitudinē coarclāt. Recte Isocrates eos notabat sophistas, q̄ cū possent eas res tractādas assumere, q̄ ad rē pub. ad institutionē mortaliū p̄tinerēt, p̄ absurdis q̄busdā, & incredibilib? exercebātur, uolētes ostēdere, q̄ essēt eloquētes, quæ falsis fidē astruerēt, infantes alioq; in ueris & p̄babilib? causis. Cū & illud periculū incurrerent, qd̄ par fides, & uera, & falsa tractatibus adhiberetur, cū illa non ex ubertate materiæ, sed ingenij facilitate profecta uiderētur. Quanto satius est in magnis mediocrē esse, quā in paruis excellere. Et quædā sunt subtilissima nullius in uita utilitatis, quibus si data tēpora alijs impēderentur, magnos

Quid sit diuifio, & quid ftatus.

earū ftudiofis attuliffent profectus. Magnifice profecto Alexāder etiā ꝥ illud, qđ quendā magnā circū ftātis turbæ admiratione ꝑ minutiffimū foramen cicerculū immitētē, eiꝰ leguminis modio donari iufferit. Digna hominis leuitas, qđ tam leui præmio rideretur. Hoc qđ præcipiunt, fimiles mihi uidētur vs, qđ ut cōfurr. mati in pictura euadāt, putant oportere in mōftrofis diu, & multiformibꝰ exerceri figuris, iſſq; ꝑingēdis, quæ nō magis inter ſe cōueniant, quā illud mōſtrū Horatia nū. Quāto his fuiſſet meliꝰ, humani corporis mēbra exprimere? notaq; animātia effingere: uiuētēſq; hominū uultus, ꝥ habitꝰ repræſentare. Hæc à me tā ſunt multis repetita, ut ftudioſi iuuenes ea uia qđ primū inſiſtant, qua ſemp ſit ingrediendū, nec in ea diuerticula, praua uel inſtitutione, uel ambitione abripiātur, unde poſtea renocādi, duplicē ſuſtineant laborē, & remetiendi emēſum iter, & nouū ingrediendi. Aſſueſcāt quā primū nō deſueſcendis, ꝥ in uerifimilibꝰ cauſis exerceātur, ꝥ ea tractent, qđ ſæpe in uita tractari cōingat. Nec ignoro in his declamationibꝰ multa inefſe, quæ hoc uitio notari poſſint, ſed hæc, uel ad uitādū cōferent, & cōmonefacient, quā ſint contēnēda, quæ tā leui gratia placent. Sed ſunt multa alia ſolidi acuminis, uariæ tractationis, multiplicis copię, cultæ elocutionis, oꝑeroſi argumētī, tū eadē ratio in multiplices docet ſingula ſecare q̄ſtiones, uarios excogitare colores, locos inuenire, ſubtiliores ſentētias exgrere, efficit deniq; ne iaceat ac langueat oratio: ſed motu & calore animata, uigeat. Quas omnes uirtutes ut in his declamationibꝰ deꝑhēdamꝰ, qđā præfari lubet ad eā cognitionē neceſſaria.

¶ De diuiſione, & ſtatu

AC primū de diuiſione, de qua paulo ante mētionē fecimꝰ. Eſt autē diuiſio, totiꝰ tractationis ī capita diſtributio, qđ magis ītelligetur, ubi exēplis fuerit manifeſtū. Qui uult diuidere, primū debet inuenire ſtatū. Statꝰ autē dupliciter dicitur, uno modo quādo intelligimꝰ modū interrogādi in quæſtione, atq; hic qđē triplex eſt. Quo quæritur, an ſit, quid ſit, quale ſit. Quale autē ſit, explicatur ꝑ oēs differētias locorū, quæ extra ſubſtātiā ſunt. An ſit, de ſimplici quærit eſſentia rei, an fuerint Centauri. Quid ſit, de natura, ꝥ ſubſtantia, huic autem toti quæſtioni reſpondet finitio, ea enim integram rei ſubſtantiam complectitur. Quoniā autem ea conſtat genere differentia, partibus, hæc quoq; huic quæſtioni adiuncta ſunt, de genere, an prudentia ſit uirtus, de differentia, an uirtus in mediocritate conſiſtat, de partibꝰ, an res pub. cōſtet magiſtratibꝰ, ꝥ populo, de ſola diffinitione, an rhetorica ſit ars bene dicendi. Quale ſit, continet ſub ſe quæcunq; extra ſubſtātiā rei ſunt, de proprio, an homo ſit diſciplinæ capax, de adiacentibus, an Tyrānus ſit inuidus, de aſtibus, an opes ſuperbiā generent, de ſubieclis, in qua parte hominis.

in fit uirtus, de caufis efficientibus, an affuefactione uirtus cōparetur, de caufa fine, an propter feipfam fit uirtus expetenda. Deq; alijs de quibus alio à nobis loco difputabitur. Aliter ftatus dicitur ea quæftio quæ in tractatione cuiuscunq; rei fumma eft, ex qua fumma rei pendet & absolutio cōtrouerfiæ, in qua ex arbitrio utriusq; partis ftatur, quæ tamen in aliquo illorū modorū confiftit. Quæ dum quærit an fit, coniecturalis. Quid fit, finitiua. Quale fit iuridicialis, etiam fi non de fofo iure fed de multis alijs quærat extra fubftantiam rei, in iudicijs tamen & ciuilibus quæftionibus de iure fepi? aut utili? aut honefto. Debet autem ea quæftio ex legitimis & proprijs partium fundamentis nafci, non autem ex cōmunibus. Fundamenta autem uoco accusantis & defendentis rationes. Exemplum fumatur ex prima controuerfia, pater filium abdicat q. fe inuito patruū aluerit, abdicatus adoptatur à patruo iam diuite, alere uult patrem factum pauperem, prohibente patre abdicatur, contradicatur, intentio patris eft, abdicō te q. minus es audiens dicto, non fum ille respondet, nondū ftatus eft, quia hæc cōmunia funt omnibus caufis abdicationis. Sed fubijcit ille propriam rationem ex caufa, quia me inuito patrem tuū alere uis, hoc eft mihi non obedire. Refpōdet ille nō in hoc efse obtemperandum, idq; iniquū efse fi obtemperet, nec legibus ad hoc cogi poffe. Si in hoc fiftatur, iam hic erit ftatus iuridicialis. Sin autem procedat ulterius pater & dicat, debes obtemperare, quia non teneris illū alere tanquā patrem, cum pater efse defierit poftquā te abdicauerit. Respondet ille non amitti iura nature humanis legibus. Si in hoc rursum ex utriusq; arbitrio confiftatur, iam hic erit ftatus. Variatur enim prout ultro citroq; fubiectis caufis longius proceditur. Nec uero refert iudicationem id appellemus an ftatum, cum quocunq; nomine appellatur, id fit ex quo controuerfiæ pendet absolutio. Hi autem ftatus quorum talis natura talisq; diuifio eft, nunc in re tractantur, nunc in fcripto. In re, quando etiam citra fcriptū & omnem legem in re controuerfia efset, ut de occifione hominis de furto, nam uel citra legem hæc puniri apparet, iuftum. Alia funt quæ controuerfiam fumunt ex hominum constitutionibus & legibus, in quibus alioqui ius ambigū non efset, ut cum altera lex iubeat tyrānicidæ imaginem in theatro poni, altera mulieris ftatuam collocari prohibeat, hæc lex effecit ut fi mulier fit Tyrānicida, de eius ftatua dubitetur. Intelligo autem, q. citra talem legem non fit controuerfia apud iudices aut in foro, alioqui in re bene contingit efse difceptationem. Bene enim contingit efse difceptationem de eo qui remanferit in nauis tempore tēpeftatis, an ex æquo & bono debeat poffidere, & tūc talis ftatus rationalis erit. Non tamen apud iudices tūc difceptari contingeret, fi cōtingat tamen ali

Quid sit diuisio, & quid status

quando erit etiam rationalis. Nihil enim est legibus statutū, quod non etiam ante legem potuerit esse controuersum. Has autem legales quæstiones quadrupliciter nasci contingit, ex scripto & uoluntate, cum alter se uerbis legis, alter sententiam tuetur, ut de eo qui æger mansit in navi, an eum quoque lex intellexerit. Ex contrarijs legibus, de muliere quæ Tyrannum occidit. Ex ratiocinatione, cum ex lege incerta ad factum certum rationem mutuamur, ut cum uolumus eam mulierem quæ philtum dedit marito capite plecli, quoniā & ueneficas capite plecli lex iubeat. Ex ambiguitate, quoniā uerba legis sepe contingit uarios habere intellectus, ut si testator dicat, Tullius hæres meus dato uxori meæ Terentiæ nasa argentea quæ uolet, an quæ uelit uxor, an quæ hæres. Sed in his omnibus, aut de coniectura, aut finitione, aut qualitate queritur, an illud uoluerit intelligi legislator, an sit iustum intelligi, in altero coniectura, in altero qualitas. Et in ratiocinatione, quæ & syllogismus appellatur, an illa uenefica appellari debeat, qui finitiuus est. Statum actionis adiecere aliqui, quando non iure aliquo æquitatis intentioni occurrimus: sed ei nihil respondentes ad subsidia iuris cōsumimus, cū tamen nos obiecto crimine non purgemus, ueluti qui obijciti crimen repetundarum, opponit se æquitem Roma. esse: nec posse secum agi huius criminis, tunc autem trāssertur tempus, accusatio, actor, & alia huiusmodi. Sed hunc statum excludit Fabius, quia non in eo status est, nō potes mecum agere, sed eques sum, aut infamis es. Ex quibus rursum fundamentis illi priores nascuntur. An iustum sit excipi equites, an sit infamis. Sed de statibus explicatis & fusius à nobis alio loco disputatur. Hæc tamen quæcūque notitiā nunc necessariā esse indicauimus.

¶ Inuenio igitur in causa statu, primū erit cōsiderandū, uno dūtaxat an pluribus statibus uti uelimus, & in quo maxime uelimus inniti. Contingit enim pluribus statib⁹ uti, ut in causa Milonis, fuit ille insidiator, & etiam si nō fuisset potuit iure interfici sceleratus ciuis. Quod si pluribus statibus uti uelimus, totam causam in eos diuidemus. Pro Ligario Cicero primum dicit Ligarium in Affrica non uoluntate, sed necessitate remansisse, quod est coniecturæ: deinde eam ipsam uolūtātē posse iure defendi: & postremo finitione utitur, nō esse illud factū sceleris nomine appellādū. Ita diuisa causa solent aliquādo tractari prius quæstiones generales, præsertim quando ex his pendent particulares. Generalis est in his, an necessitas habeat firmitatem culpæ patrociniū, an in bellis ciuilibus scelus sit aduersas partes sequi. Præterea omnes illæ ex quibus tanquā à maiori ad minus possit aliquid inferri. Etiam si ex industria remansisset, & animo nocendi, an dānandus esset. Et etiam in quib⁹ à pari, an qui alijs in eadem causa ignouerit teneatur ipsi

ignoscere. Deinde ad circūstantias in singulis quæstionibus deuenire, uelut in illa, an illo animo accepisset imperium in Affrica, ut noceret Cæsari, an potuerit suspicari bellum ciuile futurum, & an expedierit illi esse pacem: deinde iam exorto bello, an potuerit exire. Et ad hanc, an expedierit illi potius esse alibi, an aliquo maiori imperio cogeretur, an eo tempore quo fuerit, se præstiterit acerbum. Rursum illa, an si concedatur fuisse ex animo, sit dānandus. Hæc habet inclusas alias, an iustiora arma fuerit sequutus, & hoc cautius erat apud Cæsarem tractandū, an maioribus officijs esset Pompeio deuinctus, an confecto bello perseuerauerit, an uictoris partes nunc probet. Deinde illa sequitur postrema quæ huic subseruit multum. An fuerit illud scelus, hæc diuiditur. An consilio sit gestū, an poti⁹ impetu quodā & fatali calamitate. A fine, an omnes saluā rem pub. uellent. Sed cōsideratis circūstantijs personarū plurimæ nascūtur, ut in accusatore, an equū sit cū accusatori in eadem causa ignoueris, dānare reum. In hoc fiet collatio, uter acerbius Cæsare offenderit, an illi audiendi sint, qui cū peccauerint ipsi atrocius, graui ores ab alio pœnas exigant, an qui sanguinē expetunt, qui clementē natura ad crudelitātē irritant. A persona Cæsaris, an ipsius sit, ignoscere qui nō solū ignouerit alijs, sed honore affecerit, qui natura sit clemens. Post omnia, an satenti sit ignoscendū. Potest in immensū eadem ratione causa secari, sed modus faciendus.

¶ Multiplex est diuidēdi ratio, sed alia alijs magis probatur. Optimā ego illā iudicārē, quā semp ab ijs descenditur in ea q̄ inferiora probet, ut si q̄ratur utrū sit magis dolendū, merentē, an immerentē supplicio affici. Inde exordiaris, an quicq̄ sit dolendū præter culpā: & si sit dolendū, an ea q̄ fortuito accidūt nulla nra opa, & si ea q̄ fortuito accidūt, an illa q̄ cū iam acciderint uitari nō possunt, aut emendari: & an inter hæc cōnumerāda sit infamia: ita enim à primis illis ad extrema puenies. Nihil est dolendū præter culpā: aut si quicq̄ est, nō ea certe q̄ nobis insperātib⁹ accidūt, aut si eadē hæc putes, nō illa, quæ cū acciderint abijcere à te nō potes. Deinde inspicere causam ex qua difficultas nascitur in q̄stione. Hic autē opinio hominū est, quā si mala est, effugere cupimus. Hic igitur primū q̄ratur, an opinio uel falsa, apud paucos & malos, cuius cōmutationē sperem⁹, quicq̄ adiciat infelicitatis. Deinde cōmutemus illa eadē in cōtrariū, q̄ semp esset duratura, apud bonos, atq; etiā uera. Ita enim efficietur, ut si nec uera opinio, ne capud oēs, nec nunq̄ cōmutanda infelicitatem asserat, nulla sit in opinione miseria. In huiusmodi diuisionibus cum illa quæ potuissent obtineri aduersarijs donantur, firmiora efficiunt reliqua, quibus tantum uidemur fidere, ut his freti reliqua remittamus, peteram defendere iure factum, sed tamen non feci. Quanquā de his pulchre Ea-

Quid sit diuifio, & quid ftatus.

bis utroq; utentibus, in neutro haberi fidem inquit. Et illam diuifionem non probat Fabius, quæ tamen à Cicerone nitata non eft, cum fuperiora fupernacua fiunt extremis, ut pro Cluentio neminem reum maioribus criminibus, grauioribus teftibus in iudicium uocatum, quàm O pianicum. Deinde præiudicia effe facta ab his ipsis iudicibus à quibus damnatus fit. Poftremo iudicium pecunia non tentatum à Cluentio, fed contra Cluentium. Si enim hoc ultimũ poffis oftendere: quid opus eft præcedentibus? Quæ ratio tamen fi ad diuidendum fatis cõmoda non fit, ad fecundũ tamen illum ductum in oratione cõmodiffima eft, deriuatur enim ex præcedentibus in extrema fides. Nam fi tam atrocia fuiſſe O pianici crimina ſemel probaris: & de eius damnatione facta à iudicibus præiudicia, quãuis non obtineas tentatum ab O pianico iudicium, obtinebis certe ne contra ipſum tentatum uideatur. Quemadmodum etiam in oratione pro Quintio, non fuiſſe cauſam ut à prætorẽ poſtulares, ut bona Publij Quintij poſſideres. Deinde ex edicto te poſſidere non potuiſſe. Poſtremo nõ poſſediffes. Singula adiunãtur ſuperioribus. Si enim cauſam iuſtam non habuit, poſſidere non potuit, & ſi poſſidere iure non potuit, non uidetur poſſidiſſe. Quanquã hoc ab illo ſeparatur, ſi de qualicunq; poſſeſſione intelligamus. Sed iam ſequuti ſemel diuifionem, rurſum ad quæſtiones redire poſſumus, & illas ſecare in alias, ut in hoc ipſo exemplo, an debuerit quicquã Quintius Næuiõ: an ſi debuerit iam ſoluerit, an ille antea exegerit: & hæ ipſæ quæſtiones argumentorum uim habent, & uiam ad probandũ apperiuunt. Si enim non exegit, non uidebatur ius habuiſſe ad exigendum: atq; ita non fuiſſe debitũ. Totamq; hanc partem ſummo tractat & artificio & urbanitate. Primũ ex æquo & bono, etiam ſi uadimonium fuiſſet deſertum. An amici & ſocij ſit ad iſta extrema iura ſtatim decurrere. Deinde propius accedit ad ius. An debuerit domũ nunciare, amicos conuenire, quærere quis procurator eſſet. Poſtremo agit ex iure, non fuiſſe factum uadimonium, & ita non eſſe deſertum, quod ad coniecturam pertinet. Deinde ſecundam partem ita diuidit. An cuiusuis qui nõ obierit uadimonij, bona poſſideri poſſint. An uero abſentes excipiantur, & ſi non omnes, qui nam illi ſint. An qui fraudationis cauſa non abſint. An qui non latitauerint, quibus hæres ſit, qui non exilij cauſa ſolum uerterint. Poſtremo diuidit ultimam quæſtionem. An cuiusq; prætor ex edicto decernat iſ poſſideat. An uero ſi procurator contradicit in iudicio, nõ uideatur impetrare poſſeſſionem. Aut ſi libellos deiecit, ſi non ſatiſdat, ſi iudicium non accipit, ſi alios magiſtratus appellat, ſi uolenti occupare aliena bona reſiſtit, ſicæ quæ poſſideri dicuntur nondum ueniunt: & multa huiusmodi, quæ ex aduerſariorum obiectionibus ſeſe offerunt. Nam propa-

terea q̄ aduersarius obijcit, non es defensus per procuratorem, non accepisti iudici-
cium, quæstiones existunt, an defensus sit, an qui tribunos appellat, iudicium pati
uideatur. Plurimum hæc diuidendi ratio conducit, ut uelut in numerato omnes
locos defensionis, & omnia causæ firmamenta habeamus. Differt à quæstione tra-
ctatio, q̄ quæstio magis in argumentis consistit & disceptatione. Tractatio mola-
rior est, & ad dicendum amplior & iocundior, habetq; locos cōmunes & affe-
ctus: ueluti ea quæ tractantur ex æquo & bono, quæ pertinent ad mores, de ingra-
titudine & pietate. Sed hæc satis.

¶ De colore & schematis.

DEBET Et declamator quid sit color cognoscere,
quāobrem nos paulo latius explicemus. Omnis fœdi-
tas corporis insignis turpiter & cum pudore se offert
conspiciendam. Vnde eas partes in quibus aliqua sit no-
ta turpitudinis occultare & emendare conamur, si li-
ceat, pulchriores autē in propatulo esse sinim⁹, uelut
ostentantes. Porro ea cura longe est maxima in ijs fœ-
minis quæ corpora uulgauerunt, quibus peculiare est
ementiri formā, & aliena se uenditare pulchritudine. Hinc omnia illa lenocinia,
fucus, cerusa, purpurissum. Vsq; adeo uel alieno placere colore pulchrū putant.
Quæ corporis sunt ad animum transferuntur, uel in uitijis, uel in uirtutibus. Om-
ne enim animi uitium tam est fœdum mentis oculis, q̄ illa corporis, nec alienis
solum, sed eius ipsius qui admittit. Inde illa in peccatis fuga, & in turpibus oc-
cultatio, & in deprehensis pudor, nec solum auertunt animos cum uidentur, sed
& cum audiuntur, eosq; habemus inuisos, quorū flagitia/uel oculis/uel auri-
bus subiiciuntur. Ad ea celandā inuenit humana calliditas, fictions, simulatio-
nes, lenocinia, totumq; artificium accurate mentiendi, quibus & illis turpibus da-
tur color, & parū honesta honestiora uidentur, indeq; color appellatus, uel quod
tanquā turpis facies coloretur, uel tāquā in mentiente colorem tueatur, ne in men-
dacio deprehensus erubescat, quod Fabio placet. Ea autem causa si uera est, hone-
stam rem facit, sin ficta, non quidem facit honestam, sed ut uideatur. Hi autem
colores appellantur. Dicuntur etiam colores, licet non ita usitate schemata & or-
namenta orationis, quæ uel in sententijs sunt/uel in uerbis. Sed hi cōmunes sunt
& honestis & turpibus causis, illi tantum turpibus. Illi non exornant/ sed defen-

Quid sit diuilio, & quid status.

dunt, hi exornant tantū. Ex his alios dicit pertinere Fabi⁹ ad solā dicētis uerecūdiā, alios ad quæstiones. Ad uerecūdiā, quādo nihil periculi est in explicādo, sed cōsultur dicētis, uel auctoritati, uel pudori, uel etati, uel quādo obstat præsentia iudicū, senatus, grauioris coetus, quale est illud Sallustianū, q̄ honeste nominari non possunt in honestissima. Et illud in Antoniū, sumpsisti uirilē Togā, quā mox mulierē stolā reddidisti. Et p̄ iocū usurpātur, præsertim cū ea muliere quā oēs amicā potius quā inimicā habere uolūt, in Clodiā: Et ex eadē, minimus frater tuus q̄ est in isto genere urbanissim⁹, q̄ te amat plurimū, q̄ propter nescio quā credo timiditate, et nocturnos quosdā et inanes metus, tecū semp̄ Pussio cū maiore sorore cubi tawit. Et interim gratia occultādi qdā apud aliquos, et explicādi apud alios, quæ parum tuto dicerentur. Vt in suspecta mru, duxisti uxorem quæ patri placuit, sed multo magis ut quædam mollius dicantur. Vt illud Themistoclis sua dentis ut urbem relinquerent, urbem apud deos deponite, et qui uictorias aureas in usum belli conflare uolebat, uictorijs esse utendum. Et apud Ouidium Ajax. Arma uiri fortis medios mittantur in hostes, inde iubete peti. Adhibentur etiam ad uitandā crudelitatem, asperitatem, insolentiā, cū aliqui iure obtineri possent, quæ postulātur. Sed laboramus facie ipsa causæ, ut est illud, raptor nisi intra trigessimū diem suū et raptæ patrem exorauerit, pereat, exorato raptæ patre, suū non exorabat, poterat pater si uellet non ignoscere, sed id per quā crudele uidebatur, nec tamen aperte debebat promittere, alioqui controuersia dissolueretur. Adiecit Portius Latro, occidet igitur: spero mollius. Hæ autem species quas hacten⁹ cōnumerari etiā figuræ et schemata dicuntur, de quib⁹ omnib⁹ Fabius libro 9. cap. 2. Alterū uero genus quod ad quæstiones pertinet, propriæ coloris nomen accipit, nec de nominib⁹ sum anxius. Id autem est cum factum reuera turpe et improbā dum fictione defenditur. Quod contingit, aut cum id quod reuera contigit, hac arte cohonestatur, uel cum mendacio mendaciū subuenit. Vt quæ dicebat se sollicita tam à priuigno de stupro, et locum et tempus demonstrabat in quo à patre fuit deprehensus. In quibus omnibus ea adhibenda est cura, quæ à callide mentientibus solet, ut memores sint, uerisimilia fingant, consentiant sibi, ne ea fingant, quæ possint redargui. Atq; hæc quidem uitia in his uitanda sunt. Primum ne extra Theomatis argumentū petantur, id est ne tam longe ut nō uideantur coherere. Captus, à piratæ filia dimissus eam uxore accepit, deinde à patre iubetur illā relinquere ut alteram sibi acciperet, cum nollet abdicat: qui defendebat puellam, non fecisse libidine, eo colore utebatur, ut diceret patrem clam præcepisse, sed palam dissimulasse. Lōge uidetur extra thema petitū, nec cōsentire satis cū relijs, ne incredi

bilia & dura. Qui ter fortiter fecerit, militia uacet, cū fili⁹ q̄ ter fortiter fecerat à patre retineretur ne in militiā iret, repugnās abdicatur. Qui filiū defendebat, dixit malle illū cū hostib⁹ q̄ cū patre uiuere. Quæ facile fingūtur, ut sunt prodigiorū & somniorū interpretaciones, ut de illa q̄ in lupanari militē occiderit. Triari⁹ hoc usus est colore, ut diceret maiore humanæ speciei adstitisse imaginē, q̄ brachia ad cædē attolleret. Inepta & ridicula, in causa patris, q̄ scripserat Pyratīs, ut filio manus præciderētur, in septima cōtrouersia, est apud Senecā. Gorgoni⁹ fuit Buteonis auditor, postea scholæ quoq; successor, uocis obtusa, sed pugnacissimæ, cui Baros scurra rē uenustissimā dixit. Cētū raucorū uoces habes. Hic putauit uariū colorem se excogitasse pro patre. Ego inquit dictaui, duplā dabo si man⁹ nō præcideritis, li brario una syllaba excidit, nō, & scripsit, si præcideritis. Digna res q̄ uoce illa dice retur. Ne in pte blādiatur, in summa nō cōsentiat. i. ne p se in speculū uideatur uerisimile, collatū cū reliquis partibus nō cōueniat. In cōtrouersia raptoris quidā dixit pro raptæ patre, q̄ priorē raptæ patrē orasset, uoluisse suspēdere, nec uoluisse statim esse securū, quomodo enim erat cōtrouersia, si se oscederet remissurū? Ne obsceni sint colores, cauēdū, quale est illud in secūda cōtrouersia, qd̄ citatur à Seneca, dicit enim audiuisse se quēdā prætorū uirū dicentē cū declamaret cōtrouersia de illa quæ egit cū uiro male tractationis q̄ uirgo esset, & dānata postea petij sacerdotiū. Nolum⁹ inquit istā maritorū abstinentiā, q̄ etiā si primā uirginib⁹ timidis remiseret noctē, uicinis tamē locis ludūt. Audiebat illū Scaurus, nō tātū disertissimus homo, sed uenustissim⁹, qui nulli⁹ unq; impunitā stultitiā trāsire passus, statim Ouidianū illud subiecit. Dū timet alteri⁹ uuln⁹ inepta loci. Et ille excidit, nec ultra dixit. Hic autē uersicul⁹ in ijs carminib⁹ quæ falso Ver gilio tribuūtur, reperitur, q̄ Priapeia uocātur, quo magis credo Ouidianæ illa esse lasciuiæ. Hæc fere de colore præcipi possunt, qb⁹ illa q̄ apud Quintil. sunt lib. iij. cap. de narratione facili⁹ intelligi poterunt. ¶ Admoneo lectorē, ne in his declamationib⁹ cōtinētem orationē putet. Sūt em̄ oīa trūcata & intercisa, & sic cōiūcta: ut se pulchriorres offerebāt sentētiæ, etiā si lōge dispares inter se, & diuersorū autorū essent, tantūq; inspiciat qd̄ p se singula significent, alioqui frustra torquebitur, si putet cōtinuāda. Nō adiūximus prologos, quoniā omnia uolumus ei⁹modi esse in quib⁹ artificiiū declamatoriū inuestigaretur, tametsi illi lōge sint pulcherrimi. Illa autē quæ extra controuersia dicebātur, quæ nihil aliud erāt quā fragmenta male congesta ex controuersijs, diuisionibus inseruimus, sicubi digna uisa sunt.

DECLAMATIO PRIMA PRIMI LIBRI,
quæ est de patruo abdicāte nepotem, quē prius adoptauerat.

filij parentes a tant erat in gramini

*thomae
don'to & son
della comi.
vix in magis*

LIBER PRIMVS.

IBERI parentes alant, aut vinciantur. **Thema.**

Rubrica

Duo fratres dissidebant inter se, alteri filius erat. Patruus in egestatem incidit. Patre vetante, adolescens illum aluit, ob hoc abdicatus tacuit. Adoptatus a patruo est. Patruus accepta hereditate, locuples factus est. Egere coepit pater. Veritate patruo aluit illum adolescens. Abdicatur, contradicatur.

¶ Prima pars pro nepote.

Declamatio.

filij in qu
EO iam perductus erat, ut omnem spem ultimorum alimentorum in ea sola domo poneret, in qua habebat abdicatum & inimicum. Ipse, inquit, alui me vetuit. Imitationem alienae culpae innocentiam vocas? Omnis instabilis & incerta felicitas est. Quis crederet iacentem super crepidine Marium, aut fuisse consulem, aut futurum? Quid non timendum felicibus putas? Quid desperandum infelicibus? Ne circumplura instabilis fortunae exempla te mittam, vide quis alimenta rogetur, & quis roget. Non sum hospes grauis. Vnum senem aduoco. Hoc tibi vitio placui pater. Perierat totus orbis, nisi tram siniret misericordia. Iam status inter duos patres, vtriusque filius, semper tamen felicioris abdicatus. Illud tamen pater deos testor, diuitem te relinquo. Circumibo tecum pater limina aliena. Omnibus ostendam, & me qui alimenta dedi, & te qui negasti. Abdicari non possum ob id quod feci, lege cogente. Quid si fieri me vetes, cum video hominem calamitosum? Non sunt affectus nostri in nostra potestate. Quaedam iura non scripta, sed scriptis omnibus certiora sunt.

Alias fortiora.

¶ Pars altera pro patruo contra nepotem.

quoniam in aetate huiusmodi
Rescere proposuit ex mea inuidia homo, qui se melius iactare potest, quam defendere. Inustus meus metus est, ne heredem ingratum scribam, inimicum relinquam. Etiam si tu non odisti eum, qui fecit mihi iniuriam, tamen ego odi illum, qui fecit tibi. Desinit esse filius, qui non tantum a patre abdicatus, sed ab alio adoptatus est. Audite quod valde egi. Fratrem rogavi. Quis es tu, qui de facto patrum feras sententiam? Ad te arbitrium odia nostra non mittimus. Iudices habemus deos.

filij adh
SCHOL. (Eo iam.) confectus est calamitatis, qui eo miseriarum peruenerat, ut cogere ab abdicato filio, a fratre inimico alimenta expetere, unde tanto magis tenebatur subuenire. Tanto enim quispiam magis debet alicui: quam

con hio p son gelum in aetate huiusmodi

to ille magis indiget. Et est argumētū à circūstātia psonae fortuna. (Ipse inq̃t ali me uenit.) Refutat alienā defensionē, nihil enim purgatur crimine. Crimen autē est alienā crudelitātē imitari. Vsurpatur etiā id pro causa, qđ causa nō est. (O is instabilis.) Aduersario mouetur inuidia. (Quis crederet.) Exēplo arguit. Vide Plutarchū in uita Marij. (Quid nō timēdū.) Enthimema ex repugnātibz, (uide, qđ) Emphasis est. (Hoc tibi.) Qđ in alijs probas, debes ipse usurpare. Et est argumētū à repugnātibus. (Iactatus) quasi hoc sit miserrimū, cū alijs sis fortunat⁹, tibi sis infelicissim⁹. (Circūibo.) Quomodo si misericordiā queri patri à medicitate, proptinus subiicit mētionē sceleris? Et te q negasti, quae res miserationē auertit. Proinde dicendū, aut cum dicit, tecū pater, intellexisse adoptatē, aut si cum non intelligat, intellexisse postea cum dicit, Et te qui negasti, sed utrumq; displicet. Et ideo prior clausula pertinet fortassis ad patrē mendicū, sequens ad adoptatē, cui ali qđ deest. In cōtrouersijs autē sic legitur. Circūibo tecū pater ante limina. (Abdicari.) Arguit à iure scripto. Nam cū duae leges aduersantur, cogenti potius est obtemperādū. Lex autem, de patre alendo, sine exceptione iubet. Abdicationis autem reddenda est causa. (Quid si flere.) Hoc à iure naturali, cui⁹ maior uis est, quā scripti.

¶ Altera pars.

CRescere) colorem adhibet, quasi nō ex animo patrē uelit alere, sed quia sciat fratrem negaturum, et ita inuidiosum fore, ex cuius inuidia sibi beneuolentiam comparet. Et est argumentum à causa, quoniam in refutatione potissimū est causas inspicere alienae intētionis, easq; subuertere (ne heredem) color est abdicationis, quasi uereatur, ne qui inimicum alat, et ipse inimicus sit. Argumentū à contrarijs, quod est idem, cum cōtrarijs, contrariū est (etiam si tu nō odisti eum.) Pietate uult cōmendari odium suū, et est color. (Desinit esse.) Quæstio finitionis, an filius sit abdicatus, qua respondetur illi quæstioni, patrem alere debuit. Nā si hic non est filius, nec ille pater, à relatiuis. (Audite quā.) Huiusmodi illud est. Quid amplius dicam? matrem occidisti. (Quis es tu.) Filium arguit, tanquā parētis dicto minus audientem. Non enim ille sibi debet sumere iudiciū de facto parentum, quod superbum est. Occulte enim sunt hominum mentes.

¶ Diuisio.

HAEC controuersia oritur ex duabus legibus, quarū altera ~~quā~~ non alentem parentes iubet uinciri, altera permittit abdicationem, modo pater abdicationis causas reddat. Dicit, iure ab dico, non ab dicas, nondū status, quia nondum ex proprijs causis. Subiicit causam, quia me inuito patrem uis alere. Iure scio respondet filius, et opponit alteram legem, quia filij parentes tenentur alere.

LIBER PRIMVS.

Hic iam status iuridicalis legitimus, quia circa leges cōtrouersia est, ex contrarijs legibus. Aduersus illam legē potest pater mouere multas quæstiones. An omnes parentes oporteat ali, iniuriosum, hostem, proditorē, abdicantē, id est qui ipse alimenta filio negarit. Et ad hoc spectat illud, tamen ego odi illum qui fecit tibi. Sed hæc est uniuersalis quæstio, deducitur ad particularem, cum in tali patre tractatur, & est iuris. Deinde mouet finitionem, an parentes sint qui filios abdicarint. Et ad hanc mouet aliā, an filius sit abdicatus. Ex ea enim cum relatiue, sunt altera pendet. Huic subseruit illud, desinit esse filius. Mouet etiam coniecturam, contra filiū, an uero hoc simulate faciat, ut illi inuidiā quærat. Et huic seruit illud, crescere proposuit. Cū lex repugnat, uel interpretari debemus, uel ostendere ad rem non pertinere, nisi per aliā legem possit abrogari. Deinde & contra personā mouetur quæstio, an filij sit resistere patri, & arbitrū se cōstituere de paternis odijs, & de ijs iudicium ferre, quæ latent. Hæc tamen omnia à filio infirmantur, & primum quæstionem mouet, utri legi potius sit standum, & dicit hanc esse cogentem. Deinde aduersus illam, an iniuriosus sit alendus. Opponit pietatem nulla paterna iniuria debere uinci. Aduersus finitionem, patrem probat esse iure naturali, quia eo nos affectus impellat, & ius naturale non posse uinci scripto. Aduersus coniecturam adimit suspicionem. Neque enim ille, aut ad abdicatum, aut inimicū confugisset, nisi in extrema esset egestate. Sed & alia quæstio est, circa personam, an iniuriam iniuria debeat pensare. Et circa hoc locus communis. Et utrum magis debeat quod beneficium in se probarit, id exhiberi alteri uelle. Hic ductus continuari potest per totam causam, sed alij multi possunt existere, ut uaria sunt declamantium ingenia, & apud Senecam licet intueri. Aliæ sunt magis tractationes quā quæstiones. Tractationes autem sunt, quæ accommodatiores sunt ad affectus tractandos, quā ad argumenta, quale est illud Gallionis, nulli interdicti misericordiam, & an abdicari debeat propter id uitij, quo patri placuit. Varij sunt colores adhibiti in hoc themate à declamatoribus, cum pro filio, tum pro patre. Pro filio, ereptam sibi considerationem affectu, non putauisse, id patrē moleste latitum. Triarius sic dixit. Timui inquit, si non aluisssem ne abdicarer à patre, sciebam quomodo illi placuisssem. Pro patre Cæsius est usus tali colore, q̄ debuerit filius prius rogare patrem, & illum ad fratrem perducere, ut sic reconciliarentur, nec deberet famam pietatis ex eorum captare discordia.

DECLAMATIO SECVNDA de uirgine prostituta.

*hic de lomatia contra virginem habet pag 4 am priore se quod uale innotat legiti
mo, seu constitucione sui et sententia cum omni lex dicit: si rex et z qd
pudeat cum qm pios sita fane aborer setio nebelit. vnde tur istam neq
esse pua pua tiam tiam neq qd bonum esse qd Fol. viii. omi dda*

DECLAMATIO SENECAE

Acerdos casta castis, puris pura sit. Thema. Quædā virgo à Piratis capta venit. Empta à lenone, & prostituta est. Venientes ad se exorabat stipem. Militem qui ad se venerat, cum exorare non posset, eum luctantē, & vim inferre volentem occidit. Accusata, absoluta, & reuersa ad suos est. Petiit sacerdotium. Contradicitur.

Rubrica

perumja

¶ Prima pars contra virginem petentem sacerdotium.

Sacerdos vestra adhuc in lupanari viueret, nisi hominē occidisset. Quid mihi sacerdotē, cuius precaria est castitas? Id enim deerat, vt templa eas recipiant, quas aut carcer, aut lupanar elecit. Indignā te sacerdotio dicerem, si trāsisses per lupanar. Fortuna inquit pati coegit, & misereri debēt omnes mei. At nos miserādas nō facim⁹ sacerdotes. Nec est apud nos maxim⁹ honos, vltimorū malorū solatiū. Ita domi custodita est, vt rapti posset. Ita chara fuit suis, vt rapta nō redimeretur. Ita raptæ pepercere Piratæ, vt lenoni venderent. Sic emit leno, vt prostitueret. Sic venientes deprecata est, vt ferro opus esset. Monet me respectus omniū virginum, si in ciuitate nulla inueniri potuit, nec meretrice castior, nec homicida purior. Nulla est satis pudica, de qua quæritur. Omnes, inquit, exorauit. Si quis dubitat, an meretrix esset, audite quā blanda sit. Posnamus tres sacerdotium petere. Vnam quæ rapta sit. Alteram quæ profliterit. Tertiā quæ hominem occiderit. Omnibus negabo.

Declamatio

¶ Pars altera pro virgine petente sacerdotium.

Voluerūt dii esse miraculo, in captiua libertatē, in prostituta pudicitia, in homicida innocētiā. Narrent sane oēs, tanq̃ ad prostitutā venisse, dū tanq̃ à sacerdote discesserint. Quā pudica sit, milles ostēdit, quā innocens, iudex, quā felix, reditus. Inter tot pericula dii illæsam nō seruassent, nisi eā sibi seruaturi fuissent. Totus popul⁹ ad seruādā pudicitia cōtulit, q̃qd ad violādā attulerat. Dicat pudicitia suā dñs, q̃d debet.

¶ S C H O L. (Sacerdos nr̃a.) Scel⁹ fuit in causa, ne in scelere niueret. cōtinuas sei turpē uitā, nisi illa occasio esset oblata. Et ita ostēdit nō spōte factū, qd fuerit factū fortuna. Volūtas autē honestarū actionū est causa, nō fortuna. (Precaria:) q̃ precib⁹ est seruāda & obtinēda à sup̃ratorib⁹. Non igitur tutū est, qd in aliena potestate est. Cui⁹ causa est incerta, incerta sunt & ipsa. (Id em̃ deerat.) A loco, & habent in se naturā repugnatiū. (Indignā te sacerdotio dicere) à minori. (At nos miserādas.) Miseratio infelicitatē indicat, sacerdotiū autē bonos est, bonos, felicio

LIBER PRIMVS.

tas, non bene autem conuenit felicitati, & infelicitati. Et ita bene subiungit, nec est apud nos. ¶ c. (Ita domi.) Ex sequentibus, indicantur præcedentia, & ab exitu principia & media, habet autem gradationem, & repetitionem. (Mouet me.) Quid enim de reliquis iudicetur uirginibus, si hæc sola reperitur sacerdotio digna? Ab effectis, ne hoc sequatur, illud tollendum est (de qua queritur) cuius castitas in controuersiam uenit. Queri autem de castitate, contingens est, sed probabilitatem habet. (Si quis dubitat) argumentum conuertit, & fecit ἀντίστροφον, sunt autem adiacentia in meretrice. (Ponamus) Argumentatio est per fictionem, & est à minori ad maius. Aliunde enim potest sumi explicatio argumenti, aliunde argumentum ipsum.

¶ Altera pars.

Voluerunt dij.) Ab exitu qualia fuerint antecedentia ostendit, neque enim digna fuit seruire, quæ liberata est, aut prostituta, quæ pudicitiam seruauit, aut homicida, quæ innocens. (Narrent.) Comparatio est, & tacite est à contrarijs, pugnat enim ut impudica sit, à qua tanquā à sacerdote discedebatur (quam pudica sit.) Hæc omnia contingentia sunt, sed in hæc partem propensiora. (Inter tot pericula) ab effectu probat causam, & à causa honestatem, & ab his quæ contigerunt, prouidentiam arguit. (Totus populus.) Omnes enim qui ad illam cōmeabant, eius mirati pudicitiam, stipem relinquebant, quā afferebant pro ueneris precio. (Dicat,) quasi diuinæ sit felicitatis, inter tot pericula pudicitiam seruare.

¶ Diuisio.

Status coniecturæ est, an pura sit sacerdos. Potest esse & alius, etiam si pura sit, an illi obesse debeat omnis uitæ prioris infelicitas. Potest esse & alius, etiam si munda non fuerit, an emendata pro munda habeatur, & erit finitio. Hæc rursum in plures alias secantur quæstiones. Illi priori subiunguntur, an esse potuerit, an uoluerit esse. Potuerit. Habet quæstionem occasionis, facultatis, felicitatis. Occasionem accusator arripit contra uirginem. Occasio habet locum, tempus, ætatem, stupratores, impulsores. Occasio efficit ut melius possimus, facultas ut possimus. In facultate sunt uires, animus, sed facultatem magis usurpat defensor, potuisse tueri uirginitatem ab stupratoribus, & interfecisse militem. Quemadmodum & felicitatem, quæ in occultam causam, diuinamque uoluntatem refertur. Vnde illud, inter tot pericula. ¶ c. Felicitas autem est, in uincenda fortune acerbitate. An uoluerit, magna pars ex præcedenti pendet, sed habebit hanc diuisionem, an ea sit uita anteacta, ut credibile sit uoluisse, & ea sint subsequuta, quæ uoluisse probent. Maius incommodū timeretur ex facto, an commodum ex non facto speraretur. Alius status, an illi obesse debeat prior infelicitas. Hæc ex illa pendet, an illa obesse

obesse debeant, quæ nobis inuitis accidunt. Dum probamur non consensisse, an solus sit animus qui contaminat, an etiam quæ circumstant, & si corpus fuerit pollutum, an animus maneat integer, & si maneat integer, an satis sit corpus pollui, ut à sacerdotio excludatur. Hæ quæstiones ab utraq. parte prout commodiores sūt, usurpantur. Alia quæstio, an emendatæ recipi debeant, nō uidetur habere locum, quoniam ad sacerdotium non assumerentur, nisi quæ uirgines fuisse probarentur. Latro adiecit castam & puram, ut pura referretur ad id, quod hominem occidisset. Et ex hoc mouebat quæstionem. An potuerit interficere hominē ad se, tamquā ad prostitutam uenientem.

DECLAMATIO TERTIA

de incesta saxo delecta.

INCESTA saxo delectiatur. Thema. Incesti damna Rubrica
ta antequā delecteretur, vestam inuocauit, delecta vixit.
Repetitur ad poenam. Contradicitur.

Prima pars contra incestam.

Decla-
matio:

Hoc expectatis, vt capite demisso verecundia se
ipsa antequā impelleretur, delecterit, id deorat,
vt modestior esset in saxo, quā in sacrario fuerat: constitit, & circumla-
tis infrequentiam oculis, sanctissimum numen, quasi parum violasset
inter altaria, coepit in ipso quō vindicabatur violare supplicio, hoc al-
terum damnatae incestum fuit, damnata est, quia incesta erat, delecta est,
quia damnata erat, repetenda est, quia incesta & damnata, & dele-
cta est? Dubitari non potest quin tandū delectenda sit, donec efficia-
tur, propter quod delecta est. Patrocinium suū putat pereundi infelicitate.
Quid tibi importuna mulier imprecer, nisi vt ne bis quidem de-
lecta pereas? Exponam cum quō stuprum, vel quando cōmisit? Quia
probauit, istam damnastis. Non putas legem cauisse vt perires, quæ ca-
uit quemadmodū perires? Male de diis existimas, si sacerdoti suæ, tam
sero succurrunt. Ita dii maluerunt damnatam absoluerē, quā sacerdotē?

Pars altera pro incesta.

Damnata delecta est, absoluta descendit. Putares puellā non delectā,
sed demitti. Lex sacerdotē non ad saxū vsq. deferret, nisi sententiā
deorū expectaret. Erat altitudo mōtis, etiā secure aspiciētibus horrēda.

LIBER PRIMVS.

SCHOL. (Hoc expectatis ut.) Subindicat impudētiā fuisse, qđ ausa sit deos in saxo inuocare, sed id durū uidetur, cui enim impudētiā sit, qđ pmittatur? Nisi intelligat in hoc fuisse impudētiā, qđ ita uoluerit occultare incestū, deos obtestās. Quasi diceret, impudens fuit in sacrario, erit & in saxo, à maiori. (Dubitari nō potest) à fine sumptū. Tandiu aliquid fieri debet qđ in aliquē finē accomodatur, quousq; is finis obtineatur. (Pereundi infelicitatem.) Infelicitas enim est semel deiectam non mori, ut rursus deiciatur. Et est subuersio obiectionis. Illa enim dicebat, quia semel deiecta non perij, non debeo repeti. Hic transfert ad deos, qđ sic illi uoluerunt sepe cruciatam mori, unde subiungit. Quid tibi imprecer. & c. (Exponam cum quo.) Ostendit non esse necessariam narrationem, non enim noui criminis accusatur, & oportere expleri poenam probato scelere semel irrogatā. Et est argumentū sumptū à causa, propter scelus est destinatū supplicij, nō est absoluta à scelere, nō debet liberari à supplicio. (Nō putas legem cauisse.) A modo quo fit. Qui praecepit enim hoc modo fieri, praecepit fieri. Modus enim propter effectum est. (Male de dijs existimas.) Occurrit defensionī. Illa enim dicebat se à dijs liberatam, quos inuocarat. Sed dij, inquit, nō sero succurrunt. A tēpore. Et deinde ironiam adiungit, quasi dij nō debuissent potius seruare sacerdotem quā dānatā.

¶ Altera pars.

Damnata.) Ab exitu antecedētia probat, quasi hoīum fuerit dānatio deorū absolutio. (Lex sacerdotē,) quasi iā cōset miraculo esse seruātā, probat nō esse repetēdā ad supplicij, qđ lex deorū sententiā expectare uidebatur. Nā cū posset aliter occidi, nō hoc genus supplicij expectasset, nisi uelut dijs uoluisset relinquere puniendam. Sed haec contingētia sunt. (Erat altitudo.) Ex ipso facto prouidentia arguit. Quasi aliter nullo pacto seruari potuisset. Ab effectu causam ostēdit.

¶ Diuisio.

Status est, an sit ius absolui semel praecipitātā. Hoc potest habere duas quæstiones, alteram scripti & uolūtatis. An lex cōtenta sit deiectione solū, etiā si nō cōtingat mors, an uero nō putetur expletū supplicij, nisi morte. Alterā cōiecturā, an credatur à dijs absoluta, quæ uixerit, hæc pēdet ex alijs. An potuerit liberari sine miraculo. Quæ & quāta fuerit altitudo mōtis, an aliquo maleficio in magico liberata sit. An sit uerisimile à dijs absolui dānatā. Quæ pēdet ex hoc, an iure dānata sit. Illa prior pēdet ex generali. Verba ne obseruāda sunt, an uolūtās legum. Deinde particularis, an hæc sit uolūtās. Latro illā adiecit quæstionē. Nō solū an deiecta perire debeat, sed an semel dānata, & postea inuēta innocēs, debeat absolui. Sed mihi nō probatur. Nā si dānatio est propter culpā, qđ nō habet culpā, nō uī

LIBER PRIMVS.

SCHOL. (Solut ego) hæc ad cōmiserationē p̄tinent, q̄ nec clemētiæ famā sit cōsecutus ex dimittēdo, nec vindictā sceleris ex occidēdo. (Aut me sine filio) satis ostēdit immorigerū filiū, ex quo nō plus capiat fructus, quā si nō haberet. (Cōceptus est iste.) Suspicionē mouet, propter quā uult uideri se, nec animū paternū habere in filiū, nec filiū in patrē. Quæ autē turpē suspicionē mouent, leuiter p̄strimenda sunt, & ueluti cū figura, acutius enim est & urbanius, quā si dixisset ab adultero. (Et ante patriæ.) Quoniā in scelerib⁹ uindicādīs, etiā patriæ opera præstatur, quā ille negauit. Sed quomodo prius? Quoniā ei prius uidetur negari, cui prius debetur, prius autē debetur patriæ. Vel prius negauit, quoniā qui in bellū cū posset nō exiit, patriæ uidetur negasse manus. (Vsq; eo.) Hoc de patre intelligitur, quoniā dum pro patria man⁹ amisit, se uindicare nō potuit. Et ideo meli⁹ in cōtrouersijs. Nulli unquā uiro forti plus debuistis, usq; eo pugnaui pro uobis, ut pro se nō posset. Nec mirū si uarietur p̄sona, est enim alteri⁹ declamatoris, q̄ p̄sonam patroni nō patris agebat. (Adolescēs.) Perseuerat in eo colore, quē ex suspicionē sumit, ut dicat iure posse abdicari alienum.

¶ Altera pars.

Alterū putauī.) cū hui⁹ est à circūstātia, qd̄ scelus uidetur duplicatū, & respondet illi, qd̄ pater obiebat min⁹ audientē fuisse, & optime cōuertit. Quo enim ille magis urgebat se præsentē imperasse, hoc fili⁹ dicit lōge indignissimū. Et hoc est à decoro, illud autē qd̄ adijcit à difficili. Nō semp̄ scelera nr̄i sunt iuris. (Pater tibi man⁹.) Etiā si debuissē obtēperare, nō potui. (Mai⁹ erat.) Ex cōparatione auget, nō enim propter leui⁹ scel⁹ uindicādū, mai⁹ est suscipiēdū. O iā autē ad causam p̄tinet. Causa autē efficiēdi est facultas. Quāuis em̄ nō q̄ facultatē habet, statim & facit. At q̄ facere debet, necesse est possit. (Ignoscit pater) species induktionis est à reb⁹ similib⁹. Quales erāt Socraticæ, qd̄ in multis similib⁹ fit, id etiā in alijs debet fieri. (Quare tā multos,) qd̄ p̄ unū potest fieri, frustra præcipitur multis.

¶ Diuizio.

Prima patris intētio est, nō fuisse obediēs. Filij depulsio, iure feci, iniusta imperabas, matrē nimirū occidi. In hoc status, an debuisset occidere imperatē patre. Pro filio, diuiditur in has quæstiones, nō debui, nō potui. Nō debui, generalem habet, an in q̄busuis sit obtemperādū patri, & si in alijs, an in his q̄ cōtra naturā sunt. Nō potui, an repentina perturbatio uires frangat, sensum adimat. Rursum illa, prior, an debuerit ille imperare, ita enim liquebit, an hic parere debuerit. Sed hæc omnia ex æquo & bono. Nūquid etiā ex lege? an in ijs omnibus quæ per leges licet facere, obediendum sit patri. An in ijs dumtaxat quæ iubent. Alij diuiserunt, an licuerit, & oportuerit, & silicuit & oportuit, an sit ignoscendum ei.

qui non potuerit indulgentia repugnante. Hæc omnia tractationem habent longam de affectibus. Patri his uidetur color posse dari, q̄ suū non existimet, quod conscius fuit adulterij. Filius etiam aliquibus uisus est indigere colore, q̄ permittente lege debuiſſet patri obtemperare, & ideo omnes illi colorem dederunt, q̄ nō potuerit. Quo pulcherrime usus Cælius. Proſiluit, inquit, proſinus mater, & amplexu ſuo manus meas alligauit. Ago conſuſioni meæ gratias, quod nihil in illo cubiculo uidi, niſi patrem, & matrem. Pater rogabat ut occiderem, mater ut uiueret. Pater ne nocens impunita eſſet, mater ut ego innocens eſſem. Pater recitabat legem de adulteris, mater de parricidis. Et ultimam ſententiam dixit, occidere ſi matrem turpe eſt, nolui, ſi non eſt, non potui. Habet autem hic locus pulcherrimam hypotipoſim ad cōmiſerationem, & ex legibus contrarijs controuerſiam. Vtri potius ſit ſtādum, permittenti legi, an prohibenti. Et poſtremo, dilemma.

DECLAMATIO QUINTA

de eo qui duas rapuit.

RAPTA, raptoris, aut mortem, aut indotatas nuptias Rubrica petat. Thema. Vna nocte quidam rapuit duas. Altera mortem optat raptoris. Altera nuptias petit.

¶ Prima pars contra raptorem.

Stupro accuſatur, ſtupro defenditur. Cum altera rapta litigat, alteram aduocat. Vindicate patres. Fortior publicæ diſciplinæ ſeueritas ſurgat. Iam binæ rapiuntur. Coit populus velut publico metu territus, vix credens duos fuiſſe raptores. Alteram inturiæ rapuit, alteram patrocinio. Perſeras iam raptor, ni bis perire meruiſſes. Si te ante rapuiſſet, & nuptias optaſſet, deinde hanc viſitaſſet antequā nuberes, negares illum tubente rapta, debere mori? Niſi amplius raptori præſtare potes, quā ne lege tua pereat. Contra aliam nam legem nullum ſus habes. Tu raptori præſtas, vt illum ipſa non occidas, Non potes præſtare, ne quis occidat.

Decla-
matio.

¶ Pars altera pro raptore.

Inter pares ſententias mitior vincat. Refer virginiam, dic Lucretiā. Plures tamen Sabinæ ſunt. Contumelioſum mihi erit, te dignam videri, in cuius honorem homo occidatur, me dignam non videri, in cuius honorem homo ſeruetur.

LIBER PRIMVS.

SCHOL. (Stupro accusatur:) nihil debet esse tutū peccato, & ita causam qua se defendit, turpem ostendit. (Cum altera.) Idem aliter explicatum, & in ipsa cōtrapositione uerborū lepos, litigat & aduocat. (Vix credens.) ad hoc habet ex ijs quæ relinquit intelligenda. Nam si duos fuisse raptores, uix propter atrocitatem erat credibile, quāto magis, ubi unum fuisse constet raptorem duorum? (Perieras iam) acuta traductio, nisi alteram rapuisset quæ illum postularet, prioris accusatione dānatus fuisset, quā est igitur pulchra defensio, quæ & ipsa dānari meretur? (Si te ante rapuisset.) Fictio utitur. Si tu prius rapta fuisses, & tuas nuptias ille optasset, & aliquo tempore interposito rapuisset aliam, non poteras illum liberare, nuptias optando, quoniam iam illi cras destinata, & si nupsisses, multo minus. Non enim mariti liberantur quemadmodū, nec si futurus imperator, aut legatus aliquam rapuisset. Ergo multo minus eum poteris liberare, cum prorsus ab illo soluta sis. Et est à minori ad maius. (Nihil amplius.) Aliam habet in controuersia quæstionem, an tātum possit liberare à morte pro stu pro in se perpetrato debita. Et idem ipsum, quod quæstio est, in argumentum uertitur. A causa, tantum potest quis præstare, quantum lege permittitur.

¶ Altera pars.

Inter pares hæc omnia ex æquo, & bono sunt iudicanda. Hæc omnia paria sunt, utraq; rapuit, pro utraq; debetur mors. Eandē habent uim raptæ, uel ad accusandum, uel ad defendendum. Cum igitur pares in hoc sunt, uincat quæ mitior. (Refer uirginiam.) Propter illas adulteria sunt uindicta, propter has remissa. Numero igitur quæ uincunt exempla, potiora sunt. (Contumeliosum,) à maiori ad minus.

¶ Diuisio.

HIC status uidetur actionis. Neq; enim obijcienti rapuisti, aut non feci, aut inire feci, aut non fuit raptor respondetur, sed legis patrocinio se defendit qd à rapta postuletur. Si tamē excludamus statum actionis, ut reuera uidetur, in eo statum locabimus. An iuste alterius postulatione ab altera defendatur, & est ueluti comparatiuus. Hoc uero in illa quæstione nititur. An quod permittitur raptæ sit in ipsius tantum iniuria, an uero etiam in aliena. Qui pro rapta dicit, sic diuidet, non solū legem de raptæ iniuria intellixisse, ab illa enim, uel sola raptæ uenia posse liberari, & ius dimittere, quod lesa ignoscat, maioribus cauisse periculis, & cum pares sunt ad dānandum, pares ad liberandum, futuram potentior rem quæ liberet, & in contrarijs legibus mitiorem sequendam. Aduersarius, non ab alijs defendi criminib; alioqui facile esse humilē aliquē rapere, cuius postulatio neliberetur, dimittere posse magistratum, qd in se sit admissum, non autem quod

DECLAMATIO, SENECAE. Fol. xlii.

in alios, & si ab alijs non liberatur, multo minus ab hoc. Deinde qui alijs causis grauioribus non defenditur, ueluti legatione imperio, eum multo minus alterius petitione defendi. Suspicio etiam mouetur contra illam, an subornata illa sit, quæ se raptam dicebat, ut stupratorem liberaret.

DECLAMATIO SEXTA DE FILIO

llo quodam ducente filiam Archipiratæ.

APTUS à Piratis scripsit de redemptione. Non redimebatur. Archipiratæ filia eum iurare coegit, ut duceret se uxore, si dimissus esset. Iurauit ei. Relicto patre, secuta est adolescentem. Duxit illam. Orba incidit. Pater imperat, ut Archipiratæ filiam dimittat, & orbam ducat. Non lentem abdicat.

Rubrica

¶ Pars prima contra filium.

Bonæ spei uxor, bonæ spei nurus, quæ vel amare captiuum potest, vel odisse patrem. In carcere, inquit, ac tenebris lacebam. Narret, inquit, socero beneficia puella, non misericordia mota est, sed libidine.

Declamatio:

¶ Pars altera pro filio.

Illo me loco non deseruit, in quem venire, & pater timuit. Vidisses membra vinculis pressa, macie retractos introitus oculos, attritas catenis, & inutiles manus, talē quis amare, nisi misericors potest? Inter tot consulatus Marius, nihil habet clarius, quā se autorem, Pōpeiū, si hæreditariæ extulissent imagines, nemo magnū dixisset. Seruū regē Roma tulit. Quid tibi videntur illi, qui rapti ab aratro paupertate sua beatam fecerunt rem pub? Nō possum? vna felices esse, qđ solem?, vna infelices erimus.

¶ SCHOL. (Bonæ spei.) Per ironiam, de qua nec maritus, nec socer bene sperare debeant, maritus, quod captiuū sit secuta, unde ostendit marito infidam, quæ meliore cōditione proposita, alium sequetur. Socer, quæ patrem oderit, unde nec in se pietatem speret. Prius argumentum à minori, secundum à maiori. Mutat causam facti, & uertit in suspicionem.

¶ Altera pars.

Illo me loco.) Contrarium interpretatur filius, & amorem in causa fuisse probat. Argumentum à maiore, à patre ad alienam. (Vidisses membra.) Imago, uel hypotiposis. (Inter tot consulatus.) Ab exēplis arguit plus debere per se honestis & merentibus, quā aliena uirtute. Et ideo plus uxori, quod se fuerit secuta, etiam si nullam habeat aliam cōmendationem.

¶ Diuisio.

B iiii

LIBER PRIMVS.

STatus est in eo. An iusta sit abdicationis causa, quod uxorem nolit dimittere. Pro filio sic potest diuidi, an humanum sit, an iustum. An humanum eam in letis deferere, quam in aduersis habuit sociam & adiutricem. Non esse pudendum pauperem, humilem, bene moratam ducere. An illa ex animo bene uoluerit, an propter libidinem. Iustum, non esse uioladam iurisiurandi religionem, nec patria potestate, ad id filium posse cogi, ut repudiet quam semel duxerit. Deinde nec si possit, pium, aut iustum esse. In ijs omnibus loci communes sunt, de laude paupertatis, de amore qui in aduersis exploratur, de gratitudine. Pater quod ignobilis sit, quod impudica, quod perfida, ignobilis Archipiratae filia, impudica, quae adolescentem sit secuta captiuum. Perfida, quod patrem deseruerit. Et per omnia se debet oscedere de filio sollicitum. Et omnes colores inducit, quibus illam faciat suspectam. Questio illa de iureiurando a patre potest esse. An teneatur iureiurando, qui coactus fecit.

DECLAMATIO SEPTIMA

de Tyrannicida a Piratis dimisso.

Rubrica

LIBERI parētes alant, aut uinciātur. Thema. Quidam alterum fratrem tyrannum, alterum in adulterio deprehensum, deprecate parte ne faceret, interfecit. A Piratis captus, scripsit patri de redemptione. Pater Piratis epistolam misit, si praeciderent ei manus, duplam pecuniam se daturum. Piratae illum dimiserunt. Pater in aegritatem incidit, petit alimenta. Negantem uult in vincula ducere.

Prima pars pro filio Tyrannicida.

SI praecideritis, scribe potius, si occideritis. Tyrannicida exitum tyrannum. Sicut rogo. Non timeo, ne quas manus Piratae soluerunt, iudices alligent. Pro adultero filio rogas. Querite nunc unde Tyranni fiant. Duplam dabo. Apparet, pro unico filio rogat, duplam dabo, alteram pro filio, alteram pro Tyrannicida. Si manus praecideritis. Hoc nec adultero fecimus, nec Tyranno. Etiam manus meas petis? Nega tuam esse epistolam, & habes argumentum. Dic, ego rogare etiam pro adultero soleo. Remiserunt me rei publicae cum manibus, patri cum epistola. Hoc nostro saeculo ad fabulas deerat, ut narretur aliquis a Piratis dimissus, alligatus a patre. Etus crudelitatis emptor, cuius nec Pirata venditor. Duplam dabo. Quid necesse est? potui uilius solui, ut praecideretis ei ma-

nus. Obstupuere prædones, & inquitunt. Indica patri, non omnia Piratas vendere. Qualem optem patrem, nescio. Diues debilitat, egens alligat. Nentrum hoc manibus meis expedit. Vbi est patrimonium tuum, vel quo tyrānos instruis, vel quo adulteros facis?

¶ Pars altera contra filium Tyrānicidā.

S Vscipi tria prodigiosa inter me, & se furētia. Vnū, qui posset patrē opprimere. Aliū, qui fratrem violare. Aliū, qui patrē. Lex hæc scripta est pro malis patribus. Nam boni etiā, sine lege aluntur. Sciebā Piratas non facturos, nisi pecuniam accepissent, & si sperassent, utiq; præciderent. Non tra illa patris, sed calliditas fuit. Vnde redimerem, nō habebam. Rogare in tam auara ciuitate neminem poteram, in qua nec filii patres alunt. Vfus consilio sum, sciens Piratas, non crudeles, sed auaros. Feci ut desperarent, quod posses redimi. An prudēter cogitauerim, nescio. Interim feliciter cogitauit. Exclusa mens est, ex quo vidi vnum in arce filium, alterum in adulterio, tertium in parricidio.

¶ S C H O L. (Si præcideritis.) Paronomasia, præcideritis, occideritis. (Exitū Tyrāni) qualem meretur tyrānus. (Non timeo.) Tuto rogare possum, neq; enim timeo ne nos crudeliores sitis, q̃ Piratæ fuerunt. (Querite nunc.) quasi ex indulgentia patrum nascentur filiorum peccata. (Apparet, pro unico filio rogat,) hoc ironice, & ibi distinguendam, id est non mirum est, si duplam det pro unico filio. Et sequitur statim correctio ironiæ, quasi dicat, imo uero debere, dare duplam pro filio, & pro Tyrānicidā. (Nega tuam esse epistolam.) Id est, ex hoc ipso quod petis, potes habere argumentum, tuam non esse epistolam. Vel aliter, si uis negare te non petiuisse, si negaueris tuam esse epistolam, habebis argumentū ex indulgentia tuā, qui etiam pro adultero rogare soleas. Vbi enim dixit, habes argumentum, subicit statim, Dic, quasi hoc est argumentum, & ita inuidiā illi mouet, qui cum rogaret pro adultero, accuset frugalem. (Rei publicæ cū manibus,) quæ rei pub. profuerunt. (Patri cum epistola,) ut crudelitatem suam recognosceret. (Hoc nostro seculo.) Amplificatio, quasi uelit uideri hyperbolem.

¶ Altera pars.

S Vscipi tria.) Non uidetur satis credibilis color, quem pater usurpat. Neq; enim credibile est cogitasse patrē de Piratis, in illis fore misericordiæ locū, dupla mercede proposita, sed sustentat illum ad extremū, cum cōmenti sui inconsiderationem reijcit in mētis perturbationem. (Patrē opprimere.) (Tyrānum (fratrem uiolare) adulterio. (Patrem) non alendo (Lex) Interpretatio legis, unde se-

LIBER PRIMVS.

quitur. etiam se sine lege debere ali, quia bonus sit, cuius probatio est per colore. (Et si sperassent.) Et hic quoq; occurrit obiectioni. Nisi pro certo habuisset, non se fuisse tentaturum cum tanto periculo. Et ideo subiungit scire se non crudeles, sed auaros, ademi spem pecuniæ, certus de mansuetudine. (Feliciter,) quoniam dimissus est.

¶ Diuisio.

IN hoc status, an iuste patri negetur alimenta propter epistolam. Prima questio est in diuisione. An omnes patres iubeamur alere. Et pro patre usurpatur primum. Deinde etiam si non omnes sunt alendi, se tamen in eorum esse numero, qui ali debeant. Et hic omnes colores excogitantur ad emolliendū illud factum, nō scripssisse se ex animo, sed ut Piratæ incedem desperates dimitterent. Deinde etiā si ex animo misisset, sic ipsum esse meritum crudelitate in fratres, sed hoc durum. Deinde etiam si in eo dānandus fuerit, iam tamen pertæsum, esse subleuandū. Pro filio, an illum iam teneatur alere, qui animū paternum exuerit. An etiam si ex animo nō scripserit, illud tamen ipsum ut eunq; scriptum dānandū sit. An iuste filio pater irascetur, propter interfectos fratres. Si ex animo scripsit. Inter alios colores inductus est ille pro patre a Portio Latrone, excussam fuisse tot calamitatibus mentem, nescio quid scripserim, olim mihi iam excussa mens est, ex quo filium in arce uidi unum, alterum in adulterio, tertium in parricidio. Ex quo respersus sum sanguine morientis filij. Ex quo relictus sum solus, senex, orbis, egens, odi meos. Quidam sunt colores, quos sola perseverantia tuetur, ut in illo parasito dicit Fabius. In hac controuersia quidam pro patre prætermisere narrationem, quæ si non prætermittatur, certe non nisi summa arte est explicanda.

¶ DECLAMATIO OCTAUA,

quæ est de forti abdicato.

Rubrica

Decla-
matio.

VI ter fortiter fecerit, militia vacet. Thema. Ter pater fortem in acle, quarto volentem exire retinet. Nolentem abdicat.

¶ Prima pars pro abdicante.

QUOD patriæ superest, patri vindico, O me, filio pugnante, lassum. Iam pro te dubito. Nescio quid lex timet. Miraris, si quod legi satis est, patri nimis est. Causa mihi abdicandi est, ne sine filio viuam. Abdicatio mea in potestate

abdicatis est. Optimus finis virtutis est, antequā deficias, desinere. Lex quoque ter viro forti, aut diffidit, aut consulit.

¶ Pars altera pro forti abdicato.

Certe abdicatis pugnare licet. Pudet me, ter victi militanti. Senator post sexagesimum quintum annum, in curiam venire non cogitur, nec vetatur. Quicquid honoris nomine datur, in vtraque partem licet. Alioquin desinit præmiū esse, cui necessitas imponitur. Octum imperas animo nō octoso. Tumultus exortus est. In me omnium ciuitum diriguntur oculi, & adhuc, verum dicendum, nihil mihi patria debet. Nunquā pugnavit nisi coactus. Adhuc milita mea legis munus est. Athenienses abdicato vicerunt duce. Quantum vero interest! Ille abdicatio nem virtute deleuit, ego merui.

¶ SCHOL. (Filio pugnante.) Emphasin habet. (Iam pro te,) an filius sis. (Nescio quid lex.) Subindicat legis prohibitionem, quasi lex timeat, ne toties uictor ciuitati sit perniciosus, uel quid infelicer eueniat. (Si quod legi satis.) A minori ad maius, id erit patri, plus satis. (Abdicatio.) Facit misericordem ipsam abdicatio nem, & non iniuriosam abdicato, quoniā in eius sit potestate. (Optimus finis.) Consilium & curam pro filio indicat. (Lex quoque) explicat quod prius tacite innuerat, nescio quid lex timet.

¶ Altera pars.

Certe abdicatis ostendit non esse prohibitionem legis, sed permissionem. (Ter uicti.) A minori, & innuit non timuisse legem aliquid infausum, quando & uictos pugnare permittat. (Senator.) Et etiam re bene gesta. (Quicquid) qui suscipit honorem, uoluntarie suscipit. (Alioquin.) A contrario. Si enim cogitur, præmiū non est, & si præmiū, nō cogitur. (Octum.) Arguit imprudentiæ, & remouet à se facultatem. (Tumultus.) Bene subiicit effectum præcedere iam causa. (In me.) Ostendit iustum esse militare, quia necessarium. (Et adhuc) facile indicat se teneri ad militiam, ut non coactus, sed sponte uideatur facere. (Athenienses.) Themistoclem intelligit, de quo Plutarchus. In quibus autem aliqui fingendo dissentiunt à patre illum repudiatum esse, & uoluntarium matris interitum ex filij ignominia conflatum, ea & falsa uidentur, & contrariæ quoque, aut ueritates ad sunt.

¶ Diuisio.

In eo status est, an iuste pater prohibeat militiam. Prima quæstio. An cuiuslibet arbitrij sit, lege nō cogente militare, & si sit, an in ijs quæ spectant ad rem publicæ patrium sit continendum imperium. Et an tunc magis debeat patrie satisfacere, cum non cogitur satisfacere, & hoc est quod pro se filius dicit. Tunc suam

LIBER SECVNDVS.

operam uerius posse laudari, cum eam ultro impendat. Patri pro se manifestus est color, consulere illi ipsi qui abdicetur. Non iniuste imperare, quod lege fieri liceat. Præterea, & rei publicæ causa se id facere, ut in alia tempora rei publicæ uir fortis seruetur. Pro filio quidam fecere durum colorem, inuisum patri, & malle cum hostibus, quàm cum patre uiuere.

¶ LIBRI PRIMI DECLAMATIONUM. ¶ FINIS.

LIBER SECVNDVS.

¶ DECLAMATIO PRIMA SECVNDA
di Libri, quæ est de Abdicato post
tres abdicandos.

Rubrica

Declamatio.

DIVES TRES FILIOS ABDICAUIT, PETIT à paupere vnicum in adoptionem. Pauper dare vult. Nolentem fratre abdicat. Contrahitur.

¶ Prima pars pro filio pauperis.

N Vnquàm futurum putauit, ut aut pater meus liberos odisset, aut diues concupisceret. Dubitauit diu, an ille amicum tentaret, an hunc filium. Ita vero nos sumus pauperes, qui habemus quod diuites rogent. Si immerito abdicauit, odi patrem, tot efficiens innocentes. Si merito, odi domum tot facientem nocentes. Amo æque paupertatem, & patrem, utriusque assueui. Non tibi permultis sulta liberis domus est, quanquàm nec sic debuisti dare. Tutior aduersus fortunam est, cui aliquid post damnum superest. Abdico, inquit, apparet, tantum ut vincas. Vna

inter nos disputatio est. Hic me dignum putat bono patre. Ego meo. Diuitem mihi vis dare, Ego te volo. O merito abdicandum, si talem patrem relinquo. Quem me videri, velim nescio. Innocentem, si abdicor, nocentem, si adoptor. Non ut in cæteris abdicationibus, in mea potestate est non abdicari. Perditurus sum patrem, si abdicor. Perditurus sum, si non abdicor. Quid interest utrum efficiat, an transferat? Et si parendum in omnibus patri, in eo non parendum, quo efficitur, ne pater sit. Graue est carere unico, grauius eo, quem alius concupiscit. Non delectant dominos ignoti seruorum greges. Nec sonantia ergastula laxi ruris. Patrem gratis amo. Necesse est ut timeam domum liberis infellicem. Nō potest inueniri aptius tēpus recōciliationis. Diues filios querit,

¶ Pars altera contra filium pauperis.

Magnum & hoc inter cætera paupertatis incōmodum est, quod abdicationem filius non timet. Senatortum ad gradum census ascendere facit. Census Romanum equitem à plebe discernit. Census in castris ordinem promouet. Censu in foro iudex legitur. Nunc facilius est paupertatem laudare, quā ferre. Si emendati, inquit, fuerint liberi mei, habebo hanc cum illis, si perseuerauerint, habebo pro illis.

¶ SCHOL. (Tres abdicandos) abdicando fortassis, uel abdicandos, qui soliti fuerint alias abdicari. (Nunquā futurum) auget rei atrocitatem ex eo, quod uix credibile sit, & ideo in aliud quoduis reijcit & patris & diuitis factū, seq; dubitare asserit. (Ita uero.) Enthimema ex repugnātib9. Pugnāt enim ut pauper quisq; sit, qui habeat quod diuites rogent. (Si immerito.) Mouet suspicionem in postulatio ne diuitis. Et est Dilema. (Amo æque.) Excludit patris pretextū, indicans patientiam paupertatis. & subiicit causam, quia assueuit. (Non tibi.) Ab inutili, uel nō expediēti. (Abdico inquit.) Ostendit nō ex animo ipsum dicere. (Vna inter nos.) Inducant quæ sequuntur amorem in patrē, & sunt affectuosa. (Non ut in cæteris.) Ostendit magnitudinem rei, & est Dilema. (Et si parendum.) Refutatio obiectionis. Et est maior in syllogismo. Non debemus parere patri in ijs, quibus illi derogatur, ne sit pater. Et nititur in illa, quia nemo uult, quæ sibi noceant, aut sint dedecori, quia nemo uult, quod est aduersum sibi ipsi, & ita argumentum est à contrarijs. (Non delectant.) Inductio est per quam probat filium, non esse charum patri, quem à se ableget. Nam nec ignoti greges seruorum delectant dominos, nec quos ruri detinet in opere faciēdo. Et est ueluti conclusio, patrem gratis amo, uel

LIBER SECVNDVS.

in diuitias hæc dicta sunt, quibus se minime capi ostendit. (Non potest inueniri aptius tempus.) Arguit optimum esse ut redeat cum patre in gratiam. Nam his qui putabat minime se indigere liberis, querit alienos. Non debet igitur hic excludere suos.

¶ Altera pars.

M Agnum & hoc.) Miseram prædicat suam conditionem, qui propter paupertatem, nec filiis sit formidandus, qui nihil amittant abdicatione, & subindicat ideo illos non timere, quia nihil sit quod amittant. Utitur colore, ut propter charitatem uideatur abdicare filium, quem uelit in lautioribus esse fortuna, & ampliore familia. Per inductionem enumerat diuitiarum comoda. (Si emendati.) Si frugaliter uixerint, habebit socios paupertatis eos reducendo, si perseuerent in flagitijs, luam illorum intemperantiæ poenas. Et indicat se pro remedio usurpasse abdicationem in filios, quasi reducturus, si fuerint emendati.

¶ Diuisio.

I Neo status, an iuste imperet commutare patrem. Diuisio pro filio iniustum esse & inutile. Iniustum, quoniam patrem deserere iubetur, quem diligit, & cum sumere, quem odit. Inutile, quoniam suspectam habet diuitis domum, parum se licem liberis, deinde perniciosam moribus, ubi frugalitatem dediscat, & luxuriosus fiat. Et potest uti colore, se insidiosè peti à diuite. Deinde etiam si neque iniustus, neque inutile sit, an quisquā possit cogi ad id beneficium accipiendum, quod recusaret, & ad eam fortunā commutandam, quā patienter ferat Pater dicit, & iusta se, & utilia imperare. Iusta, quoniam in aliam translatus familiā non debeat dimittere pietatem in patrem, nec ipse in filium. Utilia, quoniam ita utriusque ægestati consulendum, & filius aletur à diuite, & à filio pater. Vtra maior sit pietas, abductum à patre patrē alere, an una cum illo ægestatem tolerare. Non est probabilis ille color pro patre, quo dicat filiū nolle adoptari ne patrem alat. Deinde adiecit illud Seneca extra controuersiam.

¶ Horridi declamatores fidelius tuentur colores quos proposuerunt. Nulla sententiæ dulcedo subrepat, nullum schema sollicitat. Sic quæ malam habent faciem, sæpe pudicæ sunt, non animus illis deest, sed corruptor. Gallus Nibius tam magnæ fuit olim eloquentiæ, quā postea insanit. Cui hoc accidisse uniscio, ut ad insaniam non casu caderet, sed iudicio perueniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenociniū ingenij furorem putat, quod simulabat ad uerum redegit. Otho Iunius pater edidit quatuor libros colorum, quos belle Gallo noster Antiphonis libros uocat, tantum in illis somniorum est.

¶ SCHOL. (Horridi declamatores.) Qui nullo inuitamento, aut illecebra deliciarū in oratione à continuando colore auocantur, tanquā qui nimis sunt in ui

ta seueri à suo instituto nullis uoluptatibus discedunt. (Sic quæ malam.) Allegoria est. Quæ sunt turpi facie, tametsi sint libidinosæ & per se pruriunt, quia tamē non sollicitantur, uidentur castæ, cum alioqui uiros expetant. Ita color turpi causæ additus, melius custoditur, cū declamator uelut corruptore nō sollicitatur blā dimētis & lenocinijs orationis. Furorē, appellat affectationem audacis sententiæ. Quidam enim ita acumina captant, ut aut nihil dicant, aut stolidæ, aut furiosæ, aut impia. Quo quidem uitio, nec Seneca ipse caruit. Genus hoc fīli Hispanū fuit & Cordubense potissimū. Lucanus, inquit, & ueniā meruere dei. Victrix causa deis placuit, sed uicta Catoni. Et illud Cæstij. Fremit Oceanus, quasi indignetur, q̄ terras relinquant. Qui eligunt hoc dicendi genus, ita deprauantur, ut usum & iudicium in naturā uertant. (Antiphonis) de hoc meminit Philostratus in sophistis, est autē dictus ὁ νεοκρίτης. i. somniū cōiectōr, de quorū scripsit iudicio.

DECLAMATIO SECUNDA

de iurando uirū & vxoris.

VIR & vxor iurauerunt, ut si quid alteri accidisset, alter moreretur. Vir peregre profectus est, misit nunciū vxori, qui diceret se decessisse, Vxor se præcipitant. Recreata, iubetur à patre virum relinquere. Non vult. Abdicatur. Rubrica

¶ Prima pars pro filia vxore.

Dii immortales, quæ debetis prudentia humanum gentis regitis, Declamatio Effecistis ut illud non periculum amātis esset, sed experimentum. Hos diuidere vult focer, quos nec mors quidem diuisit. Moriar, inquit, habeo & causam & exemplum. Quædam se maritorū amore rogis ardentibus miscuerunt. Quædam animabus suis redemerunt maritorū suorum salutem sollicitudine breui. Inter has puellas vna numeratur. Assiduæ cōtentiones erant. Sine te viuere nō possum. Immo ego sine te. Qui certatium exitus esse solet, Iurauimus. Hic animus sine dubio iurantium fuit, ut viui non diducerentur, cum illud quoq̄ cauerent, ne morte diuiderentur.

¶ Pars altera contra filiam vxorem.

Non possum, inquit, relinquere virum. Quicquā non potest, quæ mori potest: Pene dum falsæ mortis nuntium misit, veræ recepit. Potes sine viro pati. Peregrinationem eius tulisti. Iure iurando iam liberata es casu proximo.

LIBER SECVNDVS.

¶ SCHOL. (Dij immortales.) Status iuridicialis est, quo defenditur uxoris factum, & probat primū à providentia, quæ uidetur factum exitu approbasse. (Hos diuidere) à maiori ad minus. (Moriar inquit,) honeste fiunt, quæ causa, & exemplo fiunt. (Inter has puellas uiua.) Amplificatio est per exemplum. Maius est enim uiuam inter illas numerari, quæ morte sunt gloriam consecutæ. (Assidue.) Insurandum facit honestum, quod fuerit propter coniunctionem maritalem. Id declarat exitus. Qui morte diducti non sunt, uita minus diuiderentur.

¶ Pars altera.

Non possum.) Potuisset assumere colorem contra maritum, callide excogitasse, quomodo uxorem saluus ipse interficeret. Pater tamē excludit filie excusationem, ostendens esse facile, quod petat. (Iureiurando.) Alteram excludit iurijurandi excusationem.

¶ Diuisio.

Omisso statu qui facilis est inuentu. Prima quæstio est, an pater possit imperare matrimoniū dissolui, & coniugali ne, an paterno amoris uxor magis teneatur. Et si possit imperare, an iusta tunc sit causa imperandi, quæ uirum nolit relinquere. Hæc diuiditur in alias. Primum, an iureiurando teneantur, quo iurauerunt, non nisi morte separandos. Et hæc quæstio est, an possit, deinde si possit an debeat. In eo prima quæstio est, an illud eo animo fecerit, ut uxorem occideret, an uero ille fuerit mortem uxoris sequuturus. Et si insidiosè id fecerit, an tanto magis debeat in fide coniugali perseverare. A patre, an amantium iuramenta per iocum & in nostram perniciem facta, obligent. Et an etiā si malo in uxorem animo non fecerit, an tam temerarius & perniciosus alieni animi explorator sit repudiandus. Deinde etiā malo fecisse animo. Et an credibile sit, quem ista occasio effugerit aliam quæsiturum. Color potest adduci pro uiro, se imperasse famulo, ut cum iam mori paratam uideret, reuocaret.

¶ DECLAMATIO TERTIA DE

nepote ex meretrice suscepto.

Decla-
matio.

BEDICAVIT quidam filium. Abdicatus, se contulit ad meretricem, & ex ea sustulit filium. Aeger ad patrem misit. Cum uenisset, comendauit ei filium, & decessit. Pater post mortem illius in adoptionem recepit nepotem. Accusatur ab altero filio dementia.

¶ Prima pars pro patre.

Dementia in me noui generis arguitur, sanus eram, si non agnosce-
rem meos. Expectabam, ut aliquis pro abdicatione rogaret. Nemo
audebat propinquoꝝ, fratre cessante. Deficientis spiritus sustinebatur
in aduentum meum. Intraui, tam cadētes oculos ad nomen meū erexit.
Fugientem animam retinuit. In sinu meo, & filium, & animā deposuit.
Nunciatum est mihi in vltimis esse filium. Nec hoc à fratre.

¶ Pars altera contra patrem.

Pater istius incertus est. Bene cum isto ageretur, si & mater. Incl-
dit in meretricem, inter cætera mala & fecundam. Mulier, nescio
aduersus patrem iniuriosior sis, quod abstulisti illi heredem, an quod
dedisti. Adoptauit enim filium eius, propter quam elegerat suum.

¶ SCHOL. (Dementia in me. &c.) Status iuris est, quo defenditur adopta-
tio nepotis, & primo repellit intentionem filij, qui agebat dementiae, causam inte-
rimens, & utitur enthimemate ex repugnantibus. Pugnāt enim ut insanus sit,
qui suos agnoscat, immo hoc ipsum est sanitatis indicium. (Expectabam.) Vitur
colore, quo defendit pertinaciam suam in abdicatione. Voluisse se restituere, sed à
nemine rogatum. Et obiter fratrem notat, qui ne pro fratre quidem patrem ora-
rit. (Nemo audebat.) A maiori ad minus, hypotiposis addit affectum. (Nec hoc)
in filium inuidiam mouet.

¶ Altera pars.

Pater istius) Tollit ius repētē adoptionem, quod incerto patre sit natus,
nec obstat, q̄ in matrimonio, propter infamiam matris. (Bene.) Asinos, id
est urbanitas. (Inter cætera,) quoniā ex ea esset filios suscepturus. (Adoptauit.) Im-
probat factum patris, & est enthimema ex repugnantibus. Neq; enim cōuenit, ut
propter quā causam eijcis filium, recipias nepotem. Sed potest responderi. Tunc
eieci proteruū, nunc recipio supplicem.

¶ Diuisio.

Status est finitiuus, an dementia sit, ex abdicatione filio, & meretrice natum sus-
cipere. Hic pro patre facilis est, & plena pietate defensio, totaq; magis tra-
ctatio quā questio. Cōmendat meretricem, reprehendit filiū in fratrem, & in pa-
trem impiū. Explicat affectus patrios, describit morientis, & infantulum cōmen-
dantis lachrymas. Potest illa questio præcedere, etiā si plane demens esset, an à fi-
lio accusandus. Pro filio dura est causa, & inuerecunda, ideoq; omnibus fucan-
da coloribus. Quidā seuerū fecerunt, & in eo per totam causam perseuerauerūt.
Alij suspectum esse filium ex meretrice, nec filium quidē fratris, & ne fratre qui-

dem hoc fieri uoluisse, illa uerba ab ægro impetrata. Potest & hoc obijci patri, q. meretricem amaret, & ideo filium prius abdicauit, & hinc meretricis filium receperit, & id augetur suspicionibus. Quem colorem secutus est Fabianus non schemate patri obijciens, sed palam, quid magni flagitij est, q. amaret meretricem. Solet fieri, adolescens est, expecta emendabitur, ducet uxorem, cur non recepisset, cum uidisset in lupanari habitantem, Abdicasti, inquit, ut emendares, non ut uitia augeres indies. Ad ultimum obijcit q. ægrum non sustulisset. Potest, inquit, conualescere, si uiderit penates suos. Qui finitionem tractarunt, ita dixerunt, quemadmodum Cælius. Dementia, inquit, res est sanitati contraria. Non quæram extra exempla sani hominis, & quod pater me rogat, ipsum sibi comparabo. Itaq. contulit patrem olim seuerum filium accusantem, & arguentem luxuriam, tunc autem illa eadem probantem.

DECLAMATIO QVARTA DE raptore patrem non exorante.

RAPTOR nisi intra tricesimū diem, & suū & raptæ patrem exorauerit, pereat. Raptæ patrem exorauit, suū non exorat. Reum facit dementia.

¶ Pars prima contra raptorem.

QUID contremiscis senectus? Quid lingua trepidas? Quid obtorpuisti oculi? Nondum tricesimus dies est. Nec tristiore quidem vultu expugnatā filix pudicitia tulit. Nimis cito exoratus est. Ne omnia vitia eius ab adolescentia repetā. Virginem rapuit, patrem accusat. Hoc intra triginta dies. Putas me accusatori promissurum, quod filio negauit? Miraris dubitare patrē? Lex ipsa inter mortem, & nuptias dubia est. Semper enim sibi omnia licere credit, nihil me unquā rogauit. Ignouit enim, inquit. Aliquis ante me rogatus est. Demens sum, vides. Nimirū turpiter uiuo. Legem ignoro, dies tuos nō numero. Demens, inquis es, potest aliquis ignoscere, sic roganti? Deliberabo cum amicis, deliberabo cū propinquis, me miserū, quā pene promissi. O me miserū, qui tantum triginta diebus itasci non possum. Quid mirum, si citius illum exorasti? Facilius est donare iniuriam, quā crimen. Procede in medium senex, cuius misericordia crudelis sum. Iam, inquit, angustū tempus est. Et tibi vacat accusare. Sic aliquis

exorat? Sic deprecatur? Apparet te nunc primum rogare. Quid enim tanquā demens egisti? Non sum exoratus. Nondū transiit tempus. Etiam num exorari possum. Quam iniquū, nondum esse me nocentem, & iam esse reum.

¶ Pars altera pro raptore.

ME miserum pater, iræ tuæ detractum est nihil, tempori autem multum. Infelicioꝝ sum, quā si neutrum exorassē. Si seruatus es filium, iam tempus fuit. Si occisurus, iam tempus est. Prior rogatus est, quem magis timebam.

¶ S C H O L. (Quid cōtemiscis senectus.) Imitatio p̄sonæ uim habet. (Nō dum tricesim⁹,) quasi seipsum cōsoletur adhuc liberū esse, si uelit ignoscere. (Nec tristiore.) Vult fortassis intelligere ex alterius patris uultu non mutato, illo non inuito fuisse raptā, ut ita filie nuptias quæreretur. Et id est quod adijcit Latro. Tis meo ne uerū sit q̄ audio, ne nono inaudit⁹q; more de nuptijs puellæ exoratus sit, uel quid fortasse turpe intelligit. (Nimis cito.) Adhuc auget suspicionem. (Ne omnia.) Enumerat cur ipse difficulter se patiatur exorari. (Hoc intra,) quasi hoc accedat ad reliqua facinora, q̄ ante tempus patrem accuset. (Putas me.) Enōthimema ex repugnantibus. (Miraris.) Mitiores facit suam dubitationē, quando & lex dubitet. Sed poterat dici legem affectu carere, & ideo dubitare, quod non est in patre credibile. (Semper enim) culpam retorquet in filium. (Aliquis,) quasi ob hoc ego noluerim ignoscere, quia alterum prius rogaris. (Vides.) Ironiam habens. (Dies tuos,) non sum demens, qui apud me supputo quot supersint ad deliberandum dies. (Potest aliquis) supplices ueniam merentur, non contumeliosi. Locus à subiecto, uel à contrarijs. (Deliberabo.) Ex hoc iam spem ueniæ uidetur polliceri. (Facilius,) quasi iniuriā dicat in alienis, crimen in suis. (Et tibi uacat,) quasi tu angustius facias accusationibus insumendo. (Apparet te.) Ironia. (Quam iniquū) effici aliquid prius, quā sit causa. Argumentū à causis, ita Demosthenes, Diopetbem dicit accusari eorum, quæ sit facturus. ¶ Altera pars.

ME miserū pater.) Ex medijs colligit finē, & ex incremēto summā. (Quā si neutrum,) Quia aperui patris crudelitatem. Et respondet ei, qd pater dixerat, pene iā promisi. (Iā tēp⁹ fuit.) Quia ad misericordiā etiā nūc serū est. (Prior rogatus.) A minori ad mai⁹. Et simul subijcit causam, quare pri⁹ rogaris.

¶ Diuisio.

Hic illa q̄stio præmittitur, an solūmodo hi parētes sint accusādi demētiæ, q̄ morbo furia. Quasdā em̄ q̄stiones recte inq̄t Latro, iter res iudicatas re ferri oportere. Primū pro filio magis est tractatio, q̄ q̄stio. Diuisio autē est in exte.

mutationem culpæ, & exagérationem, tam pertinacis iracundiæ, quæ uideatur in
 furorem uergerc. Extemuat ab adoleſcentia, amore, ignorantia, ſpe ueniæ impetran
 dæ. Auget iracundiam patris, quod raptæ patre exorato, nondum ipſe exoretur,
 non eſſe illud uelle emendare filium, ſed perdere, à ſeiſpo diſſentire, qui paulo an
 te fuiſſet indulgentiſſimus. Ampla hic tractatio eſt ad cômiferationem, ex incle
 mentia patris, à quo difficiliſ eſt & anceps cauſa. Nam ſi ſpem ueniæ promittit,
 controuerſiam diſſoluit, ſi non promittit, crudelitatis ſubit infamiam. Ita tamen
 diuiditur, an raptor intra trigefimum diem cum alio poſſit agere, quemadmo
 dum ij qui in cuſtodia ſunt, & ſi cum aliquo, an cum patre. Nam ſi hoc nomi
 ne patrem accuſare licet, non uidetur illi lex liberam facultatem ignoſcendi per
 mittere, propoſito accuſationis periculo, & ſi poſſit, an debeat. Deinde tractatur
 iracundiæ cauſa, ubi ita caute ſe debet gerere, ut oſtenſa ueniæ ſpe, non tamen
 tollat periculi metum, alioqui controuerſia diſſolueretur, in quo ſubtiliter à decla
 matoribus ſunt induciti colores. Pater Gallio pulehre dixit, ſi uolebas rogare pa
 trem, admoniſſes amicos, maiorum imagines, lachrymas, repetitos alte gemitus,
 teſtor deos, ſic rogaturus eram puellæ patrem. Cum, inquit, multum in ſuppli
 cijs habitum ſubmiſſeris, cum dixeris poenitet, q. rapui, q. deteriorem rogauī, cū
 dixeris te dementem fuiſſe, deliberabo cum amicis, cum propinquis, deliberabo
 cum tua matre, me miſerum, quā pene promiſi, anime dura, heri fortior eras.
 Deinde ſubiūgit, quid properas, nemo tibi præter me rogandus eſt, ergo, inquit,
 miſereberis, nihil promitto ante trigefimum diem. Illa autem uerba, anime du
 ra, & c. citantur à Fabio libro. ix. cap. ij.

DECLAMATIO QVINTA DE torta à tyranno pro marito.

TORTA à tyranno vxor, nunquid de viri tyrānicidio ſciret, perſeuerauit negare. Poſtea maritus eius ty
 rannum occidit. Intra quinquēniū non patientem,
 ſterilitatis nomine dimiſit. Agit illa ingrati.

¶ Prima pars pro vxore.

HAs nuptias tyrānicidiū diduxit, quas non diduxit tyrānus. Tra
 hebantur matronæ. Rapiebantur virgines. Nullæ tunc videban
 tur feliciores, quā quæ filios nō habebāt. Suſpicatus eſt tyrān⁹ de tyrā
 nicidio hūc cogitare, ſiue iſtī aliqd excidit, ſiue nō bene tegit vultus ma

gratia cōsilia, tamē de vxoris garrulitate quærī nō potest, cū sciat quemadmodū taceat. Imposita in eculeū saepius ad absēntē virū respexit, q̄ ad præsēntē tyrānū. Explicatur tot⁹ aduersus infelicē foemīnā tyrānicæ crudelitatis apparatus, & illa instrumēta virorū quoq; animos ipso visu frāgētia, ad excutiēdū muliebri pectoris sententiā proponūtur. Verberib⁹ corpus abrūpitur. Nescio respublica, an tibi liberos ista mulier datura, sit, tyrānicidā dedit. Miraris, si transit quinquēniū inter vxorem tortam, & virum occupatum? Scissū corpus flagellis, igne adustum, tormentis contuūsum. Ignoscetis puto mulieri, si dixerō, fessa est. Quid tyrānicidio gloriaris? Facilius est tyrānū occidere, quā sustinere verbera, lāminas, eculeos. Quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid adiecera nona. Quid amplius dicam? Et tyrānus torquebat, cum de tyrānicidio quæreret. Non premit censum, onerosa sumptibus. Et (vt scelus mos est) in deterius luxu fluente muliebri ambitio certamine multo, vsq; in publicā damna priuatim insānt. Nunquid gēmas, & ex alieno littore petitos lapillos? Expecta, potest parere. Non respondet ad certam fecunditas diem, sui turis rerum natura est. Vtrū ne magis mirandum esse, tuū tyrānicidium, an huius silentium.

Alias
seculi.

¶ Pars altera contra vxorem.

EGO torta sum, merito obilceres, nisi te vindicassē, etiam si scisseti de tyrānicidio, nec indicasti, non est beneficium, scelus non facere. Deinde neq; scisti. Non enim tibi indicavi. Nec tam magnum consilium, virilibus quoq; graue animis, cōmisi muliebri garrulitati, quæ id solum potest tacere, quod nescit. Quo tempore vxor torta est, nihil adhuc de tyrānicidio cogitabam, postea cogitauit. Et hæc cogitandi causa fuit, vxoris ultio. Si quod audierat tacuit, non beneficium est, sed fides.

¶ SCHOL. (Hæc nuptias.) Enthimema ex repugnantibus. (Trahebatur,) auget factum suū per aliarum miseriam. (Explicatur.) Locus est amplificati⁹ & affectuosus. (Tyrānicidā dedit,) quasi hoc penset sterilitatem, etiam si sit sterilis. (Miraris.) Altera pars, qua probat posse sperari sobolem, à causa. Maxima, causa sublata, non mirū si non sequatur effectus. (Quid amplius dicam) uno uerbo absoluit omnem crudelitatem. (Non premit.) Ad frugalitatem pertinet. (Expecta,) & id quod erat alterius obiectionis fundamentum, euertit. Non enim fecunditas, aut sterilitas certo tempore diiudicatur. (Vtrum ne magis.) Ex comparatione facti.

¶ Altera pars.

DEniq; neq; scisti.) Maritus assumit colorem, nihil illam scisse, & ita nihil deberi, si nihil retexerit. Locus cōmunis esse potest, in garrulitatem mulierum. Occurrit ordine singulis obiectionib⁹, ego torta sum, nihil debeo, quia uindicaui. (Etiā si scisti.) Duplex est diuisio, iuris & coniectura. (Non est beneficiū) à finitione. Non est beneficium, nisi ubi licet utrūuis, aut facere, aut non facere. Nam in finitione beneficij, continetur facere, quod est aliquid positū, non facere autem priuatiū est, non sunt ergo eadem. (Nec tam magnū) à maiori. (Quo tempore.) Pertinet ad illud, prius uindicasse, & ab euentu probat uoluntatem. (Si quod audierat.) Quorum diuersa effecta, diuersa sunt. & ipsa.

¶ Diuisio.

Pro uxore prima questio est in ingratū, quantum beneficium contulit. Quae omnia ad tractationē magis sunt accommodata. Diuiditur autem in id quod passa sit, & in id quod contulerit. Passa est tyrāni cruciatus, hic locus amplificatiuus. Quid contulit? contulit uitam, contulit ut tyrānam possit occidere. Et an illa uisa sit interfecisse hoc ipso. Deinde etiam si hoc neget esse beneficium, non posse se repudiari propter sterilitatem incertam. Et hoc quātionem habet naturalē, quo tempore fecunditas terminetur, & si certa sit sterilitas, an ingratū sit, eum qua tandiū, & in magna charitate uixerit, repudiare. Pro marito optime diuisit Latro, an beneficiū dederit, hoc in hac diuisit. Etiam si scisti de tyrānicidio uiri & non indicasti, non est beneficium, scelus non facere. Deinde ne, scisti quidem, non enim tibi indicaui, nec tam magnum consilium uirilibus quoq; animis graue, cōmisi muliebri garrulitati, quā id solum potest tacere, quod nescit. Etiam si dedit beneficium, an receperit. Occidi tyrānum, libertatem mihi, tibi ultionem reddidi plenissimam. Persecutus sum nefarium hostem, illic occidi, ubi torserat. Dices me rei pub. causa fecisse, & tu rei pub. causa tacuisti. Deinde ultima equitatis tractatio, an quod fecit, facere debuerit. Hoc diuisit in haec duo, an iam certam sterilitatem uxori bonae obijcere debuerit, an ne sterilis quidem pro certo sit.

Alias
facere.

¶ DECLAMATIO SEXTA

de patre & filio luxuriosis.

VIDAM luxuriante filio, luxuriari coepit. Accusatur à filio dementia. Contradicit.

¶ Prima pars pro patre contra filium.

Accusator meus intra se contrarios habet affectus, cupit reū dam-
nari, crimen absolui, sed tu senex, inquit, hoc dicis, luxuria tua
serius coepit, citius desinet. Quidam summum bonum dixerunt volu-
ptatem. Nihil est mihi opus præcipientibus, habeo exemplum. Ostens-
di tibi luxuriam, quā in te non videbas. Ebrietatē patri obicit ebrius.

¶ Pars altera pro filio contra patrem.

Adolescens luxuriosus peccat, senex luxuriosus insanit. Nemo vi-
tia quæ odit, imitatur. Quis imperator ob hoc de prælio fugit,
ut bene pugnaret exercitus? Non coercet vitia, qui prouocat. Meam
quoq; luxuriam patri imputabo. Non sub seuera sui disciplina, nō sub
bene institute domus lege, quæ posset adolescentis formare mores, & à
vitiis ætatis abducere. Quodāmodo ad luxuriam à patre præmissus
sum. Madent cani vnguento, & cōmessator senex nulli nimis luxurios-
sus, sed parum sanus videtur.

¶ SCHOL. (Cupit reum) euthimema ex repugnantibus, (sed tu senex)
usurpat orationem filij cuius confessione mollius efficit peccatū. (Quidam sum-
mū) autoritate se per ironiam purgat, deinde etiam exemplo, quo magis expro-
brat filio stultitiam, qui quod in se prius admiserit, in alio reprehendat. Hæc au-
tem controuersia, constat ἀντιμαχίᾳ, idest mutua accusatione. (Ostendi ti-
bi) color usurpatur à patre.

¶ Altera pars.

Adolescens) dissoluit obiectionem, non te accuso flagitij, sed insanie. (Ne-
mo vitia,) & colorem ostendit ineptum inductione. (Meam quoq;) re-
torquet in illum occasionem luxuriæ, quā ille obieciebat filio. (Præmissus,) quasi
dux & explorator missus.

¶ Diuisio.

Latro sic diuisit, an ob hoc accusari pater possit, minime solere patri obij-
ci luxuriam, non magis quā auaritiā, quā iracundiā, non vitia patris
accusari solere, sed insaniam, alioqui & abdicare filijs permittitur. Et si possit, an
ab eo filio possit, qui eodē vitio teneatur. Velut si ebrietatē obijciat ebrius, etiā si ob
hoc accusari possit, etiam si à tali filio, an si ad castigandum filium hoc consilio
usus est, dānandus sit. Adolescens contra, ait. Quolibet alio genere debuisti me ob-
iurgare, Quid si adulterium vindicare uelis cōmittendo? Turpe est sic castigare vi-
tia, ut imiteris. Aut si eo consilio fecisti, quare si coepisti sic emendare filium,
cum emendaueris, non desinis? Et ita pulchre dixit Papirius Fabianus. Nauem
in portu mergis. Alter solito tempore labitur, alter insolito, alter alieno, alter
suo. Alter annos sequitur, alter senectuti repugnat. Non simulas ista, sed facis.

LIBER SECVNDVS. 1030

Nec amātem imagināris, sed amas. Nec potantē adumbras, sed bibis. Nec do-
ces dissipare bona, sed dissipas. Nemo vitia quæ odit imitatur. Sequitur deinde
pulcherrima inductio. Quis imperator ob hoc ipse de prælio fugit, ut bene pugna-
ret exercitus? Quis ut ambitum comprimeret, ipse honores mercatus est? Quis ut se-
ditionem leniret, turbauit rem pub? Omnia autem hæc antitheton habent, id est
contrapositionē. Claudis deinde figurā sententia. Nō coerces vitia, qui pronocat.

¶ Lubet huc totam latronis declamationē transferbere quæ longe pulcherrima est, atq; utinam multo plures, tam integræ extarent, quanquā hæc multis locis est, & deprauata & intercisā.

DECLAMATIO SEPTIMA DE peregrino negociatore, & formosa.

VIDAM cum haberet formosam vxorem peregre profectus est. In viciniam mulieris peregrinus mercator migravit, ter illā appellauit de stupro, adiecit preces. Negauit illa, decessit negociator, testamēto omnium bonorum suorum reliquit formosam hæredē, & adiecit elogium, quia pudicam comperi. Adit hæreditatem, rediit maritus. Accusat adulterū vxorem ex suspitione.

¶ Prima pars contra formosam.

Decla-
matio.

PORTII LATRONIS. Quancūq; eo prolapsi tā mores sūt, ut nemo ad suspiciāda adulteria nimium credulus videri possit, tamē ego adeo longe ab eo vitio semp fui, ut etiā timeā, ne quis in me, aut nimiam patientiam, aut nimium stuporem arguat, quod tam seram quærelā detuli. Non accuso adulteram, nisi diuitem factam, ex ea domo ream prostraho, in qua iam nihil meum est, cum ego tandiu peregrinatus sim, nulum periculum terra mariq; fugerim, plus ista intra vnam viciniam, quā ego toto mari, quæsiuit. Post tantos impudicitiae quæstus, si tacere possem, confitendum habeo, hac me causa fugisse, ut in accessione patrie monui peregrinando cum vxore certarem. Illud iudices mihi tormentum est, quod notata iudicio vero, ut multiplicatam dotem perdat, plus tamen ex quæstu habet, plus habitura est, quā quātum damnatae perdendum est. Tantum in istam diues amator effudit, ut post pœnam quoq; expediat fuisse adulterā. Quæ præceperim vxori proficiscens scio, cæ-

tera quemadmodū adolescens, formosus, diues, ignotus, in vicinia formosæ, & in absentia viri nimis liberæ mulieris cōmigraverit, quemadmodū assidua societate quotidianæ per diem noctemq; libidinis exhaustis viribus perierit, interrogate rumorē vos. Intellego iudices quid officii mei fuerit. Poteram ego saluo pudore meo nihil de hæreditate suspicari, in qua etiānum autor ab vxore dictus sum. Veni nihil aliud, q̃ vt fortunam meam querar, nam causam melius vos nostis. Tempus est iudices de vxore & marito credi, mulierē tam formosam amari potuisse. Pudica forte sic amari, ne sollicitaretur, potuit. Neq; est quod dicat, in meo istud arbitrio positum. Erratis vos iudices, si non maritis ad sollicitandam matronam putatis irritamentum, spem corrumpēdi, quēuis facilem, quēuis amabilem sensum. Si tantum in formosa sperari potest, quantum placere potest, omnes formosæ in se vniuersos populos conuerterent matronæ, qua esse aduersus sollicitates lasciuia solent. Prodeat in tantū ornata, quantū ne immunda quidem sit: habeat comites eius ætatis, quæ impudicos, si nil aliud, verecundia annorū remoueant, ferat tacentes in terram oculos, aduersus officiosum salutatorem inhumana potius quā inuerecunda sit, etiam in necessariam resalutandi vicem multo rubore confusa, longe ante impudicitiam neget in ore, quā verbo: in hac seruandæ integritatis custodia nulla libido irrumpet. Proдите mihi fronte in omne lenocinium composita, paulo obscēntius, quā posita veste nudæ, exquisito in omnes facetias sermone, tantum non vltro blandientes, vt quisquis viderit non metuat accedere. Deinde miramini, si cū tot argumētis pudicitiam proscripserit, cultu, incessu, sermone, facie, aliquis repertus est, qui incurreret reſta adulteræ: se non subduceret inter nunciū? puto illud sollicitari se, arripi & denudari iussit, flagella & verbera, & omne genus cruciatus poposcit, in plagas deterrimū mancipiū vix imbecillitatem muliebris manus continuit. Quoties quod nō vna peregrinaretur quæſta est, nemo sic negantem iterum rogat. Cum quo quæſta est? apud quem indignata est? Abunde in argumentum pudicitie profuturum putas, si stuprum tantum negaueris, quod plerumq; etiam impudicissima spe vbertoris præmi de industria simulat. Quando de iniuria tua viro scripsisti? Et ne in occasionem similis iniuriæ sollicitudo tua pateret, maturiorem reditū rogasti? Et quanto decentius contumeliā penetratū meorū vxoris epistola, quā testamento sollicita-

addēdū
fuisse,
ubi sēsit

LIBER SECVNDVS.

toris cognoscere? Miserrimus omnis sæculi maritus, si contentus absentia mea fuisseni, etiam nunc iniuriam meam nescirem, si quod fecerat tacere voluisset. Toties sollicitantem in istam faciem, qua placere poteras, conuertisti. Non omne ornamentum, veluti causam talis iniuriæ execrata es, quod proximum est à promittente rogata stuprum, tacet. Sola mihi hæres esto. Quid ita habes, inquit, scripsit causas: quæ cum semel appellassem, cum iterum, tum tertio appellassem non corrumpti. O nos nimium felices, & auro (quod atuit) sæculo natos. Sic etiam qui impudicas quærunt, pudicas honorant. Omnium bonorum meorum, omnis pecuniæ meæ sola hæres esto, quia corrumpi non potuit, quia tot sollicitationibus expugnari non potuit, quia tam fideliter pudicitiam custodivit. Tace paulisper nomen auctoris, nunquid non testamento viri creditis? nullam esse in vxore suspicatur infamiam inter mutuam eius amorem, aut certe ita creditum, iam moriturus tabellas occupat. Si vultis cum muneribus meis imponere, elogiū, ex testamento adulteri petendum est. Sola hæres esto, quauis aliena, quauis ignota, tantum, quia pudica, quia incorrupta est. Quid isti tam censorio adultero non mater est? non soror? non propinqua? aut nulla earum pudica est? Idcirco scilicet cum tantis diuitiis peregrinas vrbes in honorem pudicitiae incognitæ perambulabat? Illic ubi natus est, nulla pudica erat? at illic ubi negociatus? quin nulla non prostituta erat, vacuo testamento pudica hæres per errorem quæsitæ est. Ego adulteram arguo, quæ in matrimonium recepi, qui communis ex illa liberos precatus sum, qui pudicam mihi libentissime credere. Adeo ne tam omnis patientia sæculi nostri abiit, vt aduersus querimoniam viri vxor alieno teste defendatur? At Hercules aduersus externorum quidem opiniones speciosissimum patrocinium erat, ego vtro placeo. At ego si hunc morem inscribendi recipitis, in conspectu vestro ita scribam. Vxor mea hæres esto, quod peregrinante me adamata est, quod hæres ab adolescente alieno ac libidinoso relicta est, quod tam infamem hereditatem adit, à duobus vos testamentis in consilium mitto, vtrum secuturi estis, quo ab adultero absoluitur, an quo dānatur à viro? Magnus pudicitiae fructus est, pudicam credi, & aduersus omnes illecebras, atque omnia delinimenta muliebris ingenti, est veluti solum ac firmamentum, in nullam incidisse fabulam.

¶ Quæ sequuntur ex alia declamatione sumpta sunt. Muliebrum vitiorum

fundamentū auaritia est. Quæ potest nō timere opinionē adulteri, potest nō timere adulterū. Ex omni rupe cōchyliū trahitur, quo vestis cruentetur. Infelices ancillarū greges laborāt, vt adultera tenui veste perspicua sit, & nihil in corpore vxoris suæ plus maritus quā quilibet alienus, peregrinusq; agnouerit. Futura estimabo indicta. Interim qui rogat, cōperit pudicā. Omnes te impudicā loquūtur, pudicā tantū & vnus, & peregrinus, cui plus laudator, quā accusator nocet. Vxorē meā nusquā audiui pudicā, nisi in adulteri elogio. Desice in terram oculos, & aures tuas externorū vocibus claudē. Sibi quisq; pro te neget, pudicam ille dixit, ego impudicā. Puto plus creditis ciui, quā peregrino: marito, quā adultero. Ipsum elogium corruptoris animo scripsit, quia pudicam, inquit, comperi, quod nulli, præter me contigit.

¶ Pars altera pro vxore formosa.

Formosa est, hoc natura peccauit. Sine viro fuit, hoc maritus peccauit. Appellata est, hoc alius peccauit. Negauit, hoc pudice. Hæres relicta est, hoc feliciter. Hæreditatem adiit. Hoc consulto fecit.

¶ SCHOL. (Quamquā co.) Exordium est, in quo id agit ne videatur malo animo detulisse uxorem, uel q. uellet eam repudiare, uel eius bona occupare, atq; ita indicat expediuisse magis sibi, illam non deferre, nec cupide se ad accusationem descendere, qui tandiu siluerit, et si posset etiam nunc sileret. (Non accuso) propositio est adiunctis simul causis suspicionis. (Iam nihil meum est,) sed ea solum quibus ab adultero est locupletata. (Post tantos.) Indicat non fuisse sibi licetum tacere, cum si dissimularet tantos quæstus, protinus intellegendi fuerint homines, ideo illum absuisse, ut locum relinqueret uxori turpi quæstui faciendo. Vel simplex sententia est, qua confitetur causam peregrinationis, ut utriusq; labore res accresceret. (Illud indices.) Occurrit illi opinioni, qua existimatur ideo detulisse, ut bonis omnibus spoliaret, sed non potest id uideri, cum etiam si mulctetur magna parte, supersit illi maior. (Quæ præceperim.) Principium narrationis, quæ non ex abrupto aggreditur, sed hac sententia cōnectit, & id quod erat marito turpe dictu, præterit figura, tamen intelligendum relinquit, sparsis omnibus ad credibilitatem suspicionibus. (Poteram ego.) Occurrit eorum suspicioni, qui dicerent, ideo detulisse, quod tantam locupletationem alijs adulterij argumentum fore crederet, etiam si id admissum non esset. Sed non eo feci. Nam etiā nunc hæreditatem dissimulare poterā, cū etiā uxor meā uideri uult. (Veni.) Propositio post narrationē, cōiecturalem habens statū. (Tem

LIBER SECVNDVS.

pus est.) Initium confirmationis, persequitur uerisimilia. Et hæc sumpta sunt ab adiacentibus. Adiacens enim est pulebritudo, lasciuia ut sollicitetur. Quæ autem se sollicitari permittit, & ea quiduis uidetur factura. Pudice enim, tametsi amen- tur, non sollicitantur, quâ sperant posse expugnari, sollicitant. Inde locus cõmu- nis sequitur de modestia muliebri. (Deinde miramini.) Inducit ex præcedentibus complexionem, non mirum esse si quæ sic proscripserit, id est, uelut in publica au- Elione pudicitiam omnium libidini uenalem proposuerit, ab adulteris sollicite- tur. (Se non subduceret) auderet internunciũ agere. (Puto illud) forte puto ubi illud. Et est alia suspicio, admisisse illam, quæ sollicitanti nõ repugnauerit. Neg- enim satis est ut, inquit, semel negare, quod sit interim ad inuitandam magis li- bidinem. Et ita defensionem illius in suspensionem uertit. (Quando de iniuria.) Ab his quæ non fecit, quæ facere debuisset, quæ tamen omnia contingentia sunt. (Ta- cet.) Ipsum silentium in suspensionem uertit. (Sola mihi hæres.) Persequitur aduer- sæ partis defensionem, modis omnibus efficiens suspectam. Et primum à pugnan- tibus. Quod non sit credibile, in eo qui impudicam expeteret, tanti pudicitiam fecis- se, ut eam integra donaret hereditate. (Quid ita habes.) Propositionem aduersa- rij replet suspicionibus. (Sic etiam.) Enthimema ex repugnantibus. (Tace pau- lisper.) si hæc ita proponantur autore non nominato, nõne credentur à marito di- cta? (Nullam esse in uxore.) Fictio est, qua maritum morientem representat, & illi uerba tribuit. (Si uultis.) Ut magis pugnare ostendat, cum irrisione hoc ad- dit, ex adulteri testamento uxoris cõmendationem petendam. (Sola mihi hæres.) Aliæ circumstatiæ sunt, quibus fiat incredibilius, quod aliena, quod ignota, cum essent illi multæ sorores, aut mater, aut propinquæ, quas non deberet præterire, (per errorem) peregrinationem. (Ego adulteram.) Confert personam mariti & adulteri, ut appareat utri sit magis credendum. (Adeo ne iam,) quasi nimium pa- tientes sint uiri, qui patientur per alienos uxores laudari. (At ego si hunc.) Iocun- dissima simulatio, qua iudicibus suam remissionem uelut exprobrat, & tanquã deprehensum uxoris mendacium pressit, est autem τᾱγωδὴν, quotiens ad imita- tionem alterius scripturæ aliquid componitur, quod nomen dictum est à canticis ad aliorũ similitudinem modulatis. (A duobus uos.) Post hæc duo testamẽta quis- bus se utraq; pars tuetur. (Magnus pudicitie.) A rumore locus cõmunis. (Futu- ra æstimabo.) Quid ad me pertinet æstimare, quod alij sunt iudicaturi? Illud certe scio, me pudicam repertam ab eo, qui rogauerit. (Ipsum elogium,) quasi nusquã alia pudica reperta sit, ita corruptoris elogium seruauit animo.

¶ Altera pars.

¶ Altera pars.

IN altera parte nihil aliud est, quam singulis obiectionibus mire reddita solutio.

¶ Divisio.

Consideranti locos suspicionum, facile per se patet divisio, quod formosa, quod lasciva, quod passa sit se sollicitari, quod ad virum non scripserit, quod magis credi debeat marito, quã adultero. Et de rumore ultimo loco.

¶ LIBRI SECVNDI DECLAMATIONUM.

¶ FINIS.

LIBER TERTIVS.

¶ DECLAMATIO PRIMA TERTII

Libri, quæ est de luxurioso à solalibus cæcato.

AEQVVS DE PVBLICO MILle denarios accipiat. Thema. Decem adolescentes cum bona sua comedissent, sortiti sunt, vt cuius nomen exisset, ex pacto excæcetur, & acciperet mille denarios. Exiit fors cuiusdam. Excæcatus est, petiit mille denarios, negantur.

¶ Pars prima contra luxuriosum excæcatum.

HI sunt oculi quos extimulisti mariti. O legem abrogandam, si excæcat homines. Nulli dat mille denarios, nisi qui iniustus accipit. Dic nunc, miserere, hoc cum excæcareris non dixisti. Respu. debitatem consolatur, non emit. Consumptis patrimonii membra confes

LIBER TERTIVS.

runt. Vtilius est Respu. vnū cecū repellī, quā nouē fieri. Non solus à nobis petit alimenta, sed primus. Alam enī, qui propter debilitatem alitur. Non alam, qui propter alimenta debilitatur. Sic fit, vbi homines maiorem partem vitæ in tenebris ita agunt, vt nouissime solē, quasi superuacuum fastidiant.

¶ Pars altera pro excæcato.

Illis nouem nihil daturus est, nulli nō fauorabilis erit, si eos à quibus excæcatus est, deceperit. Circūuentus adolescens ab illis nouem veteranis consumptoribus, solus, inquit, nouē cogētibus resistere nō potuit. Omnia ex cōposito facta sunt. Vnus mentionē intulit, omnes approbauerunt. Electus est, qui fortiretur. Sors ei⁹ quæ exiret prima, subiecta est. Cū repugnaret, excæcatus est. Si circūuentus est, inquit, iniuriā psequatur: de vi agat, talionē petat. Videbim⁹, primū est, vt habeat unde uiuat.

¶ SCHOL. (Hi sunt) libidinem notat, qui propter prodigalitatem eo sit redactus, ut in excæcatione spem poneret. (O legē.) O stendit contra legē fecisse. Nō enim illa excæcat, sed excæcatus solatur (Inuitus) propter causam qua accipit. (Hoc enī.) Non est dignus cōmiseratione, qui sui ipsius non miseretur. (Respub.) Interpretatio legis est, alioqui pernicioſa esset. (Vtilius.) Ab eo incōmodo quod sequatur, si hic admittitur. (Alam enī.) Contrapositio est, & causam legis continet. (In tenebris.) Lucem fugientes propter turpitudinem.

¶ Altera pars.

Circūuentus.) In eo colore perſtat quod deceptus sit, & coactus. (Vnus mentionem.) Argumentū quod cōposito. Non enim omnes approbassent, tam impia. (Cum repugnaret.) Argumentū quod non uoluntate, quoniā repugnaret. (Si circūuentus.) Obiectionē soluit. Non enim alterū alteri obstat, ut & illos accuset, & habeat ipse, unde uiuat.

¶ Diuisio.

Hic intueri licet quomodo status ex legibus nascentur. Nam adolescens, nisi lex esset, nihil peteret. Petit igitur, ex lege, opponitur non esse illā legis uoluntatē. Ex lege igitur nascitur cōtrouersia. Et tamē cōiecturalis quæstio est, an illa sit legislatoris uolūtas. Hæc pendet ex alia, an iustum fuerit illud sentire legislatorē. Aduersarij igitur tuentur, illos solū intelligi, qui calamitate cæci sint. Primo igitur querendū, an se sponte excæcari passus sit. Vbi ille color adhibetur deceptū fuisse & coactum. Deinde etiam si ex industria sit factum, an solūmodo uerba legis intuenda sint. Et si uerba legis non sint intuenda. Deinde, an uoluerit cum quoq; intelligi, qui primo sponte fecerit, deinde mutari animū pœnitentia, & an ille mutauerit, id est nunc quoq; uelit eos à quibus excæcatus est uiuare.

DECLAMATIO. SENEGAE. Fol. xxiiii.
DECLAMATIO Secunda de parricida absoluto.

VIDAM Filium accusauit parricidii. Aquis sententis absolutū abdicat. ¶ Prima pars cōtra parricidā.

Minus est iam quā rogo. Nō peto ut me a parricida vindicetis, sed ut separetis. Parricidā, nō acuso, sed fugo. An isti accusatori parceret, q̄ patri nō pepercit. Igitur nihil mediū est inter testamētū & culeū. Non est absolutus parricida, sed dubiis sentētis. Ut absoluaris, multis tibi sentētis opus est. Ut dāneris, vna. Nō absoluerūt reū, sed sæculo pepererunt. Miraris in hac ciuitate misericordiā, in qua lex absolutionē dat paribus tabulis? Quæris quā multis nō placeas? Si vnū adiecero, parricida es. Absolutionē legi, nō innocētiae debes. Absolutus, inquit sum. Nō abdicō te propter parricidiū, sed propter alia vitia, quæ te fecerūt tā credibilē parricidā.

¶ Pars altera pro parricida.

Manifestus est adoleſcētis color, ut dicat se autoritate patris oppressū. ¶ SCHOL. (Aeq̄ sentētis) sic absolutū, ut adhuc suspicio esset. (An iste.) Mouet suspiciōē. Nō tuto cū eo se uiuere, quē parricidij accusauerit, sic ueluti necessariā ostēdit abdicationē. (Igitur nihil.) Si indignū iudicaueritis testamēto, nihil superest quā ut culeo. i. supplicio parricidij dāneris, si ab hoc absoluat, dignū iudicabitis testamēto. (Nō est absolutus.) Tractat præiudiciū, quo probat nō esse absolutū, q̄ dubijs sentētis absoluitur. (Ut absoluaris.) Vna sentētia præter illas satis erat ad dānandū, plures nōdū ad plane absoluedū: ergo à maiore, nec pauciores. (Nō absoluerūt.) Quæstio de uolūtate. (Sæculo pepererūt.) Dū noluerūt ostendere, tā suspectos se habere sæculi mores, ut in eo parricida existeret. (Miraris in hac.) Argumentū misericordia absolutū, cū leges ipsæ sint misericordes, quæ paribus sentētis absoluit. A maiori. (Nō abdicō te) hoc ad alia quæstionē pertinet, an si parricida non sit, propter alia vitia sit abdicandus. Argumentū autē aliorū uiciorum, q̄ parricida creditus sit.

¶ Diuisio.

An absolutus sit, q̄ paribus sentētis absoluitur. Hæc quæstio ex ægrotate magis quā ex iure tractatur, si absolutus sit quoad legē, an recte faciat pater illū a se expellendo. Hæc autē alijs nititur, nō esse propter innocētiam absolutū, sed propter legis misericordiā. Deinde nō tuto admitti cū, quē parricidij insimulaueris. Et si iure sit absolutus, an ille abdicandus, q̄ cæteris uitis eā de se cōcitauerit suspiciōē. Pro adoleſcēte sunt quæ dicuntur cōtra falsa præiudicia. Innocētiæ oppressiones, cōtra probabilitia, suspensiones. Et potissimū autoritate patris oppressum.

LIBER TERTIVS.

DECLAMATIO TERTIA

de abdicatione, qui fratrem adoptauit.

M filio tricenario pater patrimonium diuidat. Thema. Quidam habuit filium frugi, & luxuriosum. Abdicat luxuriosum. Frugi peregre profectus est. Captus est à piratis, scripsit de redemptione patri. Patre cessante, luxuriosus præuenit, & redemit. Rediit frugi. Adoptauit fratrem suum. Abdicatur.

¶ Prima pars pro fratre adoptante.

Non est, quod quisquā me laudet. Prior frater fecit inter nos plebati exemplum. Vna nauigauit, vna periclitatus est, vna omnes emensus est terras. Non reliquit me, tandem ad paternam domum reduxit. Non est quod excusatione ætatis vtaris. Potes nauigare. Vtrique gratias agere debes. Frater me isti reduxit. Ego isti fratrem. Si tanquā inertem abdicasti, nauigauit, si tanquā impium, suos redemit. Non potest eripi filio, quod lege accepit. Quomodo enim pater potest eripere, quod non potest dare?

¶ Pars altera contra filium adoptantem.

Mihi necesse est abdicare, quem nolo. Hoc vno alter alteri placet, quo uterque patri displicet. Vtatur medicina qua cogimur, quā in vulneribus periculosus fieri solet, ut malum cum ipso corpore exerceatur. Adoptare adolescenti permittitis, quem lex in diuidendo patrimonio experitur. Lex te ad ministerium patrimonii admittit, non in dominium. Est aliqua ætas, à qua filius esse desinat? Nec tricenario, quidem filio adoptare licet. Neque enim quisquā potest alium in manum suam recipere, qui in aliena manu est. Quomodo fieri potest, ut tibi potestas vitæ necisque, aut in fratrem sit, aut in filium non sit? Si bene de te meruerat, patrē pro illo rogasses. Nam quod ego nō redemi, paupertatis fuit. Nihil in medio comparebat. Quicquid tunc tricenarius reliquerat, abdicatus abstulerat. Quid facerem solus, senex, inops, cuius patrimonium alter diuiserat, alter absumpserat?

¶ SCHOL. (Non est.) Causam facti pietatem ostendit. (Non est quod,)

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxv.

Contra senem est, qui se ætate excusabat. (Ego isti.) Nā me non reducto, frater rediturus non erat. (Si tanquā inertem.) Refutatio est sublati causis. (Quod lege accepit.) Iubet enim lex cum tricenario rem diuidi. (Quomodo potest.) Quod non potest pro arbitrio erogare, non potest pro arbitrio eripere, quoniam utrumq; ab eadem facultate est, nimirum quod ipsius est.

¶ Altera pars.

Mibi necesse est.) Color est, se inuitum facere, & tanquā ad extrema res media descendere. Vnde subiicit, utamur medicina. & c. (Hoc uno,) q; uterq; sit abdicatus conciliantur sibi, quasi in inuidiā meam, & me consensu suo torquere uolentes, hoc autem ipso mihi displicent. (Adoptare adolescenti.) Interpretatur legem, quasi non illa integram facultatem patrimonij tradat. Sed solū modo in diuisione experiatur, id est tentet, qualis sit postea futurus cum plenū habeat dominium. Et ita adiungit, lex te. & c. (Est aliqua ætas.) Probat semper esse in potestate patria, quia semper sit filius. Causa enim ut quispiā sit in patria potestate, ea est q; sit filius, quæ dum manet, manebit & id quod effecit. Qui uult autē locos cognoscere, conferat illos ad id quod probant. Vt hic filius cum patria potestate confertur, & agnoscitur, esse causa tanquā aliquid inseparatū, ut sunt propria. Syllogismus autem sic nequitur. Nemo potest alium adoptare qui sui iuris ipse non est, sed Tricenarius sui iuris non est, hoc probatur. Quia nulla ætas est à qua filius esse desinat. (Quomodo fieri potest.) Vis tu habere potestatem in fratrem, quod non licet, & non uis me habere in te filium, quod licet? & est argumentum à minori. (Si bene de te.) Quomodo poteras debuisses pensare beneficium. (Nam quod ego) colore utitur, q; propter paupertatem non redemerit, quā paupertatem & filijs imputat, ut uel sic in se uideatur abdicasse.

¶ Diuisio.

AN Tricenarius sit in patria potestate, an qui est in patria potestate possit adoptare, & si nō possit, an iā diuiso patrimonio possit. Hæc habet alias, lex quæ patrimonij diuidit, administrationē solū bonorū, an usum permittat. Et si possit adoptare, an contra uoluntatem patris, & si contra uoluntatem possit, an debeat, & si debeat, an fratrem debeat. Hæc pendet ex alijs. An tantum à fratre beneficium acceperit, quod non possit aliter pensare. An idem ipsum fuisse à patre accepturus, si facultatem habuisset. Vbi color pro patre est.

¶ DECLAMATIO QVARTA

de seruato filio,

LIBER TERTIVS.

SERVATVS contra seruatorem; nequaquā habeat actionem, Seruatus à filio cum abdicat. Ille præscribit.

¶ Pars prima contra filium seruantem.

Licuiſſet perire, cui non licet loqui. Seruatum me putas? Captus ſum. Redde me hoſti. Captiuſ loqui licet. Quo ſam tantopere beneficia vitæ laſſiat? Audite quis prior dederit. Si quis me hoſti reddiderit, ſeruatozem vocabo. At vos abdicationem putatis actionem, etiā ſi actio eſt, lex quæ de ſeruato loquitur, ad perſonas tantum extraneas pertinet. Ad filium, & ad patrem non magis, quā ad ſeruū & dominū, liberū, & patronū. Vt à patria poteſtate diſcedas, & ad æſtimationē beneficii ventas, qui dat vitam, ſi prior accepiſt, non obligat, ſed reddit. Proceſſi in actem in exēplum filio meo. Viſcit me non hoſtis, ſed ætas. Seruauit me, quem ſæpe ſeruauerā. Rediitū me ſenem meretrix vocat. Paraſitorum tocantium materia ſum. Omnibus iſtis tanquā ſeruatoribus tacere ſubeor. Fili ſi viuere mihi non licet, cur perire non licuit? Ego, inquit, te protexi. Ita tu adoleſcens in actem non ante patrem ſtetiſti? Audite filii mei gloriam, parricidium non fecit, cum poſſet ſeruare, ſeruauit.

¶ Pars altera pro filio ſeruante.

Hic me genuit. Hic mihi ſpiritum, hic mihi has manus, quibus ſeruaretur, dedit.

¶ **SCHOL.** Actionis uerbuſ generale eſt & ſpeciale, ut Vlpian⁹ tradit in de uerborū ſignificatione. Nā omnis actio dicitur, ſue in pſonā, ſue in rem ſit petitiō. Actionis autē exclusio, exceptio eſt qua illā infirmam⁹. Qua autē ius agēdi adimimus præſcriptio. Præſcriptio itaq; imponit agēti ſilentiū, & rem diſſert. Exceptio autē ab ipſa nos accuſatione defendit. Fortunatian⁹ tamē Rhetor præſcriptio, inq; actiōē excludit, trāſlatio diſſert. Queritur pater, q; prohibetur actiōē intēdere. (Licuiſſet perire) optātis eſt. (Seruatiū) auget infelicitatē, cui ne id qdē, licet qd captiuſ licet. (Quo iā.) O ſtendit ne beneficiū qdē accepiſſe, qd eſſet debitiū. (An uos). Nō poteſt abdicationē tanq; actiōē prohibere. Abdicatio enim actio nō eſt. Et eſt quæſtio generis q; ad finitiōē deducitur. Et ſi abdicatio actio ſit nō prohibetur patri, ſed alijs. Argumētū à ſimili. Quemadmodū nec ſeruo cū dño, libertō cū patrono, licet agere, ſic nec in iure filio præſcribere. (Vt à patria.) Aliā quæſtiōē facit, an beneficiū acceperit. (Proceſſi.) Ab omni parte extenuat beneficiū. Primū, q; ipſe filio exēplū ſit fortitudinis. Deinde q; nō ab hoſte, ſed ab ætate ſit uictus, qd

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxvi.

seruauerit seruatus, & seruauerit in cōtumeliā, ut ludibrio esset meretrici, & parafito, quos filio sic obijcit. (Fili si) si nūc uobis uideor intēpestius uitae, cur tūc interire passus nō es? (Ita tu adolescens,) quasi dicat, si me protexisti, etiā & te ipsum q̄ ante patrē stabas. Et tendit ad cōiecturā. Quid ego scio, an me seruare uolueris, an te tātū, & si maxime uolueris, nō est beneficiū nō admittere parricidiū, quod admittere uidebaris me deserendo.

¶ Diuisio.

Hic apparet plane statū actionis excludi. Quāuis enim de actione disceptatio sit, an dari debeat cōtra filiū, tamē in causa status fundatur, an seruato contra seruatorem sit actio. Quae questio in alias diuiditur, iuris & equitatis. Iuris, an illa lex inter patrem & filium intelligatur, & si intelligatur, an abdicatio sit actio. Aequitatis, an filio pater sit obligatus. Primum an seruatus ab illo, coniectura. Deinde an ille dicatur seruare, qui se simul protexit, & in eodem erat periculo. Finitio, deinde, an is dicatur conferre beneficium, qui prius acceperit, & si dicatur, an is qui si non contulisset fuisset impius. Filius dicit posse se praescribere. Primum, quoniā non est idem in seruo, aut liberto & filio, & si sit idem, ideo illos non praescribere, quia dominus pro imperio non agat cum illis apud iudicem. Modo qui ad iudicem ueniat iam indicare se non posse cogere. Cetera autem uersantur in cōmemoratione beneficij. Facit inuidiam patri, dum accepta ab illo beneficia cōmemorat, & gratitudine sua illius ingratitudinem ueluti damnat.

¶ DECLAMATIO QUINTA,
quae est de rapta incontinente.

RAPTA, raptoris, aut mortem, aut indotatas nuptias petat. Raptor postulat, ut rapta ducatur, pater nō uult.

¶ Prima pars contra raptorem.

Iste raptor est. Ego in ius adducor. Non est enim, tam facile homini probo occidere, quā pedito mori. Cōmunis, inquit, lex est, dū faciāt ne cogas me experiri, an tota mea sit. Quādo ergo, inquit, optabis? Hoc tēpore nō possū. Curo vulnera. Familiā reficio. Expugnatā domū lugeo, ereptā uirginitatē cōsolor. Minā tē sibi ipsi custodio. Quādo optabis? Cū rapta uolueris, nō cū raptor. Quādo optabis? Cū tu nō uoles. Quādo, inquit, optabis? paro me opto at. Cōfirmo animū. Nō est facile hominem occidere, p̄mo interis gemis

D ij

LIBER TERTIVS.

meos, & introrsus hærentes lachrymas ago. Scio quid futurum sit. Vultus te meus decipit. Stulte quenquā morari putas nuptias filiae suae? in securim incurris, & carnificem ultro vocas. Cum rogare debeas, conultium facis, Nemo vindicare se cogitur.

¶ Pars altera pro raptore.

Nihil est miserius quā incertū inter vitam mortemq; destitui. Iam beneficium erit etiam si mortem optauerit. In amorem filiae istius incidit. Appellare de nuptiis debui patrem. Feci, sed videte, quā etiā in lege lentus sit. Raptor vitam alieni arbitrii habet, libertatem sui, Lex cōmunis est. Habet hic raptor quod timeat. Habet & quod sperare possit. In lege, inquit, non est scriptū quando, immo statim. Quoties tempus non adicitur, præsens intelligitur. Tam longum tibi ius in caput ciuis permittitur. Crudelius est quā mori, semper timere mortem.

¶ SCHOL. Rapta adittebat nuptias, quas raptor appetebat, prohibebat raptae pater, tanq̃ cōtra crudelē, & inhumanū agit raptor. (Iste raptor) Indignū est illū deliquisse, & me accusari. (Nō est em̃) Cur nō statim optas qd̃ vis, & illū occidis? Respōdet, nō esse tā facile homini probo occidere, q̃ p̃dito mori. Vititur autē colore iā antea usurpato, nā & spem dat futurū ut ignoscat, & tamē nō palā, ne dissoluat̃ cōtrouersia. (Cōmunis inqt.) q̃ ex arbitrio utriusq;. Si em̃ ego nolo indotatas nuptias possum mori, & tu potes occidere, etiā si ego uelim. Et colorē magis aperit, dum optat ne cōtingat uti tota ea potestate quā lex p̃mittit. i. ne illū p̃dat. Et ne se penitus p̃dat, subdit. Quādo ergo optabis. i. eliges, aut mortē meā, aut nuptias? Ille autē respōdēs multiplici respōsione suspēdit, nō interclusa spe, nec penitus offēsa. (Curo uulnera) q̃ in raptu accepi. (Nō est facile.) Nūc rursus suspendit. (Scio quid) uerba raptoris sunt, cui respōdet pater, uultus te meus decipit. (Stulte quenquā,) si ego nuptias uellem, neutiquā differrē. (In securim) dum me cōiutis irritas. (Nemo uindicare.) Respōdet ad id quod dicebat reus, tam longū tibi ius permittitur, uel iam absolue, uel occide, ne imponas necessitatē, inquit. Nemo uindicare se cogitur, uel non mirum si solūmodo permittat lex, nemo uindicare se cogitur, uel satis per me festino cogendus non sum.

¶ Altera pars.

Nihil est. Etiam in tandiu suspendendo crudelitas est. (Sed uidete.) A maiori. (Raptor uitā.) Docet legē esse cōmunē. Pater potest uitā adimere, raptor potest si uelit indotatā nō ducere. (Habet & qd̃ sperare possit) nuptias. (In lege) obiectio, qua dicit sui arbitriū esse, quousq; uelit suspendere, & ideo respōdit, immo statim. (Tam longū ius) ut tandiu distorqueas suspēdēdo. ¶ Diuisio.

AN uolente nuptias filia possit pater prohibere, an iniuria filiae illata patri uideatur inferri, & si possit, an ex æquo & bono id facturus sit. Locus cōmunis hic pro clementia, & contra crudelitatem. Etiam si postea debeat ignoscere, an crudeliter faciat inani metu fatigando.

¶ DECLAMATIO SEXTA DE
domo cum tyranno incensa.

AMNI Illati sit actio. Quidam tyrānum ex arce fugientem cum persequeretur, in priuatam domum compulit. Incendit domum. Tyrānus cum domo cōflagrauit, prēmio accepto, agit cum illo dominus damni.

¶ Pars prima pro tyrānicida.

CUr non exclusisti? Quare recepisti? Quare nullam aliam domū tyrānus petiit. Nemo uenienti domum clausit. Aditum in domum non habuit. Non gaudes te aliquid impēdisse publicae libertati? Hic est in culus domo tyrānus occisus est. Tanquā tyrānicida monstraris. Redde, inquit, domum. Ita uiuo tyrāno non perdideras, tyrāni amicus, tyrāni satelles, certe, quod negari non potest, hospes. Diu expectaui, an eiceretur tyrānus. Facilius potes accusare aut te, qui tam familiaris tyrāno fuisti, ut illi maxime tua placeret domus, qua illum recepisti: aut tyrannum, qui tibi dānum dedit, quod in tuam domum confugit. Aut ut culpa te liberem, facilius potes accusare fortunam, quæ tyrānum potissimū ad te detulit.

Alias
habuit
q̄ in arcē
habuit.

¶ Pars altera contra tyrānicidam,

EIus debet esse dānum, cuius est prēmium. Non est iniquū eius rei tibi iniuriam imputari, culus fructum percepisti. Non elegit domum tyrānus, nec enim hoc illi vacabat, sed in eam quā potuit irruerat. Cum ego in ea non essem, nactus hic occasionem nocendi, intrare noluit, sed tyrānicidum elegit, dubium, lentum, periculosum uirbi, accepit prēmium, matus sine dubio, quā si dānum sarciret.

¶ SCHOL. (Cur non exclusisti?) Coniecturam mouet, an tyrāno faueret, ab actis.) Nemo uenienti. Potuit alias petere quia omnes petebant. (Aditum in domum,) nisi tibi clam esset amicus, bene potuisset alias domos intrare, qui potuit penetrare in arcem, uel si (non habui) dicamus, erunt uerba aduersarij. Non potui intrare domum meam, iam incendio septam, cui respondet. (Non gaudes te,)

D iij

LIBER TERTIVS.

quasi dicat, gaudere deberes.) Ita uiuo.) Perseuerat in suspitione. Non mirum est si petas tibi reddi, qui non amiseris uiuente tyrāno, quippe illi amicus. (Facilius.) In alias causas uertit culpā, in ipsum, in tyrānū, in fortunā. ¶ Altera pars.

Eius debet.) A subiecto uidetur, qui percipit præmiū, sentiat dānum. (Non elegit domum.) Diluit motū suspicionem. (Cum ego.) Non solum à se amouet culpā, sed etiam in aduersarium transfert. Qui cum possit aliter, periculosum urbi mortis genus elegerit. (Accepit præmiū.) Ostendit etiam ex æquitate se petere, quoniā id quod accepit, non solum in præmium sit satis, sed & ad pensandum dānum inde supersit. ¶ Diuisio.

Questio in qua status est, an propter occidendum tyrānum possit alicui, etiam dānum inferri. Hæc questio habet illas, an potuerit aliter occidere. Et si potuerit aliter, an sic cōmodius, & si æque cōmode, an sic debuerit. Hæc habet alias ex suspitione magis quā ex iure. An ille tyrāno esset amicus, & præterea, etiam si non esset, se tamen quo ferebatur impetu, & ardore non cōsiderasse, quid faceret. Post hæc omnia illa questio est, ipse ne ex suo præmio, an Respu. teneatur pensare dānum. Hæc habet aliam inclusam, an qui accepit præmiū, debeat sentire dānum, an ad quem ex eo factō peruenerit utilitas, id est Respub.

¶ DECLAMATIO SEPTIMA, de veneno dato filio furenti.

ILIO Furenti, & sua membra lanianti pater venenum dedit. Accusatur ab vxore male tractationis.

¶ Pars prima contra maritum.

Non mirum est quare uiuat, quæ filium perdidit. Viuit qui occidit.

¶ Pars altera contra vxorem.

Quem quotidie perdebā, aliquādo extuli. Falleris misera mulier, in orbitatis tuæ tempore, non perdidisti filiū nunc, sed extulisti.

¶ SCHOL. (Nō mirū est.) A maiori ad min⁹, si q occidit uiuit, uiuit q̄ nō occidit, sed pdidit. Et ita tacite indicat, quē uel dolor & cōsciētia debuisset occidere magnū admisisse scelus, ideoq; tanto magis puniendū. ¶ Altera pars.

Quem quotidie.) Docet se pietate fecisse quod fecerit. Et est à fine (in orbita-
tis tuæ tempore.) Quæ putas te nunc perdidisse, iam olim perdideras, ex quo cœpit furere. ¶ Diuisio.

AN filium propter pietatem interfecerit. Coniecturalis quæstio, etiã si propter pietatem interfecerit, an facere debuerit, an quisquã sine autoritate publica debeat man⁹ inferre, an sit atrocius interfici, quã sic uiuere, an potuerit sanari, Albius Flauus in hanc sententiam dixit. Ipse sui & alimentũ erat & damnum. Hunc Cælius, quasi corrupte dixisset obiurgans. Apparet, inquit, te poetas studiose legere. Ille sensus est eius, qui hoc sæculum amatorijs non artibus tantum, sed sententijs impleuit. Ouidius enim in libris Metamorphoseon dixit. Ipse suos artus lacero diuellere morfu, coepit. Et infelix minuendo corpus alebat.

DECLAMATIO OCTAUA

de patre qui accusatur concursu
sum fecisse.

VI coetũ & cõcursum fecerit, capitale sit. Vista Olyntho, cum filio adolescente Olythius senex Athenas uenit. Athenienses omnibus ciuitatem Olynthis decreuerunt. Inuitatus ad coenam ab adolescente luxurioso, cum filio uenit. Ibi cum de stupro filii mentio esset, pater profugit. Filius retentus est. Pater flere ante domũ coepit, incensa est domus. Decem adolescentes perierunt, & filius Olynthis. Accusatur pater, quod coetum concursumq; fecerit.

¶ Prima pars pro reo concursus.

Mifero si flere non licet, magis flendum est. Imperari dolori silẽtium non potest. Fuerunt ex populo qui dicerent, hic meum filium, hic meam corripit uxorem, suũ quisq; illo, & ignem attulit, & dolorem. Timeo fili ne dum te quæro, in ossa alicuius raptoris incidam. Vide an Vbi Athenarum fides? Vbi hospitales inuicem dextræ? Capti in qua sic poti⁹ filii sumus. Dum licet fugiamus, sed tanquã a Philippo. Pariter apud legendũ Philippum certe viri fuimus. Lachrymæ meæ vocantur in crimen, qua sit, licet si ex quo Olynthus capta est, flere desierim. Tantus scilicet sum, ut in fugia⁹ ea ciuitate populum concitare potuerim, in qua filium seruare non posmus, sed tui? Non quoties conuenerunt in aliquem locum plures, coetus & non tanquã concursus est, sed quoties conuocati, quoties parati, quasi ad ducem Philippi suum concurrerunt. Non si una uicinia coit, aut si transennium pau⁹ apud phi⁹lippum

LIBER TERTIVS.

corum numerus affluxit, sed ubi totus, aut ex parte magna populus. Vbi diuisa est in partes ciuitas. Coetus multitudinis magnæ nomen est, coeuntis ex consensu quodam. At illic initio pauci fuerunt. Deinde reliqui non ad me conuenerunt, sed ad incendium, quod tamen populus maluit spectare, quàm extinguere. Lex non eum punit, propter quem coetus factus est, sed eum à quo coetus factus est. Non mihi tanti ultio fuit, ut amittere filium vellem, & tentant populum rogare, nec potui.

¶ Pars altera contra reum concursus.

Quid coetu opus est? Sunt scriptæ ad vindictam iniuriarum omnium leges. Mota semel multitudo, modum non seruat. Ardere illo incendio ciuitas potuit.

¶ SCHOL. Philippus Olynthum expugnauit, propterea quod duos eius fratres post cædem unius per misericordiam recepiſſent, quos ille ex nouerca genitos ueluti participes regni interficere gestiebat. Iustinus libro. viij. (Misero si.) Quod imperatis, & iniustum est & difficile. Prohiberi pro filio lachrymas iniustum, contineri, difficile. (Euerunt in populo.) Oſtendit non solum propter filium, sed propter alia innumera in omnes ciues scelera punitos. (Et dolorem.) Quoniã omnes erant uiolati, qui eo confluxerant. (Dum te quero.) Ad sepeliendum. (Capiti fili,) hunc locum sic emenda, capti inquã fili sumus, licet fugiamus, sed non tanquã à Philippo, apud Philippum certe uiri fuimus. Et oſtendit indigniora apud Athenienses, quã apud Philippum passum. (Lachrymæ meæ,) Nunc lachrymas non potestis uocare in crimen, nam & antea flebam, & est à pari. (Tantus scilicet,) hæc pertinent ad coniecturam animi, & est argumentum à facultate, quod desperamus nos posse, id non tentamus. (Nō quoties,) hoc ad finitiones spectat, quã probat à circumstantijs, à causa efficiente, quod conuocati & parati, à fine, quasi ad ducem suum, à numero. Non si una uicinia, à tempore ubi factiones sunt, ubi diuisa est in partes ciuitas. (Coetus.) Comprehensio, & uelut finitio nominis. (At illic.) Oſtendit non competere suo facto hanc finitionem. (Lex non eum.) Interpretatio uoluntatis. (Non mihi tanti.) A pugnantibus. Pugnat enim ut quisquã uel in ultionem filium uelit occidere.

¶ Altera pars.

Quid coetu opus est? Oſtendit contraria omnia, uoluisse conuocare coetum. Nam si aliter iniuriam persequi uoluisses, per leges poteras, qui propositis, aut duobus, aut pluribus unum eligit, uidetur repudiare alterum. (Mota semel.) In culpa est etiam, qui non malo animo conuocarit propter periculum.

Et deinde periculū subiicit, ardere illo incendio, uel ciuitas potuit, & sunt euenta.

¶ Diuisio.

Controuersia tota est finitima ex lege, quid sit concursus facere, aut coetus conuocare. Potest in has quaestiones diuidi. An qui nolens conuocarit, dicatur conuocasse. An qui id agens, quod lege non prohibebatur, etiam si uoluerit. Et postremo, an conuocarit, & si conuocarit is ne in culpa sit, qui facit, an propter quem sit. Prima habet coniecturam, an uoluerit. Hæc diuiditur in illas, an potuerit, an expedierit. Secunda ius habet, an id faceret, quod lege prohiberetur, id est flere. Tertia finitionem, an quæcunq; multitudo dicatur coetus, quouis loco, quouis tempore, quauis causa congregata. Vltima est æquitatis. Vtrum potius lex intelligat, qui mouerit multitudinem, an propter quem mota sit.

¶ DECLAMATIO NONA, DE

cruce serui venenum suo domino negantis.

GER Dominus petit a seruo ut sibi venenū daret. Non dedit. Cautus testamento, ut ab hæredibus crucifigeretur. Appellat seruus tribunos.

¶ Prima pars pro seruo.

LEx Cornelia te appello. Ecce hæres iubet, quod tu vetas. Ne quis illum domino displicuisse putet, tunc huc patari crucem iussit, cum sibi venenum. Plura serui crimina confitemur, intempestiuas potiones, inutiles cibos, desideranti negant. Quid enim non voluit, qui venenum petit? Maluit crucem pati quam mereri. Si vincitur, periturus est. Si vincit, seruiturus est et, a quo in crucem petitur. Ex altera parte lex est, ex altera testamentum. Crux utrinque. Furiosus seruū sine causa occidere voluit. Queritis infantæ argumentum? Et se ipse voluit occidere. Seruo, inquit, tribuni non possunt succurrere. Seruū natum, regem habuimus. Seruo indice, patefacta est Brutii liberorum cum Tarquinis conturatio. Ergo nihil interest, venenum domino aliquis dederit, an negauerit? Etiam ubi remedium non est mori, scelus est occidere. Tam cito vos de vita domini seruū desperare vultis, quā hæredem. Mortem si supplicium putas, quid rogas? Si beneficium, quid minaris? Venenum quisquā obicit, nisi datum? Finem vlti-

LIBER TERTIVS.

Im facies tribunitiæ potestati? quâ. P. R. ut ipse plurimum posset, valere plusquâ se voluit. Venenum habere scelus est, tam magnum, quâ doctum occidere.

¶ Pars altera contra servum.

MORI volens elegit huic ministerio nequissimum servum, audacem, infestum sibi. Ille non salutem consuluit domini, quem videbat insanabili morbo tabescere, sed tormenta extendit. Servus herilis imperiti, non censor est, sed minister. Agitur de iure testamentorum, quorum interit omnis potestas, si vivi neglexerint imperia mortuorum. Tribuni ne ferent, ut fur præferatur domino? Non morietis domini arbitrio, morietur dominus tuus?

¶ **SCHOL.** (Lex Cornelia,) quæ de homicidiis erat. Servus punitur ab hæredibus, quod homicida non fuerit, iubent igitur hæreses, quod lex vetat, qui volebant me homicidam esse. (Ne quis.) Videtur hunc colorem voluisse facere declamator, sibi mortem intulit, ergo non iudicavit malum mortem, cum alij eam vellet inferri. Non igitur quod haberet inuisum servum iubebat occidi, qui seipsum occiderit, vel ad probandum furorē pertinet, furiosus enim existimatur, qui se voluerit occidere. (Plura servi.) Ironia est, qua innocentem ostendit. (Quid enim non voluit.) Videtur obiectionis solutio, fortassis etiam si petebat venenum se volebat occidere. Quid ita nollet, respondet ille, qui venenum peteret? Enthimema ex pugnantibus. (Maluit crucem.) Maluit crucem pati non obtemperando, quâ mereri venenū porrigendo. (Si vincitur.) Mouet miserationem ex utraq; parte proposita miseria, & ita subiungendum, crux utrinq;. (Ex altera parte.) Testamentum iubet occidi, qui non occiderit hominem, lex non occidi, utri igitur parendū? Vel adhuc proponit miserrimam servi conditionem, qui si obtemperasset domino, lege erat puniendus, si non obtemperasset, testamento. (Furiosus,) quasi non sit mirum, quod voluit occidere, voluit enim furiosus, furoris autem argumentum, quod & se voluit. (Servum natum.) Servium Tullum. Apud Liviū libro. pri. In servorum defensionem, apud Macrobiū multa. (Servo indice.) Vindicius is fuit Vitelliorum servus, apud Liviū libro. ij. pri. de. (Ergo nihil interest.) Si utrūvis fecerit puniendus est. (Etiam ubi.) Respondet obiectioni, at illa mors erat remediū. (Tam cito vos,) si sciebas moriturum, cur non occidebas? Sperabā videtur respondet. Neq; enim tam cito desperat servus de domini vita, quâ hæres, qui id sibi fingit quod optat. (Mortem si.) Enthimema ex repugnantibus. (Valere plus.) Unus enim tribunus intercessione reum eripit. Quod cum populus ægre posset, tribunos creavit: Sed quomodo cum ipsi tribuni, plebis favore nitantur, plus potest?

Non plus potest, sed uoluit illum plus posse. (Venenum habere.) Etiam si non ipse dares, poteras asferre uenenum, respondet ille, habere, tam est magnum scelus, quā dominum occidere.

¶ Altera pars.

Mori uolens.) Oſtendit alias eum ſeruum diſplicuiſſe ſibi, quem ad tam triſte miniſterium elegerit. (Ille non.) Mouet ſuſpicionem, quā mente fecerit, à fine. (Seruus.) An ſeruus omne debeat obire imperium domini. (Agitur de iure.) Præfert teſtamentum legi. (Morietur dominus tuo?) Nolens enim illi ſubminiſtrare quod petebat, coegit illo genere mori.

¶ Diuiſio.

Status in eo eſt. An iuſta fuerit cauſa imperandi ut occideretur, q̄ noluerit ſuenum domino porrigere. Diuiditur in has quæſtiones. Primum, an propter ullam cauſam poſſit ſeruo dominus necem inferre. Deinde an propter hanc. Hæc rursus in alias. An in ijs debeat obtemperare ſeruo, quæ ſciat imperanti perniciouſa. Et ſi in ijs, an in illis, quæ lege prohibentur. An hoc lege prohibeatur, petenti uenenum dare, etiam ſi tu non occidas. Poſt hæc omnia, etiam ſi ille imperauerit, & honeſte poſſet imperare, an aliorum ſit explere. Hic inducitur color, contra hæredem, quem inſimulamus, ideo mortem ſerui petere, q̄ negato ueneno, domini mortem non maturauerit.

¶ LIBRI TERTII DECLAMATIONUM.

¶ FINIS.

LIBER QV ARTVS.

¶ DECLAMATIO PRIMA, DE PATRE RAPTO à ſepulchris triū filiorū ab adoleſcente luxurioſo.

VIDAM AMISSIS TRIBVS LIBERIS, cum aſſideret ſepulchro, à luxurioſo adoleſcente in uicinos hortos deductus eſt, & deſonſus. Coartus eſt conuulſo intereſſe, mutata veſte, diſmiſſus iniuriarum agit.

¶ Prima pars pro rapto à ſepulchris triū filiorū.

LIBER QVARTVS.

N Vnq̃ lacrymæ opprimuntur imperio, sed etiam irritatur. *(Nulla flendi maior est causa, quā flere non posse. Nā rapuit me, qualem in conuulso pueret ventre, dimisit, qualem ad sepulchrū redire pueret. Credo mirari aliquem, quod in forum amissis modo liberis, ventiam. At ego iam in conuulso fui. Quousq̃, inquit, flebis? Est quædam in ipsis malis miserorū voluptas, & omnis aduersa fortuna habet in quere lis leuamentum. Ibi me flere prohibes, vbi crudeliter ipse non fletes. Cum miserrimum sit flere, quā infelix sum, cui nec hoc quidem licet. Vidi ebriorum sitim, & vomentium famē. Quis est iste, qui supra lugē tem patrem censuram lugendi postulat? proiectus in omnia gulæ libidinisq̃ flagitia, omnibus denotandus censoribus, sæculo præcepta cōponit. Scit quantum super amissis tribus filiis patri flendum sit, cui si ueretur pater, fleret. Senex, orbus, infelix hoc tantum inter miseras solatium capio, quod miserior esse non possum. Cineres meorum in sepulchro video. Magnum solatium est appellare sæptis nomina filiorum, non responsura. Hic mihi viuendum est, nec de nuptiis, nec de liberis cogitandum. Dirum omen occurrit, cogit flere, qui non sinit. Inturia esset felicitis, in illo conuulso morari.)*

¶ Pars altera contra raptum.

Q Væstus fui prius de inhumanitate eorum, qui illum propinquitate contingerent. Nemo amicus, nemo, inquit, propinquus est. Sed melius, ut video, illius rabiem nouerant. Festo die sodales, amiciq̃ mecum, quorum vnus. Quid hunc miserum sic perire patimur? Nemo sibi ipsi finem flendi fecit. Pudet illos desinere, cogit volunt. Consolaretur diutius, nisi iam & accusare posses.

¶ SCHOL. (Nulla flendi.) Dicebat se fletum sedare, eo quo magis prouocabat, nō igitur uolebat sedare (Nā rapuit.) Lugubri ueste in conuiuium adhibuit, hilari ad sepulchrum remisit. (At ego iam.) A maiori. (Vidi ebriorum.) Magna amplificatio in coniunctione. Si enim ebrii, quomodo sitiiebant? aut si uomebant, quomodo esuriebant, magna profecto intemperies eorum, qui & in ebrietate sitiunt, & in nausea esuriunt, qui non capientes in gestos cibos, alios uellent ingerere. (Quis est iste.) Nulli licet modum præscribere alieno dolori, & multo minus luxurioso. (Cui si uiueret pater.) Qui tam est impius & intemperans, ut nollet patrem uiuere, nec mortem eius, sed uitam ægre ferret. A repugnantibus. (Senex, orbus.) O stendat quot & quantæ sunt flendi causæ. (Magnum solatium.) Hoc

ipsum recreat, quod desperationem auget. (Cogit flere.) Prohibendo fletum. (In iuria esset.) In tanto luxu, uel felici mihi indecorum esset. A maiori.

¶ Altera pars.

Q Vestus fui.) Hunc tueretur colorem, humanitate & misericordia indu-
ctum se id fecisse, & ostendit illius magis fuisse obstinationem animi, &
rabiem, quā permittendū dolorem. Prius culpam reuiciebam in amicos, & pro-
pinquos, sed illi qui nouerant eius rabiem, iam deslitterant. (Nemo amicus.) Ver-
ba sunt senis, q̄ dicebat, nec amicos, aut propinquos fuisse ausos illum a sepulchro
rapere, uel patroni agentis in persona adolescentis, uel ipsius ietiam adolescentis,
nam illud, inquit, sepe in his declamationibus ociosum est. (Festo die.) Ad nar-
rationem pertinet, & innuit non suo dumtaxat consilio id factum. (Nemo sibi ip-
si,) hęc omnia honestam faciunt adolescentis deliberationem, ita enim secum ani-
mo ratiocinabatur. Cogi uult, ne uideatur sponte desinere, & est honestus color.
(Cōsolarer.) Ad coniecturam pertinet nō illum ualde egre ferre, qui accuset, cui
uacat meditari accusationem, non penitus dolore distinetur. Ab effectu.

¶ Diuisio.

HAEC cōtrouersia magis est tractationū, quā q̄stionū. Primū tractatur,
an officiosum sit, uel nolentis lachrymas interpellare, & si inofficiosum
sit, an ille noluerit abduci a fletu. Et si uoluerit, an conuiuio adhibere, & tonde-
re inofficiosum sit. Prima tractatio habet, an liceat, uel contra uolūtatē illa pro-
hibere, quæ noceant, & si liceat, an ille bono animo fecerit, & misericordia, ac non
potius per ludibrium, & iuuenilem petulantiam, quē colorem potissimum arri-
pit prars pro adolescente. Et illud tentari potest, etiam si petulanter fecerit, an pro-
banda sit petulantia, quæ in bonum cesserit. Deinde etiam si moderate fletet, pos-
se prohiberi, sed non fecisse moderate. An uoluerit. Coniectura mentis, an qui flent,
uelint uideri non sponte desinere. Et ideo accusat quo pietatem suam magis pro-
bet. An uideatur moderatius ferre, qui id accuset, postrema quæstio tractationis est.

¶ DECLAMATIO SECVNDA DE ME

tello coacto ne fungatur sacerdotio pristino.

SACERDOS integer sit. Metellus pontifex cum ar-
deret Vestæ templum, dum Palladium rapit, oculos per-
dit. Sacerdotium illi negatur.

¶ Prima pars pro Metello.

LIBER QVARTVS.

Vesta mater fortasse nullū sacerdotem haberes, nisi Metellū habu-
isses. Sacrorū causam ago, nō Metellū. Plus eorū interest, ne Metel-
lum sacerdotē, q̄ Metellū, ne sacerdotiū pdat. Nō erat tātus Metell⁹, cū il-
li sacerdotiū dedim⁹. Ciuitas sollicita pēdebat. Duo periclitabātur, quib⁹
nihil populus habebat preciosius, sacra & Metellus. O faciendū sa-
cerdotē, nisi esset. Lex integrū ad animū refert nō ad corpus. Lex æstis
mari hoc voluit, tunc cū quis peteret, non cū haberet sacerdotiū. Habes
Vesta duplex pontificis tui meritum, seruauit nec vidit.

¶ Pars altera contra Metellum.

*Sunc. refert
Quarr. m. clā
Sijus. 9. i. f.
re. m. g. uinc.
n. 5.*

Sacerdos nō integri corporis, quasi mali omnis res vitāda est. Hoc
in victimis notatur, quāto magis in sacerdotibus? Post sacerdotiū
magis obseruāda est debilitas. Nō enim sine ira deorū debilitatur sacer-
dos. Apparet nō esse propitios deos sacerdoti, quē ne seruati qdē seruāt.
¶ SCHOL. De Lu. Metello plura apud Pliniū libro. 7. cap. 43. (Vesta ma-
ter.) Considerāda causa propter quā se debilitauerit, nimirū ut tueretur Vestam,
quē nisi ab illo fuisset seruata, fortassis non habuisset sacerdotes, cur igitur sa-
cerdos non sit per quem alij sunt? (Sacrorum.) Ab utilitate. (Non erat tantus.)
Propter merita tunc contulimus, nunc maiora sunt, non debemus auferre, manen-
te fine, immo aucto, propter quem aliquid fit, non debet omitti. Maxima hec est
à fine sumpta. (O faciendum.) Inclusam habet uim contrariorum, nisi esset sa-
cerdos, deberetis creare, nunc sacerdotium uultis eripere. Aliter etiam à maiori.
(Lex integrum.) Duplex legis interpretatio, an integrum referendum sit ad ani-
mum. Altera, an de sacerdote facto, an faciendo lex intelligatur. (Habes Vesta)
duplex beneficium, primum q̄ oculos amisit, deinde q̄ cæcus seruauit. Hanc tō-
men sententiam dilemate Pollio uoluit eludere, ante hoc si cæcus factus esset,
non abstulisset, si postea cæcus factus, uidit.

¶ Altera pars.

Hoc in uictimis.) A minori. Hostiæ eximiæ & lectæ dicebantur quæ dijs
herant destinatæ, apud Macrobiū. (Post sacerdotiū.) Respondet illi quæ-
stioni, de quo sacerdote lex sentiat. (Apparet.) Merito hunc colorem non probas-
uit Gallio, summo cum honore Metelli. Afferens contra Metellum agendum ita,
ut cogatur cum iudicibus officio pontificum, & ipse consulere, id est de pro-
pria causa iudicare.

¶ Diuisio.

Scripti & uoluntatis controuersia est, an intelligat solūmodo de eo qui ante
sacerdotium sit cæcus, & si de eo etiam, qui iam sacerdos amiserit oculos

los, an de eo qui propter tuenda sacra amiserit. Deinde ex circumstantijs persone magis ex equitate, quã ex iure. Prima illa quæstio habet, an debilitas uideatur iram numinis indicare, etiam in eo qui iam sacerdos est.

¶ DECLAMATIO TERTIA,
de patre exule, & filia rapta.

IMPRUDENTIS cædis damnatus, quinquento exul et. Rapta raptoris mortem, aut indotatas nuptias optet. Cum quidã haberet filiũ, & filiã, imprudentis cædis dānatus in exilium abiit. Filia eius rapta est. Raptor ad patrem puellæ se contulit. Impetrauit ab illo, ut iuberet filiã nuptias optare, & epistolam daret ad filiũ. Fratre autore, mortem optauit puella. Pater rediit, abdicat filium.

¶ Prima pars contra filium.

Q Vomodo me excusabo Reipub. cui duos abstuli? Neutrũ mea culpa. In altero me fortuna decepit, in altero filius. Filia etiam fratri paruit. Filius nec patri. Per humanos, inquit, errores agnouit preces meas. Potes, inquit, omnibus hominem ostendere, quem non possis occidere. Scis me ciuem debere Reipublicæ. Hoc intererit tamen, quod imprudentes occidimus, & prudentes seruauimus. Alis quem in exilio intra fortunam meam vidi.

¶ Pars altera pro filio.

IRrupit contumeliose tanquã in exulis domum. Peruenit ad patrem, non pepercit eius dolori. At ego querebar, quod absenti fecit iniuriam. Non possum ob hoc abdicari, quod lege factum. Non potuit pater de iniuriã iudicare, quam non noueras. Multa nobis extorqueantur, quæ nolumus scribere, & tum fortuna ea eras, in qua poses iniuriã accipere, & ille is erat, qui etiam in patria posset iniuriã facere. Quia sciebat malam causam suam, egit apud illum, qui eam non nouerat. Rediit superbus, iubebat, & nos optare nuptias coegbat. Videbatur sic & illic coegisse. Aliquid tamen epistolis confutatus est. Nemo unquã tardius perisit. Collegit ingentem numerum perditorum. Expugnauit domum. Vexauit puellam. Hoc tibi raptor non narrauerat.

LIBER QVARTVS.

SCHOL. Imprudentis cedis, quæ per imprudentiam admittebatur, dum hostem putantes, aut alium occidimus. (Quomodo.) Oſtendit infelicitatem suam sine culpa. (Filia etiã.) A minori. (Per humanos.) Verba sunt filij, inquit mihi filius me agnouisse preces meas, id est quibus ab alijs ueniam precarer, per humanos errores, dum in alijs considero hominũ lapsus, qui sæpe solent contingere. Huic illud simile. Non ignara mali miseris succurrere disco, uel patris etiã esse possunt. (Potes, inquit.) Etiam est obiectio, saltem habebis aliquem hominem, quem possis dicere te non interfecisse per imprudentiam. Quod uelut per ludibriũ dicebatur à filio. (Scis me.) Cõmendat factum suũ, q. ex officio teneretur facere. (Hoc intererit.) Qui imprudens occidit, non omnino admittit homicidium, qui autem prudens seruat, omnino seruat. Maior igitur pensatio nunc est, quã olim fuerat dānum. (Intra fortunam meam,) id e. supplicem & abiectum, & eo magis sui ad ignoscendum pronus.

¶ Altera pars.

IRruit.) Oſtendit non fuisse ignoscendum per exaggerationem peccati. Primũ à modo faciendi, q. contumeliose tanquã in domum exulis irruperit, & ostendit ipsius patris causa fecisse. (Peruenit ad patrem.) Impudentiam notat. (At ego quærebar.) Colorem adhibet, q. patri uolens placere fecerit. (Non possum.) Omnis autoritas & legis defensio, ad pronũciata refertur. (Non potuisti pater.) Quæ parum cordate fiunt à parentibus, emendari debent à filiis, ne tamen impudenter, hoc uideatur patri obijcere, emollit ea & excusat, q. uix potuerit aliter facere, idq. probat his causis, q. sublata agnitione, tollatur & iudicium. Præterea ab extorsione petentis, qui uel in patria posset iniuriam facere. Et est à maiori, à fortuna eius qui pateretur. (Aliquid tamen epistolis consecutus.) Vt differretur mors. Nemo enim illo tardius periit, qui dignus esset maturius mori. Sero autem perit, qui uiuit multorum malo, ut de Clodia Tullius dixit. (Collegit) hoc rursum ad circũstantias narrationis.

¶ Diuisio.

DVas potest habere quæstiones, an etiam si cordate, & honeste pater iusserit, debuerit filius obtemperare. Deinde, nec honeste, nec cordate iussisse, prior illa aliam quæstionem habet, an quæ sunt permittente lege, cõtra iustum patris imperium, iure possint defendi. Altera sequens illas tractationes habet, an tantũ fuerit flagitium, ut non sit equũ condonare. Deinde an quæ sciamus patri non probanda, si rem penitus intellexerit, nobis mutanda sint. Deinde an intelligere potuerit. Sublata cognitione non potuisse recte iudicare. Detraxisse illum narrationem consulto. Et etiam si potuerit iudicare, propter fortunam suã, & alterius uiolens

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxxiii.

tiam non fuisse ausum aliter facere. Bene iudicat Seneca illum colorem non ap-
 probandum, quo a filio in sororem culpa transfertur. Latro aiebat semper inui-
 sum esse, qui reum alium pro se subiceret, non oportet hoc deriuari factum in
 sororis uoluntatem. Qui defendit, inquit, crimen, auditur tanquā reus, qui
 transfert, tanquā accusator, malo autem loco est, qui habet rei fortunam, accusa-
 toris inuidiam, Asinius Pollio dicebat colorem in narratione ostendendum, in
 argumentis exequendum. Imprudēter eos facere, qui in narratione omnia instru-
 menta coloris insummerent. Nam & plus eos ponere, quam narratio desideraf-
 set, & nimis quam probatio.

DECLAMATIO QVARTA DE eo qui armis sepulchri factus est victor.

EPVLCHRI violati fit actio. Bellum cum esset
 in quadam ciuitate, vir fortis in acie, amissis armis, de
 sepulchro viri fortis arma sustulit. Fortiter pugnavit,
 & reposuit. Præmio accepto, accusatur sepulchri vio-
 lati.

Prima pars pro viro forti.

Aрма vix contigeram, secuta sunt. Hæc si sumo, arma sunt. Si res
 linquo, spolia. Vidissem vere violari sepulchrū, si illo venisset ho-
 stis. Vterq; quod alteri deerat cōmodauimus. Ille vērō arma, ego armis
 virum. Respub. multum consecuta est. Vir fortis nihil perdidit. Neccis-
tas est, quæ nauigia tactu exonerat. Neccisitas est, quæ ruinis incendia
opprimit. Neccisitas est lex temporis. Quicquid fit non legitime pro le-
gibus, melius est. Pro ipso sepulchro actum est, in quo notiora sunt ite-
 rum arma victricia. Pro Republica plerumq; templa nudantur, & in
 vsum stipendii dona constamus.

Pars altera contra virum fortem.

Reum habemus, in prælio inertem, in fuga audacē, in vtroq; tur-
 pem, non minus patrocínio, q̃ crimine. Arma sua perdidit. Hoc
 excusari nō poterat, nisi rapuisset aliena, at rapuit aliena. Hoc excusari nō
 poterat, nisi & sua perdidisset. Arma victricia, arma consecrata diis mani-
 bus, arma quæ te quoq; fecerunt virū fortē. Reposui, inquit, arma. Glo-
 riatur quod non & illa perdidit. Non teneor lege, quia reposui. Tam
 teneris hercle, quā qui vulnerauit aliquē, licet vulnus sanauerit, quā qui

ille vērō arma

LIBER QVARTVS.

furripuit aliquid, licet deprehensus reddiderit. Non est hoc illi crimen propter virtutem donandum. Iam gratiam virtuti retulimus, præmiū consecuta est. Aequos nos esse conuenit. Vnum virum fortem honorauimus, alterum vindicemus.

¶ SCHOL. (Arma uix.) Colore utitur, quasi uelit uideri uoluntate deorum id factum. (Si relinquo) Spolia cum diripientur ab hostibus, quæ nunc arma sunt, dum arcant hostes. (Vidissem uere.) Interpretatur legem. Non enim in quencunq; usum prohibentur rapi. Omnium autem est maxime necessarius, cum illius à quo rapiuntur interest rapi. A fine. (Vterq; quod.) Non uidetur ereptum, quod est melius pensatum. (Respublica) ab effectu. (Necessitas) ἐπ' αἰῶνα, id est inductio à rebus similibus. (Quicquid) Etiam si fieret præter uoluntatem legis, quia tamen fit propter eam tuendā, melius esset, nūc autē & secundū mentē fit. Et ita est à maiori. (Pro ipso.) Etiam si non esset diruendū sepulchrū, magis est tamen nobilitatum. (Pro republica.) A maiori. ¶ Altera pars.

PAtrocino.) Quoniam turpe est arma perdidici dicere. (Hoc excusari.) Per ironiam dictum. At excusatio si admittatur, rursum alia excusatione indiget, q̄ mea perdidici, utrumq; autem turpe. (Arma.) Ab his quæ armis adiacent. (Reposui.) Si non reposuisset mulctaretur, non igitur præmiū debetur pro his quæ si aliter facias poenā mereris. A contrarijs. (Tam teneris.) A simili. (Non est hoc) sine tollit. (Iā gratiā.) Diuersis causis, diuersa effecta respondēt. (Vnū uirū.) Quæ sibi inuicem in eodē non obstant, utraq; præstanda sunt. ¶ Diuisio.

AN debuerit rapere propter propulsandos hostes. Deinde, an propter hoc rapuerit, prior illa, an illa sit legis uoluntas, deinde, etiam si non sit, an contra leges oporteat facere, quæ defendant ipsas leges. An maior utilitas sit ex direptis, quā bonus fuisset ex non direptis. In secunda consideranda sunt, & quæ antecesserint, & quæ sunt subsequuta.

DECLAMATIO QUINTA, DE PRI uigno medico, & nouerca moriente.

BDICAVIT quidam filium. Abdicatus medicinæ studuit. Cum pater ægrotaret, & medici negarent posse sanari, sanauit. Reductus est patri, ægrotare nouerca coepit. Desperauerunt medici, rogat pater filium, ut curet nouercam. Nolentem abdicat.

¶ Prima pars pro filio medico.

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxxiii.

Quo pacto istud enenit, vt abdicatione mea pater ægrotaret, reditu nouerca? Pietati cessere morbi, medicinam relinquo. Multum laboris, multum vigillarum. Adice huc, quod qui sanantur, ingratum sunt, & medicus possum decipi, & non possum priuignus excusari. Eundem, inquit, medici morbum esse dicunt. Nempe illi, qui negauerunt te posse sanari. Ego non credo, si fateris illam sic posse sanari. Timeo fortunam. Imputabitur mihi, si quid acciderit. Ecce tu me non posse, non credis. Omnes medici negant, & nunc diligentiores fuerunt, quia in te decepti sunt. Non sum tantæ scientiæ, quantæ videor. Magnis præceptoribus opus est, Abdicatus studui. Quæris quomodo te sanauerim? Non tibi medicus, sed filius profuit. Desiderio laborabas. Gratum tibi erat, quicquid meis manibus acceperas. Vt primum intraui, recreatus es. Quid in te curandum esset, adueri. Hæc non eodem morbo laborat. Multa sunt dissimilia, sexus, ætas, animus. Nihil magis ægris prodest, quàm ab eo curari à quo volunt. Temerariis remediis graues morbi curantur, quibus vti non audeo in nouerca.

¶ Pars altera contra filium medicum.

LVgendum est, flendum est, in hoc me conseruasti. Hostis aliquando vulnus sanauit, quod fecerat, ob hoc maxime, quia alius sanare non poterat. Negant posse sanari. Nemo suscipit, nemo enim vult filio curationem præstare.

¶ SCHOL. (Quo pacto.) Tota hæc declamatio varijs est referta coloribus, inter alios hic usurpatur, quod propterea pater sanari potuerit, quod à filio curaretur, nouerca, uel solo eius reditu ægrotarit. Causa autem, quod pater conualuerit, quia abdicatione ægrotarit. (Pietati.) Si propter solâ pietatem morbi leuantur, medicinam mitto, laboresque omnes, & uigilias in ea perdiscenda. (Adice huc.) Alius color, fieri potest ut medicus fallat, & illa pereat, & quod alias esset excusatum, propter priuigni nomē infame, erit suspectum. (Eundem, inquit.) Aliorum obiectio, sed refellitur, quia hoc ab illis dictum, qui tuâ desperabant salutem, quâuis autem dicant esse eundem morbum, non dicunt posse sanari. Quomodo igitur tu liberatus es, quia liberatus à filio. (Omnes medici) oppono opinioni tuæ opinionem medicorum. (Abdicatus studui.) Quasi hoc argumento sit, me non potuisse diu perseuerare in studijs, quâquàm & hoc argumentum cōuertere potest. (Quæris quomodo.) Ostendit aliâ causam. (Multa sūt.) Colligit dissimilia. Sic enim similitudo eueritur. (Temerarijs.) Idem ille color qui prius, imputabitur mihi, si quid acciderit.

¶ Altera pars.

LIBER QVARTVS.

Lvgendum est.) Non est beneficiū quod confertur in cruciatū, & ita negat, q̄ ille uolebat uideri pium. (Hostis aliquando.) Occurrit illi, priuignus sum sanare non potero, nam & hostes mederi contingit. (Nemo suscipit.) Transfert in aliam causam aliorum excusationem. ¶ Diuisio

Exclusis alijs quæstionibus, coloribus duntaxat se tuctur excusatio filij. Neq; enim in quæstionem uenit, an pium sit priuigno curare nouercam, cum etiam hostibus remedia exhibeantur. Vsurpat igitur hūc colorem, morbum sibi uideri insanabilem, etiam si idem fuerit in patre, & subiicit causas, quia in patre facile fuerit curari à filio, in nouerca autem à priuigno, longe sit propter nouercale odum, difficillimum. Deinde etiam si sanari possit, non tamen aude re, cum quia nullius sit scientiæ, aut experimenti, tum etiam si sit non aude re tamen mortis sustinere inuidiam, & suspicionem, si eam mori contingat. Ea omnia refellit pater, quoniam & liberari morbo, possit, & si non possit, ta men in patris gratiam, hæc omnia filio esse sustinenda. Adijcit Seneca. Non oportet adolescentem quicquā nouercæ succensere, alioquin odit & gaudet. Ferendus est adolescens, si se excusat, non est, si ulciscitur. Pollio dicebat, inter patres, & filios id solum licere, quod oportet.

¶ DECLAMATIO SEXTA, DE Indistinctione filij, & priuigni.

VIDA M mortua vxore, quæ in partu perierat, duxit aliam, puerum rus misit. Ex illa subinde sustulit filium. Vtrumq; puerum ruri educauit. Post longum tempus redierunt similes. Querenti matri, vter eius esset, non indicauit. Accusatur ab ea malæ tractationis.

¶ Prima pars pro marito.

Quid fietis pueri? securi estote. Nō minime tam lites sunt, & nō dum indicauit. Qualis erit nouerca, quæ sic fieri cupit. Alter tuus est. Alter tui frater est, & si per te licuerit, neutrer priuignuserit. Dum alterius vis esse mater, vtriusq; es nouerca. Si coegeris, metiar. Nō mater, sed nouerca decipieris. Hos ipsa noluit natura distingui. Indicarē, nisi tam pertinaciter quæreres. Hic tuus est. Quid alterū nouercalibus oculis intueris? Ille tuus est. Vni tibi contingit vt habeas priuignum, & non sis nouerca.

¶ Pars altera contra maritum.

MAlæ tractationis agit. Filius eius rus ablegatus à patre, & educatus est, sic, vt ignotus esse posset & matri. Tibi redit vterq; filius, huic vterq; priuignus. Eo crudelius filio caret, quo propius accessit. Times huius iniquitatem, cum iniquus magis ipse ames eum, cui alterius vis donare matrem, quàm cui non vis reddere suam.

¶ SCHOL. (Quid fletis,) quasi putetis me indicaturum, & timeatis singuli ne alter uestrum priuignus sit. (Non minimè.) A maiori. (Qualis erit.) Ab initio exitus, quale illud apud Fabium. Qui possum Togam prætextam sperare, qui exordium pullum uideam. (Alter tuus.) Clementius est non distinguere, cum neutrum nunc priuignum putes. (Dum alterius.) Dum distinguere uis, & neutrum putas tuum, & ita neutrius mater es. (Si coegeris.) Frustra illa petuntur, quæ cum accipiuntur, nondum constet, illa ne sint, quæ petebantur. (Non mater.) Dabo tibi illum pro filio, cuius tu nouerca es, & ita decipieris nouerca, quæ te putabis esse matrem. Nō autem decipieris mater, neq; enim dicam qui sit filius, eum esse priuignum. Esto igitur quod sic fiat, unde scies te deceptam? Melius igitur erit, utrumq; ames, dum plane tuum ignoras, quàm id postulare, quo decipi possis. Magnum autem argumentum expedire, uel ei qui postulet. (Hic tuus est.) Ex fictione. (Vt habeas priuignum,) dum te utriusq; matrem putas.

¶ Altera pars.

MAlæ tractationis. Etiam si te nunc dicas misericorditer facere, non desinit tamē esse mala tractatio, in priore iniuria. (Tibi redijt) retorquet argumentum. (Times huius.) Tu utriusq; es pater, & tamen illum magis amas, cui alienam matrem uis donare, quàm alterum, cui non uis reddere suam, iniquum autem est duos afficere iniuria.

¶ Diuisio.

AN possit cogi maritus ad ostendendum, & an debeat. Non possum, quia cum neque certum futurum sit post indicationem, non possum cogi ad id faciendum, quod cum fecero nondū constet. Non debeo, quia magis teneor utriq; puero cōsulere, quàm alteri. Et an sic consulat utriq;. An ignorans mater uter sit, parem sit in utrumq; amorem seruatura, & si id factura sit, an hoc æquius sit, quàm suū illi filium ostendere. Et an sit iustius falli in amore, dum utriq; bene uelit, quàm totum amorem uni filio impendere.

¶ DECLAMATIO SEPTIMA, DE
Tyrānicida, & adulterio Tyrāni.

TYRANNICIDAE præmiū detur. In adulterio deprehensus à tyrāno, gladium extorsit à tyrāno, & occidit eum, petiit præmiū. Contradicitur.

¶ Prima pars contra Tyrānicidam.

Non fecisset tyrānicidiū, nisi illū tyrānus armasset. Cuius adulter nō fuit, qui etiā tyrānū fuit? Imputat nobis, quod in adulterio mori noluit deprehensus. Tyrānicida noster iure occidi potuit à tyrāno. Certamen impari cōditione contractum publica fortuna distraxit. Non innocentior vicit, sed fortior. Tulit se cum tyrānus gladium. Sic enim occisuri veniunt. Cur solus ad præmiū venis? Tyrānum certe occidisti cum adultera. Non lorica, clypeumue sumpsit, sed tenuem ac perlucidam vestem, peresus vnguento intrauit cubiculū, in quo nō esse tyrānum diligenter agnouerat, Tyrānicida noster ne tyrānū inueniret, optauit. Ducat tyrānicidam in arcem tyrānus, non vxor, odiū, nō amor, ascēsurus ferat animū, ferat ferrū, eat illo ubi inueniat tyrānum. Omnia honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit. Sæpe honorata virtus est, etiā ubi eam fefellit exitus. Scelera quoque quāuis cōtra exitū subsederunt, puniūtur. Nec infelix virtus amittit gloriæ titulum, nec gloriā virtutis intercipit fortuita felicitas. Nunquā maiorum nostrorū prudentia tantis muneribus tyrānicidiū emeret, si etiam id libido permetteret. Nouo, inauditoque more pugnabant. Tyrānicida pro adulterio, tyrānus pro pudicitia. Occidisti tu maritū, fortuna tyrānum, tyrānū cadere Reipublicæ volo. Occidat illū ciuis iratus, misceat maledicta vulneribus, qualia in adulterū maritus attulerat. Ab adulteræ oculis ad præmiū curris? Nolo tyrānicida imitetur, antequā occidat, tyrannū. Pop. Romanus veneno vincit hostem noluit, proditione noluit. Honorabo subitum tyrānicidium, nō honorabo fortuitū, nō coactū.

¶ Pars altera pro tyrānicida.

Non habebas, inquit, ferrum. Quid enim tyrāno profuit quod habuit? In eo quod inermis ad tyrānum venit, non minor virtus est, sed periculum maius. Non queras, quid in arcem tulerim, tyrānicidium detuli. Non est gladius meus, sed manus mea est, sed animus meus est, sed consilium, sed periculū, sed tyrānicidium meū. Adulteriū vocas, quo effectū est, ne quis timeat adulteriū? Diligēter arce munita occasionē requirens, tētavi seruos, tētavi amicos. Per vxorē solā fulsit oc

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxxvi.

casto. Non putant adulterium, uxorem tyrant polluere, sicut nec homicidium, tyrannum occidere. Ferrum in arcem ferre periculosum erat, inuenire facile. Si tyrannum, inquam, inuenero obutum, quaelibet res telum erit. Certe semper solet secum tyrannus habere ferrum. Gladius inter duos, fortioris est. Quam sollicitus fui adulter, ne non deprehender.

SCHOL. (Imputat nobis.) Qui non occidit ut tyrannum occideret, sed ut se defenderet, non uidetur tyrannum occidisse. Quod quis facit necessitate coactus, non honeste uidetur facere. Causa enim honestorum uoluntas est, honestum finem spectans, non coactio, aut fortuna. (Tyrannicida.) Qui iuste potuit occidere, non uidetur iuste potuisse occidere. A pugnantibus. (Certamen.) Reijcit in aliam causam, quam ille uideri uolebat, id est in publicam felicitatem. (Sic enim occisuri.) Ex circumstantiis probat non uenisse cum animo occidendi, & est ab instrumento. Maxima. Qui instrumentum non affert, quo aliquid efficitur, non uidetur uelle facere. Alia autem illa est quae usurpatur à Cicerone. Qui permittit instrumentum, permittit & id, quod illo efficitur. Quid comitatus nostri, quid gladij uolunt? Quos habere certe non liceret, si illis uti non liceret. Et rursum. Qui adimit instrumentum, adimit & finem. Haec autem idcirco adduxi, ut ostendam, cum unus locus sit, plures tamen ab eo maximas propositiones derinari. (Tyrannum certe occidisti,) quasi & illi etiam premium debeat, quae & occasionem praestitit, ut tu occideres. Et est argumentum à pari. Quemadmodum nec illi debetur, sic nec tibi. (Tyrannicida noster.) Quomodo conuenit, ut uoluerit interficere, qui noluerit ab illo deprehendi. A pugnantibus. (Ducat tyrannicidam.) Ostendit honestam oportere esse causam. Et ex contrapositione, arguit fuisse inhonestam. (Scelera quoque,) id est quauis non expleta puniuntur. (Nunquam maiorum.) Si à luxuriosis & mollibus, tam praeclara res conficerentur, nunquam tantis inuitarentur premijs. Etiam à pugnantibus. (Nouo inauditoque.) Nunc magis explicat tyrannicide finem, per antitheton. (Reipublicae,) propter rem publicam. (Occidat illum.) A modo quo aliquid fit. (Nolo tyrannicida.) Ante ipse tyrannum facili exprimat. (Populi Roma.) A maiori, uel pari, si tyrannum cum hoste conferas. Intelligit autem Pyrrhum, cuius medicus cum polliceretur Fabritio Consuli se regem ueneno necaturum, ad ipsum est cum epistola remissus.

Altera pars.

Quid enim, quasi hoc plerumque sit, quam ferrum asferre, tyranno eripere. (Periculum maius.) Eadem uertit in fauorem, quod alter usurpat in suspicionem. (Tyrannicidam detuli.) Spectetur solummodo effectum, cum de causa non constet. Et est contra illud, spe

LIBER QVARTVS.

Etandam esse uolūtatem factorum. Et est *παρονομασία* in uerbis. (Non est gladius.) Pensat alterū altero, uel potius superat. Et est amplificatio per congeriem, singula enim quæ adduntur, potentiora sunt, (adulterum.) Enthimema ex pugnantibus. Et est traductio in iteratione uerbi. (Diligenter arce.) Vsurpat colorem con filio id factum, per uxorem tyranni. (Non putauī.) A pari. (Ferrum in arcem.) Colorem tuetur, amouens suspiciones. (Quam sollicitus.) Ex eo ipso, quod deprehensus sum, probō me uoluisse deprehendi. Ab euentu desinationem.

¶ Diuisio.

AN tyrānicidæ intelligendi sint quocunq; modo, & quocunq; animo tyrānum occiderint. Status in controuersia legali, scripti, & uoluntatis est. Deinde, an eo animo occiderit, ut occideret tantum, & si eo animo fecerit, an per occasione alterius sceleris debuerit efficere. Prior illa coniecturas habet pro utraq; parte. Accusator enim dicit, qui inermis, solus, adulterij causa in arcem ascendit, non ascendisse ut interficeret. Tyrānicida contra ea omnia uertit in colorem, consulto id fecisse, quo maiorem haberet occasionem.

¶ DECLAMATIO OCTAUA, DE patrono operas dimissas repetente à liberto.

PER vim metumq; gesta irrita sunt. Bello ciuili patronus victus & proscriptus ad libertum confugit. Receptus est ab eo, & rogatus, ut operas dimitteret. Remisit. Consignatione facta, restitutus exigit operas. Contradicit.

¶ Prima pars pro patrono.

Patronus à liberto restitutionem peto. Si pacisci tunc à me uoluis ses operas, spondidissem. Bona bello perdidisti, ad restitutionem nudus ueni. Nunc libertorum operas desidero. Profer tabellas crudeliores tabula Syllanæ proscriptionis. Persequebatur illa, quos uicerat, hæ persecutæ sunt, quos receperant. In illa uitio fuit, in his perfidia. Deniq; illa tam desit, hæ pseuerant. Non mea, inquit, sed aliena vis fuit. Aequè dignus est poenā, qui ipse vim adhibet, ut qui ab alio admota, ad lucrū suū uitur. In hunc primum incidit. Et dum timeo ne offenderem, secutus sum hoc exigentem. Non recepit me, sed inclusit. Nihil est ueniale misericordia turpius.

¶ Pars altera pro liberto.

Nihil tibi opus est potestas. Scisti illum parere, etiam si cogi non potest, quasi libet indicas operas. Nunquā tamen indices, ita periculosas, quā indixisti. Habeo iudicia tua. Bene de seruo iudicasti, manus misisti. Bene de liberto. Proscriptus potissimum ei te cōmissisti. Si voluissē, patronum non habere potui. Vnus ex proscriptis fuisti, qui tunc non posses etiam rogari. Restitutio tibi proscriptionem remisit, non quicquid in proscriptione gessisti, rescidit.

¶ SCHOL. Operæ sunt, quas ex officio liberti tenentur patronis præstare. (Consignatione.) Consignatis tabellis, quibus sponsio continebatur. Restitutio est remissio proscriptionis. (Restitutionem peto,) quasi non omnino restitutus, qui liberti operas perdididerim. (Si pacisci.) Necessitate coactum se fecisse ostendit. In ea enim eram fortuna, ut si sic me voluisses tunc astringere, ad exhibendas operas, sponsurus fuissē. (Nunc libertorum operas desidero.) Bonis omnibus nudatus, unde tu tanto magis teneris, etiam ex æquitate præstare. (Profer tabellas.) Quibus stipulatio continetur, ne mihi exhiberes operas, sed plus æquo uidetur attollere rem non magnæ atrocitatis. Omnis autem amplificatio debet habere fundamentum, ne uana & frigida uideatur. Cui enim credibile sit has tabulas crudeliores esse syllana proscriptione? (Quos receperant.) Nam ad se confugiens seruus receperat. (Perfidia.) Liberti, est autem amplificatio per comparationem, quæ magna alioqui sunt, alijs collata, minora uideri uolumus. (Non mea, inquit.) De pulso alterius est, quæ infirmatur à pari. Perinde enim est ipsum inferre, & ab alio illatam in suam utilitatem conuertere. (Et cum timeo.) Timore factum indicat, ne proderetur. Quorum causa timor, infirma in iure sunt. (Non recepit,) τὸ ἀνὸς ὄρω. (Venali misericordia) quæ spe præmij miseretur.

¶ Altera pars.

Nihil tibi opus est. Non indiges potestate iuris ad cogendū, cum ille sponte pareat. (Ita periculosas.) A maiori. Qui in tanto periculo suā tibi operam præstitit, præstabit & in alijs. (Habeo iudicia) Tuo de illo iudicio, probō semper fuisse obsequentem, ideo enim manumisisti cum seruus esset, & illi te cōmisisti cum liberto. (Si uoluissē.) Qui potui prodendo me liberare hoc onere, non sum uisus in conseruando, eum detrectasse laborem. (Qui tunc non posses,) qui potuissē, uel non rogare, quod minus est, quā orare. Et probat iure, quā prius probauerat æquitate. Est enim quæstio iuris, an restitutio omnem pristinam uideatur restituisse fortunam, an solum proscriptionem remisisse.

¶ Diuisio.

LIBER QVINTVS.

IN eo status est, an metu, aut ui operas remisit. Duplicem tractationem habet, alteram equitatis, alteram iuris. Aequitatis, an humanum sit ab eo operas exigere, qui ipse se prestitit, se prestiturus uideatur, cuius fidem suo iudicio patronus probarit, dum illum manumisit, dum se illi credidit, qui in tanto periculo seruarii patronum. Iuris, an metu id fecerit, an uim inferat, qui premit aliena ui pressum, qui conditiones exigit. Etiam si metu fecerit, an per restitutionem recuperetur pristina fortuna, an tantum ne proscriptus sit. Adicit Seneca extra controuersiam. Omnes inuecti sunt in libertum. Varius Geminus, et Otto Iunius egerunt lenius, ut patronus remissurus uideretur operas, si obtinisset. Nam Otto dixit, sine me iudicio meo, uideris redemisse. Fac, iam remittam. Quid me sic times, tanquam inuitus promiserim? Contra Cæsius, ait. Tunc huiusmodi utendum est coloribus, ubi uerendum est, ne uideamur rem duram postulare. Vbi contra honestam personam, promisso iudex molliore fallendus est. Quid in hac persona ueremur et causa? nisi hoc unum, quod ex colore metuendum est, ne si nolimus hæc remittere, etiam noluisse uideamur.

CLIBRI QVARTI DEGLA,
mattonum. CFINIS.

LIBER QVIN TVS.

DECLAMATIO PRIMA DE EO QUI
incidit alteri laqueum, quo se ipse suspenderat.

For. libe
rato.

INSCRIPTI MALEFICII FIT AG-
tio. Quidam naufragio facto, amissis tribus liberis,
& uxore, incendio domus, suspendit se. Præcidit illi
quidam ex prætereuntibus laqueum. A liberto reus fit
maleficii. C Prima pars pro eo q præcidit laqueum,

T Res, inquit, liberos perdidit, Utinam & illos seruare potuissem, Viue. Mutantur vices felicitatis humanæ. Proscriptus aliquando proscriptis. Victi fugiunt, proscripti latent, natant naufragi. Amisi, inquit, uxorem, liberos, patrimonium. Tu putas ea te cōditiōne accepisse, ne perderes? Ludit te suis fortuna muneribus. Et quæ dedit, aufert, & quæ abstulit, reddit. Nec unquā tutius est eam experiri, quā cum locum iniuriæ non habet. Cn. Pompeius in Pharsalia victus acie vixit. Mortem tuorum, tuū putas naufragium. Crassus vixit. Non priuatas perdiderat, sed publicas opes. Omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. Tolle spem hominibus, nemo victus retentabit arma. Nemo infelicitè experta negotiatione, alios appetet quæstus. Nemo naufragus viuet. Spes est vltimum aduersarum rerum solatium. Ut viueres natasti, misertus sum. Nec in te amplius, quā periculum cogitauit. Non attendi incendium, non orbitatem. Aut si attendi, meminera te post illa vixisse. Non visus es mihi animum moriendi habere. Legeas locum, in quo interpellari posses.

¶ Pars altera contra præcidentem laqueum.

T Ot ille fundorum dominus, aliena arbore suspendo laqueum. De fortuna nihil queror. Mori permittit. Nunc, inquit, mores. Iniuria est, ut qui meo arbitrio debui, tuo moriar. Amisi uxorem, liberos, patrimonium. Fortuna mihi nihil præter laqueū reliquit. Iste nec laqueū. Sumpsi instrumenta mortis, solitudinē & laqueū. Alterum aptū morituro, alterū misero. Quisquis interueneris, si amic⁹ es, desle, si inimicus, specta. Cū à me iste accusetur, grauiorē de me, quā de reo ferre sententiā. Ego ut ne moriar, iste ut ne prohibeat. Ne hæc narrarem mori volui. Præcidit remediū meū, si qua fides est, Nō enataui, sed electus sum. Nihil iā timebā, nisi viuere. Dom⁹ meæ fata claudio, nullo miserior, q̄ qd vltim⁹ mortior. Cui me vitæ resernas? Ut ædificē? Aspice incēdiū. Ut nauigē? Aspice naufragiū. Ut educē? Aspice sepulchriū. In tam calamitosa domo feliciores fuistis, vxor, & liberi. Vobis mori cōtigit.

¶ SCHOL. Inscriptum maleficium, quod non est scriptum, id est lege ulla notatum, uel expressum. Nusquā enim lege scriptum est, ut incidere laqueum pro maleficio habeatur. Apud Varronē est, ne si inscriptū pecus pauerit. (A liberto.) A liberato emenda. Neq; enim libertus fiebat eius qui liberasset, alioq; uteretur eo argumēto, q̄ accusat. (Utinā & illos.) Vide quā nō me poenitet te seruasse, ut nō

LIBER QVINTVS.

luerim etiam liberos seruare. (Viue.) Euerit causam, quæ se ille uolebat suspendere. (Ludit te.) Dum credis futura perpetua. (Nec unquã.) Nunquã tutius nos illi cõmittimus, quã cum non habet in quo seriat. Id est ubi abstulit omnia. Et ita uertit in solatium extremam calamitatem. (Vt uiueres natusi.) Velle uidebaris uiuere cum enatusi, & id ego intelligens te eripui. Cætera autem infortunia nondum menti occurrerant, uidetur hic color, sed in causa tam honesta no erat opus. (Postilla.) Qui potuisti tunc uiuere, poteris etiam nunc. (Legeras locum,) id est elegeras. Et à loco arguit, non habuisse animum moriendi.

¶ Altera pars.

A Liens arbore) Amplificatio ex ratiocinatione. Inde enim colligitur magnam fuisse eius paupertatem. (Mori permittit.) Ex cõparatione. Si enim præ te de illa non queror, quæ infestissima fuit, utiq; tu infestissimus fuisti. (Nunc inquit, morere.) Non habes q; queraris, cum nunc possis. (Sumpsi instrumenta.) Occurrit illi, legeras locum, in quo interpellari posses, (Quæ de reo.) Id est prohibentes mortem, quod est mihi longe grauius, quã si mori cogatis, dum modo feratis ne iste prohibeat, & ita tacite indicat se moriturum, qui iam nunc cauet, ne prohibeatur. (Ne hæc.) Clausula hæc cõnectebatur cum narratione fortassis, in qua sua cõnumerabat infortunia, unde truncata est. (Præcidit remedium.) Ex relatione ad mortem amplificatio deprehenditur. Qualis enim erit uita, ubi mors remedium appellatur? (Non enataui) respondet illi, ut uiueres natusi. (Cui me uita.) Species inductionis est, quando singula diuisionis membra tolluntur, & id relinquitur, quod erat propositum, nimirum non esse, q; uelit uiuere. Narrat autem causas uiuendi.

¶ Diuisio.

A N uoluerit se ille occidere, an debuerit, & si uoluerit & debuerit, an recte ille fecerit laqueum succidens. An uoluerit, qui aliquamdiu superuixerit ijs calamitatibus. Eum uideri non inuitũ uiuere, qui semel ereptus non se rursum suspenderit. Qui enatarit, an debuerit, non adimi spem meliorum, etiam in summis malis, maiorem iam esse fortitudinis laudem in aduersis. Postremo illum recte fecisse, qui quocunq; modo pereuntem hominem debuerit seruare.

¶ DECLAMATIO SECUNDA de filio pauperis, qui factus est gener ner diuitis inimici.

A VPER cum haberet filium, & diuitem inimicum filiam habentem, peregre profectus est. Rumor fuit de morte. Filius cum diuite in gratiam rediit, & eius filiam duxit. Reuersus pater cogit illum uxorem repudare. Nolem tem abdicat. ¶ Prima pars pro patre paupere.

Nemo quicquā facile credit, quo credito, dolendum sit. Ego diu non credidi de nuptiis tuis, desertor patris, inimici cliens, uxoris mancipium. Non fleuisti patrem, non quaesiuisti, sic inimico placuisti. Rumor, inquit, fuerat, decessisse te. Mirabar, si talem uxorem iubente patre habere potuisses. Non quaeris, ubi perierim. Mors mea tibi debet esse suspecta. Inimicum habeo. Quis alius hanc famam potuit immittere, nisi qui me uiuo, filiam collocare non poterat? Non times ne inter ipsas nuptias patris ossa referantur? Tot serui sequuntur, tot liberi, tot clientes, ut quicquid dixerit, rumor sit. Fabricius aurum à Pyrrho recipere noluit, beatior iste fuit animo, quam ille regno. Plures insidias in itinere fugi, & factum diues, quod faciendum mandauerat, credidit. ¶ Pars altera pro filio pauperis, genero diuitis.

VAnum gloriae genus, odium diuitiarum. Mortales esse inimicitiae debent. Scipio Gracchi inimicus, & postea focer. Cuius vitio inimicitiae contractae sint, apparet. Ille amat filium tuum, tu nec tuū.

¶ SCHOL. (Nemo quicquā.) Si me amares, non tam facile credidisses me mortuum. Nemo enim facile credit, quod sit futurum magno dolori, (Ego diu.) Non debuisses tu tibi persuadere meam mortem, cum ego tuas nuptias nunquā potuerim credere. Et ita ex contrario magis ostendit illius in patrem impietatem. (Non fleuisti.) Ex effectis probat animum, & id indicat fuisse in causa, ut placeret diuiti. (Mirabar). Saltem non poterit hoc uti prae-textu, meo id iussu fecisse. (Non quaeris,) haec omnia suspectum reddunt adolescentis animum, ab ijs quae fecit, & quae facere omisit. Debuisses enim suspicari me à diuite inimico interfec-tum. (Non times.) Etiam si uera mors fuisset, tamen hoc debebas uereri. (Tot serui.) Potuisse fieri, ut ille rumor à domesticis diuitis spargeretur. Nam quod à domino audiunt, id protinus efferunt. (Fabricius.) Cum apud Pyrrhum legationem obiret de captiuis reddendis, & ille offerret regni sui partem, si apud illum uellet manere, non expedit tibi, respondit ille. Nam si me nouerint, à me potius regi optabunt. Exemplo arguit debuisse illum diuitis promissa, & fortunas contemnere. (Plures insidias,) hoc colore utitur se insidijs petiitum à diuitis

LIBER QVINTVS.

te, ideoq; creditum interfectum.

¶ Altera pars.

V Anum gloriæ.) Nō iustas fuisse inimicitiarū causas, sed ambitione quadam potius & uanitate odisse diuitias, (Scipio Gracchi) eius Scipionis qui Annibalem uicit filia fuit Cornelia Gracchorum mater, quæ Tyberio Graccho nupsit, licet illi non amicus, sed aduersarius in Republ. Scipio foret. (Cuius uisio.) A pari ostendit potuisse habere diuitem beneuolentiam in pauperem, qui filium eius amaret, at eum qui ne filium quidem amet, à maiori, nec alienos amaturum.

¶ Diuisio.

Tota hæc tractatio equitatis magis est quā iuris, an debuerit ducere, ita diuiditur, an iustæ fuerint inimicitiarum causæ cum diuite, & si iustæ fuerint, an oportuerit cum illo redire in gratiam. Hæc autem habet locos suspitionum, an à diuite paratæ fuerint insidiæ, an filius bono fuerit in patrē animo, an eius mortem certam putarit, & si putarit, an contra pietatem fecerit, qui paterno funeri statim nuptias adiunxerit, & iam nuptijs firmatis, an inhumanum sit illi illas diiungere, an iustiora postulet filius, qui uelit illos sic conciliare. Adiecit Seneca. Senianus rem stultissimam dixit. Diues me semper contempsit, nunquā nisi pro mortuo habuit. Vt aliquid & simile de Seniano dicam, post hanc sententiam Senianum semper pro mortuo habui.

DECLAMATIO TERTIA, DE duobus fratribus Pancratiastis.

A LAE tractationis sit actio. Duos filios quidam Pancratiastas instituit, & ad Olympia duxit. Cum compositi essent, ut simul pugnarent, accessit ad pugnantes, & ait abdicaturū se si quis perdidisset. Cōmortui sunt iuuenes, & decreti sunt his honores diuini. Reus fit pater

malæ tractationis ab uxore.

¶ Prima pars pro filiis.

Tertius sine sorte pugasti, & utrunq; vicisti. Stetit cruentus pater. Iam perierant, & adhuc minabatur. Mortūtur, nō alter ab altero, sed uterq; à patre. Misera mater, odisse nō potest, qui filium suū occidit. Iuuenes inuisti, nisi habuissent patrem. Pii iuuenes, nec parricidium patri negare potuistis. Vincere propter parricidium nolunt, vinci propter abdicationem. Abdico, inquit, eum qui uictus erit, demens meliorem abdicaturus es. Inuoco Iouē, cuius Olympia parricidiis absoluta sunt.

¶ Pars altera pro patre contra filios.

Non facturus dixi, & si facturus, pro gloria eorum dixi. Non de-
beo in inuidia solus esse, cum luctus cōmunis sit. Omnes aiebant
collusuros fratres. Minatus sum, non vt necessitatem filijs imponerem,
sed vt populo satisficerem.

¶ SCHOL. (Pancratiasles,) qui in omni genere gymnici certaminis excel-
lit. (Compositi.) Componi dicebantur gladiatorum paria. (Tertius sine sorte.)
Quoniam sorte paria componebantur. (Stetit cruentus.) Crudelitate arguit fecis-
se patrem, non amore laudis. (Nisi habuissent patrem.) Reddit admirabilem sen-
tentia hac coniūctione, quasi per patrē steterit quominus inuicēli sint. (Nec parrici-
diū.) Vno impetu puenit ad summū, quāquā ea sententia temeraria est, (Demens
meliorē) magis pium, qui se propter pietatē uinci patiatur. (Cuius Olympia.)
Cuius ludi exitum habuere nephandū, nimirū parricidiū. ¶ Altera pars.

Non facturus.) Tota defensio coloribus constat. Neq; enim patrium erat id
factum simpliciter defendere. In insinuationibus profuerit statim a colore
exordiri. Nam si exordiretur pater a confessione omnium auerteret animos, sed
non ex animo fecisse dicat necesse est, ut populo satisficeret, nec id credidisse de fi-
lijs, tam suam miserabilem faciat conditionem, quā mater, id nimirum q. est fauo-
rabile transferri in principia oportet. (Pro gloria.) Hoc respondet illi stetit pa-
ter cruentus, (Cum luctus cōmunis.) & contrarijs, nam si ad illum pertinet lu-
ctus, non debet pertinere inuidia. (Omnes aiebant) prosequitur colorem, non cre-
dideram, & uolui populo satisfacere.

¶ Diuisio.

Etiam si ex animo dixerit, an inhumane fecerit, Deinde non ex animo dixisse.
Prior illa, an tanti facienda sit laus, ut pro illa, mors iuste alijs imperetur.
Deinde, an illa gloria esset fratrem uictorem esse contra fratrem. Et id est quod di-
cit, Demens meliorem abdicaturus es. Deinde, an ex animo fecerit. Ad hoc a pa-
tre adhibentur omnes colores.

¶ DECLAMATIO QVARTA DE damnato parricidii alligante fratrem.

Vi falsum testimoniū dixerit, vinciat apud eū i quē dixit.
E duob; filijs pfect; est cū vno pater. Adolescēs sol; rediit.
Accusat; a fratre parricidii est & dānat;. Dieb; festis interce-
dētib; pœna ex lege dilata est. Rediit pater. Accusauit dam-

LIBER QVINTVS.

natus fratrem falsi testimonii, & obtinuit & vinxit. Cogit pater vt vin-
ctum soluat. Nolentem abdicat.

¶ Prima pars pro patre.

F Alsum, inquit, testimonium frater dixit. Si vis illius graue cri-
men facere, te exorabilem præsta. Crudelis in fratrem, miraris, si
in te creditum parricidium est? Ergo ego duos filios habere non pos-
sum? Adolescens iam potes & parricidium facere. Alligatus est alter fi-
lius, quia non reuer tebar. Alter, quia iam redit. Nunquā solues fratrem?
si talis es, nihil testis mentitus est. Parricida es. Non impio in te, sed in pa-
trem pio animo dixit. Suspectum habuit, quod reliqueras patrem. Inter
catenas filii iaceo, eodem clausus ergastulo. Ingrate, testem tuum simul
alligasti.

¶ Pars altera pro filio.

M Eo periculo solutus sum, meo alligatus. Vix solui poterat, si te
testimonium falsum pro fratre dixisset. Parricidium de patre sin-
xit, de fratre cōmisit. Venisse patrem mihi carnifex nunciauit. Parricida
sum, sicut obicitur. Hoc leuius irascor. Miraris, si eum fratrem alligare
possum, qui me potuit occidere? Ingrata pene erat ipsa pœnæ meæ di-
latio. Expectare grauius videbatur, quā pati. Imaginabar mihi culleū,
serpentem, profundum.

¶ SCHOL. Diebus festis etiam de grauissimis criminibus quæri licebat.
Vt in oratione pro Caelio indicat Cicero. (Te exorabilem præsta.) Tanto enim
magis apparebit non fuisse credibile in te crimen parricidij, qui ingenio sis tam
mansueto. A contrarijs. Contraria enim sunt mansuetudo & impietas. Aliud au-
tem est ex contrarijs argumentum, aliud ex repugnantibus. Nam ex repugnantibus
locus non est, sed explicatio argumenti. Et hoc pacto contingit omnem argu-
mentationem in hanc formam uertere. Sic enim recte enunciatur, si prudentia est,
uirtus est. Quod si dicamus, non & prudentia est, & uirtus non est, id est, fieri
non potest ut prudentia sit, & uirtus non sit, iam à repugnantibus efficitur, quæ
per interrogationem elata idem efficit. An uero prudentia sit, & uirtus non sit. A
contrarijs autem tunc dicitur, cum ea quæ assumuntur contraria sunt, ut mansue-
tudo & iracundia. Prudentia autem & uirtus, non sunt contraria. (Crudelis in
fratrem) relatum ad subiectum adiacens est crudelitas, ad parricidium conin-
gens. Defendit autem & fratrem, cui id fuerit uisum uerisimile, (Duos filios.)
Quoniam licet tu damnatus non sis, alterum tamen mihi crispis. Illud ergo cōmise-
rationem habet. Tale est quod apud Linium Coriolani mater, inquit, Ergo ego mi-

si peperissem, Roma nunc non oppugnaretur, (Adolescens.) A pari quodammodo. (Alligatus.) Vtrog. igitur modo infelix sum. (Nihil testis,) nam ex tuo ingenio coniecturam fecit. (Non impio in te.) Defendit factum fratris, & est color. (Suspectum habuit.) Adiuuat suspicionem circumstantijs. (Inter catenas.) A persona sua miserationem mouet. (Testem tuū,) id est me, cuius testimonio liberatus es, licet id qđ euident est, non proprie testimonij dicatur. ¶ Altera pars.

MEo periculo.) Quoniam iam iam insuendus in culleum, reditum tuū audiui a carnifice, quasi dicat, in summo periculo sum liberatus propter innocentiam meam. (Vix solui,) a maiori. (Mibi carnifex.) In uno uerbo amplificatio est per ratiocinationem. (Parricida) ironia. (Hoc leuius,) habet etiā ironiam, alioqui non deberet leuius irasci propter parricidium obiectum. (Minaris) a maiori. (Ingrata pene.) Exaggerat calamitatem, ut iniustius uideatur succensere fratri.

¶ Diuisio.

AN uel fratrem falsi testimonij coniectum debeat alligare. Deinde, an conuictus sit. Prior habet, an propter ullum scelus, liceat in fratrem esse crudelem, & an illud sit esse crudelem, & si non sit, dum se alio quouis modo occulte ulciscitur, an qui ad magistratus desert, crudelis sit. Altera, questionem habet finitionis. Quid sit falsum testimonium. An is dicatur falsum testimonium dicere, qui ex magnis suspicionibus aliquid credens ad magistratus desert, an oporteat non solum id sibi persuadere, sed certo scire. Deinde, an ille hoc sibi persuasit. Prior questio tractationem habet ex circumstantijs negotij & persone. Qui patrem deseruerit, qui ingenio sit crudeli. Sequens etiam ab eisdem sumit coniecturas. An inimicus frater fuerit.

¶ DECLAMATIO QVINTA DE DOMO pauperis per diuitē cū arbore, quæ dicitur Platanus, cōbusta.

VI sciens dānū dederit, reddat quadruplū: qui insciēs, simplū. Diues pauperē victorū rogauit, ut sibi videret arborē, quā sibi videbat obstare, paup negauit. Diues incendit Platanū, cum qua & domus arsit. Pro arbore pollicetur quadruplum, pro domo simplum.

¶ Prima pars pro paupere contra diuitem.

EXcitatus flāmarū sono, victorū primo fidē implorauit. Arbor ramis discurrentibus totā domū texerat, Nō potest exorari. Incens

LIBER QUINTVS.

datur. Est hoc impotētia, sine fine cōcupiscere, sine modo trāsci. Nō potest expugnari precib⁹, expugnetur ignibus. Nihil inter me & pauperē interest, si iure agam⁹. Liceat & pauperē gaudere prospectu. Vos possitis agros, vrbū fines vrbesq; domib⁹ impletis. Intra ædificia v̄sa vndas, & nemora cōprehēditis. Nihil lat⁹ oculis, q̄ ruine mee. Domū pdidi, qui carere nec arbuscula quidē poterā. Delictis tuis diues ardebim⁹. Oculis voluptas incēdio q̄ritur, & prospectus ignib⁹ relaxatur. Prospectui obstabat. Quid? inābulātibus nobis nō obstat seruiorū cateruē? Et in immēsam erecti altitudinē parietes lucē nō impediūt? Infinitis portæ rectæ spaciis ambulationes, & vrbū solo ædificatæ dom⁹, nō nos prope à publico excludunt? Sub hac arbuscula imaginabar diuitiū sylvas. Quātū pdidi, quē fatetur iratus inimicus plus pdidisse quā voluit. Nō iniquū postulo. Eius dāno destuat incēdiū, cui⁹ cōsilio cœpit. Scilicet vt dom⁹ ad coelū omne cōuersa, brumales æstus habeāt, æstiva frigora, & nō in suis vicib⁹ intra istorū penates agatur ann⁹. Alunt in fummis culminibus mētita nemora, & nauigabiliū piscinarū freta. Arata quondā populis rura, singulorū nūc ergastulorū sunt. Latiusq; nūc villici q̄ reges imperāt. Maria submonetur proiectis molibus. Nesciebas quāta sit potētia igniū, quā irremocabilis, quemadmodū totas cōsumant vrbes, q̄ leuibus initis oriatur incēdia. Etiā si partē dāni dare voluisti, partem noluisti, in totū quasi prudēs dederis, tenēdus es. Ex toto enim noluisse debet, qui imprudētia defenditur. Si fateretur iste sciēter ianuā incēdisse, puto tota dom⁹ intelligeretur, ex parte, si vnū tignū. Nec enim quisquā omnia incēdit, sed vnā aliquā rem, ex qua surgat in omnia se sparsurus ignis. Atqui pars domus est, arbor, quæ in domo est.

¶ Pars altera pro diuitie.

Pestilentem mihi domū faciebat arbor. Cælum omne per quod salubris spiritus venire posset, obduxerat. Rogauī pauperem & dixi, nihil tibi nocet arbor recisa, mihi plurimum non recisa. Quid ad te illi rami pertinent, qui extra domum sunt? Quasdam partes domus meæ rami premebant. Iam etiā quosdam parietes minuerant. Scitis quanta vis sit arborum, muros discutiunt.

¶ SCHOL. (Excitatus.) Ad narrationē hoc pertinet. (Non potest exorari.) Imitatio alicui sermonis συλλογισμὸς quod ad Aethopeiam pertinet. Est autem Aethopœia expressio affectiū & motuū in tribuēda oratione, & cogitationib⁹ p̄so

nis accommodatis. Pathopeia, uehemens, siue ad dolorem, siue letitiā impetuososq;
affectus concitatio, personæ attributa. Qualis est tota illa Didonis in Aeneam dira
imprecatio. Pertinent hæc autem ad prosopopeiā. Nā in psonis potissimū est ora-
tiones conuenientes fingere. (Vndas & nemora,) Amplificatio ex ratiocinatione.
Quanta enim domus sit intra quā & undæ, & nemora sunt: Talis fuit Neronis re-
gia, de qua dictum est.

Roma domus fiet, Veios mi grate quirites:

Si non & Veios occupat ista domus.

(Delitijs tuis.) Ut tu habeas delitias, nostra domus incenditur. (Prospēctui obsta-
bat) ἀντιστάριον, id est compensatio. (Vrbū solo,) Quod satis ædificandæ ur-
bi. (Quantū perdidit,) si uel inimico hæc uidentur multa, quāto plura mihi. A mi-
nori. (Non iniquū posulo,) hoc est iam iuris, & ad causam pertinet. (Sic licet)
emēda, scilicet, quasi dicat, in eum nimirū usum dilatur. (Ad cælū omne.) Ad
omnem coeli regionē, ut hyemē admittatur temperatiores flatus, Aestate frigidio-
res, nec annus in illorū domibus agatur pro ratione temporū. (Ergastulorū.)
Ergastulū locus ipse erat, ubi lapides, aut metalla fodiebantur à seruis ibidē uim-
etis & opus facientibus. (Nesciebas quanta sit.) Occurrit defensionī diuitis, qua
se dicebat inscientem dedisse dānum. Non enim insciens est qui coniectari facile po-
test, ita aliqd futurū, sed qui omnino nō suspicatur futurū. At diues scire poterat
propter uim ignī. Et est argumentū à contrarijs. Quomodo enim nesciebat, qui
sciebat illam esse flāmarum uim. Et habet coacervationem, id est συναγωγὴν
in illa frequentia membrorū idem exprimentī. (Etiam si partem dāni.) Dicebat
diues se uoluntate defendi, quoniā in unam partem uoluerit mittere incendium,
& non in omnes. Refellit pauper, ad imprudentiam nihil facit noluisse in partem,
sed ex toto debet nolle. Quāuis enim aliā partem comburere noluerit, si suspicatus
est posse fieri, tam tenetur, quā si omnes uoluisset, quandoquidē illā uoluit ex qua
ad proxima poterat incendium serpere. Præterea etiam si unam partem dūtaxat
uoluerit, satis est. Nam omnes qui scienter dānum dant, ab una parte incipiunt,
& non simul in totum ignem mittunt, ergo non potes defendere, quod in unam
dūtaxat partem dederis, nec etiam q. nolueris in alias.

¶ Altera pars.

Pestilentē mihi.) Totā defensionē cōfert in causas cōburēdæ arboris, qd do-
mum redderet pestilentem, q. rogatus noluerit, q. nihil ad illū pertineret, q.
parietes etiam diruerentur, quod si sola illa nocebat, uisus est solam illam uoluis-
se comburere, & ad hoc habuisse idoneas causas.

¶ Diuisio.

LIBER QVINTVS.

Controuersia est, an teneatur etiam pro domo reddere duplū. Hoc pendet ex statu, an diues dānum dederit. Hoc pendet ex duplici questione finitionis, & coniecturæ. An is dicatur sciens, qui non quidem uult dare dānum, sed probabiliter coniectatur posse euenire, & si is dicatur, an ille uoluerit solam arborem incendere, & an suspicatus fuerit incendium latius peruagaturum. Prior illa, an is dicatur uelle ea quæ ex his quæ tentat possint contingere, id est qui non euitat. Sequens habet probationem ex uigore & celeritate incendiorum. Est & ex æquitate tractatio, in inimicum diuitum inuidia ex cōmiseratione pauperis.

DECLAMATIO SEXTA DE rpto adolescente in veste muliebri.

MPVDICVS concione prohibeatur. Adolescens spectosus sponsonem fecit, muliebri veste se exturū in publicū. Processit, raptus est ab adulescētibus decē, accusauit illos de vi, & dānati sunt. Cōcōne prohibitus à magistratu, reum facit magistratū iniuriæ.

¶ Prima pars p magistratu cōtra adulescētulū raptū.

Muliebrem vestem sumpsit, capillos in formiæ habitu composuit, oculos puellæ lenocinio circūdedit, colorauit genas. Nō creditis? Et qui non crediderant, victi sunt sponsione. Et hoc de sponsione forsitan uenerat, ut auderet impudicus cōcōnari. Date illi vestē puellarem, date noctem, rapietur. Sic illum vestis sumpta decuit, ut uideretur non tunc primū vestem sumpsisse. Facta totius adolescentiæ remisit. Vna nocte contentus sum, sic imitatus puellam, ut raptorem inueniret. Nunquid cecini, Nunquid carmen famosum composui, aut (ut proprium genus iniuriæ tuæ dicam,) nunquid te rapui? Apud patres nostros, qui forensia stipendia auspicabantur, nefas putabatur brachium extra togam exerere. Quā longè ab his moribus aberant, qui tam uerecunde, etiam uirtute utebantur? Constat hunc stupratū, cum damnatissēnt qui rapuerunt.

¶ Pars altera pro adulescētulo.

Constat semper grauem, semper seuerum fuisse, semper rigidum. Sed hoc locis adolescentium factum est. Cæterum tam nota erat uerecundia eius, ut nemo sine sponsione crediderit.

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xlili.

SCHOL. Sponſionem facere eſt obligare ſe aliquo precio, aut premio victori propoſito. Id ipſum eſt ſpōſione contendere. (Muliebrem veſtem.) Ad turpitudinem facti ſingula explicātur. Et eſt *ἐπιτοκασιχὴς* membrorū non idem ſignificantium coacervatio. (Et hoc de ſponſione.) Ironice dictum, unde enim magis oportebat deterreri, inde magis incitatur, quaſi ex illo egregio facto nati ſint animi. (Nunquid cecini.) Quoniam magiſtratus reus fiebat ab illo iniuriæ, rogat nūquid te ulla contumelia affeci, carmen famoſum componens, aut canens, aut te rapiens? Habet autem *διαστροφή*, id eſt increpationem cū irriſione. (Apud patres.) Ex contrario impudentiam amplificat. Eluſcunt enim magis quæ conſeſcuntur. Appellat autem forenſia ſtipendia, exercitationem fori, ludumq; campeſtre quando primum prodibant in lucem, & cōmercia hominum, aut exercebantur, ludo in campo Martio. Faciunt autem ad hunc locum, ea quæ ſunt apud Ciceronem in oratione pro Cælio. Nobis quidem olim annuſerat unus ad cohibendum brachiū toga conſtitutus, & ut exercitatione ludoq; campeſtri tunicati uteſremur, eademq; erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia cōperamus, caſtrenſis ratio ac militaris. (Qui tam uerecunde.) A minori. Qui etiam honeſta exercitatione, & permiſſa cum uerecundia utebantur. (Conſtat hunc.) Præiudicio etiam quo ille eſt abſolutus premitur.

Altera pars.

Conſtat) uſurpat argumentum ex uita ante acta à contrarijs. (Sed hoc iocis.) Color eſt. (Cæterum) Argumentū in deſenſionem uertit, quod prius aduerſarius contra illum uſurparat.

Diuifiſio.

Queſtio eſt, an impudicitie nomine contineatur veſtem mutare. Habet tractationem amplificatiuam plenam ſuſpitionibus. Deinde, an adijciat nouam infamiam raptum eſſe. Et an in raptu ſtupratus ſit. Et ſi inuitus uim ſit paſſus. An qui occaſionem dederit perinde infamis ſit. Rurſum illa prima, an qui ioco id fecerit, & per ludum æque damnandus ſit.

DECLAMATIO SEPTIMA DE
trecentis non receptis ab Imperatore.

NOCTE portas aperire in bello non liceat. Imperator in bello ſummam poteſtatem habeat. Trecenti ab hoſte captiui ad portas nocte uenerunt, imperator nō aperuit. Ante portas occiſi ſunt. Imperator poſt viſa ſtoriam eius reus eſt læſæ Reipublicæ.

LIBER QVINTVS.

¶ Prima pars pro Imperatore.

Non putauit meos. Nouerant legem. Cur, inquit, trecenti perierunt? Immo cur ne perirent, capti sunt. Hos ego in die non recepissem, nisi victores. Noctu ne victores quidem. Procedens postridie in praelium pugnaturus ostendi trecentos, in quibus laudari nihil potest, nisi fuga. Nihil desiderari, nisi numerus. Fugunt, ut leges relinquant. Redeunt, ut leges tollant. Populus Romanus in Carthaginensi praelio in summas reductus angustias, cum seruorum desideraret auxilia, captiuorum contempsit, & credidit eos libertatem magis tueri posse, qui nunquam habuissent, quam qui perdidissent. Nocte quomodo hostem ciuemque distinguam? Quam mihi dabis notam, ut arma cognoscam? Credo in insidiis hostes fuisse, ut exclusos occiderent, sequerentur admissos.

¶ Pars altera contra Imperatorem.

Infectus illis trecentis fuit, quod iniquo eos collocauit loco, hoc ne largiri posset, non recepit. Capti sunt fortissimi duces, Regulus, Crassus. Hæc postremo rogantium vox erat. Mitte arma. Certe hoc lex non vetat.

¶ SCHOL. (Non putauit) Color. (Cur.) Cur maluerunt se capi quam perire. Obiectione obiectione soluitur. (Hos ego.) A maiori. (Ostendi trecentos.) Interfectos. (Populus Romanus.) Secundo bello Punico, cum captis in pugna Carthaginiensi Annibal potestatem faceret se redimendi, missi Romam legati à Senatu impetrare non potuerunt. Cum tamen octo millia seruorum, tunc et à dominis publice empti sint et armata. Linius. iij. Deca. libro secundo. (Nocte.) Arguit non fuisse tutum.

¶ Altera pars.

Infectus) hoc utitur colore, propter priuatum odium uoluisse illos perdere, id adiuuat suspicionibus. (Capti sunt) occurrit exemplis, non esse turpe aliis quando capi. (Hæc postremo.) Qui non misit illis arma, ut se tuerentur, ideo id uidetur fecisse. Quæ similia sunt, ex eisdem causis uidentur nasci. ¶ Diuisio.

An omnibus iubeat lex portas claudi, et si non omnibus, an redeuntibus captiuis. Tres hæc habet quæstiones, an illi insidiosè redirent, et si non insidiosè redirent, an propter metum alterius periculi. Et si nec insidiosè, nec cum periculo redirent, an capti sint excludendi. Hæc habet alias, an sua ignavia capti sint, an potuerint si fortes fuissent, se tueri.

¶ DECLAMATIO OCTAUA DE TYRANNO post absolutionem petente magistratum.

COMPETITORI Liceat in competitorem dicere. Tyrānus sub obligatione dominationem deposuit, ut si quis obieciſſet tyrānidem, capite puniretur. Petiit magistratum, competitor contradicit.

¶ Prima pars contra tyrānum.

Anno meo spondeo, nulla rapietur, nullus occidetur, nullum spoliabitur templū. Cur honores tandiu gesserit, narret, per cōmunem deprecor libertatē. Moriar, obicietur tibi q̄ occideris ciuem. Vult aliquo imperio, aliqua potestate distingui, homo magnæ nobilitatis, magnæ gratiæ, ingētis pecuniæ. Siciliæ dicitur fuisse domin⁹, qui inclusos æneis tauris homines subiectis vrebat ignibus, ut mugitū ederent, verba non possent. O hominem in sua crudelitate fastidiosum, qui cum vellet torquere, tamen nolebat audire.

¶ Pars altera pro tyrāno abdicatione competitore.

Quicquid egi, quicquid gessi, causa reipublicæ feci. Peto ne mihi lex pro me lata noceat, neque quid noceat, quia non obicitur, quod non noceret obiectum.

¶ **SCHOL.** (Anno meo) hoc dicit per schema, uolens intelligi id à tyrāno factum. (Per cōmunem deprecor.) Etiam ¶ hoc occultam habet inuidiam. (Moriar,) si uel ego moriar, tu eris suspectus meæ necis. (Vult aliquo) per ironiam, cum non posset obijcere tyrānidem schematis utendū fuit, quibus nihilominus intelligeretur.

¶ Altera pars.

Quicquid egi.) Colorē assumit se pro Republica fecisse. (Peto ne mihi.) Lex pro me lata iubet, ne mihi quid obijciatur, at id ipsum quod non obijcitur, remanet apud tacitas uestras uolūtates, ¶ facit me uobis inuidiosum, at ego peto, ne mihi noceat, quod non obijcitur, quod non noceret obiectum, à maiori, & est traductio.

¶ Diuifio.

Causa comparatiua est, ¶ uelut diuiniatio. Vter sit magistratu dignior. Est tamen in eo anceps difficultas, nā si obijcit illi tyrānidē, quo maxime potest premere, lege tenetur, si non obijcit, multum decedere uidetur cause. Totā igitur controuersia plane figuratā esse oportet. Sed potest esse diuifio, pro tyrāno. An etiā si tyrānus fuerit, iam emendatus admitti debeat ad rem publicā. Quæ pedit ex cōiectura futurorū. Deinde, an tyrānus fuerit. Quæ pendet ex ijs, an illa pro republica fecerit, an ita exigeret occasio ¶ status ciuitatis. A cōpetitore primū est, ita obijcere, ut non uideatur contra legem fecisse, & tamen obijciat illi sua scelera. Deinde

LIBER SEXTVS.

de, an ullo pacto possit obijci, an pro re publica. Cum si non obijciatur, ille se
rursus inuasurus tyrannidem.

CLIBRI QVINTI DECLA-
mationum. CFINIS.

LIBER SEX- TVS.

DECLAMATIO PRIMA DE
fratre dante fratri abdicato chiro-
graphum de parte hæreditatis.

BDICATO FRATRI, FRATER
chirographum dedit, dimidiam partem se hæ-
reditatis sibi daturum, si non respondisset. Ille
tacuit. Abdicatur alter à patre.

Prima pars pro patre contra filium
dantem chirographū fratri abdicato.

Tantum aeris alieni habet, quantum viuo
patre non potest solvere. Vis scire cuius
fidei sis? Nec frater quidem tibi sine chirographo crediderit. Alterius
spe morior alterius fide viuo. Etiam patrimonium meum diuisum est.
Nisi succurritis, vincit me, & ille qui tacuit, Non dissimulo me hodie
duos abdicare. Chirographum prode parricidarum foedus, & nefariæ
spei pactum. Chirographum danti imptum, patri periculosum, accipi-
enti turpe.

Pars altera pro filio contra patrem.

Inomnem me fortunam, frater, tibi iungam comitem. Si militan-
dum, militabimus. Si peregrinandum, vnā vrbes peragrabimus. Si
quotidianam rogauero stipem, & illam tecum diuidam, Noli recen-

tēram exagitare patris. Malui, ut tacendo patrem vincerem. Meae patris haeres ero, tuae custos. Et quia de re maxima melius sibi quisque credit, do chirographum, tu da operam, ut istud magis à patre accipere, quàm à fratre videaris. Hoc quod honeste, & quod pie gerebamus, tam palam egimus, ut pater sciret. Quid enim timebam, nisi si rescisceret pater, moleste ferret filium suum, hominem auarum non esse, fratrem piū. Ita mihi contingat pater utrumque nostrum placere.

¶ SCHOL. (Tantum eris.) Sperat meam mortem, quia non potest dissoluere res alienum me uiuo. Et ita mouet suspicionem, propter quam fuerit abdicatus, & id intelligit de fratre chirographum dante, (Nec frater.) Amplificatio ex rationatione. (Alterius spe.) Is enim qui chirographum dedit, sperabat iam prope moriturum patrem, & ideo patrimonium diuidebat. Ille autem alter habens fratri fidem accepto chirographo desijt sperare meam mortem, & ita uiuo illius fide, uel quia desijt mihi insidiari, ubi à fratre diuisionem hereditatis sperauit. (Etiam,) antequàm moriar, quod est indignum. (Et ille qui tacuit.) Quoniam nisi hic abdicatur, diuidet hereditatem cum fratre iam abdicato, & ita neuter abdicatus erit. (Duos,) hunc abdicando, qui alterum facturum est heredem, nisi abdicetur. (Patri periculosum.) Quoniam nunc ambo mortem meam expectabitis, & fortasse moliemini.

¶ Altera pars:

IN omnem me fortunam.) Docet pietate factum, quod pater uolebat insidiosum. Et sunt ad cōmiserationem apposita. (Nolui.) Causas subiicit, quibus honestum factum reddatur. (Tuae custos,) dato iam chirographo, ut nec si uelim possum aliter facere. (Melius sibi.) Pro certo habet ita futurum, qui chirographum habet. (Tu da operam.) Non id feci, ut te alienarem à patre, sed potius moneo, ut ita te piū in illum praestes, quasi id beneficii ab illo accepisses. (Hoc quod honeste) honesta consilia non captant latebras. Circūstantia facti modus, si referatur ad locum differentia loci est publicum, & priuatum, si ad personam adiacens, simplicitas, probat autem palam factum, quia pater scire potuit. (Quid enim timebam.) Non erat causa cur timerem, nisi forte hanc causam putas, ne rescisceret pater, me & liberalem, & piū esse, id autem timendum non est. (Ita mihi contingat) noto ostendit pietatem animi.

¶ Diuisio:

AN diuidens hereditatem cum fratre, id fecerit malo animo in patrem, Coniectura. Etiam si non fecerit malo animo, an quia patri displicuit sit abdicandus, iuris. Sed haec non admodum aequa est pro patre. Prior illa habet, an

coniurari sic in perniciem patris. *Questio tota coniecturalis est, & ea ratione tractanda.*

DECLAMATIO SECVNDA DE patre exule, prohibito à fundo filii.

QVLEM Testis, & cibo iuuare non licet. Imprudentis cædis damnatus quinquento exulet. Quidam cum filium, & filiam haberet, imprudentis cædis damnatus, in exilium profectus est. Solebat venire in possessionē vicinam finibus. Rescruit hoc filius. Cecidit villæ cum. Villicus exclusit patrem. Cœpit ire ad filiā. Accusata illa quod exulem recepisset, aduocato fratre absoluta est. Post quinquentum pater abdicat filium.

¶ Prima pars pro patre contra filium,

Accusator, ciuitum me fecit exulem, filius etiam meorum. Filiam honestiorem inueni, quod accusata est. Seruū frugaliorem, quod cæsus est. Male meruisti de patre, quem exclusisti, de sorore, cui præiudicio nocuisti, de iudicibus, quos in tam bona timuisti causa. Aut tu peccasti, aut soror. Filius me docuit, quod illum non recipio. Absoluta es, inquit, me aduocato soror. Ita tu patrem non recipiebas, cum tam bene istam causam agere posses, cum absoluta est quæ receperat, damnatus est qui expulerat? Filia me patrem iudicauit. Seruus dominum. Vni filio exul fuit. Ignosce fidelissime seruulorum, & tibi imprudens nocui. Quam bonam eius causam putas fuisse, quæ ne te quidem aduocato, damnata est. Si te hærede possum mori, dignus sum, qui etiam tibi hunc seruū relinquam. Alit exul est, tibi pater est. Nulla lex scelus imperat. Certe quæ fecit, absoluta est. Lex eum tenet, qui iuuat exulem, nō qui patiatur iuari. Ignora, dissimula, lex te innocentem, non curiosum esse iubet. Si mea causa faciebas, me admonuisses, seruum prohibuisses, non cecidisses.

¶ Pars altera pro filio contra patrem.

FAcere lege prohibente non potui. Accusata & absoluta est, quia muliercula nō videbatur nosse leges. Non pro me timui, sed pro te. Res in notitiam hominum venerat. Captabaris. Timui, ne occidereris. Vis scire notum fuisse? Soror accusata est. Malui seruum cedere frugalissimum, quā patrem optimum amittere.

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xlv.

¶ SCHOL. (Accusator.) Amplificatio ex comparatione. (Quod accusata est.) Quia honesta causa accusata. In ipsa pugna uerborum maior, & uis & lepos est. (Cui præiudicio.) Nam patrem tu excludens, malam uidebaris facere sororis causam, quæ illum recepit. (Aut tu peccasti.) Argumentum à disiunctione, & hoc fit in contrarijs, quæ medium non habent. Tu exclusisti, illa recepit. Igitur aut tu peccasti, aut illa, Non illa quidem, quæ absoluta est, tu igitur. Hic explicatio disiunctionis est. Sed argumentum ipsum à contrarijs sumptum, fieret dilema, si singulis membris aliquid adijceretur, quo aduersarius premere tur. Aut tu peccasti, aut soror, si tu peccasti, quid poenam detrectas? Si soror, quid illam defendebas? Cur absoluta est? In disiunctione satis est sic efferri, aut tu, aut soror peccasti, non soror, tu igitur. (Filius me docuit.) Ille me excludens docuit, se non esse recipiendum. (Absoluta es, inquit.) Argumentum à triplici poena. Quo qui utitur eo ipso magis conuincitur. (Vni filio.) Ex relatione hæc omnia uim habent. (Tibi imprudens,) quoniam propter me cesus es, & simul exprobrat filio impietate, & alludit ad id, quod imprudentis cedis reus fuerit. (Ne te quidem.) Qui præiudicio uidebaris nocuisse. (Si te hærede.) Si non te abduco, tamen omnes malum putabunt, ut non mirentur me seruū fidelissimum non minus misisse, & adiecit inexpectatum. (Alij exul est.) Alterius hoc declamatoris est, qui non agebat personam patris, sed patroni. Alij, inquit, id est filio exul est, tibi id est seruo pater, uel filius. (Nulla lex.) Dissoluit quod poterat obijci, & primum probat non intelligi in persona patris, quia nulla lex scelus imperat. Est autem hæc maior in syllogismo. Patrem autem excludere scelus est. (Certe quæ.) Probat scelus illud fuisse, quia eius contrarium pietas habetur. Neque enim absoluta soror fuisset. A contrarijs. (Lex eum tenet.) Etiam si te lex prohibeat suscipere, non prohibet, ut inuari patiaris, & ita adijcit ignora, id est ne inquiras, aut finge te ignorare. (Si mea causa.) Refellit colorem filij qui dicebat, ideo se fecisse, ne à conquisitoribus necaretur.

¶ Altera pars.

FAcere lege.) Amplior quæstio, utri magis teneatur, legi, an patri, & ita occurrit protinus obiectioni, absolutam sororem, quia ignara legum, id fecerit. (Non pro me,) hic est color à filio usurpatus, quem adiuvat, deinde à circumstantijs.

¶ Diuisio.

AEqui tractatione habet, turis quæstiones, æqui. Pietatē nunquā paritibus negandā, illa esse naturæ iura, alia scripta, omniaque hæc inuidiose tractantur in filiū. Iuris est nō illa generalis, an leges scelera imperent. Neque enim id in cō-

LIBER SEXTVS.

trouersiam uenit, sed an id scelus sit, iubente lege, patrem non recipere. Et si scelus non sit, an lex solūmodo præcipiat non recipi, non autem ne ab alijs recipi patiamur. Et an qui per seruū reciperetur, ab eodem recipi uideretur. Sed his omnibus unico colore occurrit filius, propter eius utilitatem se fecisse.

DECLAMATIO TERTIA DE MATRE NOThI, lecta pro parte hæreditatis, vel patrimonij mortui.

MAIOR frater diuidat patrimonium, minor eligat, liceat filium ex ancilla tollere. Quidam cum haberet legitimū filium, alium ex ancilla sustulit, & decessit. Maior frater sic diuisit, ut totum patrimonium ex una parte poneret, ex altera nothi matrem. Minor elegit matrem, & accusat fratrem circumscriptionis.

¶ Prima pars pro parte nothi contra filium legitimū suū fratrem.

VNUS omnium exhæredatus sum diuidendo. Elegisset, inquit, alteram partem. Tu solus talis potuisti esse filius, qualis frater eras. Lex te diuidere, me eligere iussit. Aperte ne minor circūscribatur, timet. Sic diuisit, ut si vellem, non essem mendacius. Relinquerem fratrem in ægestate, matrem in seruitute? Non est diuidere, ex altera parte patrimonium ponere, ex altera onus. Talis fuit, ut illi cohæredem pater ex ancilla tolleretur. Elige, aut patrimonio careas, aut scelere. Circumscriptiones dici solent, qui aliquid sustulerunt. Iste nihil reliquit. Tu, inquit, voluisti pauper esse. Cur igitur queror, si egestate delector? Obicit, inquit, non potest, quod lege factum, immo non nisi, quod ex lege factū est. Nam si quid aliter factum est, per se irritum est. Circumscriptio semper crimen sub specie legis inuoluit. Quod apparet in illa, legitimū est, quod latet, insidiosum. Semper circumscriptio per ius ad iniuriā venit. Lex iubet maiorem diuidere, minorem eligere. Nec tu diuisisti, nec ille elegit. Sic a te alligatus est, ut necesse haberet, quod non expediebat. Male nota fuit mea in matrem pietas. Non timuit, ne eligere possem alteram partem.

¶ Pars altera pro filio legitimo contra nothum.

EGO nihil aliud quā diuisi. Circumscriptio non in diuisione est, sed in electione. Habes matrem, quā quidam totis redemerunt bonis.

Habes gloriam, quam multi per ignes petierunt. Multa de patrimonio rapuit, cum haberet ius dominæ ancilla. Imprudentia timebas, ne in illam scultrem. Non expediebat mihi, cum in illa totum patrimonium habiturus essem. Nunc tantundem habes. Habes enim partem quam voluisti, & ut tantundem haberes, nec pater voluerat. Ideo matrem tuam ancillam reliquit.

¶ SCHOL. Circumscribere est fraude agere. (Vnus omnium.) Est admirabile, quod in diuisione exheredetur. Nam qui exheredantur, non admittuntur ad diuisionem. (Tu solus.) Nam qui sic egisti cum fratre, eum circumscribendo, potuisses & matrem non eligere. (Lex te.) Primum probat id uoluisse legem, cum eligendi fecit optionem ne circumscriberetur, deinde docet se circumscriptum. (Sic diuisit.) At ego, inquit, tibi iam feceram copiam ne esses mendicis, si uelles, à fratre hoc dicitur. (Relinquerem.) Non datur optio, ubi ex altera parte proponitur necessitas faciendi. Hoc enim repugnat optioni, & hoc quoad eligentem, qui pietate cogitur alterum eligere. (Ex altera onus.) Nec ille uidetur diuidere, qui non in æqua distribuit. At tu satis sciebas, onus te mihi imponere in altera, & non patrimonium. (Elige.) In altera parte id mihi proponebatur, quod si relinquerem, scelere carere non poterā, si assumerem, patrimonio carerem, malui igitur scelere. (Circumscriptores.) A minori. Nam si circumscriptores dicuntur qui in parte defraudant, quid qui in toto? (Cur igitur queror.) Ex contrariis, & probat se coactum id elegisse. (Immo non.) Pulchra inuersio, nam ex legibus nascuntur controuersie & calumnie. Nam quæ prorsus us desitiuuntur, ea ne in controuersiam quidem ueniunt. (Lex iubet.) Vtrumque expugnat, nec à fratre factum docet. (Quod non expediebat,) id est quod non erat utile, separat tamen utile ab honesto. (Male nota.) Occurrit obiectioni. Poterat ille dicere, ego non existimabam tam te esse piū, ut continuo crederem electurum matrem. Respondet ille cum ironia, male nota fuit, id est bene nota fuit mea in matrem pietas. (Non timuit.) Non uidetur diuisisse, qui pro certo iam habebat, quam essem electurus.

¶ Altera pars.

Habes matrem) figuratum est cum irrisione. Notat enim illam emptam libidinis gratia. (Multa de patrimonio) Colorem usurpat. (Imprudentia timebas.) Hæc omnia schema habent, relinquit enim intelligendum, quod non aperte dicit. Non satis prudenter timebas, si credebas me illam uerberaturū. Neque enim id mihi expediebat, cum in ea essem habiturus patrimonium, id est ex eius forma facturus quæsum, & tu idem ipsum nunc habes. (Nec pater,) nec tanto

LIBER SEXTVS.

tum tibi pater noluit relinquere, cum sciret quantus esset *quæstus*, alioqui manumississet.

¶ Diuisio.

Hic licet intelligi nihil facere ad statum prima ne *quæstio* sit, an alia *quævis*. Hic enim primū obijcitur. Circūscriptus a te sum, non es, nunquid in hoc status? minime, contra legem fecisti sic diuidēdo patrimonium, nō feci, nec dum hic. Nondū enim ratio ulla est. Non feci, cum sum sequutus uerba legis, & tibi permiserim optionem eligendi. Respondet ille, nec diuisti ut oportebat, nec mihi fecisti optionem, quia necessitatem imposuisti alterum eligendi. Cui autem liberum non est utriusvis eligere, is eligere non dicitur. Iam in hac duplici *quæstione* status, an & ille diuiserit ut oportet, & an huic imposita necessitas sit. Sed ante statum omnes *quæstiones* sunt explicandæ per quas ad statum deuenitur. Velut hic ante id euoluendū est, circūscribat ne is qui solūmodo uerba legis sectetur & nō mentem. Et si constet etiam mentem fuisse, an circūscriptionis teneatur. Alioqui nisi eam eius intentionem euerimus non admittemur ad nostram defensionem. Præterea ut probes illum non recte diuisisse, præcedat oportet non qualēcūq; intelligi diuisionem, sed eam quæ non sit cum animo defraudandi. Deinde hoc tractabis, an animo defraudandi fecerit. Deinde ut tibi permissam electionem ostendas, illa præsumenda sunt, non esse electionem, cum alteram partem non possis non eligere. Tunc ab hoc descendes, non licuisse tibi aliter facere. Hac ratione Cicero ante probat fas esse aliquando hominem interfici, si quando, maxime cum insidiæ depelluntur. Tunc id aggredditur quod destinarat, id est Clodium insidiatorem fuisse. Et in oratione pro Cicina modis omnibus contendit ius non esse in uerbis & apicibus legum, sed in mente, animo, & æquitate. Hæc ubi fueris amolitus quæ uidebantur ob stare, licet aggreddiaris statum bona iam laboris parte confecta. Is autem & fraudulentō animo diuisisse, nec relictam eligendi facultatem. Ad hæc tūc demum iam ad liquidum perducta, ad mouenda est totius probationis uis, quod non in paria diuiserit, quod in altera parte proposuerit, quod sciret non posse recusare eligentem. Deinde quod ille non potuerit matrem non eligere, quam sic relinquebat uelut fratri obijceret occidendam. Quod tametsi non contigisset, sine summo scelere & impietate non posset dimittere. Sed iam monstrata senel uia, licebit plura excogitare, in quo se potissimum debent exercere qui in omni tractatione copiosi esse uolunt.

¶ DECLAMATIO QVARTA DE
potione mortifera ex parte data uxori.

ENEFICII Sit actio. Proscriptum vxor sequuta est. Quodam tempore secreto poculum tenentem interrogauit quid esset. Ille dixit venenum, & mori se velle. Rogauit illa, vt partem sibi daret, & dixit se nolle sine illo viuere. Partem bibit ipse, & partem vxori dedit, perit illa sola. Testamento inuentus est heres,

restitutus arguitur veneficii. ¶ Pars prima contra maritum.

Sic egit vt deprehēderetur, sic deprehēsus est, vt exoraretur: sic bibit vt vineret. Quod est hoc venenū, quod tantū hæredi non nocet? Nemo enim tam palā vxori dedit venenū. Fugit ne occideretur, qui dixit se mori cupere. Vnus proscriptiōe locupletior factus est, vt viuere vellet, vxor illi p̄suadere non potuit. Persuasit res blandior, vxoris hæreditas, sciuit quā partē potionis hauriret, contrarias partes gladio p̄secutus est, suas veneno: occidendi finem prius victores fecerunt, quā victi. Quid iam putabatis futurū, cum in exiliū vxor testamentū tulisset, maritus venenū: Vbi est vxor? Et quid te pudet? Iam etiā proscripti redeunt. Statim consumpta portione collapsa est. Nolite mirari, si tam efficaax venenū est. Heres est, qui dedit. Sūmis fere partib⁹ leuis & innoxius humor suspenditur. Grauis illi & pestifera pars suo pondere subsidit. Apparet te diu preparatū venenū habuisse. Scisti diuidere. Etiā si potest defendi qui volenti dedit, tu nō potes, qui fecisti, vt vellet. Id genus veneni fuit, quod pondere subsideret in sinum. Potionem bibit iste, vxor venenum.

¶ Pars altera pro marito.

Virum in pace dilexit, in bello secuta est, in consilio vltimo non reliquit. O, inquit, dignam, quam innocens sequitur. Bello ciuili lege proscriptus sum. Exulauit. Quid his malis adici potest, nisi vt venenum bibam, & viuam? Venenum inquā est. Hoc qui daturi sunt, dissimulauit. Venenum Cato vendidit, quærite an proscripto licuerit emere, quod licuit Catoni vendere.

¶ **SCHOL.** (Sic egit.) Hæc omnia suspiciōe mouent ex subsequētib⁹, ab exitu monstrantur initia. (Sic bibit) ex signis euidentiorib⁹ quæ ~~temperata~~ dicuntur. Alia enim sunt non magnæ probabilitatis, ut cruor in ueste, sed pertenui dis crimine mihi a probabilibus secerni videntur. Nam cum uiris consuescere in aitalanta, non tam signū, quā argumentū impuditiæ dicas. Et est tamen huic per simile expalluit aut titubauit, cum ad animū male consciū refertur, sed obser-

LIBER SEXTVS.

uandum illud est signum uno uelut intuitu obiectum oculis protinus comonescere, ut cruor, liuor. Non autem semel sic uisa Atalanta illam subit suspicionem. Deinde & probabilia pluribus sumuntur experimentis, & maiore inductione. Non enim quod una dūtaxat mulier sic uisa sit, continuo ea lex de omnibus fertur. Signa etiā non indigent tam longa ratiocinatione mentis, sed ad proximas causas sine longo processu referuntur, nec sunt tantę considerationis, quā probabilia, ita enim in his ratiocinamur. Versatur cum uiris, delectatur igitur eorum consuetudine, appetit eorum complexus, impudica igitur est. Signa autem in proximas causas sine magno processu referuntur, etiam si uarias habere possint, ut pallor in morbum, in timorem. (Hæredi non nocet) suspicionem habet à spe. (Tam palam.) Quoniā indicauit & ipse uenenum esse. (Eugit ne) ex repugnantibus. (Sciuit quā partem.) Occurrit obiectioni. (Quid iam.) Ex hoc ipso deprehendi potest exitus, à talibus nimirum initijs. (Vbi est uxor.) Verba sunt patroni rogantis illum de uxore, quia deberet pudere sine illa conspici. (Statim consumpta) signum (Sūmis.) Probat potuisse fieri, ut uidetur causis naturalibus enatura rei, id est ex adiacentibus sumptis. (Tu non potes.) Non dicitur ille omnino uolens, qui instigatur ut uelit.

¶ Altera pars.

Virum.) Ostendit non esse causam quāobrem illam uellet interficere. (O, inquit, dignam.) Digna est quā maritus, etiam innocens sequatur. Sunt autem uerba mariti qui epoto ueneno, & collapsa iam uxore se continuo peribat moriturum. (Bibam & uinam) ~~ταπονομασία~~ est, & ab inexpectato nim habet. (Hoc qui daturi.) Qui uenenum dant, non indicant esse uenenum. Hoc autem probat non quidem non fuisse uenenum, sed non dedisse malo animo. (Venenum Cato.) Exemplum à maiori, licuisse sibi proscripio habere uenenum. De Catone, ita Plinius, inquit, cap. 4. libro. 29. Cantharides obiectæ sunt Cato ni Uticensi cur uenenum uendidisset in auctione regia, quoniam eas sequestijs. Lx. addixerit. Intelligit autem in auctione bonorum Ptolemæi regis Cypri.

¶ Diuisio.

AN etiam si seipsum uellet interficere, licuerit ne & una uxorem sic occidere. Deinde noluisse quidem se, sed solam occidere uxorem. Prior illa habet, an etiam uolenti mori nos debeamus offerre occasionem, uel ministerium. Deinde uxorem noluisse ex animo, sed id dixisse quo magis probaretur marito. Altera coniectura est, an causam habuerit propter spem hereditatis eam necandi. Et an ita potionem potuerit distinguere, ut ipse partem innoxiam, uxor uenenum biberet.

DECLAMATIO QVINTA

de Iphicrate reo.

VI Vm in iudicio fecerit, capite puniatur. Missus Iphicrates aduersus Thracū regem, bis in acie victus, foedus cū eo percussit, & siliam eius duxit vxorem. Cū Athenas rediisset, & causam diceret, visi sunt cōtra iudicium quidā Thracū cultris armati, & ipse reus gladiū strinxit. Cum iudices citarentur ad iudicandum, palam

absolutorias tulerunt sentētias. Accusatur, qđ vīm in iudicio suo fecerit.

¶ Prima pars contra Iphicratem reum.

Nemo iudicum tuorū non timuit, sic, tanquā tu de illis iudicaturus esses. Cum toto tibi regno socer venit aduocatus. Non maioribus copis bellum instruxit, quā iudicium. Iphicrate conde gladium. Iudiciū est. Quid tibi cū gladio? Certe bis victis arma ponenda sunt. Quæ est ista mutatio contra rerum naturam? In bello nuptiæ, in iudicio bellum.

¶ Pars altera pro Iphicrate reo.

Ego vīm non feci. Omnia enim legitime peracta sunt. Accusator suo loco dixit, reus suo respondit. Perfectum per omnes numeros suos iudiciū est. Cum iudices sententiā ferrent, extraxi gladiū, vt occiderem me, si dānatus essem. Iudices tulerunt palam absolutorias, vt gratiam duci suo referrent. Nuptiarum causa, vtilitas rei publicæ fuit. Miles saepius pulsus erat infelici prælio. Barbaros circa iudicium fuisse, non propter iudicium armatos, sed propter morem suū. Quid potestis, inquit, queri, quod obsidem vobis vxorem adduxi?

¶ SCHOL. (Iphicrates) magnæ indolis adolescēs, cui, uigesimali ageti annū Athenienses exercitiū cōmisere cōtra Lacedæmonios, eius milites propter egregiā virtutē Iphicratenſes dicebātur quemadmodū apud Romanos Fabiani, apud Iustini libro. v. (Sic, tāquā tu) Magnus metus fuit iudiciū, qui sibi rei uidebātur, cū reus ipse uideretur iudex. (Nō maiorib⁹) Amplificatio ex cōparatione. (Iphicrate) ἀνὸς ποφὴ. (Quid tibi) hostilis derisio. (Quæ est ista) ἀντίθετον. ¶ Altera pars.

Ego uim Ab adiacentib⁹ & cōnexis, q̄ omnia in circūstātibus explorātur. (Vt occiderē me) Color adhibetur. (Tulerūt palā.) Vertit in præsidii, qđ contra poterat usurpari. (Nuptiarū.) A causa sine res corroborātur. (Miles) O stēdit se bono animo & consilio cum hoste foedus inuisse. (Barbaros.) Descehit quod erat suspicionis in consuetudinem. (Obsidem uxorem.) Abstinebit enim rex à bel

LIBER SEXTVS.

lo dum apud uos filia fuerit.

¶ Diuisio.

Finitionis est status, an illa uis fuerit. Pendet autem ex duplici questione, iuris, & coniecture. An illa permitti possint, dum non fuerit minatus iudicibus, quocumq; animo adhiberentur. Deinde nō fecisse malo animo, nec propter uim. Priorem magis usurpat pro se accusator, premit enim reum ab illis circumstantijs. Posterior pro reo magis est, nihil se ad misisse, quāobrem iudicium formidaret. Et colorem usurpat, quo suspensiones diluit.

¶ DECLAMATIO SEXTA

de adultera uenefica.

Ueneficii Sit actio. Quidā cum haberet vxorem, & ex ea filiā nubilem, indicauit vxori, cui eā collocaturus esset. Illa dixit, celerius morietur, q̃ illi nubat. Decessit puella ante diem nuptiarū, dubiis signis crudelitatis & uenient. Torsit ancillā pater, dixit illa se nihil scire de veneno, sed de adulterio dominæ, & ei⁹ cui collocaturus erat filiā. Accusauit vxorem ueneficii & adulterij.

¶ Prima pars contra vxorem pro marito.

Morietur, timeo ueneficam, celerius quā nubat, teneo adulterā. Morietur, factum est, celerius quā nubat, factum est. Adulterium serius deprehendi quā factum est, ueneficium, antequā fieret. Duo crimina ad uos detuli, & duas indices. Altera dicit, quod factum est. Altera, quod futurum est. Generi adultera, Filix pellex. Quā infelix est domus, in qua adulterium argumentum est. Dixi, honestus est, dixi, pulcher est, dum laudo generum, cōmendauit adulterum. O me tardissimum in malis meis. Ueneficium nec denunciatum credidi, demum in ueneficio adulterium deprehendi. Versæ sunt in exequias nuptiæ, genialisq; lectus mutatus est in funebrem. Subiectæ sunt rogo infelices sacces, profertur putre corpus, & uenientis tumens. Quid ultra quaritis? Verbis signa, signis tormenta conueniunt. Ad uocem tuam facta conueniunt. Morietur, antequā nubat, factum est. Vidimus fluens corpus, & in cadauere illius materna uerba credidimus. Generum adulterio perdidisti. Vxorem parricidio, Filiam veneno.

¶ Pars altera pro vxore contra maritum.

DVo grauitissima crimina obiecit, adulteriū & veneficiū. Adulteriū ancilla teste, veneficiū, nec ancilla quidem. Cum indignaretur se non rogatam, exciderunt illi verba, quæ non minus quàm pater filiā luget. At quare dixisti, celerius morietur, quàm illi nubat? Verba dolor parum considerat. Exciderunt. Et est sæpe fortuita diuinitio.

¶ SCHOL. (Morietur.) Singulis uerbis uxoris, subiicit singulas suspiciones, ex eo quod dixit morietur, suspectam se fecit veneficij. Ex eo quod dixit celerius quàm nubat, adulteri. (Morietur.) Responderunt facta dictis. (Adulteriū argumentum,) ubi ex adulterio deprehenditur veneficiū. (Verse sunt.) Contrarijs exornat. (Infelices faces) quæ præferri solebant in nuptialibus subiectæ sunt rogis. (Fluens) tabe. (Parricidio.) Quoniam post tantum parricidium domi habere non debeo.

¶ Altera pars.

Adulteriū.) Alterum infirmat leuitate testimonij, alterum quod nec testimonium quidem habeat. (Cum indignaretur.) Color est, propter mulierem iracundiam illa excidisse, signum, quod postea non minus luxit, quàm maritus. Ab effectu causa.

¶ Diuifio.

Coniecturalis status non habet tam controuersam diuisionem, quoniā simplex affirmatio, aut negatio, multis est adiuuanda suspicionibus. Et ideo coniecturalis status, non transit ad alias quæstiones. Ille enim unus cum inficiatione conficit, omnibus alijs occludit aditum, quod non fit in iure. Et ita uel sola negatio, hic efficit statum. Nullum enim firmitus fundamentum est, quàm non fecisse. Sed interim, & alij adiunguntur status, cum non satis est non fecisse, sed uelut ex abundanti adijcimus, etiam si feci, iure feci. Qui uult autem diuidere in coniectura, sequatur omnes locos suspicionū, à persona, & à re, non quod persona res non sit, aut ulla res geratur sine personis, sed ad rationem præcipiendi hæc separantur.

Personæ distinguuntur in agentes, patientes id est reum & actorem, confesos, adiutores, impulsores, testes, nam consideramus sexum, ut hic mulierem. Quæ facilius irritatur ad uindictam. Fortunam, ut diuitias paupertatem. Conditionem, ut magistratus priuatus. Relationem, quæ inter ipsos agentes consideratur, ut pater ad filium, seruus ad dominū, inimicus ad inimicum. Habitus animi, qui per totam uitam antea actam considerantur. In studijs, in uirtutibus, in uitijs, & in quadam animi propensione ad hæc, uel ad illa. Consilia etiam tractantur, & spes & uota, uel ad consequendum, uel ad occultandum. Hæc ad omnes personas quæ in negotio sunt referuntur, sed multo magis ad eas inter quas

LIBER SEXTVS.

lis est. Vnde cumq; tamen licebit, petenda est materia, ut hic à persona adulteri, qui idem erat gener futurus. Rem autē dicimus ipsam actionem, atq; id adeo, quod effectum est, ut hic ueneficium, homicidiū, in qua præter locos illos generales & plane dialecticos, quædam aliæ notæ sunt à rhetoricis traditæ. In his autem potissimum considerantur causæ, & à quibus aliquid fit, & propter quas fit, ut hic quo liberius frueretur adultero. Tempus, ut antequā nuberet. locus, ut domi suæ. Modus, ut celeriter, occulte, palam. Instrumenta, ut uenenum, quæ postea insequuta sunt, ut tumores, & liuores. Sed multo magis considerandū, quā hæc conueniāt personis, aut personæ his. Inde enim constat quā credibilia, aut incredibilia sunt.

DECLAMATIO SEPTIMA DE dementia patris, qui filio cessit uxorem.

DEMENTIÆ Fit actio. Quidam habebat duos filios, duxit uxorem. Alter ex adolescentibus cum ægro taret, & in ultimis esset, medici dixerūt animi vitium esse. Intrauit ad eum stricto gladio pater, & rogauit filium ut indicaret causam sibi. Ait amare se nouercam. Cessit illi uxorem suam pater. Ab alio accusatur dementia.

¶ Prima pars pro patre contra filium.

A Vdite rem nouā, Fratres crudelē, Nouercā misericordē. Insanus sum, quia aliquis meo beneficio sanus est. Tradidi uxorem illi, sed erit puerā. Testor, inquit, præsidēs pietatis deos, prius amare coepi, quā duxeris. Ita tu iniuriā vocas quod fratrem habes, nō habes nouercā? Transiit præter istius oculos cū ferro. Gladium mihi nemo, nisi æger extorsit. Patri, qui periculū filii morientis sustinere non potuit, agnoscendū in quā licentia factū est.

¶ Pars altera pro filio contra patrem.

A Lter lenocinio curauit, alter parricidio cōualuit. Quid hoc adulteriū non putas, quod marito cōciliante cōmittitur? Nescio si uxorios uxorem duxerit, an habuerit, an dimiserit, an collocauerit? Quā demens est, cui adulteriū pro beneficio imputatū est? Strinxit gladium maritus, nō ut adulterū vindicaret, sed ut faceret. Mori potius debuit frater, quā sanari turpiter. Quid enim sit matrē, si sororē concupisceret? Quædā remedia grauiora ipsis periculis sunt. Omnia inter nouercā & priuignū composita sunt. Simulatū morbum, derisum, animo turpissimo patrē.

¶ SCHOL. (Dementia sit actio.) Imitatur uerba duodecim tabularum, quibus actio, id est ius persequendi & conueniendi alios datur. Sed formulæ quibus id ius certis uerbis concipiebatur, impetrabantur à collegio pontificum. (Ani mi uitium.) Affectum appellat, uelut amorem, aut odium. (Audite rem.) Sensum excitat coniunctione pugnantium. (insanus sum.) Enthimema ex repugnantibus. (Tradidi.) Quod iniuste eripitur, iuste redditur, maxima. Locus autem à contrarijs. (Testor.) Confirmat illius testimonio se eripuisse. (Non habes nouercam.) Desinit esse nouerca à me dimissa, & alteri tradita. (Transij.) Mouet suspitionem, quod à fratre non fuerit auocatus. (Patri) generalem facit questionem, an liceat patri quiduis in morte filij facere.

¶ Altera pars.

Alter lenocinio.) Omnia facit suspecta in patre, q. se lenonem præstiterit filio. (Quod marito) A maiori. Nam turpius est adulterium, quod à marito conciliatur. (Quam demens.) In hoc demens, q. nescit rerum discrimina, sed quod est turpissimum obsequium, patitur sibi imputari tanquā beneficiū. (Mori potius.) Mediū & indifferens cum turpi collatum præferri debet. (Quid enim si) Per fictionem est, à pari. (Omnia) hoc colorem habet.

¶ Diuisio.

Generalis illa questio est. An dementia sit morbus, an uero quodcunq. præter consuetudinem factum hoc nomine contineatur. Sed fingamus id ita esse. Illa deinde questio exoritur, an hoc inter ea cōnumerari debeat, & si cōnumeretur, an tolerabile sit in patre pro filio id faciente. Deinde non esse cōnumerandum, quod iuste sit factum, id in plures licet causas mittere, quod reddidit, id quod eripuerat, & an eripuerit. Quod ex illa pendet, an filius ante amauerit, an liberum sit illi facere in seipsum, quemadmodum fecit Cato, qui Mariam Hortensio tradidit. Et an in fratrem, id faciendo iniurius, aut contumeliosus fuerit, an nouercam ademerit, fratrem seruauit. Pro filio colores sunt turpibus pleni suspicionibus.

DECLAMATIO OCTAUA,

de uirgine vestali incesti accusata.

IRGO Vestalis scripsit hunc versum. Felices nuptæ, mortar nisi nubere dulce est. Rea est incesti.

¶ Prima pars contra uirginem.
Felices nuptæ, cupientis est, Mortar nisi, affirmans

tis est. Nubere dulce est. Aut experta iuras, aut in experta peieras. Neutrū sacerdotis est. Tibi magistratus suos fascēs submittunt. Tibi consules prætoreſq; via cedunt. Nunquid exigua mercede virgo es? Sacerdos raro turet, nec unquā nisi per suā Vestam, Moriar. Nunquid perpetuus ignis extinctus est? Moriar. Nūquid de nuptiis appellata est? Ad vltimū Vestam inuoco, vt tam infesta sit sacerdoti, quā inuisa est. Recita carmen, dum quæro quale carmen sit. Tu carmē scribas, tu verba pedib9 tuis emollias, & seueritatem templo debitā modulatione frangas? Quod si vtiq; vis laudare nuptias, narra Lucretiā. De illi9 morte scribe, ante q̃ turabis de tua. O te supplicio omni dignā, cui quicquā sacerdotio felicius est. Dulce est, quā expressā vox, quā ex intis viscerib9 emissā, nō expertæ tantum, sed delectatæ. Incesta est etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.

¶ Pars altera pro virgine vestali.

VNus illi versus obiicitur, & hic quidem non totus. Non oportet, inquit, scribere carmen. Multū interest obliurges, an punias. Incesti dānari non potest, nisi cuius corpus violatū est. Quid tu putas poetæ, quæ sentiunt, scribere? Vixit modeste, castigate. Nō illi cultus luxuriosior. Nō conuersatio cū viris licentior. Vnū crimen vobis confiteor. Ingeniū habet. Quid nī inuideat Corneliæ matri Gracchorū. Quid nī illi, quæ Catonem peperit? Quid nī inuiderint sacerdotes parentib9.

¶ SCHOL. (Aut experta) Dilemma, nam si experta es, hoc ipso damanda es, si non es experta, & iurare audes, peieras. Vtrumq; autem à contrarijs & pugnantibus. Pugnat enim expertam, esse libidinem cum sacerdotio, & peierare. (Tibi magistratus.) Quanto quis magis aliquid debet præstare, tanto ubi non præstat magis dammandus. Hæc autem ad contingentia referuntur. Vide Plutarchum in vita Numæ. (De nuptijs.) Pressit uehementius. A minori. (Tu carmen.) A turpitudine ipsius facti. (Narra Lucretiam.) Quæ in nuptijs castitatem seruare uoluit inuiolatam, uel morte proposita, Exemplum à contrario. Quale illud, Brutus filios proditorem molientes interfici iussit. Manlius uirtutem filij morte mulctauit. (Incesta est.) Questionem mouet, an cupiditas sola, & animus stuprum faciat. Locus autem est à minori, quæ uult, & quæ uerbis indicat senelle.

¶ Altera pars.

VNus illi.) Attenuatione singula eleuat, (Non totus.) Non enim obiicitur, quod dixerit, felices nuptiæ. (Multum interest) statum facit quantitatis, qui refertur ad qualitatem, non an poena dignus sit, sed quanta, aut qua poe-

na. (Incesti.) Questionem facit finitionis, quæ incesta dicatur, Et est argumen-
tum à causa. (Quid tu putas,) Coniecturam mouet animi, à simili. (Vixit mo-
deste,) Locus cōiecturæ, ab antea acta uita. (Ingeniū habet.) Ab inexpectato, quale
illud, qd illi deest, nisi res ę uirtus. (Quid ni inuideat.) Respicit defensionē illius, ę
lices nuptiæ. Et est defensio iuris absoluta, nō absumptiua, cū ipsum factū natura
sua ostendatur honestū, nec in aliquid aliud causæ cōiūciūtur. ¶ Diuisio.

DVplex quæstio, an illud ipsum carmen per se inspectum, turpe sit. Dein-
de quo animo scripserit. Prima illa habet, an turpe sit professæ iam uir-
ginitatem laudare nuptias, & si id non sit, optare certe turpe esse. Animus ha-
bet, an illa per ludum & oblectationem scripserit. Ad id adhibentur loci con-
iecturales ex antea acta uita, ę reliquis studijs. Adiectum est extra controuersiam,
nec satis liquet, quid sibi uelit. Fortassis à Seneca in exemplum dilematis adduce-
batur. Varius Geminius apud Cæsarem dixit, Cæsar, qui apud te audent dicere,
magnitudinem tuam ignorant, qui non audent, humanitatem.

¶ LIBRI SEXTI DECLAMATIONUM. ¶ FINIS.

LIBER SEPTIMVS.

¶ DECLAMATIO PRIMA DE EO QUI
fratrem parricidii dānatū in navi exarmata imposuit.

VOBVS FILIIS QUIDAM SV
perduxit nouercam. Alterum domi parricidii
dānatum tradidit fratri puniendum, ille eum
exarmato nauigio imposuit. Delatus adolescēs
ad Piratas, archipirata factus est. Peregrinātem
patrem cepit, & remisit. Reuersus pater, ab-
dicat filium.

¶ Prima pars pro filio cōtra patrē.

LIBER SEPTIMVS.

Tanta tempestate confusus dispicere nihil potui, nec satis memin-
 ram, si tale ministerium mihi pater, an nouerca mādasset. Ministe-
 rium, an poenam esse voluisset, vindictam parricidii, an parricidium.
 Insul fratrem culeo subes. Non possum. Non ignoscis, an non credis?
 Ego contendo ne te quidem posse. Nemo repertus est naufragi comes.
 Omnia instrumenta circūcisa sunt. Admiculū spei nullum, patri excu-
 sandus sum, an fratri? Hoc, inquit, impietatis tuæ munus ad inferos
 deferam, licuisset mihi per fratrem aliter quā parricidæ mori. Viuit, in-
 quit, frater. Non credo. Seruauit, inquit, me. Fecisti, vt crederem, in
 domo in qua tam facile parricidium creditum est. Ego, inquit, fratrem
 occidere non potui, frater patrem. Emicabant densis vndiq; nubibus
 fulmina, & tempestates horridæ absconderant diem, intumuerat mare,
 iustis quoq; nauigijs horrendum. Habes, inquā, frater, si innocens es
 nauigium, si nocens culeum. Non potui facere parricidium. Quā fa-
 cile erramus omnes, & factum putant. Frater, inquit, tu primus in do-
 mo parricidium facies. Iacebat in littore nauigium, quod etiam integrū
 infelicitate vexerit. Credo parricidam, si tibi proficiscenti nauigium suū
 reddidit. Subito mihi cum animo pariter excidit ferrum, & nescio qua
 perturbatione tenebræ stupentibus offunduntur oculis. Intellexi quā
 difficile esset parricidium facere, etiam quod imperasset pater. Ita mi-
 hi, quæ sola miseros in domo nostra respicit, fortuna succurrat. Profe-
 ctus est pater tranquillo mari, auspicato itinere, integra nauti. Quid est
 hoc? Felicius nauigauit damnatus, quā qui damnauerat? Vtrum vides
 tur vobis innocentiam apud Piratas didicisse, an ne apud Piratas qui-
 dem perdidisse? Perieras pater, nisi in parricidam incidisses. Scissa quidē
 vela fecerant sinus, & instructas classes naufraga præcesserat nauis. Scires
 nauigare, qui seruaturus esset patrem. Erat nauigiū, immo fuerat, o cru-
 delis & pertinax nouerca, nihilo minus scuit, tam maria quiescunt, præ-
 dones miserentur, fratri parcunt. Veni ad vos, vt probem me parricidā.
 Multas rerum natura mortis vias aperuit, & multis itineribus fata de-
 currunt. O maria iustiora iudicis. O missiores procellæ patre. Non pus-
 tatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit? Cen-
 turio Lucullus Mithridatem non potuit occidere. Mithridatem dii bo-
 ni, quā non dubium parricidam. Gaude pater, neuter ex filiis tuis parric-
 idium fecit. Narra pater, quomodo te dimiserit. Sic dimissus nocens

Alias
 Licuisse.

est iste, sed mihi frater est iste. Naturæ iura sacra sunt, etiam apud Piratas. Dixisses, inquit, te non posse, ita tu nesciebas! Non licuit, non potui, non debui.

¶ Pars altera contra filium.

NEga hunc parricidam fuisse, quem vere scis esse Piratam. Dimisit me in patrocinium suū, ut quia non occiderat, videretur nec ante voluisse. Quis porro me vno miserior? Vitam parricidæ debeo.

¶ SCHOL. (Tanta tempestate.) Hic color tam adhibetur ad ius, quā ad æquitatem. Habet autem amplificationem ex ratiocinatione, id quod addit, nesciebam pater, an nouerca mandasset. (An poenam.) Poena enim mihi erat in ea re tibi obsequium exhibere. (Non possum.) A facultate arguit. (Ego contendo.) Minus erat te posse qui imperabas, à minori. (Nemo repertus est.) Etiam hoc habet quæstionem, fuisse se obsequutum, qui perinde fratrem dimisit, ac si occideret. (Patri excusandus.) Magis est quod me excusam fratri, quem mortis certæ obieci, quā patri, cui uideor iam in hoc obtemperasse. (Hoc inquit.) Exprimi fratris erga se orationem. Impietas erit quocumque modo me occideris, sed minor, si me non tanquā parricidam occideris, id est quouis alio modo, dum me non insueris in culeum. (Eccisi ut.) Iam hoc argumento persuasisti, ut crederem fratrem seruatum, nec mirum, cum in eadem domo tam sit facile parricidium creditum, & ita exprobrat patri crudelitatem. A maiori. (Ego, inquit,) à minori, uel fortassis, hæc ita sunt continuanda, ut hæc præcedenti clausula annumerentur, ab eo loco, in domo. ¶ c. (Emicabant,) ὡς τὸ πῶς, qua ostendit mortem tunc fratris, haud fuisse dubiam, & ita implese se imperium patris. (Non potui.) Duplex est inclusa defensio, nam q. non occiderit, sed obiecerit illum periculo, pietatis est, quod autem putauerit se occidisse, in hoc se patri purgat. (Frater, inquit,) Verba sunt fratris occidendi. (Credo parricidam.) Vide quā infirmum erat nauigium, ut si tibi nauigaturo id obtulisset, magis parricidam crederem. (Subito mihi.) Hæc omnia pertinent ad probandum non fuisse sibi liberum, id perpetrare. Facultas autem adiacens est in persona, ad rem si referatur causa. (Intellexi.) A minori. (Ita mihi.) Nam nisi fortuna frater fuisset liberatus, tanquā parricida interuisset. (Profectus est pater.) Ab euentu probat innocentiam, tanquā ab effectu causam. (Vtrum uidetur.) Non potuit apud Piratas discere innocentia, qui non habent: sed tam fuit ille innocens, ut neq. apud Piratas factus sit nocens. (Perrieras.) Inclusam habet contradictionem, quo magis credibile est illum non fuisse parricidam qui seruauit iocundus igitur illum appellauit parricidā. (Scissa quidē uela.) Adhuc perstat in euentu. Videtur enim secundior fortuna bonæ quoq.

LIBER SEPTIMVS.

mentis signum. (Eccerant sinus,) ut melius exciperent ventos. (Scires navigare.)
Tantum abest, ut parricidam credere debeas. (Erat navigium.) Detruncatum est
ex narratione. Nam nec in controuersia est integrum. Videtur tamen ad narra-
tionem hoc principium pertinere, *ἡ ἀπορία* Et autem emendat se, quasi illud
non fuerit navigium cui impositus est, sed navigij simulacrum. (O crudelis.)
Continuanda hæc sunt cum sequentibus. (Multas rerum natura.) Etiam si non
occiderim ut tu inebas, licuit tamen perire, si pereundum esset, multis alijs
modis. (O maria.) Quem enim iudicabamus parricidam, uos absolulistis. (Non
putatis,) Color est, quo probat etiam patrem noluisse interfici, qui fratri puni-
endum dedit. Sed hic color blanditur in parte, ceterum in summa non consenti-
t. Nam si tunc nolebat interfici, quid nunc persequitur fratrem qui dimiserit. (Centu-
rio Luculli) id suspicor contigisse in eo praelio quo Mithridates à Lucullo ui-
ctus capi potuisset, nisi se milites conuertissent ad prædam, & alio loco à mi-
lite quodam uulneratum narrat Appianus. Bene autem Mithridatem appellat
parricidam, qui filiorum, sororum, uxorum, pellicum cedibus deseruierit. Appianum,
Plutarchum in uita Luculli, & Pompeij, & Iustinum legito.

¶ Altera pars.

NEga hunc.) Ab eo q. Pirata sit, probat parricidam. Argumentum est à cône-
xis. Cónexa autem sunt, quorum appellationis causa extra est, quemadmodum
rex & amicus. Talia autem ad ipsa subiecta debent referri. Quæ denominatione su-
munt ab extrinsecis, ut rex relatum ad eum qui rex est, cónexum est, uenit tamen
ab ijs, quæ extra sunt, id est à regno, relatum autem ad regnum relatum. Eodem
modo de marito, & uxore. Qui autem locos inuestigat in aliorum scriptis, hæc
omnia debet considerare. Primum quid sit id, de quo aliud probandum, aut negandum
est, quid deinde illud, quod probatur, aut negatur. Præterea illud per quod proba-
tur, quod argumentum est, uel medium, ut hic filius est, de quo probatur parrici-
da. Hoc autem ipsum, quod probatur de illo, porro Pirata id est per quod proba-
tur. Tum illud medium conferatur, uel ad id cui probando destinatur. Ex relatio-
ne autem deprehenditur, quid sit. Hic autem Pirata ad parricidam collatum, nihil
aliud est, quàm contingens. Potest enim alterum cum altero, uel sine eo, & esse, &
non esse. Quod si referatur ad ipsum subiectum in quo est, erit cónexum. Pirata enim
ad filium cónexum est, ut diximus. Et hæc ipsa ut uarie relata sunt, uarias rela-
tiones habere solent, atq; ita accidit, ut eadem sæpe argumenta ex uarijs locis
sumpta dicantur, sed de hoc alias. (Dimisit me.) Color est, ad animum spectans,
inuertens id quod ab aduersario maxime usurpatur in defensionem. Ceterum ex

contingentibus, quæ fontem habent probabiliū, quæ innumera cum sint, intra certam artem redigi non possunt. (Quis porro) Obtendit hunc colorē impietati.

¶ Diuisio.

AN debuerit etiam imperante patre facere, an potuerit, an fecerit. Prima illas habet, an mereretur frater, quod ad coniecturam pertinet, id est an uoluerit patrem interficere, quo loco nouerca insimulatur, Et omnes loci suspitionum excutuntur, an qui postea non fecerit, cum facultatem haberet, uoluerit prius facere. etiam si frater mereretur, debuerit in hoc patri obtemperare, Et si debuerit ex æquitate, an iure permittatur priuatæ personæ de quoquā supplicium sumere, præsertim domi, & non publicæ damnato. An potuerit, an eo stupore fuerit occupatus, ut tam triste ministerium exequi non licuerit. Quo loco tractatur, an repentinæ perturbationes animū uiresq; debilitent, uel impediant. An fecerit, an qui exarmato nauigio imposuerit, uideatur explese imperium patris. Qui locus tractationem habet amplam, manifesti periculi, Et paratæ mortis, nisi ille innocentia fuisset tutus. Postremo, an si fratrem interfecisset, potuisset cum eo tanquā cum parricida agi.

¶ Ex controuersis.

Libet hic cōferre, q̄ in his declamationib⁹ sunt, cū sis q̄ in controuersis, ut plane appareat, q̄ sint oēs hæ sententiæ, mutilæ, & trunctæ. Ac prim⁹ ille sensus, quo color inducitur pro filio nō potuisse. **A L B V T I I** Syllii fuit qui sic dixit. De fratre, nec iudicare audeo, nec loq. Vno nomine gressus ago, & gratulor, q̄ patrē seruare potui. Mori iussus, tāta tēpestate cōfusus, neq; estimare quicq̄, nec dispicere potui. Plura tibi multa crimina pater fortuna torquēte, q̄ quæ uideris ipse nosse. Nec satis memini, solutū mihi fratrem tradideris an alligatū, nescio, quantū ad meū stuporē attinet, etiā fugere potuit, nec satis meminērā tale ministeriū, an pœnā esse uoluisses, vindictā, an parricidiū. Iussu fratrem culeo iubes, non possum pater. Nō ignoscis, an nō credis? ego cōtendo nec te quidē posse. Si quis tibi dixisset tyrānus, ueni, tuis manibus filiū insue, in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus uis? potes audire inclusi filii gemitū? Si potes, timeo ne innocentē dānaueris. Si nō potes, quid frater in fratre posset patrē testem dedit. Quid accusas, quod impunitatem fratri dederim, in quo facto consiliū meū victum sit? a me frater ut uiueret, non impetrauit, ut fugeret non impetrauit. Nihil aliud impetrauit, quā ut aliter, quā in culeo moreretur. Causam malam habeo, ut inter fratres. Vbi spes? in gubernaculo nulla est, in remisio non est.

LIBER SEPTIMVS.

Hæc in comite? nemo reclusus est naufragii comes, in velo? in arte? omnia penè instrumenta circūcisa sunt, Admniculum in spe nullum est, patri sum excusandus? at fratri, de filio tuo hoc respondeo, quandiu in patrio solo morari licet, tuus est, protectus in mare, quicquid post exiliū, & naufragium, vel facit, vel patitur, ab omni foedere vitæ cōmunis abstractus, pœnarum eius pars non est, nequitia opus est, sed alitis quærentibus, teipsum testem dabo, non esse Piratam. Ego illi terræ, ego lucis conspectum, ego etiam mortis humanæ facultatē abstuli, Fortuna ipsa, quæ emisit, eius est, nihil tamen illi præter mare relinquitur. Morientum est mihi, pater iussit, neq; ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere, quod iussus es. Inter patrem iratum, & fratrem moriturum, arbitrium pietati tuæ necessarium suscipe. Sanguinem meū patri refer, culeū mihi remitte, volo mori, sed pura manu tua, hoc tuæ pietatis munus ad inferos perferā, licuisse mihi p. fratrē aliter quā parricidæ mori.

¶ SCHOL. (Mori iussus.) Fortassis melius, occidere iussus. Non enim ille iubeatur mori, sed si dicatur, intelligendum de altero fratre, & distinguendū. (Plura timui.) Fortassis ne me frater interficeret, mihi puniendus datus, & scelus sceleri adderet, & ita dixit, non quæ ille admisit, sed quæ tu uideris nosse. (In hoc opere) habet ἐνὰ πρὶν, euidētem rerum expressionem. (Patrem testem.) Fortassis melius, pater testem dedit, id est ipse testimonio est. (In quo facto,) quæ si dicat non omnino illi impunitatem dedi, nam consilium meum fuit ita perdere, sed à fortuna est superatum. (Vbi spes?) Species inductionis est, cum ueluti per exceptionem singulorum ad id quod uolumus peruenimus, quæ per hanc subiectionem, & interrogationem multo fit elegantior. (Patri sum excusandus?) Totus hic sensus est euersus, ut cumq; tamē sit, uidetur hoc uelle, ubi emissus sit tanquā in mortem certam, iam liberatū potestate patria, nec posse de illo tanquā de pirata pœnas sumi. (Morietum est mihi.) Per prosopopeiam orationem fratri tribuit, & magis spectat ad παρὰ τὸν υἱόν.

¶ MARCELLVS ESERNINVS Dixit. Habes, inquā, frater, si innocens es nauigium, si nocens culeum: non feci parricidiū, & quā facillime erramus homines, factum putauit, deliberabam an parentarem patri.

¶ SCHOL. (Parentarem patri,) Id est tanquā ad placandos eius manes filium parricidam occiderem.

¶ ARGENTARIVS Dixit. Quod iusseras, factum est, peritit

frater viuit, inquit, & me dimisit, bono argumento probatur viuere. Vtraq; ad coelum manus sustulit. Si nihil vnquā imple cogitavi, patrē meum etiā dānatus diligo, dii immortales rerum iudices adeste, si aliter sentiret, infelicia sibi imprecatus est maria, sic nauem suam rexit.

¶ SCHOL. (Vtraq; ad coelum.) Etiam propopoeiam finxit, & debet il lud, si, rursum suppleri, si patrem meum dānatus diligo.

¶ BLANDVS Dixit. Latebat in littore nauigtum, quod etiam integrum infelicitè vexerat. Credam parricidam, si tibi proficiscenti nauigtum suū reddidit. Subito mihi ferrum non sentienti cum animo pariter excidit, torpent manus, & nescio qua perturbatione tenebrae stupentibus offunduntur oculis. Intellexi quā difficile esset parricidiū facere, etiam quod imperaret pater. Ita mihi quā sola miseros in domo nostra respicis fortuna succurras, ita mihi contingat, aut honeste dicere, aut mori, ita ex domo nostra ego sim vltimus reus, vt ille iurabat, meliorem se nouercam habuisse, quā fratrem.

¶ SCHOL. (Ita mihi.) Hic autem locus emendatior est, quā in declamationibus, sed fortassis, non dicere, sed vincere potius scribendum est. Si enim illi licebat honeste dicere, quid erat quod precaretur? Hæc autem videntur diluere tantam obiectionem, nimirum fratres inter se cōmuni consilio consensisse. Sed uide quā ille mihi non crederet, ut meliorem nouercam diceret.

¶ CORNELIVS HISPANVS Dixit. Fateor, volui occidere, sed tunc intellexi, quā difficile esset parricidium. Ego, inquit, occidere patrem nolui, ne nunc quidem possum. Pater noster nauigauit se reno die, tranquillo mari, auspicato itinere, integra navi. Quid hoc est? nauigauit dānatus felicius, quā qui dānauerat. Vade, inquit, patrē te habere mihi non licuit, habebō patronum, reuertere. Magnum pietatis argumentū, filio charus pater, etiam post suppliciū. Vtrum vobis videtur innocentia apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisset?

¶ SCHOL. (Ego, inquit,) Argumentum est, me noluisse occidere: quandoquidem ne nunc quidem inter piratas possum. (Habebō patronum) Verēcū de dixit, alioqui ipse erat patronus eius, quem seruasset.

¶ CAESTIVS PIVS Dixit. Erat nauigiū, immo fuerat, sed adhuc crudelis & pertinax nouerca, post omnia deuicta nihilominus fœuit, maria iam quiescunt, prædones iam miserentur, irati iam parcunt. Ibamur præter sepulchrū matris, ille mortem timens, ego scelus, expe-

LIBER SEPTIMVS.

sta. Vide an fortuna nobis obicit scelus. Iacebat nauigium periculis,
& attritum falo, vix vnus capax animæ. Veni ad vos, victoriâ pulchrâ
petiturus, vt probem me parricidam. Non occidisti, inquit, fratrem no
uerca, audiui locundissimam vocem, fateor me parricidam, occidi fra
trem, tutus sum pater, si hoc probetur: imposui in exarmatam nauem:
non est occidere? Nouercæ quidem nunquâ satis priuignus occiditur.
Multas rerum natura mortis vias aperuit, & multis itineribus fata decur
runt, & hæc est cōditio miserrima humani generis, quod nascimur vno
modo, multis morimur: laqueus, gladius, præceps locus, venenum, nau
fragiū, nullæ aliæ mortes insidiantur huic miserrimæ animæ, & hoc oc
cidere vocatur, sed diutius. Si quis nunc stat in turba, & hoc dicit, huic
quisquâ parcat, qui fratrem suū occidit, & occidisse se probat? Compo
nis in domo par, vt alter scelere sit parricida, alter ministerio. Impositus
est in nauem frater, qualem nauē? Scitis, nihil esse periculosius, quā etiā
instructa nauigia, parua materia se iungit fato. Quid si vero non ruden
tibus cōmittitur illa anima, nō velis, non gubernaculo defenditur, exar
mata nauis, & utroq; patens latere. Imponitur miser in naufragiū, nau
igio per se pessum ituro, pondus insuitur. Ecce nauem diuinitas armat, su
bito visa sunt vela, subito nauis cœpit, & regere se & attollere. Magnū
est præsidium in periculis innocentia. Sæuū mare inuoluitur, procellæ
spumante impetu latera nauigii vrgent, pulsatur vndiq; nauis periculis,
innocētia tamen tuta est. O maria iustiora iudiciis. O mitiores procellæ
patre, quā effecistis animam. Nec hoc tantum diuinitus gestum est,
quod peruenit tutus in portum, excipitur classe prædonum. Habeat pa
ter mentem nauigandi, capietur iudex, vt illum poeniteat sententiæ suę.
Damnare me nouerca parricidii potuit, parricidam facere, nec dānando
quidem potuit. Cognosce innocentiam meam in mari, quā domi no
luisti. Complexu, osculis prosecutus est, sic patrem parricida dimisit.

¶ SCHOL. (Præter sepulchrum.) Id est iusta, & tacite mentione matris
facta, inuidiosam facit nouercā. (Vide an fortuna.) An nobis offerat occasione sce
leris perpetrādī. (Non occidisti.) Ad narrationē hæc videntur spectare. (Locundissi
mam uocē.) Quatenus dixit non occidisti. (Nouercæ quidē.) Etiā si ille uidebatur
satis occisus, tamen nouercæ nulla satis mors uidebatur. (Parua materia.) Tribus
digitis, ut inquit ille, à morte relictis. (Dānare me.) Pulchram habet uerborū
traductionem. (Complexu, osculis.) Hæc omnia à contrarijs sunt.

CIVNIUS GALLIO Dixit, Multa nō agnosco, frater domi dānatus est, ego in publico: illi obiectū est qđ parricidū fecerat, mihi quod non fecerim: ille negabat, mihi nouo patrociniū vtendū est, fratrem occidi, in ea domo, in qua parricida dānatur, hæc innocentia est. Video vos inuitos audire hoc genus defensionis, malo itaq; me vobis innocentē probari, quā patri. Fratrem non occidi, non potui fratrem occidere. Idē timuimus, idē doluimus, idē fleuimus, eundē patrē habuimus, eandē matrē, eandē nouercā, mitioris natura pectoris sum, mollioris animi. Non idē omnibus mortalibus natura tribuit ingentiū, animus meus durior est, illius clementior: apud Piratas quoq; inuenitur, qui non possit occidere? Putas me dicturū ne alius occideret? Si mater nostra viueret, puto illi tradidisset. Quod proximū fuit, mihi tradidit. Vtrū vobis videtur, per manus patris punire filiū voluisse, an ablegare priuignū? pudet me patrociniū mei. Timeo ne cū coepero narrare quid fecerim, dicatis, certe negabis te posse hominem occidere.

SCHOL. (Frater domi.) Antitheto utitur ad dissimilitudinē ostēdēdā.

POMPEIUS SILO Dixit. Gāude pater, neuter filius tuus parricidium fecit, dimisi in portum naufragū. Vis pater scire, accusator nocentior sit an reus? Conlice in alteram nauem nouercā, illa faciat votum, precetur, si neminem innocentē accusauit, si priuignū immerentem non oppressit, in eos Piratas incidat, qui nesciant captos dimittere. **LATRO** In has quæstiones diuisit. An licuit illi quod iubebat pater facere. Non licet, inquit, fratrem necare, ille damnatus erat, non enim iudicio publico ceciderat, ignosce si diligentior sum, cum videam hominem, tam facile damari. Timeo ne quis me parricidū postulet, facile est, si dicenda sit domi causa, etiam nocens absolutionem sperare potero, in foro quid respondebo? Occidi fratrem parricidam, me quoq; vocant, quod affui reo. Si licuerit, an debuerit. Nocense est iste, sed mihi frater est, naturæ iura sacra sunt. Quid de me iudicaturus es si fecero? Puto difficulter postea in me parricidium credes. Etiam si debuit parere patri, an ignoscendum sit illi, Si non potuit. Fatebor, inquit, quod forte offensurum est aures, patri parere volui, fratrem occidere non potui. Oborta sunt subito tenebræ, dirigit animus, sublapsus est intercepto spiritu corpus, nō possum fratrem occidere. Po-
 Alias
 ne hoc loco piratam, nō poterat. Quidā occidere hominē tantū nō pos-
 Poterit?

LIBER SEPTIMVS.

sunt. Quorundam aduersus hostes deficit manus. Fratris quoque benefici-
cium non est, tam magnum pater, quā magnum putas. Non ille te no-
luit occidere, sed non potuit. Nouissimas illas partes fecit, quāuis nō oc-
ciderit, si tamen potuit dānatum, an abdicari debeat. Dicit enim pater,
si non poteras, negasses, & misisses ad me, non posse te. Hoc loco Latio
dixit rem valde laudatam, dixisses, inquit, te nō posse. Ita me nesciebas,
putasti me posse occidere? Quid ergo sic loquebaris? iam vnum parrici-
dii condēnasses. Deinde, an puniuerit fratrem. Hæc descriptio suppli-
cii, quod dixit grauius etiam culeo fuisse.

¶ De colore inter maximos & oratores, & declamatores disputatū
est, vtrum ne aliquid deberet dici in nouercam, an non. P. ASPRE-
NAS ET ALBVTIVS, Et præter oratores magna horū rhe-
torum manus in hanc partem transuerant, & qui in nouercam inuehe-
rentur fuerunt, & illi qui non quidem palam dicerent, sed per suspicio-
nes & figuras, quā rem non probabat PASSIENVS, Et aiebat,
minus verecundum esse, aut tolerabile infamare nouercam quā accusa-
re. Quidam principia tantum habuerunt in sua potestate, deinde ablati
sunt impetu. Excusatiū est autem in malum colorem incidere, quā tran-
sire. LATRO Illum introduxit colorem rectum in narratione, quo
per totam actionem vsus est, non potuit occidere. Et cum descripsisset
ingenti spiritu titubantem, & interrogationem fratris occidendi cōcidē-
tem dixit. Nouerca aliud quære in priuignū tuū crimen, hic parricidū
non potest facere. CAESTIVS Colore alio vsus est. Transibamus,
inquit, secundū matris sepulchrum, inuocare cœpit manes eius, motus
sum. Et puerili sensu colorem transcurrit, quid facerem, inquit, occidere
pater iubebat, mater vetabat, & eum colorem dixit, hæc mecum cogita-
ui, non est imperatum vt manu occiderem, non vt laqueo, non vt mari,
eligere supplicii genus liberum est. FVSCVS ARELIVS hoc
colore vsus. Tentari me à patre putauit, vno, inquit, supplicio alterum fi-
lium puniri, alterum experiri vult. ALBVTIVS In argumentis
plura posuit, & omnes fere colores contrectauit. In narratione hoc co-
lore vsus est, & dixit, hoc vnum mihi præsta beneficium, sine me tan-
quā parricidam mori. ARGENTARIVS. Non tanquā frater es-
set, sed huius consilii inuentor dixit. Cogitavi quid facerem. Tandem
inueni quomodo parricidium vindicarem sine parricidio. PASSIE

For, ad
dēdū nō.

DECLAMATIO. SENECAE. Fof. lvi.

NVS hoc colore vſus eſt. Nō putauit patrem vtiq; velle occidi filium. Videbatur mihi omnia miſericordiæ adſumenta præparaſſe, quod do-
mi cognouerat, quod inter ſuos. Fratri, inquā, tradidit, age ſi parcere
voluiſſet, cui tradidiſſet, **POLLIO ASINIVS** Dixit in nouer-
cam, itaq; illo colore vſus eſt. Cogitaui mecum quidliceret, quid opor-
tet: ſi tantum inquā nefas cōmiſſum eſt, nullæ meæ partes ſunt ad expia-
andum ſcelus. Triumuiſis opus eſt, comitio, carniſce. Tanti ſcleris,
non magis priuatum poteſt eſſe ſupplicium quā iudicium. **MA Re-
CELLVS** Dixit ita. Si iſte parricidium fecit, ideo & ego factam:
Et illam quā ſupra ſententiā retuli, habes, inquā, frater. **VARIVS
GEMINVS** Et ipſe dixit. Noluſt occidere, egregie, inquā nouerca
inter priuignos diuiſit odium, alteri parricidium obicit, alteri mandat:
& hac illum figura defendit in narratione. Interrogaui fratrem, apud
quem prætorem cauſam dixiſti: apud nullum, inquit. Quis accuſator
fuit: nemo. Quis teſtis: Immo qui teſtes: Vni enī etiam de minore
ſcelere non creditur. Nemo, inquit, Quis de te pronunciauit: nemo.
Quid pater, inq;: **SEPVLLIVS BASSVS** hoc colore vſus
eſt. Non habuit parricidæ inſtrumenta, non culeum, non ſerpentes, parrī-
cidam tamen in maria proteci. **VIPSANVS** duro colore vſus eſt.
Hoc, inquit, ſupplicium tanquā grauius elegi, quid iſte, inquā, inſue-
tur, & ſtatim omnē ſenſum ſupplicii effugiet: Immo ſollicitus pendeat,
& quod ne inſueti quidem parricidæ patiuntur: ipſe poenā ſuā ſpe-
ctet: nihil ſperet, timeat omnia, peius debet quā cæteri parridæ mo-
ri, à patre dānatus eſt. Et hoc colore per totam declamationem vſus
eſt, vt diceret, hoc ſe tanquā grauius elegiſſe. Diſplicebat color hic
prudentibus. Quā enī ſpem habuit abſolutionis, ſi nec paruiſt, nec
pepercit: **HATERIVS** hoc colore vſus eſt. Diu mecum diſputauit,
parricida eſt, quē non teſtis probauit: Non iudex coarguit: Quid er-
go innocens quem condēnat pater: Inueni æque poenā ſimillimā reo,
merſam, non tamen ex toto perditam ratem, quæ vel punire fratrem
poſſit, vel abſoluere. **TRIARIVS** Et ipſe quaſi ſententiā de fra-
tre ferre noluiſſet, egit & dixit. Tandem ad cœlum manibus leuatis,
quicquid eſt inquā, quod terris imperat, quod regnat profundo, quic-
quid eſt quod ex ſublīmi res ſpectat humanas inuoco, damnatus alto
cōmittitur. A parte patris, quod ab archipræſata dimiſſus eſt ſic. **CAES**

LIBER SEPTIMVS.

TIVS, poenam, inquit, putauit mihi hanc esse morte grauiorem & sic posuit in narratione. Rogabam vt occideret, non impetraui. **VARIVS GEMINVS**, ait. In hoc me dimisit, non quia volebat saluum esse, sed ad patrocinium suum, vt quia non nunc occiderat, videtur nec ante voluisse. **LATRO** Dixit. Quis porro vno me miserior est, qui vitam parricidae debeo.

¶ **SCHOL.** (Aliud quere.) Quasi & hoc ministerium illi iniungeret tanquam scelus factura parricidio fratris.

DECLAMATIO SECVNDA, DE Popilio, qui Ciceronem interfecit.

E MORIBVS sit actio. Popilium parricidii reum Cicero defendit, absolutus est, proscriptum Ciceronem ab Antonio missus occidit Popilius, & caput eius ad Antonium retulit, accusatur de moribus. **BASSI SEPULLII**. Si accusasset Cicero Popilium, viveret. Occidit Ciceronem Popilius. Puto iam creditis occisum ab isto patre, **GABII SABINI**. Quod vnum potuimus, effectimus, vt veniret tempus, quo Popilius Ciceronem desideraret. Popili potes, inquit, Ciceronem occidere, potes vel patre. **PORTII LATRONIS**. Prorsus occisurus Ciceronem debebat incipere a patre. Antonius, inquit, iussit. Non pudet te Popili. Imperator te tuus credidit posse parricidium facere. Abscidit caput amputauit manum, effecit vt minimum in illo esset crimen, quod Ciceronem occidit. Factus indignum, felicis time licet cedat actio, id solum efficiamus, vt qui occidit Ciceronem tantum erubescat. Proh diu boni occisum Ciceronem, & caput eius humero tenus recisum. **ALBVTII SILII**. Cæde ceruices tanti viri, & humero tenus recisum amputa caput. I nunc, & nega te parricidam. Hoc vnū tantū feliciter fecisti, quā ante occidis patre quā Ciceronē. Facis? Cicero pro parricida iudices mouit quā p se clientē. Ad vos hoc patroni exemplū pertinet. Nullos magis odit Popilius, quā quibus plurimū debet. Vbiūque estis iudices, qui in istū reū federatis, ecquid poenitet absoluisse? **ARGENTARIVS**. Impiū est, ingratus est, audeo dicere parricida. Sensit qui defenderat. Respice forū, hic sub Cicerone sedisti,

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lvi.

respice rostra, hic supra Ciceronē stetit. Quantū eloquētia tua Cicerō
 potuit? Popili⁹ de morib⁹ reus est, abscidit ceruices loquētis, hec est ab-
 soluti cliētis post longū tēpus salutatō. Parce iā quāso Popili. Nihil tibi
 nisi occidendū Ciceronē mandauit. Duo fecit parricidā, quorū alterū
 audistis, alterū vidistis. CAESTII PII. Si dixerō, infamis adolef-
 cētia turpis est, infamis pueritia turpis est, respōdebit, iā ista Cicerō dese-
 dit. Nō pudet Popili, accusator tu⁹ uiuit. Quid tā cōmune, quā spiritus
 uiuis, terra, mortuis, mare fluctuātib⁹, litus electis? Parricida sic etiā tu
 perisses. FVLVII SPARSI. Nō credidisset Popiliū fecisse An-
 tonius, nisi in mentē illi uenisset, illū & parricidiū fecisse. Factus indig-
 nū, à me defenditur Cicerō, cū Popiliū Cicerō defenderit. MEN-
 TONIS. Nō magis quisq̃ ali⁹ occidere Ciceronē potuit prāter Po-
 piliū, quā nemo Popiliū prāter Ciceronē defendere, parricidā quē uiu⁹
 negarit Cicerō, occisus ostēdit. Fortunā Ciceronis. Anton⁹ illū prosci-
 psit, qui accusatus est, Popilius occidit qui defensus est. Si dānatus esset,
 carnifex te culeo totū insuisset. Video quid respōdeat. Nō credet Anto-
 nius occisum Ciceronē à Popilio, nisi ei signū attulerit. TRIARI. Præsta Ciceroni qđ propinqui Catilinæ, qđ amici Verri præstiterūt.
 Proscriptū transi. Ne à mortuo quidē man⁹ abstinet, lacerat occisum. Alias
 Popili hoc parricidiū tertiu tuū est. POMPEII SILONIS. nūc quē
 Nunqd magis exonerare te possis, præsta Ciceroni qđ Anton⁹. COR-
 NELII HISPANI, Dic Antonio, ego istud scel⁹ facere possum
 & patrē occidi. Securi erāt amici Ciceronis, post qđ ad illū Popili⁹ missus
 est. ARELLII FVSCI PATRIS. Potuisti Ciceronē occide-
 re. At qđ bene psuaserat nobis Cicerō, parricidiū te facere nō posse. Oca-
 cidisti tu Ciceronē loquētē. Nunqd, inq̃, & aliq̃ ex tuis uenerat index,
 an nemo Ciceroni timēdus est, q cū Popilio uenit? Q. HATERII,
 qui modo Italiæ humeris relatus est, nūc sic à Popilio refertur, pposito
 in rostris capite Ciceronis: cū uiu⁹ metu omīa tenerētur, gemstus tamē
 Popili liber fuit. IULII BASSI. Proscriptus, inquit, erat Cicerō,
 pater certe tuus proscriptus nō fuit. BLANDI. Dū manes, Popili
 senis patris, & inultæ Cicerō te psequitur umbræ, ut quē negasti, parr-
 cidā sentias. CAPITONIS. Deduxi ad vos reū omnīū, quos terra
 sustinet, uocētissimū, ingratū, impiū percussorē, his parricidā, & tamen
 timeo, patroni uiderint, ne a' Popilio quidem, nisi post beneficiū occi- Nec.

For, populi.

Alias Nec.

LIBER SEPTIMVS.

ditur, Nec dānationem tamen istius despero. Non enim à Cicerone nūc defenditur, timeo ne causæ non satisfactam. Maior causa est, occisum a Popilio Ciceronem queri, quàm fuit aliquando probari non occisum patrem. Ciceronem quisquā potuit occidere qui auduit? Minturnensis palus exulem Marium non hausit. Cimber etiam in carcere vidit imperantem, prætor iter à conspectu exulis flexit. Qui in crepidine videbat Marium, in sella figuravit. Non possumus de Popilio queri, eodem loco patronū habuit quo patrem Pompeius terrarū marisque domitor. Hortensii se clientem libenter confessus est. Hortensius bona Pompeii non Pompeiū defenderat. Romulus horū moenīū conditor, & sacratu coelo parens, non tantā urbem fecit, quantā Cicero seruauit. Metellus in Vestæ adeo extinxit incendiū, Cicero Romæ. Glorietur Hānibale Scipio, Pyrrho Fabricius. Antiocho alter Scipio, Perse Paulus, Sparthaco Crassus. Sertorio & Mithridate Pompeius, nemo hostis Catilina propius accessit. Fert appensum conto caput, & defluente sanguine hunc ipsum inquinat locum, in quo pro Popilio dixerat. **B V T E O N I S.** Quantæ fuit eloquentiæ? Probauit ab eo non occisum patrem, à quo occidi poterat etiam Cicero. **M A R Y L L I I.** Si inimicus essem patronis, optarem, vt reus absolueretur. Turpe iudicium, in ea ciuitate Ciceronem non defendi, in qua defendi etiam potuit Popilius. Popilium pauci ex historicis tradiderunt interfectorē Ciceronis. Sed hi quoque nō parricidii reum à Cicerone defensum, sed in priuato iudicio. Declamatoribus placuit, parricidam reum fuisse. Sic autem eum accusant, tanquā defendi non posset, cum adeo possit absolut, vt ne accusari quidē potuerit. **L A T R O N I** non placebat illum sic accusari quomodo quidam accusauerunt. Obiicio tibi, quod occidisti hominem, quod ciuem, quod senatorem, quod consularem, quod Ciceronem, quod patronum tuū. Hac enim ratione non aggrauari indignationem, sed fatigari, statim illo veniendum est, ad quod properat auditor. Nam in reliquis adeo bonam causam habet Popilius, vt detracto eo quod patronum occidit, nihil negotii habiturus sit, & patrociniū eius est ciuiliis belli necessitas. Itaque nolo per illos reum gradus ducere, quos potest tutius euadere. Licuit enim in bello, & ciuem, & senatorem, & consularem occidere, nec in hoc crimen est, quod Ciceronem, sed quod patronum. Naturale est autem, vt quod in nullo patrono fieri oportuit,

indignius sit factum in Ciceronem patronum. LATRO accusauit illum de moribus, primū quod sic vixisset, vt causam parricidii diceret, deinde quod patronum suū occidisset. Et fecit has quæstiones, an posset eo nomine accusari, quō absolutus est. Si quis, inquit, hodie volet me parricidii postulare nō poterit. Quomodo crimen quod obitici nō potest, puniri potest? An in bello ciuili acta obitici non possint. Honestē dixit, cum hunc locum tractaret VARIUS GEMINVS. Si illa, inquit, tēpora in crimen vocas, dicis non de hominis, sed Reipub. moribus. Si potest, quod ciuili bello actū est, obitici, an hæc obitici debeant. Hinc quæstionem in illa diuisit. An etiam si necesse ei fuit facere, non sit tamen ignoscendū. Ad quēdam enim nulla debet necessitas compellere: hoc loco Latro dixit summis clamoribus, ita tu Popili/si Antonius iussisset, patrem tuū occideres? Deinde, an non fuerit ei necesse, potuisti excusare te, potuisti præmittere aliquem ad Ciceronem, vt sciret & fugeret. Necesse certe non fuit, manum caputq; præcidere mortuo. Colorem pro Popilio Latro simplicem habuit, necessitate coactum fecisse, & hoc loco illam sententiam dixit, miraris, si eo tempore necesse fuit Popilio occidere, quō Ciceroni mori? ALBVTIVS Dixit, in pœnam Ciceronis electum amicissimū Ciceronis, quasi exprobaturus per hoc illi suam fortunā esset: molestius, inquit, feret se à Popilio occidī q̄ occidī. MARCELLVS ESSERNINVS eundē colorem aliter induxit. Cogitabat, inquit, Antonius secum, quod Ciceroni excogitabo supplicium: Occidī iussero? olim tam aduersus hunc metum emunxit animum. Scit mortem, nec immaturam esse cōsulari, nec miseram sapienti, fiat aliquid noui quod non expectat, quod non timeat, non indignabitur ceruicem hosti porrigere, indignabitur clienti Popilium aliquis vocet, vt sciat quantum illi defensi in Republica profuerint. SYLOPOMPEIVS hoc colore vsus est. Offendebatur, inquit, proscriptione, & quædam libertus loquebatur, non minor, Ciceronis cliens est, tanto magis occide Ciceronem tuū. Et dixit, nō suæ infirmitatis sententiam. Vterq; inquit, sed diuerso genere punitus est. Ciceronis proscriptio fuit, occidī, mea occidere. MARIILIVS præceptor noster sic narratuit. Iussit, inquit, imperator, iussit victor, iussit qui proscripsit, ego illi negare quicquā possem, cui nihil negare poterat Respublica? BLANDVS hoc, inquit, loco,

LIBER SEPTIMVS. 1339

me excusare, dixi, Cicero me defendit, respondit, scio, me accusauit. I ergo, ut sciat plus sibi Antonii accusationem nocuisse, quam Popili defensioem profuisse. **BVTEO** hoc colore, vocetur, inquit, ille Ciceronianus, ille cliens, amicus. Excogitaui quomodo Cicero sua periret manu. **CAESTIVS** hoc colore. Durissima, inquit, mihi militia in Antonii castris fuit, ob hoc ipsum, quod Ciceronis eram cliens, difficillimæ mihi expeditiones dabantur. Tunc quoque vocatus sum quasi ad poenam. I, inquit, occide Ciceronem, nec credam, inquit, nisi attuleris caput, magisque admiratus est potentiam suam, quod Ciceronem Popilio non licebat non occidere. **FVSCVS ARELLIVS** hoc colore usus est. Antonii se partes secutum, ut si quid posset, Ciceroni prodesset, facta proscriptione ad genua se Antonii procidisse, deprecatum se pro Cicerone, offensum Antonium, eo magis dixisse. Occide quem mori non vis. Hic color displicebat Passieno, quia ad testem ducit: nam si hoc fecit Popilius, non tantum quod defendat non habet, sed habet quo gloriatur. **HISPO ROMANVS** vehementi colore usus est & duro. Patronum enim Popilio dedit, & dixit aliter se causam acturum Popili, aliter Antonii. Pro Popilio dicturum, occidere nolui, coactus sum. Pro Antonio dicturum, occidi Ciceronem oportuit, & dixit locum, aliter non potuisse pacari Rempublicam, quam si ille turbator occisus est: quid ille, inquit, cum Antonium hostem iudicaret, & omnes Antonii milites, non intelligebat se & Popilium proscripsisse? Hic color prima facie asperior est, sed ab illo egregie tractatus est. **VARIVS** quidem minus dixit. Cum imperasset mihi Antonius, passus sum, ne aliquis. P. Clodii mitteretur, qui contumeliis afficeret, antequam occideret, & vinum lantaret. **ARGENTARIVS** Dixit. Vocat? venit, post proscriptionem Antonius terribilior erat factus, etiam suis. Iussus sum Ciceronem occidere, quid facerem? Non parere vno modo poteram, si me occidissem, hoc nec Cicero poterat. A parte accusatoris illo loco, quo Popilius venit, nemo non aliquid noui voluit dicere. **LATRO** ait. Præcluserat fores, nemo ad proscriptum recipiebatur. Popilius ut venit, admissus est. **CAESTIVS** Dixit. Ut renunciatum est Ciceroni, ait. Popilio semper vaco. **VIPSANVS CORNELIVS** fecit etiam quærentem Ciceronem. Popili, tam sero. **ALBVTIVS**

Dixit. Quid est Popili? et quid tuto lateo? nunquid mutandus est locus inepte ab Idibus? PAVLVVS quidem induxit Ciceronē, tum maxime Popili orationem legentem. Et MYRRHEDIVS non est passus hanc controuersiam transire, sine aliqua stuporis sui nota. Descripsit enim ferentem manū, & caput Ciceronis Popilium, quanto aliter reus Ciceronis tenebas manum eius.

¶ SCHOL. (Si accusasset.) Nam à nullo nisi à Cicerone potuisset defendi. (Puto iam creditis.) Amplificatio ex ratiocinatione. (Quod unum potuimus.) Etiam si nihil aliud oratione consequamur. (Prorsus.) Atrociissimū fuerit oportet scelus, cuius uelut rudimentum & praeludium parricidium fuit. Tota hæc declamatio in affectibus posita est. Quorū uis in circūstantijs personarū, & negotij consistit, quod Ciceronē, tantū ciuem, senatorē, consularē, patriæ patrē, lumen eloquentiæ, patronū etiam suū occiderit, idq; iussu Antonij, quod occiso abscederet manus, & reliqua quæ in ludibriū uidentur facta. Tota autē affectuū uis in hoc est, ut ea quæ dicuntur, magna uideatur, uel in laudem, uel in uituperationē. (Hoc unū tantū feliciter.) Nā ab illo defensus es, quē si prius occidisses, nō uiueres. (Facilius Cicero.) Amplificatio ex maiori. (Respice forū.) A loco petitur indignitas, quemadmodū apud Liniū pater ille Horatiōrū. (Alterū audistis.) Ciceronē occisum, alterū uidistis caput, & manus rostris affixas. (Accusator tu?) Ex tacito intellectu, refertur autē ad cōtraria. (Quid tam cōmune.) Trūcatū hoc est, sed ex oratione Ciceronis pro Roscio, sumptū. (Nō credidisset.) Alioqui & ipse erndelis. (A me defenditur) tāquā iniussu occisus. (Video quid,) hoc fortassis respōdet illi quod Popilius manū præcidisset, & attulisset Antonio, ut ita fidem faceret se occidisse. (Proscriptū transi) finge te non inuenisse. (Nūquid magis,) Quo magis te purges Ciceroni, nihil aliud fac, quā quod Antonius iussit, ut occidas. (Securi erant,) quasi credentes futurum, ut non occideret patronum suū. (Index.) Qui detegeret Ciceronem latentem. (Ciceronem loquentem.) Quoniā hæc dicitur protulisse. Moriar saltē in patria à me toties seruata. (Pater certe tuus) Et tamen eum occidisti, quasi dicat, hoc causæ nō est. (Ne causæ satis non satisfaciā.) Parem rei indignitati orationem non afferendo. (Qui in crepidine.) Finxit sibi in sella consulari. (Pōpius terrarū.) Defuncto Strabone patre, extēplo Pōpius peculatus accusatus est, refert Plutarchus in eius uita. In eo autē iudicio, nō de uita, sed de bonis ammittēdis agebatur. (Alter Scipio) Lucius, qui dictus est Asiaticus, apud Plutarchū. (Non aggrauari,) non reddi atrociolem, quoniā illa omnia potuerint defendi, sed fatigari, dum superflua congeruntur, donec perueniatur ad ultī

LIBER SEPTIMVS. 1030

mun. (Vt causam,) ut credibile uideretur parricidium illi obiectum. (Si pos-
test, quod) A generalibus descendendum est ad particularia, id est à thesi ad hy-
pothesim. Nā si probes non posse obijci quæ in bello civili gesta sunt, nec hæc qui-
dem obijci poterunt, & si obijci possint, tunc illa succedit, an hæc talia sint, ut
obijci debeant. Ita thesi hypothesi subseruit, quemadmodum genus probationi
speciei. Nam si prudentia sit, necesse est esse uirtutem: non autem si uirtus est, con-
tinuo & prudentia erit. Negatio igitur ualida est, affirmatio non est. (An etiam si
necesse.) Non est ita sumendum uerbum necessitatis, ut non possit non facere, alio
qui plene excusatur, sed necesse uolenti uiuere, & ita uel propter hoc necesse non
est, quia licet mori, ut acute Fabius in deliberatione. (Deinde, an non fuerit.) Ee-
ne seruauit ordinem diuisionis ut duriora præcedant, etiam si fuit necesse, non de-
buit facere, sed non fuit illi necesse. (Quo Ciceroni.) Perdita enim tempora pror-
sus & desperata fuerunt, quæ sine Ciceronis morte placari non poterant. (Occi-
di iussero?) διαλογισµός. (Scit mortem.) Cum inuiceretur in Catilinam hoc
dixit. Et repetit in fine secundæ Philippicæ. In Catilinam autem hæc uerba
sunt. Deinde si quid obtigerit, equo animo paratq; moriar. Neq; enim turpis mors
forti uiro potest accidere, neq; immatura consulari, nec misera sapienti, (Ad tes-
tem ducit,) id est ad petendum testimonium eius rei. Nihil autem fingi debet eo-
rum quæ in testem cadunt, ut recte Fabius dixit. (Præcluserat fores,) hæc ad
narrationem, ubi semina debent esse, & colorum & argumentorum. (Popilio
semper uaco,) hæc beneuolentia, atrociorē facit Popilij impietatem. (Inepit ab.)
Fortassis est respondentis Popili, oportuit te iam ab idibus mutasse. (Popilij ora-
tionem,) hic color iam ineptior est aliquanto.

DECLAMATIO TERTIA

de ter abdicato venenum terente.

TER ABDICATVS Comprehensus est à patre
in secreta domus parte medicamentum terens, interro-
gatus, quid esset, dixit, venenum, & velle se mori, & es-
cudit, accusatur parricidii.

CAESTII PII Dic, quid cōmisi? certe nec
secreta te fallunt, dimittam te, intelligetis cui parauerim, dic quid ante
cōmiserim, nisi forte contentus es reo cōmittere parricidium, parrici-
dæ nihil. **ARGENTARII.** Volo mori, quia reus fui, quid ergo,

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lx.

reus viuet: viuet, quia sordidatus affidebit pater, Reuertar ad venenum, quando iniqua fortuna nullo me periculo defungi semel passa est. **ALBVTII SILII**. Quare ergo non moreris? Non iuuat me mori, si quem aliū iuuat. Vt interuenit, in alias cogitationes abiit. Ergo quisquā, tam infelix fuit, ergo quisquā me magis odit, quā ego miser me met cepti? **VARIII GEMINI**. Ter, inquit, abdicatus es. Vide ris mihi pater obicere, quod tam diu viuam, quod pro me loquor. No lite mirari, tam iracundum est innocentibus mori, quā miseris defendi. **CORNELII HISPANI**. Scio quosdam periclitantes illa ias stare, nunc primū causam dico, hic ergo dicere non possem, iterum reus fui, nec dubito, quin vobis in odium venerim, cum ipse me oderim. **PORTII LATRONIS**. Ter causam dixi, accessi ad hæc supplicia mea, venenum teneo, hoc si tibi satis non est, viuam. **ALTE RA PARS ALBVTII SYLLI**. Testor deos immortales, hoc me tribus tam cauisse abdicationibus, ne in domo mea venenum deprehenderem. Parricidii reus viuit, qui abdicatus mori voluit. In quā angusto domus meæ fortuna posita est, aut patri pereundum est, aut filio. Quid habes, quare me mori velis? Viuunt orbi, viuunt naufragi, viuunt etiam quibus contigerunt liberi. Ter abdicatus cum se mori velle dicat, vitam rogat. Teneo parricidiū, quod apparet etiam in suam mortem paratissimum, **CORNELII HISPANI**. Nolite mirari, si debitas vires dolori meo non exhibuero, tribus iudiciis experti estis, patres accusare non posse. **VIBII RVFFI**. Cum tantū est quod fateris, quantū est quod negas? Tu venenum quæstisti, tu venenum emisti, tu venenum intulisti in eam domum, in qua habebas inimicum patrem. Vis scire quid peccaueris? Indica quis tibi vendiderit, dicetur illi, tu illi venenum vendebas: tu ter abdicato vendebas: sine dubio sciebas, cui daturus erat, ita hoc ego iudicio filii mortem moror. Si me cum isto includitis, moriar, vt vobis hanc factam inuidiam, quā iste mihi facere voluit. **VARIII GEMINI**. Quæritis filius meus venenum cui parauerit: viuit. **POMPEII SYLONIS**. Mihi, inquit, parauit, & hoc est patri parare. Absolut⁹ mori vult, reus viuit. **MVSAE**. Habuit malum medicamentum Mithridates. Quis enim alius debebat habere, quā parricida? Habuit, inquit, Demosthenes venenum & vi xit, idem ego tibi pater quod Demostheni/ Philippus. **PORTII**

LIBER SEPTIMVS.

LATRONIS. Cum abdicarem, si quid obiecerā, aiebat, nunquid deprehēdisti? non tamen habebitis quod multū de eō dubitetis, quod negat parricidium, quod confitetur, venenum est. Mori, inquit, volo vno patre, & hoc parricidium est. Miser æque timui ne biberet venenū, quā ne daret. **ARELLII FVSCI PATRIS.** Mihi, inquit, parauit venenum, ne quis dubitet, an alium possim occidere. **IVNII OTHONIS PATRIS.** Reus est parricidii, qui maualt mori, q̃ patrem videre. Quomodo vultis, magis probem vobis illum mori noluisse? non vult mori. Mori, inquit, volui. Quare? quia ter vicisti. Si mihi credis, parricidium facere voluit. Qualis est reus, cuius hoc vnum parricinium est, indignum se vita fuisse? Dico tam inuisum illi patrem fuisse, vt occidere voluerit. Non puto vos exigere diuisionem, cum contesturalis sit controuersia, habet tamen dissimilem cæteris contesturā & duplicem, non quomodo solet, inter duos reos, cum alterum coarguimus, aut inter duo crimina, cum alterum probamus, vt id alterius fiat probatio, tanquā cum dicimus adulteram fuisse, vt credatur etiam propter hoc venefica. In vno homine contestura duplex est. Quærimus enim vtrum venenum in suam mortem, an in patris parauerit. Si hic color displicet pro adolescente, quo dixit Latro, vt nihil mutaret, sed diceret. Mori volui tædō abdicationis & infelicitatis assiduæ, cum in hoc tantum sordes ponerem, vt cum maiore tormento positas resumerem, & absoluto mihi vni, non finis esset periculi, sed initium: incipit præter contesturam, & illa prima vulgaris in eiusmodi controuersis, & pertrita quæstio incurrere, an venenum habere in mortem suam liceat. **ALBVTIVS** illo colore pro adolescente dixit, non fuisse venenum. Cum putarem, inquit, odio esse patri meo, volui experiri affectū eius, quomodo mentionem mortis meæ ferret. Itaq; palam, & ita vt interueniret pater tenui. **FVSCVS ARELLIVS** eodem colore vsus est, sed aliter: non dixit, experiri patrem volui, sed vt miserabilem me patri facerem. **MVRRHEDIVS** pro cætero stupore suo dixit, medicamentum se parasse ad somnū, quia assiduæ sollicitudines, vigiliarum sibi facerent cōsuetudinem. Vsus colore est, & Publina sententia dixit. Abdicationes, inquit, suas veneno diluit. Et iterum. Mortem, inquit, meam effudi. Memini nos cum loqueretur de hoc genere sententiarum, quo iam infecta erant adolescentulorum omnium inges-

nia, quæri de Publio, quasi tam ille hanc infantiam introduxisset. CASSIUS SEVERVS summus Publii amator, aiebat, non illius hoc vitium esse, sed illorum, qui illum ex parte, qua transire deberent, imitarentur, quæ apud eum melius erant dicta, quàm apud quenquã Comis cum tragicumq; , aut Rhomanum, aut Græcum, ut illum versum, quo aiebat vnũ versum inueniri non posse meliorem, tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet. Et illud de eadem re dictum. Desunt luxuriæ multa, auaritiæ omnia. Et illos versus, qui huic quoq; ter abdicato possent conuenire. O vita misero longa, felici brevis. Et plurimos deinceps versus referebat Publii disertissimos. Deinde auctorem vitii, quod ex captione vnus verbi plura significantis nascitur, aiebat Pompeium Atellanarum scriptorem fuisse, à quo primum ad Laberium transisse hoc studium imitandi, deinde ad Ciceronem, qui illud ad vitutum studia transulisset. Nam ut transeam innumerabilia, quæ Cicero in orationibus, aut in sermone dixit, Et nota ut non referam à Laberio dicta, cum Mimi eius quicquid modo tolerabile habent, tale habeant, id quod Cicero in Laberium. Diuus Iulius ludis suis Mimum produxit, deinde equestri illum ordini redditum iussit ire sessum in equestria, omnes ita se coarctauerunt, ut venientem non recte perent. Cicero male audierat, tanquã nec Pompeio certus amicus, nec Casari, sed vtriusq; adulator, multosq; tunc in senatum legerat Casar, & ut repletet exhaustum bello ciuili ordinem, & ut his qui bene de partibus meruerant, gratiam referret. Cicero in vtramq; rem iocatus, misit enim ad Laberium transeuntem. Recepissim te nisi anguste federem. Laberius ad Ciceronem remisit. Atqui solebas duabus sellis sedere. Vterq; elegantissime, sed neuter in hoc genere seruauat modum. Ab his huius studii diffusa est in plures imitatio. Sed ut ad controuersiam redeam. CASSIUS SEVERVS, aiebat placere sibi illum colorem, Mori voluit. Et quasdam dixit inter disputandum sententias. Tertio, inquit, cum abdicaret, aiebam, nihil tanti est, infelicem hanc animam, quàm toties exagitat pater & infestat, semel recipiat. Sed illud rursus dicebat mihi serua istum animum, facies quod voles absolutus. Quare ergo nunc non moreris, dicet aliquis? Primum non semper idem miseris libet, nonnunquam iuuat cum fortuna sua concurrere, illam fatigare. Deinde verum vis, quæ

LIBER SEPTIMVS.

re non moriat interim ? quia puto te velle . **OTHO IVNIVS**
Ineptam sententiam videbatur dixisse , non multum interest mea , aut
enim me , aut filium meum voluit occidere.

SCHOL. (Certe nec.) Qui secreta noli , bene potes scire quid cōmiserim. A maiori. (Quid ergo ? reus ,) uel saltem ob hoc , ut pater adsideat sordidatus. (Reuertar ad uenenum.) Rursum moriar , quandoquidem hactenus tentata ad mortem uia non successit. (Ergo quisquā.) Aliter est in declamatione , quisquā ne me magis odit quā ego ? misereri mei coepi. (Videris mihi.) Vertit in inuidiā ipsam patris obiectionem. (Scio quosdam.) Ex collatione cum alijs , miseriorem suam facit conditionem. (Hic ergo ,) hoc mihi dicere non licet , iam antea reus fui. (Nec dubito ,) A maiori. (Ter causam.) Exprimit filij orationem cum patre. (Hoc si tibi.) Si nondum morte mea contentus es , & adhuc aliquid crudelius expetis , uiuam in poenam meam. (Ne in domo ,) nondum obtento fine , ea facienda sunt , quæ ad eum obtinendum destinantur. Maxima à fine. (Parricidij reus.) Dicit se propter solam abdicationem uoluisse mori , at nūc maius est , parricidij reū esse , cur igitur non moritur ? A maiori , ergo si nunc mori non uult , nec tunc quidem uoluit. (Patri pereundum) insidijs filij , (aut filio) ne pater pereat . (Ter abdicatus.) Enthimema ex repugnantibus. (Teneo parricidium.) Conuertit argumentū , propterea , quod paratus est seipsum interficere , arguo & uoluisse & potuisse interficere patrem. (Patres accusare non posse) Color est , quo uult uideri se uelut coactum sceleribus filij. (Cum tantum.) Ex confessione tanti sceleris , licet colligere atrocitatem eius , quod negasti , nam nisi maius esset , à maiori , uel à pari confitereris , quod uel minus esset , uel æquale. (Tu uenenum) suspiciones mouet ex circumstantijs rei gestæ , quis , contra quem , in qua domo , qua præcedente causa. (Vis scire) A minori , si tantum peccauit qui uendidit , quanto plus qui emit . (Si me cum ,) Aperit filij consilium , & suspectam facit defensionem , qua ille dicebat se propterea uoluisse interficere , q̃ tam inuisus esset patri. (Queritis filius meus uenenum.) Magnam habet interim amplificationem unum uerbum ex altiore intellectu , ut hic uiuit , quasi dicat , si sibi parasset , non uiueret , poterat enim se interficere. (Et hoc est patri.) Quia in eius inuidiam uidebor me interfecisse. (Absolutus mori.) Ex contrarijs. (Habuit malum.) Neq; enim indifferens est apud Latinos medicamentum , quemadmodum apud Græcos pharmacum. Resellit autem adducta pro filio exempla. (Idem ego tibi.) Tam sum tibi inuisus , quā Demostheni Philippus . (Cum abdicarem.) Sic se solebat etiā tunc defendere. (Quod negat.) In quem cadit talis suspicio , & talis confessio. (Et hoc parrici

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lxxii.

dium) relinquit enim illi & inuidiam, & suspicionem tuæ mortis, quod alterū parricidium est. (Mibi, inquit,) Defensionem facit suspectam, uelut à maiori. (Reus est parricidij.) Velle mortem ne cum patre uiuas, etiam hoc parricidium est. (Non uult,) etiam à contrarijs. (Querimus enim.) Si semel probamus parauisse in suam mortem, probatur non parauisse in patris. Non autem si non parauit sibi, protinus consequitur, ut uideatur parasse patri. (Sordes,) uestem sordi datam, qualem habent rei. (Abdicationes, inquit, suas.) In amphibologia lepos est, nam diluere, defendere est, & miscere in poculum, diluit igitur abdicationes suas ueneno, qui abdicationum inuidiam epoto ueneno in patrem transferre uoluit. (Mortem, inquit, meam) effectum pro causa usurpauit. (Qua transire,) quam fortasse melius, imitatur fugienda. (De captione unius uerbi,) quādo in alium intellectum uerba defleclimus, quā ab eo dicta fuerant cum quo agimus. Cum quidam Ciceronem rogaret ecquid nosset de sexto Annali qui tunc testis erat, ille cepit uersum recitare ex sexto Annali Emij. Qui potes ingentis causas euoluere belli. Interim nos ipsi, uel respondentes, uel loquentes Amphibologia utimur. Cum identidem quidam interrogaret, quo tempore Clodius fuisset occisus, idem ei respondit, sero. (Attellanarum.) Attellane fabulae ab Attellana ciuitate O scorum, argumentis, dictisq; iocularibus. Fabius eadem de re fere agens cap. de Risu. In primis autem, inquit, ex Amphibologia, neq; illa obscura, quæ Attellane more captantur, nec qualia uulgo iactantur utilissimo quoq; conuersa in maledictum fere ambiguitate. (Recepissem.) Irrisio est ex his quæ relinquitur intelligenda. (Atqui solebas,) hoc per Allegoriam. (Sed illud rursus.) Patris uerba sunt. (Mibi serua istum animum,) id est in hac sententia permaneto, & moriendi uoluntate, donec peractum sit iudicium. (Aut filium meū.) Si de alio filio intelligit, ineptum. Non enim necesse est si patrem nolit, uelle fratrem occidere: si seipsum, multo ineptius. Non enim dolebat pater illū mori quod filius esset, sed q; inuidiosum id sibi existimaret.

DECLAMATIO QVARTA de matre cæca filium retinente.

IBERI parentes alant, aut vinciantur. Quidā cum haberet uxorem, & ex ea filium, peregre profectus, & a piratis captus, scripsit de redemptione epistolas uxori & filio. Vxor flendo oculos amisit, filium euntem ad redemptionem

LIBER SEPTIMVS.

nem patris alimenta poscit, non remanentem alligari vult.

CAESTII PII. Non est quod mulieris affectum lege æstis
metis, quæ minatur, omnia fecit, ne filius alligetur, nauigaturus reliquit
uxori filium, nec adhuc cæca erat. **ALBVTII SYLII.** Deducte
te filium, itaq; tene, complectere: audeo dicere, hoc par ne piratæ quidẽ
diuiderent: si vellet filium alligare, pateretur ire quo properat. Ergo i
adolescens, matri tuæ nec decem mensum quidem alimenta reddes? Si
pascere non vis matrem, expecta saltem vt efferas. **TRIARII.** Le
gẽ attulit, qua catenas minetur, causa est, quia timet. **MARCELLI
ESSERNINI.** Si perseueras, me quoq; ad piratas trahe, impetra
bo ab illis alimenta & virum meũ. **FVLVII SPARSI.** Mater si
non pascitur, moritura est. Pater etiam si non redimitur, pascitur tamẽ.
IVLII BASSI. Patri tuo supersunt & oculi & alimẽta. **ALTE
RAPARS CAESTII PII.** Matrem meam imitari volo, ama
re me docuit, vnus vinculis, duos alligauit. Si matris exemplo pius esse
voluero, etiam oculos patri debeo. **ARELLII FVSCI PA
TRIS.** Desertorem tuũ apud patrem inuenies. **VARIII GEMI
NI.** Qualis fortuna est, cui vincito mater catenas denunciã? eundum
est victori ad piratas. Omnia licet patri præstem, meliorem tamen ha
buit uxorem. Quã multi me putant, quia nolo ad patrem redimendũ
ire, nunc cum matre colludere. **FVLVII SPARSI.** Matri nihil
timeo, si eam apud vos relinquo. Patri quid timeo, si eũ apud piratas res
linquo? **BVTEONIS.** Oculos certe eruam mihi, ne plus marito
præstiterit vxor. **LATRO** hanc controuersiam, quasi esset tota offi
cii declamauit. Nullas quæstiones iuris inseruit, sed cõparauit inter se
incommoda patris & matris, & tanq; quereretur, dixit. Vtrũ ad redimendũ
potius captũ patrẽ filius ire deberet, an ad alendũ cæcã matrẽ subsistere.
Et sic eam diuisit, vt diceret, hoc quod pater desiderat, vtile est patri. No
uissime tractauit, ne patri quidẽ vtile, utiq; si sciat matrẽ in hac esse for
tuna, nõ passurũ. In epilogis vehemens fuit. **APPOLLONIVS
GRAECVS ET BVTEO** fatuã quæstionẽ mouerunt. Primã,
an lex quæ de alendis parẽtibus lata est, ad patris tantũ nomen ptineat.
Illi sunt omnia priuilegia data, & ipsam poenã non alentũ, signũ esse
non muliebri potestatis. Res est ineptior, quã vt coarguenda sit, itaq;
trãseo. Illud vnũ quod dicebat **POLLIO ASINIVS** referã,

Nunquā tentari debere in causa verecunda improbam quæstionem. **HISPO ROMANVS** illam mouit quæstionem, an lex de alienis parētibus non pertineret ad matres, vt viuis parētibus filius, inquit, familiæ nulli poterit seruire/nisi patri, omni alia seruitute liber est. Puta enim te alimenta petere ab eo, quem pater mittat peregre, quem nauigare iubeat. Primæ partes sunt patris, secundæ matris. **ALBVTIVS** non iuris fecit illam quæstionē, sed æquitatis, ita tamen, vt iuri adiungeret, & matris prius esse, quā patris officiū. **SYLO POMPEIVS** illam fecit quæstionē. An quoties duobus cōmunis esset potestas, eius tota fieret qui præsens esset. Puta, inquit, te seruū esse cōmunem, huic domino serues, qui præsens est: puta fundum esse cōmunē, is fructus percipiet, qui præsens est. Illam quæstionē huic duram subiecit, an nūc pater nullū ius in filium habeat. Quomodo, inquit, ciuis iura habeat, qui liberi hominis non habet: patrem habet ille nullam in potestate, habet matrē in totius legis possessionem. Et iam non cōmune illi ius in te, sed proprium. **VARIVS GEMINVS** sic diuisit. An nō semper filius cogi posset, vt matrem alat. Deinde, an nunc cogendus nō sit. Non semper, inquit, filius cogitur. Transeo illos qui non possunt, ægros & inutiles, aliquis ad propellendū hostem proficiscitur, in cuius vniuersa militia posita est salus publica. Hunc retinebit mater, puta legatum, de summa Reipub. puta scederis. Huic mater vincula inticiet. Per partes comparando utrūq; officiū. Ille, inquit, peregre est, tu domi: ille captus, tu libera: ille inter piratas, tu inter ciues: ille alligatus, tu soluta es: at tu cæca es, ille hoc infelictior, quod videt. Quid enim videt: cæternas suas & cædes, & vulnera, & cruces eorum qui non redimuntur: at periculosum est: nihil, nisi domi manere & flere. **LATRO** Dixit, pro matre submisit & leniter agendum. Non enim vindictam, inquit, sed misericordiā querit, & cū eo adolescente cōsistit, in quo ita exigit pietate vt impediatur. Aiebat itaq; verbis horridioribus abstinendū, quoties talis materia incidisset, ipsam orationē ad habitū eius, quē mouere volumus ad affectus, molliendā. In epilogis nos quoq; vocem de industria infringere, & vultū delicere, & dare operā, ne dissimilis sit orationi orator, compositionē quoq; illis minorem conuenire. **GALLVS**, qui diu cū Cicerone iniquissimā litē de principatu eloquētię habuit vsq; eo violētus accusator, & cōcitatissimus fuit, vt in media actione eius surgeret Van

LIBER SEPTIMVS.

tinus reus, & exclamaret, Rogo vos iudices, num si iste disertus est, ideo me dānari oportet: Idem postea cum videret, a clientibus Cato nis rei sui Pollionem Asinium circūuentum in sorte, imponi se supra cippum iussit. Erat enim paruulus statura, propter quod etiam Catullus in hendecasyllabis vocat illum falluputium disertum, & iurauit si quam infurtam Cato Pollioni Asinio accusatori suo fecisset, se in eum iuraturum calūniam, nec vnquā postea Pollio a Catone aduocatisq; eius, aut re, aut verbo violatus est. Solebat postea excedere subsellia sua, & impetu latus vsq; in aduersariorū partes transcurrere. Et carmina quoq; eius

Emer, quāuis toca sint, plena sunt ingentis animi. Dicit de Pompeio, digito
qui di vno caput scalpit, quo credas sibi hunc velle virum. Compositio quoq;
gito ca eius in actionibus ad exemplum Demosthenis riget, nihil in illa placidum,
put uno nihil lene est, omnia excitata & fluctuantia. Hic tamen in epilogo
scalpit quem pro Messio, tunc tertio causam dicente habuit, non tantum leniter
qd cre ter componit, sed cum dixit, Credite mihi, nō est turpe misereri, & omnia
das hūc in illo epilogo ferē non tantum emollit cōpositionis sunt, sed in
sibi uel fractæ. In hac controuersia, publicanam sententiam dedit FETVS
le uirū. quidam rhetor staturæ pusillæ, in quam Eustemon homo venustissimus
mi ingenti Græce dixit. Antequā te viderem, nescio rhetor, an foratos
esses. Fuit autem CAESTII sententia. Captus est, inquit, pater, si te
capti mouent, & hæc capta est: et quasi non intellexissemus/ait, nescitis
dicti captos luminibus: & illud dixit. Mittes tamen epistolam infructuosam,
odisse illam debes, hæc est quæ matrem tuam excæcavit: & illam sal
fissimam in quam multi incidunt. Propter hoc ipsum, inquit, magis fle
bilis est, quod nō potest flere. Et iterum, inquit, Lacrymæ matri des
sunt, causæ supersunt, tanquā cæci flere non soleant. Memini CRISPVM
quendam antiquū rhetorem in illa controuersia viri fortis, qui
tertium filium retinet, cum alter filius in tyrānicidio perdidisset oculos,
alter in acie manus: Exurgite nunc vna cadavera, rogate pro fratre. Sed
quid ego meos derideo, alter quod roget non videt, alter quod roget
non habet. Multis cōpositio belle sonantis sententiæ nomen imposuit.
Itaq; nemini LATRONEM PORTIUM vt exprobraret hanc audiendi scholasticis negligentiam, maxime quia Triarius compo
sitione verborum belle cadentium multos scholasticos delectabat, om
nes decipiebat, in quadam controuersia cum magna, quasi fluere,

& concitata, sic locum conclusisse. Inter sepulchra monumenta sunt. Et cum scholastici magno clamore laudarent, inuectus est in eos ut debuit, & hoc effecit, ut in reliquū etiam quæ bene dicta erant, tardius laudarent, dum insidias vererentur.

¶ SCHOL. (Liberi parentes,) hoc thema apud Fabium est, sed paulo aliter. (Non est quod,) Propterea q. lex minetur uincula, non uos eo animo existimatis matrem facere, ut ille uinciatur, sed potius his uinculis retinet, ne in Piratarum catenas incidat. A fine, & est iocunda traductio, uinciri ne uinciatur: (Nauigaturus reliquit.) Probat patrem uelle ut filius maneat, ut adimat causam qua se ille defendebat, nam si tunc nauigaturus, cum potuisset diuinare maris pericula, nihil filio præcepit, nec nunc quidem præcipiet, reliquit, eum nauigaturus timens filij saluti. Nunc igitur etiam non uult nauigare. Manente fine, manet & id quod ad finem destinatur, nolo nauiges propter pericula, ea nunc etiam sunt, non debes nauigare. (Nec adhuc ceca erat) A minori. (Deducite filium,) μιμνήσκεις, id est imitatio, cum in sacris est ad ὑποτύπωσιν pertinet. Hæc autem ad ἐναγυέσθαι. (Ergo i adolescens.) Permissio iracunda, I sequere Italiam uentis. (Nec decem mensium.) Quot illa te gestauit in utero. Ex intellectu auget ingratitudinem. (Mater si non.) Ex comparatione ostendit deteriores matris conditionem. (Matrē meam.) Iure uidetur fieri, quod sit exemplo eius ipsius qui accusat. Sūmum autem argumentum est, cum id ipsum retorquetur in aduersarium cuius nos ille arguit, ut pro Ligario Cicero contra Tiberonem. (Vnīs uinculis,) Et me & patrem qui non redimitur. (Oculos patri debeo.) Tu oculos pro patre amisisti, & me non uis eius causa, uel nauigare. A maiori. Qui facit quod est maius, non debet prohibere alteri, quod est minus. (Desertorem tuum,) ἀντιστάσιν, compensatio (Cui uincto mater.) Non pugno tecum, propterea quod uincula formidem, nam etiam si uicero, ad Piratas est eundem. νόμῳ autem est, id est intellectus, quod ex his quæ dicuntur aliud intelligendum relinquitur. Vsitatissimum in hoc sententiarum acumine. Emphasis autem est, quando plus intelligitur, ut illud quo magnitudinem equi expressit Vergilius, demissum lapsi per funem. Interim & Emphasis, quæ relinquit intelligendum, & id quod non dicitur, sed suppressa uoce, ut illud Ciceronis, quod si in tanta fortuna tua bonitas tanta non esset, quā tu per te, per te, inquit, obtines, intelligo quid loquar. Tacuit enim illud quod nihilominus accipimus non deesse homines, qui ad crudelitatem eum impellerent, hic autem suppressitur uox

LIBER SEPTIMVS.

Et non absconditur, supprimitur quidem, cum non imperfecta manet oratio,
 subicit enim acerbissimo luctu victoria ista redundaret, sed cum videtur præ-
 terea quid aliud voluisse, quod ratione aliqua subiecit. Absconditur autem
 per ἀποκρύπτειν, cum imperfectus sensus relinquitur. Contrarium intelli-
 gitur per ἀντιφράσσειν, sed citra irrisionem, cum irrisione per Ironiam con-
 trarium, aut diuersum. (Matri nihil,) Dissimilitudinem ostendit in utriusq;
 fortuna (Patri quid timeo.) Plus expressit per interrogationem, quam si sin-
 gula connumerasset. (Totæ officij,) utri plus in ea fortuna deberet magisq;
 teneretur ex officio succurrere. (Vtile est patri.) Etiam si utile sit, non esse
 faciendum, deinde nec utile quidem esse. (Signum esse non.) Neq; enim ui-
 debatur mulier posse ligare filium, quasi uero hoc ad matrem spectet, et non
 ad magistratus. (Puta te seruum.) A simili uelut inductio. (Quomodo, in-
 quit, ciuis,) A minori. (Sed proprium.) Totum ius abstulit à patre, et ma-
 tri tribuit. (An non semper.) In quæstionem infinitam cui subiecit finitam.
 Tunc enim bene infinite tractantur, cum ad finitas accommodantur, quæ quauis
 ad finitarum probationem sufficientes non sint, sunt tamen necessarie. Ut enim
 probes hunc filium non esse cogendum, necesse est præcedat, non omnem fi-
 lium cogendum esse. (At periculosum est,) hoc sic est distinguendum, at pe-
 riculosum est, ut sit ἀντιπαροργα, Ea autem quæ sequuntur, solutio, nihil ni-
 si si domi manere et flere, flendo enim tu amisisti oculos. (Pro matre submis-
 se,) bene cum his quadrat præceptum Horatianum:
 Telephus et Pelæus cum pauper et exul uterq;
 Projicit ampullas et sexquipedalia uerba.
 Si dicentis erunt fortunæ absona dicta:
 Romani tollent equites peditesq; eachinum.
 (Ad habitum) ad eam imaginem, quam animo de nobis concepisse par est
 cum, qui moueri debeat. (Caluus,) Quoniam de hoc genere sedatiore, et mol-
 liore orationis loquebatur fecit mentionem Calui, qui erat concitator. De hoc
 autem Caluo etiam meminit Cicero in epistola quadam ad Trebonium libro
 xv. Et de hoc Caluo meminit Fabius, cui alibi iudicium, alibi sanctitatem tri-
 buit in dicendo. (Sallupitium) Apud Catullum est Salaputium. Epigramma
 autem apud Catullum huiusmodi est.
 Risi nescio quem modo in corona,
 Cui cum mirifice Vatiniana
 Meus carmina Caluus explicasset,

Admirans ait hæc, manūsq; tollens.
 Dū magni Salaputium disertum.
 Othonis caput oppido est pusillum,
 Heri rustice semilauta crura,
 Subtile, & leue peditum Libonis.

¶ Est autem Salaputius, uel Salapusius uox per iocum ficta, à sale, & pusio, quo nomine appellat Caluum, q; statura pusio uideretur, sed in mordacitate, & diacitate plurimum haberet salis. (Circumuentum in sorte.) Is circumueniri dicitur, cui insidiæ instruuntur, qui captiose deluditur. Sorites autem argumentationis genus est, quā coacervationem appellamus. Deludit autem hæc quando pro causis assumitur, quæ reuera causæ non sunt, qui alios irritat, is occasionem dat tolerantie, qui occasionem dat tolerantie, is ad uirtutem incitat, qui incitat ad uirtutem bene facit, bene igitur facit, qui alios irritat, neq; enim prius uerum erat causam tolerantie esse irritationem. (Iuraturum calūniam,) Calūniam is iurare dicebatur, qui iurabat, se non calūniose, non fraudulenter agere. Vnde qui huius sacramenti oblitus improbe ad litigandum processerit, præter hoc quod peierat, etiam litis impensas atq; damna aduersario sarcire cogitur, & hoc iusiurandum petitū, neq; prætermitti, neq; recusari potest per utrumq; litigatorem, per aduocatos utriusq; partis. Intelligit igitur, se iuraturum calūniam, ut oblato iureiurando, etiam aduersarij cogerentur iurare. (Digito uno,) sic licebit hunc uersum restitui. Qui digito caput uno scalpit, quid credas hunc sibi uelle uirum? Similia conuitia iactata esse in Pompeium à Clodio, dum adesset defensioni cuiusdam amici sui meminit Plutarchus in eius uita. (Rhetor an soratos,) Si diuinare licet in alienis scriptis, nusquam alibi maior occasio, quam in his Senecæ controuersijs, quæ tam sunt deprauatæ, ut quæ uidentur emendatissima suspecta sint. Hoc autem loco si licet immutare illud soratos, aliquis sensus erit, ita ut pro soratos dicamus σάρατος. Est autem saracos uasculum ficuum, cui fortassis propter paruam & obesam staturam Rhetorem similem dixit, antequam te uiderem, antequam te plane ex facie hominem agnoscerem, uas ficibus plenum putavi, uel ante cum uiderem. Sed in tanta peruersitate exemplarium nihil certi est, diuinet aliud. (Et hæc capta est) ridicula τω λόγῳ est, quæ debet fieri cum additione alterius uerbi, & in re seria ubi debeat usurpari pro argumento. (Alter quod roget,) quasi uero oculis uideri debeat, aut possit quod petendum sit, aut manibus teneri, quod sis

LIBER SEPTIMVS.

rogaturus, nec eos quidem uidere necesse est, quos roges, nec manibus tenere ne fugiant. (Nomen imposuit.) Fortassis detrahendum est, nomen, ut dicamus solum, imposuit, id est delusit, & fecit ut non animum aduerterent, uel imposuit nomen sententiae, cum reuera non essent. (Inter sepulchra.) Conclusio erat periodi, monumenta autem dicuntur & sepulchra, & insignia ad posteritatem memoriam transmittentia, quae quoniam in sepulchris sunt, monumenta etiam appellantur. (Dum insidias,) dum putaretur se capi.

DECLAMATIO QVINTA

de procuratore & priuigno.

MORTVA Quidam vxore, ex qua filium habebat duxit aliam, sustulit ex ea filium. Habebat procuratorē in domo speciosum. Cum frequenter essent iurgia nouercae, & priuigni, iussit eum emigrare. Ille trans parietem habitationem conduxit. Rumor erat de adulterio procuratoris, & matris familiae. Quodam tempore paterfamiliae in cubiculo occisus inuentus est, vxor vulnerata, cōmunis paries perfoffus, puer iubetur percussorem cognoscere. Ille procuratorem digito denotauit, accusat filius procuratorem caedis, ille filium parricidii.

CARELLIVS FVSGVS PATER. Vt audiui clamorem, si qua est fides, deprehensos à patre adulteros putant. Quis ferret te voluntariam testem in forum venientem, etiam si venires dictura pro filio? miserrime puer quāuis periclitor, plus tamen pro te timeo, nimirū fraternis inlitis vestigiis, itaq; iam tibi cum matre non conuenit. Quādiu mater vixit, pater me fuit procuratore contentus, nec facile sit parricidium. Vis scire quantum natura possit, etiam infans pro patre loquitur. **TRIARI.** Viuo patre adultera, moriente conscia, mortuo testis, aliquis vno teste cōtentus est, dabo populū, obicit priuigno parricidiū, filio mendaciū, intrat procurator qua solebat. Dis puer, quis patre tuū occiderit? dic audacter: eundē nominas, quē populus, nox placet sceleris, prorsus adulteri tēpus: habui patrē tam bonū, ut cū vxorē habere vellet, tamen me nouercā habere noluerit. Quo mihi lumen? ea tan

tam admissuro nefas optanda nox est. Quid, inquit, ante peccasti? dissimile est, memento enim de homicida quæri, potest tyrocinum esse homicidium, parricidium non potest. Lumen attulisti ut discerneres, erat ille quem leuiter vulnerare deberes. Videmus adastrum in præcordia gladium, sic ego nouercam vulnerassem? frater quæro, an videris procuratorem proxima nocte? nihil de prioribus quæro. VIBII GAL-
 LI. Ego taceam de adulterio quod persequitur & populus? Ego taceam de parricidio quod persequitur puer? Testor vos iudices saluum patrem reliqui. O magnam in contrarium sæculi nostri peruersitatem, inueni-
 tus est qui patrem posset occidere, & nouercam non posset. Etiam si quis occidere patrem non potest, nouercam potest. SEPVLLII BAS-
 SI. Dum perfodio parietem, aliquis sentiet. Cuiusvis leuissimum som-
 num, pueri, an senis, an mediæ ætatis? Pueri? Frater sentiet. Senis pa-
 ter? Mediæ ætatis? Nouerca. Quærerem quam sordida domo natus
 esset, si ullam habuisset, nunc inquisitionem nostram humilitate effu-
 git. Non miror si nescis, quam difficile sit patrem occidere, cum incertum habeas patrem. ALBVTII SYLLI. Quæro à te mulier,
 an filio tuo credendum putes. Liceat mihi nutrire puerum, ne cum ma-
 tre illi, ne cum tutore queat conuenire. Tres in cubiculo sunt, patrem
 occidis, puerum contemnis, adulteram non times, singuli se serui libertique
 offerebant, puer stabat ante omnes, percussor latebat post adulteram.
 Quid ante peccasti? cuius uxorem corruisti? quod si fecissem, hominem
 occidere, sed patrem non possem, hominem occidere bonos habeo te-
 stes, timet hunc in aliena potestate. Aspice corpus patris quam grauis
 plaga, quam alte adactus est gladius, sic ego nouercam percussissem? CAES-
 TII PII. Adulterum te esse, non vnum testem dabo, non corruptum,
 dabo multos, dabo etiam pueros. Patrem tam grauitur percussi, quam
 debui nouercam. Nouercam ne sic quidem, quemadmodum patrem.
 IVLII BASSI. Tibi fuerit necessarium lumen, ne eam occideres,
 propter quam occidebas, mihi superuacuum erat, ne instrumento parris-
 cidii detegerem parricidium. Si rerum natura pateretur, obliuiscendum
 mihi erat patris dum occiderem. Minore licentia, quæ non videmus agi-
 mus, & quæuis non minor sit atrocitas facinoris, formido minor est.
 Si patrem occidis, totus mihi lectus purgandus est, tibi parcam, parrici-
 dium non habeo, non possum gloriari ultione patris, frater illam meus

LIBER SEPTIMVS.

occupant. **BLANDI**. Quā difficile est filio patrem vulnerare, & quā facile priuigno nouercam occidere. **VARIIGEMINI**. Patrem, inquit, occidisti. Testor vos iudices nihil leuiter hæ manus faciūt, vtrum non habui potestatem? atqui vulnerata es, vī nolui te occidere, non habui potestatem, atqui vulnerata es, leuiter vulnerata es, quā diligenter seruata es. Tu testimonium dic, & ostende vulnus, percussor ille quā timuit, ne occideret. **PORTII LATRONIS**. Quare lumen affero? fortius parricidium faciam, si non videro patrem, occidere aliquis patrem antequā nouercam potest, nouercam ne post patrem quidem potest? **TRIARII**. Aliquis parricidio puras manus seruat, & inde incipit quo peruenire difficile est? **DIVISIO**. Has controuersias quæ & accusationem habent, non eodem ordine omnes declamauerunt. Quidā fuerunt qui ante defenderent quā accusarent, ex quibus Latio fuit. Fuscus Arellius, Debet, inquit, reus in epilogo desinere, optime autem epilogum contexi defensionī, & homines magis defendenti quā accusanti fauent. Vltima sit pars quæ iudicem fauentem possit admittere. Quidam permiscuerunt accusationē & defensionem, vt per comparationem duorum reorum irent, & crimen simul repulissent statim transferrent, ex quibus fuit Cæstius. Hoc non semper expedit, vtiq; qui imbecillio rem partem habent, nō est vtile cominus congregi, facilius latent quæ non comparantur. In hac cōtrouersia duo vel tres rei, nouerca enim procuratori consungitur. Itaq; à filii parte, vtiq; aiebat prius accusandum, quia vnum debebat crimen defendere, duo obicere, & adulterii & cædis: si qua sunt ex vtraq; parte difficilia, non colorem, sed argumentationem desiderant: itaq; ne modum excedam præteribo. Circa vulnus nouercæ quidā bellas res dixerunt, quidam ineptas, immo multi ineptas. Prius illa quæ belle dicta sunt referā. **FVSCVS**. Vt destituta leui vulnere est cutis, non credas factū manu priuigni, credas amatoris, **PASSIENVS** AIT. Sed leuiter te vulnerauit dextera illa, cui nec paries obstitit, nec pater. **VARIUS GEMINVS** Dixit. Da ferrum testi meo, fortius feriet. **CAESATIUS** Dixit, cum descripsisset quā leue vulnus esset. Nocueras, inquit, mihi, si amicæ tuæ nocere potuisses. **NIGER BRVTIIVS** quotidiano verbo satis significanter vsus est. Riualem, inquit, occidit, amicam fauciat. **HISPO ROMANVS** eiusdem ge-

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lxxvii.

neris rem dixit, ostende nouerca, ostende id quod amator tutus velli-
cauit. BASSVS SEPVLLIVS Dixit. Martum occidit, adul-
teram strinxit. Ex illis qui res ineptas dixerant, primus ibi ante om-
nes MVSA ridetur, qui cum vulnus nouercae descripsisset adiecit.
At Hercules pater meus tanquā partes perfolius est. MVRRE-
DIVS patrocinium putat esse, quod causae suae sanguinem misit.
NEPOS LICINIUS, ait. Non est istud vulnus, sed ludentis
adulteri morsus. SENIANVS. Ex illa stultorum nota sententiam
protulit. Non vulneraui, inquit, nouercam, sed viri sui sanguine as-
persit, cum illic vulnera tantum ponantur. VINITIVS exactissi-
mi vir ingenii, qui nec dicere res ineptas, nec ferre poterat, solebat hanc
sententiam Sentani deridere, & similem illi referre in oratione dictam
Montani Votient. SENIANVS in hac eadem controuersia dix-
erat. Nihil puero est teste certius, utiq; quinquēni. Nam & ad eos per-
uenit annos, ut intelligat, & nondum ad eos quibus fingat. Et hac dis-
finitio, inquit, ridicula est, nihil est puero teste certius, utiq; quinquē-
ni, puta nec si quadrimus puer testis est, nec si sex annorum. Illud ve-
nustissime adiciebat. Putes, inquit, aliquid agi, omnia in hac sententia
circumspecti hominis sunt, finitio, exceptio. Nihil est autem inamabi-
lius quā diligens stultitia. MONTANI VOTIENTI senten-
tiam huic aiebat esse similem, & deridebat hanc in omne, & experrectū
est animal canis utiq; catenatus paratus, erat autē non æquus ipsi Mon-
tano, accusauerat illum apud Cæsarem à Colonia Narbonensi rogatus:
at Montanus adeo toto animo scholasticus erat, ut eodem die quo ac-
cusatus est à Vinitio, decertauerit, in Vinitii actionem sententias suas
referebat. Eleganter illud dixit, SVRDINVS rogo nunquid pu-
tas illum alteram partem declamasse? Grauis scholasticus morbus in-
uasit, exempla cum dixerunt, volentes illa ad aliquod controuersiae
thema redigere. Hoc ut aliquando faciendum est cum res patitur,
ita ineptissimum est luctari cum materia & longe arcessere, sic quo-
modo fecit in hac controuersia, qui cum diceret pro filio locum, de
indulgentia liberorum in parentes, venit ad filium Croesi, & ait, Mu-
tus in periculo patris naturalia vocis impedimenta rupit, qui plusquā
quinquēnio tacerat: quia quinquēnis puer ponitur, putauit ubi conq;
nominatum esset quinquēniū, sententiam fieri, quia Latroni bene

Fortas-
se, orōne

LIBER SEPTIMVS.

cesserat, qui cum dislisset vulnus exiguum, dixit. Aspicite istam vix apparentem cicatricem, rogo vos, non putetis puerulum fecisse, & ne puerulum quidem quinquēnem. GALLVS VIBIVS improbam dixit sententiam, cum eadem describeret. Occidit, inquit, maritum, nouercam læsit, puero pepercit, etiam hunc putabat suū. Valde enim puero Cæstitus aiebat parcendum. Itaq; dixit cum laudaret eius testimonium, procuratori natus est. BLANDI sententia laudabatur, cum descripsisset à puero demonstratum procuratorem, digito, multa significante.

SCHOL. (Vt audiui clamorem.) Ex narratione sumptum uidetur, tantum abest, ut ego occiderem, ut cum pater occideretur putarem strepitum esse deprehensi adulteri. (Quis ferret te.) Tractatio est artificialis probationis, id est testis cuius inuentio tametsi arte careat, at non nisi summis eloquentie uiribus, ut Fabius ait, tractari debet. Probatio artificialis illa est, ad cuius inuestigationem & ingenio, & arte est opus, ut inuenias probabilia in unaquaque. Inartificialis quæ cum est, ultro ipsa occurrat, ut testis insurandum tabula. Vbi autem non occurrunt ipse, ingenio non sunt uestigandæ. (Etiam si uenires.) A contrarijs. (Plus tamen.) Ne & tu fias matri inuisus quemadmodum ego, & te perdat, nimum enim me uideris imitari, dum patri faues. (Pater me fuit) suspicionem mouet, nō propterea quod indigeret adduxisse procuratorem, sed ab uxo re persuasum. (Vis scire.) Argumentum nō perpetrati parricidij, quia natura impellimur ad amorem paternum, quàm uincere difficile est, & id probat infantis argumento. (Aliquis uno teste.) Compensatio est, nam pro uno teste, quo arguor parricidij, ego do totum populum quo arguo adulterij. (Obicit priuigno.) Ex persona redarguitur obiectum, nam & credibile est falsum dicere nouercam contra priuignum, nec credibile est filium paruulum uoluisse mentiri contra matrem. (Intrat procurator) antea cum non in eadem domo habitaret illac intrabat, nō mirum est si nunc etiam suffoderit. Dictum autem est magis figurate quàm uere, neq; enim fuit opus ut per illam locum intraret, qui iam intus erat. (Nox placet) docet circumstantias magis fuisse pro aduersario, ab occasione locus est. (Habui patrem) Occurrit illi suspicioni quæ obijci poterat ipsum patri fuisse suspectum, & ideo domo exclusum, non me, inquit, ille domo eiecit, sed uoluit seorsum à nouerca habitare, quodāmodo autem nouercam non habet, qui cū nouerca non habitat. (Quo mihi lumen.) dicebatur ab aduersarijs lumen ipsum attulisse, ut posset ictum dirigere, ille contra ostendit noctem & tenebras sceleris.

bus esse amicas. (Qui, inquit,) Ab anteaeta uita, (Memento enim de homici-
da.) Non dubitem de parricida legendum, ab ipsa autem atrocitate probat non
potuisse illud esse primum, nemo repente fuit turpissimus. (Lumen attulisti) di-
cebant illi ut nouercam occideres & patri parceres lumen attuleras. Hoc ostendit
ab euentu falsum, nam pater alie uulneratus est, nouerca uix perstricta. (Inuen-
tus est qui patrem.) Cum ironia pronunciandū, & est ex repugnantibus. (Dum
perfordio.) Incredibile facit ex coniunctis, an sonus auditus, cuiuscunq; dicas le-
uissimum esse somnū, omnes tibi dabo, qui audire possent. (Quererem quā) ab
adiunctis personae, fortuna, sunt autē personae adiuncta, fortuna, natura, quaeq;
ad animum pertinent. In fortuna considerantur genus, patria, diuitiae. In natura,
ualetudo, forma, robur, uelocitas, In animo, discipline, & uirtutes. (Humilita-
te effugit.) Tam est obscuro loco ut uel terrae filius credatur, & ut ille ait frater
culus gigantum. (Singuli se serui,) hoc ad narrationem spectat, omnes illi suū
mibi testimonium offerebant. (Aspice corpus,) Signum est à uulnere, quod fa-
ctum ab adultero, & nō à filio uideatur. (Instrumento parricidij) lumine, quod
ut tu dicis adduxeram, ne in uulnere errarem. (Obluiscendum.) Tantum abest,
ut illato lumine me debuerim parricidij cōmonefacere. (Totus mihi lectus) Oc-
cisa nouerca & adultero qui lectum contaminarant. (Tibi parcam.) Tibi par-
cerem o adulter cum patrem occidisset. A pugnantis. (Frater illam) adultero-
rum & matrem suo testimonio prodendo. (Vtrum non habui.) Qui oblata occa-
sione non facit, uidetur noluisse. (Ostende uulnus.) Ipso uulnere fidem facies non
fuisse à priuigno (Occidere aliquis.) Pugnantis haec omnia sunt. (Et inde inci-
pit.) Per multa scelera uix ad parricidium peruenitur, Et tu uis hoc esse rudimen-
tum. (Reus in epologo.) Pars quae defensionem habet, debet cum epologo continu-
ari, quoniam magis est apposita ad cōmiserationem. (Simul repulissent.) Mox
ubi se purgassent, alterum accusarent. (Cominus congregi.) Qui uiribus impar
est, eminus iaculetur, ne illi accidat, quod ille ait. Infelix puer, atq; impar congreg-
sus Achilli, (Non colorem.) Quia non de honestate contenditur, sed de fide &
coniectura, quae magis exigit argumentum quā colorem. Quomodo enim uis quae
negantur esse facta, colorem adhibeamus, ut honeste facta uideantur? (Ut destri-
cta.) Per μετῶσις, id est diminutionem est amplificatio. Per eosdem enim gra-
dus descendimus, quibus ascendimus, id est eadem uia, & ars est, sed altera effi-
cit magnū, altera parū. Huic simile illud est uulnus gladiatoris, quod uix ac-
cūctum esse uideatur. (Sed leuiter tr.) Ironiam habet, cum contrarietate quae-
dam. (Testi meo,) Id est fratri puero. Habet autem iocunditatem illa periphras-

LIBER SEPTIMVS.

sis. (Nocueras.) In eluatione uerbi est, & suspitione nominis amice. (Vellicauit.) Magna diminutio est, qua uulnerare uertit in uellicare. (MVSA,) hunc suspicor fuisse illum Augusti medicum, qui Antonius Musa dicebatur. (Tanquā paries) stolidā similitudo est & sordida. (Quod cause sue,) Hoc multo magis est ridiculum, quemadmodum febricitantes leuari solent sanguinis missione, ita ille causam, quæ laborabat, uisus est misso sanguine subleuasse. Stultissimum causam malam cum ægroto conferre, sed multo stultius sanguinem. (Morsus) hoc lasciuiā notandum est. (Sed uiri sui.) Dicit contra thema, in quo ponuntur uulnera. (Finitio, exceptio) finitionē appellat sententiam certam, & ratam, nihil esse certius puero. Exceptionem autem, quæ non quouis puero dixit, sed quinquenni. (Diligens stultitia.) Cum aliquid stulte facias in eo ipso satagere, tanto enim stultius feceris. (Decertauerit,) In schola declamatoria. (Rogo nunquid.) Accusat te ille serio, & tu quasi alteram partem declamauerit, ita per iocum alterā suscipis. (Sententiam fieri.) Ex allusione. (Etiam hunc putabat suū,) uel est improbitas in aliquo intellectu obsceno, uel quod eius filium diceret. (Digito multa) fortassis impudico, & ideo uidebatur illum notare adulteri.

DECLAMATIO SEXTA DE EO

qui seruo filiam matrimonio contunxit.

YRANNVS permisit seruis, ut dominis peremptis dominabus suis nubant. Profugerunt principes ciuitatis. Inter eos qui filium, & filiam habebat profectus est peregre: cum omnes serui dominas suas uisissent, seruus eius uirginē seruauit, occiso tyrāno reuersi sunt principes, in crucem seruos sustulerunt. Ille manumissus, & filiam collocauit, accusatur dementiæ.

ARGENTARII. Haberemus solatiū, si has nuptias fecisset tyrānus non pater: habe hunc illi honorem, fac dotalem, sine dominā custodiat. Sanum putatis esse, qui mauult tyrānum imitari quā seruū? Pater noster honestis parentibus natus, qui enim aliter cōditionem matris nostræ habere potuisset, si tantum ingenuus fuisset. **CAESTII PII.** Soror opto tibi perpetuam sterilitatem, cum dicerem, manumittamus, seruū, aiebat, expectemus sororias nuptias. Ergo tibi soror ut honestos habeas liberos adulterandum est. Fecit se similem tyrāno, sic

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lxi.

Itam raptis, libertum cruciatis. Plus seruo dominus permisit, quā tyrānus. Qui facit has nuptias, insanus est, aut tyrānus. Quis hoc potest credere, optandum filiae fuisse, ne siniretur tyrānis, ne rediret pater? Si interrogauero patrem, quod grauissimum in tyrānde fuerit scelus, si sanus est, respondebit, quod dominæ seruis collocatae sunt. **FVLVII SPARSI.** Eligitur maritus quem sanus pater dotalem dedisset, gener tuus ipsis nuptiis crucem meruit. Egregium generum, cui nihil est gloriosius, quā quod inter cruciatis non est. Grauisima quoque ipsi seruo facta est iniuria, dominam suam non licuit illi seruare virginem. **BLANDI.** Fecit etiam seruo iniuriam, cum detraxit abstinentiæ gloriam, nuptiis suis manumissus est. O matrimonium omni adulterio turpius. **IVLII BASSI.** Liberata Republica quod me tristem vidistis, nolite mirari, nobis etiamnum uiuit tyrannus. Virginitatem quā sub tyranno seruauerat, perdidit sub patre. Dic furcis fer cui sororem meam virginem seruasti? Dic si placet, mihi. Non vitiauit, inquit, cum liceret illi. Ita ne dignus est nuptiis, quia indignus est cruce? Ex cella suæ dominæ migrabit in cubiculum, vel domina ex cubiculo suo migrabit in cellam. **CORNELII HIPPIANI.** Melioris conditionis sunt uitiatae quā uirgo, illis mutare nuptias contigit. Quare tyrānicida præmium accepisti? etiamnum alia qua ex edicto tyrāni nupta est: qui edictum tyrāni fugerat, redit cum edicto. Dementia hoc patris factum est, ne tyrānum accusare posset. Quod ille, inquit, filiam meam virginem alteri seruauit, nunc maritus est: qui sub tyrāno quoque nihil aliud potuit quā raptor esse, is qui dotalis destinatus erat, custos relictus est: propositum est edictum, quod ne ferremus, fugimus, nihil per totum publice seruitutis spatium indignum visum est, nihil diis hominibusque minus ferendum: itaque tyrānus post hoc occisus est, desposita est puella, omnia ex edicto tyrāni facta sunt. **ALBVTII SYLLI.** Egregius gener, cuius hæc una gloria est, quod comparatus cruciatis frugalior est, melius seruus custodiuit dominā, quā pater filiā suā collocauit: quemadmodum iratus tyrānus, alienos inimici tibi nepotes precatur: cum sanus pater fuit, ne has videret nuptias, fugit. Parum putatis magnū argumentum demerere, quod egit tyrānum in mortē, patres in exiliū, seruos in crucē: quomodo qui sic fugis, sic collocas? Honesti exules quā socer. Si uoles inuenire generi tui propinquos, ad crucē eundū est. **ARELLII FVS**

LIBER SEPTIMVS.

CI PATRIS. Ex seruo gener, & ex domina vxor, & ex domino fo-
cer est factus, quis has nuptias non tyrāni putet? patrē tyrāni criminib⁹
accuso, tyrānum patris, quid de tyrāno loquor? patri similis est. Quid
de patre non querar? tyrāno similis est. Miserrima soror sub tyrāno pa-
trem desiderabas, id in filia tua coegisti, quod tyrānus tantum permise-
rat. Nunc nobis pater, si sanus es, exulandum est: quid enim miserius
accidere potest, quā is status in libertate, quem cæteri vix ferunt in ser-
uitute? fugimus ne seruiremus, felicitatem nostram in calamitatem con-
uertit, aliquando enim fugit. Satiū cum cæteris contumeliā ferre,
quā liberatis omnibus solos in tyrānidem relictos. Seruo libertatem de-
dit, filiaē seruitutem, seruo filiam dedit, innocentia abstulit. Nescio quid
sibi velit, quod serui meritum laudat. Tyrānum enim laudare debebat.
Seruus non stultus, tergum, & caput suū delictis præsentibus prætulit:
si dixisset timuisse tantum, laudabo, & hanc illi etiam nūc optabo mens-
tem. Cæterę honestos inuenerunt seruos, hæc talem habet, quales illæ in
tyrānide habuerunt. Soror mea ancillula pellex est, sed vt domina nu-
beret, cōseruula de cellula exacta est. Nullū in tyrāno matris scelus fuit,
quā quod tibi libuit imitari. O te soror miseram, quod ista non sub ty-
ranno passa es, tam enim pati desisses. Hoc tu putas præmium esse, quia
dominam non violauit? violet quantum volet. Iste vero, vt dicis, inma-
riam tibi fecit, quia affinitatem tuam moratus est. Si non cessasset, tam
fortasse ex illo nepotes haberemus: habebimus generum, si possumus,
patri similem, sin minus non erubescendū, cui cognatus sit aliquis, cui
sacra aliqua & penetralia, in quæ deducatur vxor, quem adiungamus ad
domum, non quem extensum doleamus. **PORTII LATRO-**
NIS. Qui omnia tuleramus, hos fugimus. Vocat seruū, & quia cruce-
cem non meruerat, mereri iubet. Itane furcifer tu potuisti dominā com-
plecti? putasti autem te per tyrānum victurum, aut semper futurum pa-
trem? felicissimi videbuntur, quibus contigerit raptus, tyrānus. Ita sine
dubio beneficium dedit qui custodiuit dominā a stupro, se a cruce.
Cum infelici face ad dotale suū nona nupta deduceretur, si quā fides est
exhorruī, quasi repositum esset edictum, cogitabam quem sorori virū
eligerem, simpliciter fatebor, fastidiebam tam eas conditiones, quæ an-
te professionem fuerant, aiebam, illo tempore, & aliæ virgines erant.
Non vitiauit, inquit, sub tyrānide, o nos felices, si ne nunc quidem.

TRIARIUS. Agē, hoc non est præmium, vnum spectare omnium
 cruces! Certum habeo si habuisset tyrānus filiam, non scripsisset edi-
 ctum. Indicit festum diem, aperiri iubet maiorum imagines cum ma-
 xime tegendæ sunt. **VARI GEMINI.** Eadem hora & libertū
 fecit, & generum, hoc fecit quod tyrānus non cogit, nisi cum irascitur,
 seruus ne tunc quidem facit cum cogitur. Generum habes, qualem? vt
 illi laudationem suam reddam, nempe frugi seruū, seruis suis paritura
 fratres. Quantum ad expositionem rerum pertinet, sunt quidem acera
 ba tyrānidis mala, tamen tristiora exponam, quæ post tyrānidem ge-
 sta sunt, non dubitabam quin esset tyrānicidæ nuptura, si sub tyrāno vi-
 tiata esset, haberemus, hoc non tibi vni accidit: nondum tyrānum oc-
 cisum puto, etiānum tyrānicas nuptias video. **MARYLLII.** Nūc
 sciam, an merito libertatem acceperis, si liber non merueris crucē, hoc
 quod obiticio, qui in pluribus fecit occisus est. **L. VINITII.** Nūc
 in domo nostra matrimonium est, cuius me puderet, etiā si raptus esset.
 Quā mīseros putatis iudices esse eos, quibus quidem duo quæ mi-
 serissima fuerunt optanda sunt, tyrānis & raptor. Vna generi tui cōmen-
 datio est, quod se aliquando ista puella putauit indignum. **VALLII**
SYRIACI. In eadem conditione iudices sumus, vt consolari de-
 beamus sororem, quod aut rapta non sit, aut nupserit: & tamen quid
 ille meruit quādiu per dominum licuit, innocentissimus seruus? **SE-**
PVLLII BASSI. Nuptias clausa domo fecimus, in contuberni-
 um deducta serui domina est, ita iste dexteram sororis meæ nisi dum
 manumittitur non contigit. **POLLIONIS ASINII.** Inter
 nuptias fescēnios in crucem generi nostri tocabantur. Miserrimum
 egisse me diem memini, quo seruire cœpit. **R. P.** Miserrimum diem
 egisse memini, quo in exilium fugimus. Inter hos dies sororis nupa-
 tias numero. Miserrima soror fortasse vernularum tuarum nouerca es,
 pater volo ducere uxorem, dic quā mīhi ex ancillis despondeas. Con-
 tra **ALBVTII SYLII.** Seruauit dominam, si quis tyrāno indi-
 casset, solus in cruce pependisset. **DIVISIO LATRO** in has
 quæstiones diuisit. An etiā si non debuit filiam sic collocare, dā-
 nari tamen ob hoc non possit dementiæ. Licet, inquit, mīhi filiam
 meam cui velim collocare, isto modo & repudiū remisero genero. Ac-
 cusor, male collocasti filiam, & multi alij. Quid tibi videtur hi, qui abdi-

LIBER SEPTIMVS. 1080

cant filias suas : auarit, sed mala causa est, nec ob hoc damnabor. Tu pa-
 trem debes dementem accusare, non sanum regere. Ego istud, an sine
 ratione fecerim, videbimus, satis est si sana mēte feci. Deinde, an sic filiā
 collocare, debuerit. Hoc in hac diuulsi, an etiā si meruerit seruus, non ta-
 men sic illi referēda fuerit gratia. Deinde, an bene meruerit. De facto ser-
 ui primū disputauit. Deinde animo factū quali. Non dominā cōsupra-
 uit. Auge beneficia, nec dominū occidit, nec adultero dominā uenūde-
 dit. Non est beneficiū, scelere abstinere. Et tyrānus permisit dominam
 rapere, non coegit. De hoc beneficio non est quod laudes seruū, alio-
 quin iniuriā fecit, si non subducta est iniuriæ, sed reservata, tunc ta-
 men solatium fuisset cum multis pati. Deniq; quod aliæ in tyrānide pas-
 sæ sunt, hæc in libertate, cæteræ absentibus suis, hæc præsentibus.
 In aliis stuprum vocabatur, in hac matrimōnium, in aliis finis expes-
 citabatur iniuriæ, in hac nullus. Deniq; illarum stupratores, suffixi sunt,
 huius manumissus. Deinde de animo serui **L A T R O** colorem a par-
 te filii, quare non vitiaffet seruus, hunc fecit, timuisse illum supplicium,
 scisse futurum, vt liberata Repub. omnes pœnas qui contaminassent
 dominas suas darent, & aduentare iam tempus vltimū tyrānidis videri
 batur, cum ad summam esset perducta rabies, quæ nunquā nisi ex
 desperatione fit. Itaq; cum videret, inquit, suffigi cruci seruos clama-
 bat, hoc ego futurum sciebam. In vltima oratione **L A T R O** Di-
 xit, Serui quoq; nomine tecum queri possum, quem qui frugi fuerit,
 nequā fecisti. **A L B V T I V S** hoc colore vsus est, immatura etiānum
 puella, nec adhuc iniuriæ idonea, & ideo illam non abduximus, quia
 ætatis beneficio tyrānidem sentire non poterat. **G A E S T I V S** Di-
 xit. Ego planè non sum detractus seruo suam laudem, habuit bonā
 mentem, sperauit posse fieri, vt si virginem seruasset, nuptiis manumite-
 teretur. **V A R I V S G E M I N V S** ait, Fortassis amicam habes-
 bat, hac delectatus abstinuit, nam quidam virginum concubitum refu-
 giunt, fortasse sciuit illam non esse passuram, & illud quod nequam
 quoq; seruus interdum frugi facti, malam fortunam timuit, & hanc
 sententiam quæ valde circumlata est, adiecit. An etiam furcifer auderet
 cum dominā concumbere, nisi illi pater permisisset, & illud dixit. Ad
 hoc pater ab exilio redibas: Exiliū ergo quid fugimus? **B V T E O**
 voluit videri re vera mente lapsum patrem, & in narratione hoc dixit.

Quam moestus venit domum ab edicto tyrāni, quantum in sinu filiae fleuit, puto illo tempore mentem esse concussam. **VARIUS GEMINVS** Dixit, de abstinentia, sic contaminare dominam suam, & trahere in cellam non est ausus, nisi forte hoc modo manūs narrem, tam tunc sperare sororis nuptias coeperat. A parte patris magis defensione opus esse dicebat. Latro quam colore. Varius geminus factum ipsum defendit, magnos viros fecisse, ut libertinas vxores ducerent. **M. Cato**, inquit, coloni sui filiam duxit vxorem. Sed ingenuam. Respondeam. Sed Cato: plus interest inter te & Catonem, quam inter libertum & colonum. Quam multa bona habebit? Subiectus, & obsequens maritus. Non petulantiam timebit, non verborum contumeliam, non pellicem, non repudium. Filiam meam semper domi habeo, quam eo magis desidero, quod habeo. Deinde fide factum liberti laudauit. Albutius & Phaneus dixit, neminem natum liberum esse, neminem seruum, hæc postea nomina singulis imposuisse fortunam. Denique, inquit, scis & nos nuper seruos fuisse. Retulit Serulum regem. **SYLO POMPEIVS** hoc colore vsus dixit. Exhaustum tyrānidis insurris patrimonium, non habuisse se dotem quam daret. **ARGENTARIVS** voluit videri puella volente se fecisse. Visa, est, inquit, indulgere illi, certe debuit. **CAIVS SABINVS** hoc colore vsus est, ut in quantum posset dignitatem suam destrueret, & humilitatem confiteretur, & ideo, inquit, facilius petuit. Non vitiauit, quia nemo in domum nostram oculos dirigeat, & fueram, inquit, facere cui collocarem, quærendus mihi erat gener aliquis libertinus, quid ergo? alieno potius liberto? hunc iam noui, scio cuius affectus in nos sit: si moriar, scio me meam filiam apud hunc tutorem relicturum. Et hanc sententiam adiecit, quæ valde excepta est, eum non contempsit generum, qui tyrānum contempserat. **ACTIVS POSTHVIVS** hoc colore vsus est. Nihil est, inquit, inuidia periculosius, hanc sapientes viri veluti pestiferam vitandam esse præcipiunt, hanc ita vincens inuidiam eram. Hic nunc nobis obicit fortunam liberorum nostrorum, oderant filiam meam foeminae, me patres quasi publici mali segregem exprobratores, quo vno modo honeste potui, feci filiam meam cæteris similem, fortuna mea publica pariter detracta omnis inuidia est, filiam non habeo honestiorem quā vos,

LIBER SEPTIMVS.

seruū frugaliorē habui quā vos. **HISPO ROMANVS** dixerat. Maritum autem ego istum vocem, raptorem serotinum, verbum hoc quasi amputandi, quod non erat vsurpatum, quibusdam displicebat, eiusdem verbi explicatione, vt extra reprehensionem esset, vsus est, cum diceret nondum esse consummatā aduersus seruos publicam vinā dictam, etiānum in domo nostra residuus raptor est. **SATVRNI NVS FVRIVS**, qui volens, vel condēnauit, malus nomen in foro, quā in declamationibus habuit, solebat tamen tam honeste declamare, vt scires illum huic materiæ non minus idoneum esse, sed minus familiarem. Is in hac controversia cum. **L. Lamix** filio declamaret dixit sententiam. Ex tabellis emptionis multi sententias trahere tentauerunt. **ALBVTIVS** Dixit. Profer mihi tabellis, quid hoc est: generum socer mancipio accepit. **TRIARIVS** Dixit. Fugitiuū errorem non esse, si tam malum autorem habemus, gener noster fugitiuus est. **BLANDVS** Dixit. Relegamus autoritatis tabellas, furtis noxāq; solutus, hac generi nostri laudatio est. **GALLIO** Dixit. Furtis noxāq; solutus est. **SPARVS** Dixit. Ostende tabellas, quid nobis cum isto genere prior dominus promisit: fugitiuū nō esse. Gratulor vobis posterī, patrem fugitiuū nō habebitis. **VARIVS GEMINVS** Dixit. Erronem non esse, additio, fugitiuum non esse, additio furtis noxāq; solutum. Tum nunquid de generi tui nobilitate detraxi? **POLLIO**, aiebat ridere se, quod declamatores decreuissent hunc utiq; emptitiū esse. Mirari vos puto, quod in hac controversia omnes declamatores mentis suæ fuerint. Nō fuerunt **NEPOS MANVLIVS** cum hortaretur libertum sd repudium sororis dixit. Refer nobis gratiam, & tu sororē meam manumitte. **NEPOS LICINIVS** illi non cessit, dixit enim. Sub illa subsellia transite serui, transite liberi, empta cognatio, & tum illum sensum elegantem, & ab omnibus iactatum, sed corruptū, soror opto tibi sterilitatem, adiecit, nec est quod mireris me timere partū tuū, habeo sic nasci tyrānos.

SCHOL. (Fac dotalem,) Dotalis seruus est, qui in dote filię datur, quasi diceret, hoc erat summum, quod illi debebas tribuere. (Sanum putatis,) frequentissimum argumentationis genus est enthimemia. Id duabus constat partibz, quemadmodum hic mauult imitari tyrānum quā seruū, cum tyrānus iusserit rapi, & seruus pepercerit, ergo insanus est, sed elegantius quæ constant ex contra-

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. lxxii.

rijs, per interrogationem efferuntur. (Pater noster.) Probat indignitatem ex dissimilitudine coniugij, quod autem pater sit plusquam ingenuus, id est nobilis, probat ex eo quod uxorem genere claro reperit. Epicherema ex tribus constat potissimum partibus, propositione, assumptione, complexione, sed adduntur aliae duae plane non necessariae. Est autem Epicherema syllogismus ex probabilibus, qualibus utuntur oratores, syllogismus autem nomen generale est et ad epicherema et ad prologum, id est demonstrationem. Epicherema autem tale est ex tribus partibus: qui ducit uxorem nobilem is est nobilis credendus est: pater uxorem duxit nobilem, pater igitur nobilis est. Potest et propositioni subiungi ratio, qui ducit uxorem nobilem, is est nobilis credendus est, alio qui quomodo tantam conditionem habere potuisset? Et assumptioni etiam ratio subiungitur, pater noster uxorem nobilem duxit, quippe claris ortis parentibus, et multis maiorum insignibus. Sed hac ratione innumeras partes licebit facere, si quot rationes subiicimus, totidem partes constituimus. Alij propositionem non appellant illam generalem maximam, quae est maior in syllogismo, sed expositionem rei probandae, quae est idem postea cum conclusione, atque ita a propositione exordium ducitur. Deinde rationes ordine subiungunt, cum amplificatione et ornatu, vel in singulis, vel in ijs, quae maxime pati videntur. Ut si ita dicamus, an vero pater meus insanus non est? propositio, utique si sanus esset, nollet imitari tyrannum, ratio, Quid enim tyrannus imperavit nisi ut liberae et ingenuae foeminae raperentur prostituerenturque servis? Quid autem nunc aliud pater imperat? Hic protinus habet locum amplificatio et exornatio. Claudatur deinde complexione tota argumentatio, quae expositionem, si longior fuit argumentatio, cum breui repetitione colligit. Et hunc hominem, qui servi factum improbat in filiam, qui tyrannum laudat, sanam quisquam dicere dubitabit? (Adulterandum est,) Cuius collatione inhonesta honesta videntur, illud inhonestissimum est. Ex comparatione amplificatio. (Libertum cruciarijs) servi enim propterea crucem meriti, quod dominas stuprauerint. hoc autem pater permittit libertis, licet non simile, sed ut rotundas absoluant sententias, quiduis sibi permittunt. (Si interrogauero,) Argumentum ex concessione firmissimum est, et ita probat illum sibi repugnare, facit enim quod improbat, hoc autem insanie indicium est. (Gravissima quoque) haec inepta sunt, non enim ille cogitur. (Suis nuptijs,) Qui aliter non poterat nisi manu mitteretur. (Ita ne,) quasi vero nihil medium sit, inter crucem non mereri, et mereri nuptias. (Ex cella) Cellam dicit servi, cubiculum uirginis, quasi vero id sit in re indignissimum: Quale est quod citatur a Fabio cap. de sententijs. Alexandrum sepelio, et hoc quisquam spectabit ex tecto. (Melioris,) Est etiam amplificatio

LIBER SEPTIMVS. 100

ex comparatione subiecta ratione. (Quare tyrānicida,) Quasi dicat, frustra & occidisti & accepisti prēmium, si etiam nunc seruantur edicta tyrāni. (Qui edictum) pugnantia. (Accusare posset) cum idem faciat in filia, quod tyrānus edixerat. (Qui sub tyrāno.) Etiam quādo omnia sunt indignissima, cum quiduis permittitur contra ius fasq; tunc non potuit esse nisi raptor per uim, & nunc uis facere maritum. (Alienos inimici.) Etiam inimici optant ne habeas nepotes ex eo genere quem elegisti. (Quod egit tyrānum) omnes hi declamatores mihi uidentur ante magnum, quā uerum facere, id est prius amplificare quā probent. Non enim id erat quod tyrānum occiderat, sed q̄ contra uoluntatē parentum filias à seruis rapi permitteret, modo autē hęc, nec rapitur, nec contra uoluntatem patris seruo traditur. ociosa semper est omnis eloquentia, quę ueritate, aut uerisimilitudine nō nititur. Intelligendū autem hic est illud facere, quod egit tyrānum in morte. &c. Hoc est magnum dementie signum. (In filia tua coegisti) durius est cogere, quā permittere. (Quid serui meritum.) Ad refutationem hoc pertinet, quę interim admixta defensionī est, interim separata. (Tyrānum enim,) Qui non coegit, sed permisit. (Seruus non stultus,) transfert causam, quod est potissimum in refutatione, ille dicebat fecisse amore & pietate in dominū, hic autem, metu, ne si pristina conditio rediret, esset illi pereundum. Ab eisdem locis refutatio est & confirmatio, ut hic à causa. Ille dicebat fecisse propter pietatem, hic propter metum. (Timuisse tantum.) Et non etiam id fecisse, ut postea uxorem duceret. (Honestos inuenerunt) postquā sunt liberatę. (Quales illę) non de ceteris moribus est intelligendum, sed quod in genum duxerit. (Iniuriam tibi.) Cum irrisione orationem tribuit patri, tam istum generum optas, ut putes iniuriam factam tibi, q̄ non prius in tyrānide tuam filiam duxerit. (Si non cessasset,) Nisi abstinuisset à filia. (Habebimus generum.) Est ueluti responsio filij. Si huic soror non nubet, alium quæremus generum, si licebit pari conditione cum patre, si non licebit minus erubescendum quā hic est, qui habeat aliquem cognatum non ut hic qui nullam habet, cui sint sacra & penetralia, cui sint dij penates, nec soror sit deducenda in cellam serui, quem adiungamus ad domum, quod soceri solent ex officio & pietatē in generos, non quem doleamus extensum, cruciatum, uel in patibulo, uel in oculis quod serui solent. (Per tyrānum) uicturum à uinceis. est id est futurum ut opera tyrāni uinceret, & id quod aliter consequi non poterat sic consequeretur. (Tyrānus) Tyrāno suspicor legendum, id est tyrāno iubente, & est simile illi superiori. O te soror miseram, q̄ ista non sub tyranno passa es, iam enim pati desuisses. (Quasi repositum,) Quasi etiam nunc edictum tyranni

esset. (Cogitabam.) Exagerat factum ab inexpectato, id est quàm erat præter opinionem, tam est uisum ubi accidit graue. (Vnum spectare) respondet persolutum in hoc esse præmium, & non pendeat cum reliquis. (Quantum ad expositionem,) hoc ad narrationem pertinet. (Qui in pluribus) tyrannus qui id omnibus seruis edixerat. (Etiam si raptus) ea forma qua dicimus raptus uirginum. (Vna generi,) nam postea modestiores se præbent in matrimonio, qui se indignos putant. (Dum manumittitur.) Cum deberet potius in manum eius illa conuenire, quæ noua nupta erat ex more ueteri, quo fiebant matres familias, non contigit nisi manumitteretur ipse prius, ut liber iam uxorem acciperet. (Fœsceminos) fœscemina licentia quæ scômatis & lasciuiis salibus ludebat in nuptiis. (Fortasse uermularum,) nam & ille fortasse pater eorum est. (Dic quàm mihi.) Nam qui filie das seruū, bene filio dabis ancillam. (Seruauit dominam.) Contraria pars in ta in amplificatione meriti & officij seruilis fere consistit. (Sine ratione.) Aliud est sine ratione, aliud dementer facere, & ita duplex quæstio erit, an sit sine ratione facere, dementia: & si sit, an ille sine ratione fecerit. (Deinque, quod alie.) Comparatione discrimen ostendit, & ita attollit. (Iam tunc sperare,) Et propterea tunc abstinuit. (M. Cato, inquit,) Censorium intelligit, qui Solonij cuiusdam scribæ filiam duxit, ex qua suscepit Salonium. Plutarchus in eius uita. (Et humilitatem) timens fortasse ne inuidiam constaret sibi, (Et ideo, inquit.) Responso ad aliquam obiectionem. (Non uitiaui) ob hoc ipsum, quia nemo inspectabat, qui ad tyrannum deferret ut me cogeret. (Quasi amputandi.) Fortassis à uindemiantibus & amputantibus racemos, qui durioris acimi uuas atque ideo sero maturescences relinquunt. (Tabellis emptionis.) Quibus olim seruum emeorat. (Mancipio accepit.) Illæ res mancipio accipi dicebantur, quæ ita transibant in emptoris dominium, ut si postea aliquod in his uitium deprehenderetur, uenditor se euictionem præstaturum polliceretur, & ad redhibitionem teneretur, satisfactorius emptori pro eo damno. Et id ipsum est mancipio dare, ut si seruus fur fugitiuus esset qui uendiderat, id damnum pensare teneretur, atque ita stipulatio fiebat, sanum esse furtis noxisque solutum, qui neque quicquam furtus esset quod dominus teneretur restituere, neque damnum cuiquam dedisset. Seruus enim qui cuiquam damnum dedisset, iuxta legem Aquiliam noxa est. Est autem noxa nomen generalem quo poena, culpa, detrimentum significatur. Dixit generum mancipio accepisse, ad seruitutem & emptionem alludens, quasi hunc quem nunc accipit generum, olim mancipio acceperis. (Autorem habemus,) Autor rei dominus dicebatur, quemadmodum & autoritas possessio

LIBER SEPTIMVS.

nis ius, ut paulo inferius, inquit, autoritatis tabellas, quibus ius possessionis continebatur. Venusius, inquit, autoritas est ius in rem quo autor, id est dominus sibi rem suam uendicare potest, Autor etiam uel sponsor est, ueluti fideiusor, qui aliquid affirmat, uel fore, uel non fore. Et ita intelligendum est alterum spopondisse non esse erronem, non fugitiuum. respondet autem ille, si tam malum, Et c. Quasi dicat, nisi alius fide dignior existat, qui id ad se recipiat, sine dubio fugitiuus erit, quem autem fecerit illum sponso rem non licet coniungere. (Manu mitte,) Quasi uero manumittere sit repudiare, ac non potius putemus nos magnum prestare beneficium ei quem manumittimus, contra contumeliosum sit repudiare falsa similitudine emissionis deceptus, alter in libertatem, alter in contumeliam emittitur.

DE DECLAMATIO SEPTIMA, QVAE est de Imperatore crucifixo.

PRODITIONIS sit actio. Pater & filius Imperitū petierunt. Prælatu s est patri filius. Bellum cōmisit cum hoste, captus est. missi sunt decem legati ad redimendum imperatorem, euntibus illis occurrit pater cum auro, dixit filium suū crucifixum esse, & se aurum ad redemptionem tulisse. illi peruenerunt ad crucifixum imperatorem, quibus ille dixit, caute proditio nem, accusatur pater proditio nis. **ALBVTII SYLI**, quid desideratis ultra? imperator supplicium tulit, proditor precium, tristio rem istum uidimus, cum filius imperator renunciatus est, quā cum captus. Redde rationem quemadmodum redieris tutus, senex, solus, cum auro, cum etiam imperatores captantur. Imperator adole scens renūciatus est omnibus lætis, præter patrem. **CAESTII PII**. Plus accepit auri, quā quod posset abscondi, nolite mirari, & imperatorem, & filium vendiderat. Cauete proditio nem, iam comittite cautiū? Abstulissent tibi aurū hostes, nisi dedissent. Cū de redēptione ageretur, omnes in curia fuerūt, præter cōpetito rem. Indiciū fuit, morsētis breue, filii uerecū tū. **BLANDI**. Quomodo te dimiserunt? si inhil aliud, & ducē genuisti, & tu esse uoluisti. Si nō decreueramus, cōsiliū nō strū expectari debuit, si decreueramus officiū. **ARELLII FVSGI PATRIS**. Vnde tam graues paterni sinus? nunquid ossa filii re

portant? expectat videlicet iudicia vestra reus, tanquā nesciat, quid de illo sentiat. Non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus. Imperator non audet nominare te tanquā patrem. **I V N I I G A L L I O N I S.** Fuit adolescens optimus, verecundissimus, qui patri suo cessisset, si salua pietate potuisset. Iterum vobis inter patrem, & filium iudicandum est. Cādidatus processit contra patrem, si silentiū eius intelligere scissetis, & tūc vobis verecūde indicauit. Habebas apud hostes auctoritatem, apparebat te Respub. irasci. Legati nostri aurum ferebant, pater auferebat. Dixeras illos sero venturos, nōne peruenenerunt? sero Imperatorem nostrum conuenerunt. Imperator istum accusat, nos subscribimus, hoc fuit imperatoris nostri testamentum. Obsta ce, inquit, aliqua anteaetæ vitæ crimina, non possum. Verecundū com petitorem habuisti, multum tacebat, quod possum tibi maius crimen obficere? filius tibi tu? credi Rempub. noluit. Non est quod dicas, quē misi ad hostes, tanquā ipse ire non posses: cur tam cito reuerteris? Dū tius nos contra filiū rogasti, quā pro filio hostē. Num immobilis steti sti? num illi quasi & ipse affixus hēstisti? quid tam cito recedis? etiā num viuit, etiā num loquitur, recessurus interroga si quid velit mādare, voce proditiōē coarguit, silentio proditorē. Intelligo quāto periculo istū offendā, quemadmodū enim iste accusationem vindicauit cruce? Om nibus argumentis premitur, dabo qui viderint, dabo qui audierint, dabo aurum, dabo testem, & ne quid de dignitate dubitari possit, imperatorem. De hoc vtrum volet dicat, inimicus est, hunc indicauit. Aurū tantum habuerat, vt appareret etiā non quærentibus: tantum suspectus erat, vt quēuis potius quā vos admoneret. Proditionem cauet. Optimus adolescens, optimus imperator, qui Respub. curam agere ne in cruce quidem desit. Dignum te non putauit filius cui diceret, caue proditiōē. **V A R I I G E M I N I.** Nolite omnia expectare ab accusatore, & occupato & verecundo, reum intelligite, crimina audistis, quæritis anteaetæ vitæ crimina? non habet, nihil vnquā tibi filius obficere voluit. Tam cito lassatæ preces tuæ sunt, quid faciet miser? Nec imperator potest tacere proditiōē, nec filius loqui proditorē. **P O R T I I L A T R O N I S.** Quid abitis? itaq; tam peruenit vsq; ad crucem. Vereor ne tam sero caueamus, quā imperator noster, qui nō ante intellexit proditiōem, quā proditus est: nec vnquā præsentiū

periculū fuit, Respub. sine imperatore est, proditor sine custode. Quid est quare tibi hostes pepercerunt, cum imperatoris nostri pater esses? Aurum habes, & legatus non es. Si tibi dicam, expecta dum legati mittuntur, filius tibi publice remittetur, dices, paternus affectus non sustinet morā, rapit me desiderium filii, etiam si redimere viuum non potero, mortuum redimā. Nunquā tam durus hostis fuit, vt paternis lachrymis non flecteretur. Vt ignoscā tibi quod tam cito isti, obiciā, quod tam cito redisti: dic quid dixerit tibi: an nihil cum patre loqui voluit? Caute proditorem, hoc dixit, videte ne quis nocte in seclis custodibus exeat, ne quis Republica ignorante ad hostem perueniat, ne quis ex hostium castris grāuis auro reuertatur. Nihil deest iudicio. Si quid de proditione queritis, imperator vobis dicet. Si quid de proditore, legati.

PARS ALTERA ARELLII FVSCI. P. Quantum est pretium quo vendo, vt filium pater spectem in cruce, filius patrem de cruce, tanti & imperatorem & parricidium vendidi. Gratulabūtur omnes repulso magis quā designato nimis ambitiose. Nunc poenitet, & filium & patriam vendidit, tam exiguum auri accepit, vt vnus senex portare posset.

For. habetq; In hac controuersia, etiam si coniecturalis esset, habet quasi certum terminūq; iter, fuit tamen aliqua inter declamantes dissensio. **LATRO** semper contrahebat, & quicquid poterat tuto relinquere praeferbat. Itaq; & questionū numeros minuebat, & locos nunquā attrahebat, illos quoq; quos occupauerat, non diu dicebat, sed valenter. Hoc erat itaq; praeceptum eius, quaedam declamatorem tanquā praeatorem facere debere, minuendae litis causa, quod in hac controuersia fecit: non enim curauit dicere, nullam esse factam proditorem, sed se proditorem non esse. Et suspectus, inquit, iudici est, qui plusquā se defendit: & nolo, inquit, cum filii voce pugnare, vt imperatorem & filium mentitum dicam, praesertim cum odium aduersus filium obiciatur patri.

ALBV TIVS in duas partes declamationē diuisit, primū negauit illam esse proditorem, deinde vt esset, ad se non pertinere. Colorem contra patrem **SYLO POMPEIVS** hunc introduxit, odio illum Respub. a qua repulsum erat fecisse, & odio ipsius filii quem oderat, & quia competituerit, & quia vicerit. **VARIVS GEMINVS** dicit, statim praeiudicasse patrem hoc proposito imperium, vt proderet, hominem avarum & lucro inhiantem: & quia noti mores eius erāt, victum ab eo competitore, a quo vin-

et fas nō erat, nisi hominē turpissimū. Ante comitia, inquit, paratus erat
& pecuniā accipere, & filium prodere, post comitia paratus erat pecuniā
dare, vt filium proderet. Vt captus est dux, aiebamus, inquit, non potest
hoc sine proditiōe fieri, excusauim⁹ nōs imperatori, diximus persequi
rāsse ad redemptionē, quāuis deterruisset pater. Hoc loco ille respondit,
Cauete proditiōē. **BLANDVS** dixit, & egrescentē pudorē repul-
sae, voluisse occidi filium, vt in eius locū substitueretur ipse. **HISPO**
ROMANVS. Vltionē, inquit, suā hosti vendidit, tam facile, inquit,
exiit, nocte peruenit ad hostes, rediit, vt scires illum non tunc primū se
cisse. **ARGENTARIVS** dixit, perfert ad senatum mandata filii
tui, necesse est tibi multa dixerit, legatis quoq; aliqua mandauit, fortasse
se proditoris nomen patri dixit. Indica nobis, Nihil, inquit, dixit mihi.
Sublata omnis quaestio est. Quæritis quē dixerit: videte cui nihil dix-
erit. Pro patre de comitiis hic color **LATRONIS** fuit, ne quis fi-
lium meū vinceret, timuit: itaq; professus sum, vt autoritate mea deter-
rerē futuros cōpetitores, deinde ipse filio meo cessi. **ALBVTIVS**
hoc colore vsus est, aiebat, inquit, talem imperatorē fieri debere, qua-
lis Scipio fuisset, talem senē, qualis Maximus fuit, senē nihil temere factu-
rum, vtriusq; populo copiā feci. **CAESTIVS** hoc colore vsus est,
Nouerā vitia filii mei, sciebā esse acrem adolescentē, fortē, sed inconsi-
deratū, temerarium. Itaq; petii imperium Reipub. causa filii mei, quem
idoneū ad tantū sustinendū onus non putabā. **FVSGVS AREL**
LIVS dixit, in hoc se competisse, vt hostiū animi frangerentur cum
audissent posse Rempub. vel in vna domo duos eligere. **HISPO**
ROMANVS simpliciter putauit agendum, Inepti, inquit, hi co-
lores sunt, cōponantur cōpetitores: hoc itaq; egit colore, vt quereretur
de exitu comitiōrū, adolescentulos omnes cōspirasse, quasi de ætatis cō-
paratione ageretur, facile itaq; victū senem nō ambientē, De me, inquit,
queri nō potestis, clamant, nō est vobis vtilis hui⁹ ætatis imperator. Mā-
sit itaq; illi & post comitia eadem cōtumacia, nihil referebat ad patrē, ni-
hil cōmunicabat, itaq; captus est, & cū descripisset, q̄ imperite disposu-
isset acie, quēadmodū in exploratis locorū insidiis oppressa ei⁹ temeritas
esset, adiecit, hoc erat qd vobis clamabā, ducē senē eligit. **OTHO**
IVNIVS PATER, presagis quibusdā & insomniis hāc fortunā
prænunciantibus agitur, re comperisse dixit: erat autem ex somnia

LIBER SEPTIMVS.

toribus totus, vbiq; illum defecerat color somnium narrabat. De eo quod infesto senatu egressus est, LATRO sic colorauit, amentem & attonitum protinus procurrisse. ALBVTIVS hoc colore vsus est. Semper de duce cito constitui, longum erat expectare, ad summam festinaui, nec occurri. VARIVS GEMINVS dixit. Maluisse solum ire, hostes enim autoritate legatorum non moueri, ad lachrymas patrum saepe flecti. SYLO POMPEIVS ait. Putant vtilius esse, priuata illum pecunia redimi, minoris enim posse aestimari, quam si tanquam imperator redimeretur. ARGENTARIVS ait, nihil tam iniquum erat, quam legatos ad redemptionem mitti, nunquam enim reddidissent, quem sic desiderari publice iudicassent. Itaque praecurrit rogaturus & hoc dicturus, Exercitus continet illum, Respublica relinquit. BLANDVS ait, cogitanti mihi, quid facerem, contentus ne essem paternis lachrymis, an comitatu publico preces meas adiunxerem, tandem venit in mentem, Priamum regem ad redemptionem filii sine legatis misse, & cum auro. SEPVLIVS BASSVS ait, non expectasse se curiam, quia putauerit futuros qui redimendum negarent, quod factum apud Romanos saepius erat: itaque ante se voluisse redimere, quam posset aliquid de non redimendo constitui. CAESTIVS dixit, non quaesui secretos tramites, & occultum iter, proditor scilicet eadem via venit qua legati. De voce filii colorem ALBVTIVS hunc fecit, pudebat illum, inquit, quod captus erat, quarebat aliquod fortunae suae patrocinium, voluit videri non culpa sua, sed proditione hoc sibi accidisse, itaque nomen adicere non potuit. FVSCVS ARELLIVS dixit, alienatum iam supplicis animum & errantem has voces effudisse sine argumentis, sine reo. VARIVS GEMINVS omnia complexus est, potest, inquit, propter hoc, potest propter illud, ego vobis idem suadeo, cauete proditorem, hoc si cauere vultis, imperatores senes facite. Illud & in hac controuersia & in omni vitandum aiebat CAESTIVS, quoties aliqua vox poneretur, ne ad illam quasi ad sententiam decurramus, sicut in hac apud Cestium quidam auditor hoc modo coepit. Ut verbis ductis vestri, scilicet iudices, incipiam, Cauete proditorem: sic finit declamationem ut diceret, in quibus vitam finit imperator, cauete proditorem. Hoc sententiae genus CAESTIVS hoc vocabat, & dicenti discipulo statim exclamabat.

ut in illa suaserat in qua deliberat Alexander, an oceanum nauiget, cum exaudita vox esset, quousque inuiste? ab ipsa voce quidam coepit declamare, & in hanc desit. At illi Caestius desinendi.

Et alter cum descriptis Alexandri victoriis, gentibus perdomitis, nouissime poneret, quousque inuiste, exclamauit Caestius, tu autem quousque? **OTHO PATER** hoc colore usus est pro patre, dixit enim molestum fuisse imperatori, quod illum suffixum legati intuebantur, itaque ut ab hoc illos spectaculo vrgeret, & exoneraret verecundiam suam, id dixisse, quo audito festinarent, itaque dixisse illum, non Caucant proditorem, sed Cauete, quasi ipsis legatis esset periculum, ne proderentur.

SCHOL. (Tristiores istum) ex effectis causa, ad animum relata, quae alioqui adiacentia sunt (Redheris tutus) pugnantia, si ille hostis erat. (Cum etiam imperatores) à maiori, (Cauete proditorum) uerba sunt imperatoris, (Iam comitis cauimus) respondentium. (Abstulissent) à contrarijs. (Iudicium fuit,) soluit obiectionem, quod obscure imperator uideretur locutus, (Certe si nihil,) uel propter hoc ipsum te non debuissent dimittere. (Si non decreueramus,) iturus ad redemptionem filij debuisset expectare sententiam senatus. (Nunquid ossa) captauit ineptam sententiam, quemadmodum ille qui apud Fabium ossa matri tenenda dederat sententiae gratia, (Candidatus,) quod erat in filio inuidiosum id mitigat dicens, id fecisse iam tunc patrem suspectum habens. (Apparebat) quod te Reipub. succensere crederent, ideo uenientem admisere. (Dixerat illis,) Ex hoc uidetur non in reditu occurrisse legatis, sed cum iret, quasi hoc inter coniecturas ponant, quod etiam antequam iret, sciret quid de imperatore actum esset, uel etiam rediens si nondum illum crucifixum reliquisset. (Subscribimus) subscriptores dicebantur qui principi accusationis adiungebantur, ut dum ille subleuatur, hi agerent, a scimus in diuinatione. Dicit igitur filium quasi praecipuum accusatorem fuisse, (Quem misi,) quasi propter hoc uelis purgare suspicionem. (Voce proditione,) Loquens apperuit esse proditionem, non designans proditorem indicauit esse patrem. (De hoc utrum) quicquid illi obijciat, certe constat hunc ab illo indicatum. (Quam uos) fortassis quam hunc ut respondeat illi dignum te non putauit filius, cui diceret caue proditionem. (Non habet) propterea non habet, quia filius obijcere noluit. (Si tibi dicam) figuram habet, quoniam aliud intelligit quam quod dicit, id est longe illum abfuisse à pietate paterna. (Nunquam tam) hoc redarguit praecedentia. (Tam cito isti) debebas enim expectare ut legati publice mitterentur. (Quantum est precium,) quasi huic impietati nullum par

precium sit. (Tanti & imperatorem.) Cum interrogatione dicendū, & ab atrocitate facit incredibile. (Gratulabuntur omnes,) hoc est in filium dictum, deberet etiam si peteret contra me pati æquo animo repulsam, atq; ita illi gratularentur omnes q̄ indicium dedisset suæ pietatis patiri cædens in petitione, potius quā si per ambitionem esset designatus. (Habet certum) non est hoc membrū respondens aduersariæ, propterea addendum estq; , habetq; , & melius fortasse haberetq; , sed illud est membrū respondens sicut tamen. &c. In coniecturalibus autē trita uia est sequi locos coniecturarum, ubi non sunt quæstiones iuris. (Semper contrahere) egregium præceptum est ne uagemur per uniuersales quæstiones, & ex quibus causa non pendet, sed ad particulares & proprias deueniamus. (Et locos nunquā,) id est locos cōmunes non affectabat. Qui sint autem loci cōmunes arbitror intelligetur, si Paulo fusius explicemus, dicitur igitur locus primo modo ea nota & ueluti signum, quod animo occurrens nos cōmonefacit argumenti, id est in memoriam uelut adducit, unde argumentum peti possit, atq; hoc quidē modo loci dicuntur omnes illi, qui in diuisione locorū continentur, puta genus, species, à maiori, à minori, à simili, circumducenti namq; oculos per has ueluti thecas, & receptacula aliquid ipsa in mentem afferunt, quod accommodet ad probandum. Secundo modo dicitur locus idipsum, quod inuenitur: ueluti uolenti probare q̄ prudentia sit honesta, hæc nota genus admonet me ut queram genus prudentiæ, quero & inuenio esse uirtutem, id locus est secundo modo, quo pacto dicimus inuenire locos in una quaq; re, cum uero iam ad probationem adaptatur, argumentum dicitur. Dicitur tertio modo locus id, cuius uel alterum cum altero connectitur, id est id quod efficit ut alterum ex altero inferri uideatur, quemadmodum cum dicimus uirtus honesta est, ergo prudentia honesta est, cuius gratia alterum cum altero coniungitur: nimirum quia quod dicitur de genere, dicitur & de specie, propter hoc & illud firmum est. Hæ autem dicuntur maxime propositiones, quia tales, in syllogismis quando usurpantur, maxime sunt. Hæ autem partim non usurpantur in argumentando, partim usurpantur, quæ non usurpantur sunt illæ dialecticæ: de quocunq; dicitur diffinitio, dicitur & diffinitum, & huius modi aliæ. quæ usurpantur sunt partim ex re naturali, partim morales, partim è media uita sumptæ quæ probabilia dicuntur & uerisimilia cuiusmodi sunt: obsequium amicos, ueritas odium parit. qui petit aliquid commodi ex alieno incommodo, credibile est eum eius incommodi autorem fuisse, hæ igitur partim accommodantur ad probandum hoc modo: cui bono est alterius incommo-

DECLAMATIO. SENECAE. Fol. xxvii.

dum, eum id molitum esse credibile est. Clodius ex Milonis detrimento aliquid boni petebat, igitur eum insidiatum fuisse credibile est, partim ut illarum probatio maiorem fidem faciat, in illarum maximarum tractationem excurrimus illa per se locupletantes, & amplificantes sine consideratione circumstantiarum, quæ ab illare, uel persona sumuntur, cui tales maximæ accommodantur. & hæc sic generaliter tractatæ, uel amplificate loci communes dicuntur, ut si illud prius tractes: quantum ualeant in animis hominum ad nocendum expectata commoda. Talis enim tractatio in simili materia potest habere locum, & propterea locus communis dicitur, quod multis causis & argumentis communis sit. uituperat Cicero Verrem / quod cum quaestor esset consulem suum prodiderit: argumentum est proditio, quæ actus est. si autem refertur ad animi uitium adiacens, quod primo modo dicitur locus, ipsa autem proditio locus est secundo modo, uel argumentum. Maxima autem ex opinione hominum sumpta est, atque ipsius rei natura, perfidia & proditione, nihil esse in hominum uita detestabilius. in eo dum immoramur augentes & amplificantes ea: quàm sit execranda res proditio & quàm tetra, locum communem tractamus, quemadmodum hæc magnam ex se præbent locupletandæ orationi materiam, dum commodè ad particularia deducuntur, ita oratio, quæ tota ex his constat, ociosa prorsus est & uana, orationis enim uis est circumstantiis, & propriis nascitur. hic igitur Latro raro tractabat locos communes, & si quando non captatos / sed coherentes eosque leuiter. (Tanquàm prætorum) qui pro imperio suo cogit litigatores ad statum deuenire, & in eo sistere adempta omni causa tergiversationis. (Hoc loco) cum nos hæc dicemus. (Apud Romanos) quemadmodum de captis in pugna cammensi, apud li.

CONTROVERSIA De mutatione

optionis raptore conuincto.

RAPTA raptoris, aut mortem, aut indotatas nuptias optet. rapta producta nuptias optauit. Qui dicebatur raptor negauit se rapuisse, iudicio victus uult ducere, illa optionem petit. **ALBVTII SYLLI.** Præterquod quod in omni discrimine periculosa libertas est, meruit puella ut taceremus, misericors in nos etiam antequam rogaremus fuit, inhumana libertas est, si vincimus aduersus iudices. Non oportet tibi amplius quam semel optare, omnis nimia potentia saluberrime breuitate cōstringeretur: qui potest cōdēnare, possit semel, qui potest occide-

LIBER SEPTIMVS.

dere, possit semel, aut si qua iteratio recipi potest, in poenitentiam mortis recipienda est. Proponite vobis iam supplicii faciem carnificem, sicut tamen hoc semel liceret, nimium est, exorata sum, conde gladium, itata sum, repete optionem, & non semel, mori satius est, occide iam non vitiatorem, sed virum. **PORII LATRONIS.** Periculosus est negare raptum quàm cōmisisse, in hanc perturbationē adulescens perductus erat, vt ignoraret, quid fecisset, non refugiebat tamen puellæ nuptias, fauebat tantum sibi, vt innocens duceret: itaq; nihil aliud petit q̃ libertatem, vt honestius duceret. Ita apud vos iudices, tutus est peccare quàm erubescere. Dignior poena erat, si id peccasset, quod meminisse posset. Exurge adulescens & sine vilo respectu pudoris ad pedes te puellæ demitte, accedite & vos amici propinqui, & tu mater & pater, quid te puella, hæc, & quid te horum lachrymæ mouent? Non eo, inquit, ad illum magistratum, non dissimulo, metuo te puella si nusquàm rogasti vis, nisi vbi occidere potes. Grauius punior nunc, cum me peccasse pudet, quàm cum peccauit. Quæ post iniuriam ignoscit, perdit misericordiam. **CAESTII PII.** Venit ad vos vestro beneficio retentus puellæ beneficium, optauit nuptias, neq; adhuc sciebat, quā verecundum maritum esset habitura. Vitiatorem dimisisti, virum occides: aleebat iudex, quid habes, quod tam pertinaciter neges? nuptias optat, minus est ergo quod vitiauit, quam quod negauit. **Q. HATTERII.** Non sum, inquit, optatura mortem, sed volo mihi licere & mortē optare, quā potestas ista delectat crudelis est. **BLANDI,** ergo nos iniuriam periculosus negauimus quā fecimus. **IVNII GALLIONIS,** Quadam nocte, quid dicam? iam negare non audeo, non diligenter causa mea acta est, dum nihil timetis, facilius me puellæ credidistis. Confitendum est vitium nostrum, nos nuptiis fecimus moram. Siue adhuc esset vitata siue non esset, visa est indigna matrimonio, quæ hominem posset occidere. Tibi consulebā, ne diceretis vitiatori nuptia, si per te licuisset, honestiorem maritum habuisses, tu negasti. O hominem impudentem, ita tu iam ante magistratus tribunal, in cōspectu populi, in medio foro clamitasti, ego virginem rapui neminem habere tam obsequentem maritū potes, hic iam nihil negauit. **VARIIGEMINI,** Exponam vobis rerum ordinem sic, tanquā ab eo didicerim, qui quid fecerit, nescit. **VIBII GALLI.** Vbi estis qui dic

cebatis, nihil interest tua, confitere, confitere, quia honestius putasti raptori nubere, Sit, inquit, mihi hæres, si quis intra decem menses natus fuerit, nunquam negat. Surge adolescens, dic rapui, vitiaui, incipe scire quod nescis, miraris si tibi non credit? multum est de quo timet.

PARS ALTERA P. ASPRENATIS, Nescio viro iudicio aduersarius fuerit improbius: priore id egit, ne quã omnino poenam stupri penderet: hoc id agit, ut ipse optet, ex duobus alia lege constitutis supplicis, utrum velit pendere. Fatetur enim impune se habere maluisse, quã ducere uxorem, uxorem ducere malle quã mori: anteam legem vitiationis enẽtere conatus est, nunc transferre vult, aduocatos rogat, iudices rogat, omnes potius quã vitiatam. Utinam non hoc illum liberaret metu, quod iudices mouit clementia sui: nobis clamat se innocentem, etiam si quid peccasset mori non reculare. Aderat raptori populus, nec quisquã magis suspectam faciebat vitiatã causam, quã lenitas optionis. Si tibi iam de stupro tuo liquet, est quãdam proxima innocentie verecundia, præbere se legibus: tu vero meruisti quidem mortem, illa inficiationem: ignorasti an peccasses, innocens esse voluisti, causam haberes, reuertere ad partes puella, quando quidem toties iam rogas, quã rogari ipsa debueras.

LATRO tres fecit quæstiones, an illa optio iusta fuerit, Non fuit, inquit, iusta: non enim constabat te raptorem esse, Nihil refert, inquit, an negauerit, erat enim raptor etiam ita si negabat, & iusta fuit optio. An si iniusta optio fuit reuocari possit, optio, inquit, semel puellæ datur, immutabilis est, semel emissã est. Iudex quã tulit de reo tabellam reuocare non potest, quæsitō non mutauit pronuntiationem suam. Nihil tam ciuile, tam vtile est, quã breuem potestatem esse, quã magna est: si uolet & alteram suam optionem reuocare, & deinde tertiam, nunquã constabit quid futurũ sit, cum illa quod optauerit, possit sequenti semper optione rescindere. Tertiam fecit quæstionem, an si possit aliquando reuocari optio, nunc debeat. Hæc defensio adolescentis qui negauit se vitiasse.

FVSCVS et ordinem mutauit quæstionum & numerum auxit: fecit enim primã quæstionem, an rapta non possit amplius optare quã semel: potest, inquit, lex enim non adiecit quoties optet, sed ex quibus, aut hoc, inquit, aut illud, non adiecit, neq; amplius quã semel. Contra ait, lex iubet te alterutrum optare. Tu hodie si moriem optaris, sa-

LIBER SEPTIMVS.

des quod nunquam factum est, vtrumq; optaueris, etiam si non licet, inquit, amplius quam semel & mortem optabis & nuptias. Ego nondum optauit, optio est enim, quæ legitime sit, illa non est facta legitime: si prætor defuisset, nunquid optionem vocaret? Si rapta defuisset, raptor non fuit. Non est illa optio, sermo est. An proximo iudicio confirmata sit optio, rapta ait, non agebatur apud iudices, vtrum deberet raptae esse optio, non iudicatum est raptae esse debere, sed an rapta sit. Non, inquit, puella, quaesitum est enim, an ego in raptorem ius habere, iudicatum est habere me, uti debeo. Non possum ante legem habere quam raptorem. Nouissimam quaestionem fecit æquitatis, an rapta debeat esse optio. **PASSIENVS** hanc ultimam partem sic diuidebat, an si adolescens malo aduersus puellam animo inficatus est raptum, ut nuptias effugeret, dignus sit qui iterum fortunâ subeat optionis facultate, deinde an malo animo fecerit. **VARIVS GEMINVS** ultimæ quaestioni vel parti, inquit, quid debeat fieri, quaeritur, duo hæc adiciebat quæ per se quaeri putabat, an si puella pro certo adolecentis mortem optatura est, non debeat illi permitti optio, tam crudeliter vsuræ suæ potestate: deinde, an mortem optatura sit. Quid est, inquit, quare velis optare nisi quod nuptias non vis? Hoc non tantum patimur, sed rogamus. Color pro adolecente introductus est à Latrone talis, ut diceret, se ebrium fuisse, & ignorare quid fecerit, hoc die magis credere de facto suo quam scire: recusasse autem non ne duceret uxorem, sed ut sua voluntate duceret, & iudices non audisse sollicitos, faciles fuisse quasi de nuptiis ageretur. **VARIVS GEMINVS** raptam confessus est, & dixit, nihil tam contrarium esse adolecenti, quam etiam num negare, ne non tantum raptam, sed etiam iudicem offendat. **CAESITIUS** nec Latronem secutus est dicentem, nescisse se hodieq; nescire, nec Varium Geminum confitentem, se non rapuisse apertius negauit. Vtrum, inquit, inuenire non poterat iudices, Tertiam sententiam secutus est. Si rapuit indignum est puellam inuitam raptam esse, si non rapuit, nonne indignum est fieri illum maritum? **SYLO POMPEIUS** dixit adolecentem verecundum natura & rustici pudoris non sustinuisse confessionem. Non placebat Latroni color. Minus, inquit, ignosceret illi si scit se rapuisse, & sciens mentitus est. Contradicebat Sylo, posse nulli fidem fieri aliquem nescire, an rapuerit. **HISPA**

NVS CORNELIVS. Non subducere illi, inquit, maritum voluit, sed honestiorē dare. Digna est, inquit, tam misericors puella quae non videatur nupsisse raptorī. **HISPO ROMANVS** ait, illos sodales qui ipsum impulerant circumstetisse & dixisse, Nō est hāc quā rapuisti, altam mitti, timuit, ne illi quā rapuerat faceret iniuriā. **ARGENTARIVS** dixit: vellem mortem optasses, non esset hic raptor iudicatus. Non causa tua illum premit, sed optio. Dum vnusquisq; iudex dicit, quid habet quod tantopere recuset, putat de capite agi? Et ipse ait, se velle ducere vxorem, sed titulum recusare. Nempe victus ducet vxorem, Non est sollicitē de eo iudicandum, cui damno nato gratulandum. **SYLO** hoc colore vsus est. Confusum adolescentem subito, & tanto tumultu parum sibi cōstituisse, & negasse, quia perturbatus erat, perseuerasse quia negauerat.

SCHOL. (Rapta raptoris) prius illa optabat nuptias, deinde cum ille rapitū negasset, commissus est, coepitq; nuptias petere, illa volebat rursum sibi optionem permitti. (Præterquā,) ex hoc membro præcedente hoc videtur detruncatū, nec cum sequentibus continuandum. (Meruit puella) uerecunde enim ego facere uidebar, qui stuprū negabā, quā negatione eius uerecūdiæ cōsulebatur, tacēs autē stuprū concedebā, igitur quæ tam inuerecūda fuit, ut meā negationē uoluerit cōvincere, digna fuit, cui non negare, sed in eius infamiā faterer. (Si uincimus) hoc etiā abscissum est, uidetur autē uelle, si uincimus aduersus iudices, quorū sententiā cōuicti sumus. (Cōstringeretur) uidetur supplēdū, cautū est, aut quid simile. (In pœnitentiā) ut cū semel mortē optarit, liceat mutare sententiā. (Proponite uobis) hunc locū sic licet enmendare, proponite uobis iam supplicij faciē, carnificem. Si cui tamen hoc semel liceret, nimis est, quæ sequuntur autē uidentur, quasi p. proso popeiā dicta, id est si hoc ita fiat, ut singulis momentis liceat illi optare, nōne uobis indignū uidebitur? (Nō iam initiatorē,) Nūc enim iam tuas nuptias uolo, & nūc ideo sum, q. tūc erā initiator. (Quā cōmississe) nā si tūc cōcessisset, liberatus periculo fuisset cā ducta rapta. (In hac p.urbationē) hūc colorē usurpat, ne iudices offendat, si dicat se falso cōuictū, & ideo in obliuionē reuocet. (Quā erubescere) in uerecūdiā causam confert. (Dignior pœna) uana sententiā est, qui enim peccati non meminit, uel ut pudeat saltē, is pro nibilo uidetur habere. (Quid te) melius ecquid te puella hæc? & nūc agnoscit matrem designat. (Quæ post iniuriā) quæ postquā fecit iniuriā ignoscit, perdit misericordiā, tu uis liceret tibi in me mortē optare & tūc, inquit, ignoscā, at istud est ignoscere postquā feceris iniuriā. (Neq; adhuc)

uertit in melius negationem, q. uerecundie fuerit, (Non diligenter) hoc colore utitur, ut possit tuto negare apud iudices, cuius conuictus est, non enim iudices incusat q. se damnauerint, sed causam suam dicit parum diligenter actam, q. puellae misericordiae considerent. (Fecimus moram,) q. non statim concessimus. (Sine adhuc) ineptus color est, tunc enim nondum sciebat, an hominem posset occidere. (O hominem) per fictionem est, dignus erā qui sic increparer, si tunc concessissem. (Neminem habere) postulabas ne negaret, ecce iam concedit, obsequens igitur maritus est. (Sit mihi heres) uidetur schemate occulte indicare, falsum esse quod obieciatur, quasi dicat non recuso quin sit heres meus, quia nullus nascetur, uel obijcit fortassis, q. non cum uno rem habuerit, ego tamen quicumq. ille sit, qui natus erit, etiam si sit alienus, ego eum suscipiam, ne mecum pugnes. (De quo timet) non audet tibi relinquere optionem cum timeat ne eligas mortem. (Alia lege) à lege fortassis, neq. enim alia lex est, qua nunc iudicatur, uel alia lege, quam qua conuictus est. (Nunc transferre) à poena mortis, ad nuptias indotatas. (Mouet clementia) obiter illi spem facit clementiae, quemadmodum et iudices mouerit. (Nobis clamabat) haec eo pertinent, merito nunc illi negari misericordiam, qui prius inficiatione suspectam fecerit optionem raptae, ne uideretur falso illum detulisse. (Verecundia) cum peccaueris aequo animo supplicium pati. (Illa inficiationem) quae tam misericors in te fuit, merebatur ne tua confessio ne traduceretur. (Causam haberes) fortasse supplendum cum malam causam haberes. (Reuertere ad partes) adhortatio uel patris, uel alicuius propinqui est, tuere partes tuas, quas antea deseruisti, et persequere iniuriam tuam, quae ante repudiata es. (An illa interrogatio) optio legendum, nam de optione est triplex quaestio, an iustum fuerit optare illius nuptias, cum nondum constaret esse raptorem, et si iniustum fuit, an possit mutari. et si mutari possit aliquando, an nunc debeat. (Iudex) inductio est. (Quaesitor,) is qui praestit consilio iudicis, qui et quaestor dicitur. (Breuem) retulit ad tempus, magnam ad uim. (Sed ex quibus) sic haec distinguenda: potest, inquit, lex enim non adijcit quoties, sed ex quibus, aut hoc, inquit, aut illud, non adijcit, neq. amplius quam semel. (Contra ait,) id est aduersus hanc obiectionem respondetur. (Etiam si non licet,) id est ultra hoc, q. non licet. (Quae legitime) cum circumstantiis. (Si rapta defuisset) quemadmodum si rapta defuisset, non esset raptor, ita ubi raptor non est, contra quem fiat optio, optio dicenda non est. (An proximo) alia quaestio est, an iudicio quo uictus est uideatur optio confirmata. Hic autem locus sic uidetur enmendandus, rapta ait, non agebatur apud iudices, utrum deberet raptae esse optio, non indicatum est

rapta esse debere sed quod rapta sit, nam si rapta diceret q̄ in illo iudicio agebatur de optione, quomodo postea nō iudicaretur de illo sed solum modo an rapta fuisset. (non inquit) responsio est cōtra aliquā aliam exclusionem raptoris quæ in littera non est, (quæsitū est) idē enim fuit q̄rere an esset raptor, & an ego tamq̄ in raptorem ius haberem. (uti debeo) cū aliquid propter finem efficitur nō obtento fine uti debeo illo, (non possum ante) nondum erat ille raptor, quia nondū se confessus erat, nondum igitur legem habebam quæ cōtra raptorem permittitur (ultimæ quæstioni) sic uidetur emendandum, ultimæ quæstioni uel parti, in qua quid debeat fieri q̄ritur duo hæc adijciebat. (hoc nō tantum) .i. has nuptias quas tu optatura es non solum patimur, sed optamus & rogamus, non igitur est q̄ dicas te propter nuptias facere. (credere) aliorū prædicatione potius q̄ sua scientia. (non audisse sollicitos) indicat conuictū esse, q̄ iudices causam non accurate audierint, quoniā puellæ fauerēt, cum de nuptiis ageretur. (iudices offendat) eorum sententiam improbando (se non rapuisse) melius sed (utrum inquit) an non poterat inuenire iudices qui corrupti iudicarent pro illa: (tertiā sententiam) ab his duabus præcedemibus. (posse ulli) nulli plane legēdum est. (aliā mitti) sic uidetur emendandum, aliā mitti, timuit, ne illi, quam rapuerat iniuriā faceret. (uellem mortem) quasi iudices illum damnauerint, non q̄ raptor esset re uera, sed scientes nihil esse timendum, cum iam puellæ optionem cognouissent (non causa) non q̄ bonā causā habueris, sed quia nuptias optaris (putet de capite) uel legendum cum interrogatione putat de capite agi uel ne putet. (se nō uelle) detrahendum non, ut dicatur se uelle ducere uxorem, sed non nomine raptoris. (nempe uictus) qui illud dicit facile adducetur ut uictus uxorem ducat.

CLVGII ANNEI SENECAE ORATORIS ET
RHETORIS SENTENTIAE, DIVISIONES,
COLORES, SVASORIA-
RVM LIBER I.

IN ut cuiusq̄ rei magnitudinem natura dederat, dedisset & modum nihil infinitū nisi Oceanus. AVITVS. Fertiles in Oceano iacere terras, utraq̄ Oceanum rursum alia litora, alium nasci orbem, nec usquam naturam rerū desinere, sed semper inde, ubi desisse videatur, nouam exurgere. Facile ista finguntur, quia Oceanus raris uisari non potest. Satis sit hactenus uisisse Alexandro, quā mundo lū-

gere satis est, intra has terras cœlum Hercules meruit. Stat immotum mare, & quasi deficientis suo fine naturæ pigra moles, nouæ ac terribiles figuræ, magna etiam Oceano portenta, quæ profunda ista vastitas nutrit, confusa lux alta caligine & interceptus tenebris dies, ipsum vero graue & defixum mare, & aut nulla aut ignota sydera. Ita est Alexander rerū natura, post omnia Oceanus, post Oceanū nihil. **ARGENTARIVS.** Resiste, orbis te tuus reuocat, vicinus quā licet, nihil tantum est quod ego Alexandri periculo petam. **POMPEIVS SYLLO.** Venit ille dies Alexander exoptatus, quo tibi operæ est adesse, iidem sunt termini & regni tui, & mundi. **OSCVS.** Tēpus est Alexandrum cum orbe & cum sole desinere, quod noueram vici, nunc cōcupisco quod nescio. Quæ tam feræ gentes fuerunt, quæ non Alexandrum posito genu adorant: Qui tam horridi montes, quorum non iuga victor miles calcauerit: Ultra Liberi patris trophea constitimus, non quærimus orbem sed amittimus. Immensum & humanæ intentum experiētiae pelagus, totius orbis vinculum terrarumq; custodiam, inagitata remissio, vastitas, litora modo saeuente fluctu inquieta, modo fugiente deserta, tetra caligo remittet fluctus. Nescio quid humanis natura subduxit oculis, & terram nox obruit. **MVSA.** Ecce beluarum magnitudo, & immobile profundum testantur Alexander, nihil ultra esse quā vincas, reuertere. **ALBVTVS SYLVVS.** Terræ quoq; suum finem habent, & ipsius mūdi aliquis occasus est, nihil infinitum est, modum magnitudini facere debes, cum fortuna non facit, magni pectoris est inter secūda moderatio. Eūdem fortuna victoriæ tuæ, quæ natura finem facit. Imperium tutum claudit Oceanus. O quātum magnitudo tua rerum quoq; naturam supergressa est, Alexander orbi magnus est, Alexandro orbis angustus est, aliquis etiā magnitudini modus est. Nō procedit ultra spatia sua cœlum. Maria intra terminos suos agitantur. Quicquid ad summum peruenit, incremento non reliquit locum. Non magis quicquam ultra Alexandrum nouimus, quā ultra Oceanum. **MARILLIVS.** Maria sequimur, terras cui tradimus orbem quem non noui, quæro, quem vici relinquo. **FABIANVS.** Quæ ista toto pelago infusa caligo? Nauigantem tibi videtur admittere, quæ prospicientem quoq; excludit: Non hæc india, nec teæ ætibilis ferarum ille conuentus, immanes propone bellnas, aspice quia

bus procellis fluctibusq; sæuiat, quas ad litora vndas agat, tantus ventorum concursus, tanta conuulsi funditus maris insania est: nulla præsens nauigantibus statio est, nihil salutare, nihil notum, rudis & imperfecta natura penitus recessit. Ista maria ne illi quidem petierunt, qui fugebant Alexandrum. Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Illi qui iam syderum collegerunt metas: & annuas hycnis atq; æstatis vices, ad certam legem redegerunt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant: virum ne terras velut vinculum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos, per quos nauigatur sinus, quasi spirameta quædam magnitudinis exæstuet, ignem post se, cuius augmentum ipse sit, habeat, an spiritum. Quid agitis commilitones? regem dormitorem: q; generis humani magnum Alexandrum cõdemittitis, quod adhuc quid sit disputatur? Memento Alexander, matrem in orbe victo adhuc magis quam capto relinquis. **DIVISIO.** Aiebat Cæsius hoc genus suasoriarum aliter declamandum esse q̃ suadendum. Non eodem modo in libera ciuitate dicendam esse sententiã, quo apud reges quibus etiã quæ profunt, ita tamẽ vt delectent, suadenda sunt. Et inter reges ipsos esse discrimen, quosdam magis aut minus rerum vsum habere. Veritatem facti Alexandrum exisse. Quosdam superbißimos, & super mortalis animi vim elatos cernimus. Deniq; vt alia dimittantur argumenta, ipsa suasoria insolentiam eius coarguit, oribus illum suus non capit: itaq; nihil dicendum aiebat, nisi cum summa veneratiõe regis. ne accideret idem quod præceptoris eius Callistheni accidit, quem occidit propter intempestiue liber os sales. Nam cum se deũ vellet videri, & vulneratus esset, viso sanguine philosophus mirari se dixerat, quod non esset. *ὁ δὲ πρὸς τὸν ἑξ ἑταίρου παραδρατὶ θεοῦ σι.*

Ille se ab hac vrbantiate lancea vindicauit. Eleganter in. C. Cassii epistola quadam ad. M. Ciceronem missa positum, multũ iocabatur de stultitia. Cn. Pompeii adolescentis, qui in Hispania cõtrauxit exercitum, & ad Mundã acie victus est. Deinde ait, nos quidem illũ deridemus, sed timeo ne illo gladio. *ἀντιπυρρὸς ἦν* In omnib; regibus hæc vrbantitas extimescenda est. Aiebat itaq; apud Alexandrũ dicendã esse sententiã, vt multa adulatione animus eius pmulceretur. Seruandum tamen aliquem modũ ne nobis accideret tale aliquid, quale accidit Atheniẽsibus, cum publicæ eorum blanditiæ nõ tantum deprehensæ, sed &

LIBER PRIMVS. 72

castigate sunt. Nam cum Antonius vellet se Liberū patrem dici, & hoc nomen status subscribi, habitu quoq; & comitatu Liberum imitatur, occurrerunt venienti ei Athenienses cū conjugibus & liberis, & deo salutauerunt. Bene illis cesserat, si Nasus Atricus ibi substitisset, dixerūt despondere ipsos in matrimonium Minervam Musam suam, & rogauerunt vt duceret: & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex græculis quidam ait, huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis aestimata sunt, quæ cum exigerentur, complures contumeliosi libelli proponebantur, quidam etiam ipsi Antonio tradebātur, sicut ille qui subaferiptus statuæ eius fuit, cum & eodem tempore Octauiam uxorem haberet, & Cleopatram, hoc tu euista restituas, tibi habe. Bellissimam tamē rem Deillius dixit, quem Messala Coruinus desertorem bellorum ciuiliū vocat, quia ab Dolabella ad Cassium transituro salutem ei paratus est, si Dolabellam occidisset, & a Cassio deinde transiit ad Antonium. Nouissime ab Antonio transfugit ad Cæsarem: hic est Deillius, cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur. Cum Athenienses tempus peterent ad pecuniam conferendam nec exorarent, Deillius ait, & alias annuum, tamen dicto illos tibi anni biennij, triennij diem debere. Longius me fabularum dulcedo produxit. Itaq; ad propositū reuertar. Atque Cæsarius magnis cum laudibus Alexandri hanc suasoriam esse dicendam, quam sic diuisit, vt primum diceret, etiam si nauigare posset Oceanus, nauigandum non esse, satis gloriæ quæsitum, regenda esse & disponenda, quæ in transitu vicisset, Consulendum militi potius orbis victoris lasso, de matre illi cogitandum, & alias causas cōplureis subiecit. Deinde de illam quæstionem subiecit, ne nauigare quidem Oceanum posse. **FABI ANVS** philosophus primam fecit quæstionem eandē, etiā si nauigare posset Oceanus, nauigandum non esse. At rationem aliam primā fecit, modum imponendum esse rebus secundis, hic dixit sententiam, Illa demum magna est felicitas, quæ arbitrio suo consistit. Dixit deinde locum de varietate fortunæ, & cū descripsisset nihil stabile esse, omnia fluere, & incertis motibus modo attolli, modo deprimi, absterberi terras, & maria siccare, montes subsidere, deinde exempla rerū est fastigio suo deuolutarum, adiecit: Sine potius rerum naturam quā fortunam tuam deficere. Secundam quoq; quæstionem aliter tractauit.

Diuisit enim illam sic, vt primum negaret vllas in Oceano, aut trans Oceanum esse terras habitabiles. deinde si essent, perueniri tamen ad illas non posse. Hic difficultatem ignoti maris, naturā non patientem nauigationis, nouissime vt possit perueniri, tanti tamē non esse. Hic dixit incerta peti, certa deserti, descituras gentes, si Alexandrum naturae terminos supergressum notuisset. Hic matrem memorauit, de qua dixit, quomodo illa trepidauit, etiam quod Granicum transiturus esset. LYCONIS celebris sententia est.

Hoc omnes imitari voluerunt. PLVTION dixit.

ARTEMON dixit.

APATVRIVS dixit.

Sic Caestius descripsit, fremit Oceanus quasi indigetur, quod terras relinquas. Corruptissimā rem omnium, quae vnquā dictae sunt, ex quo homines deserti insanire ceperunt, putabant DORIONIS. Esse in Metaphrasi dictum Homeri, Tum excacatus Cyclops saxum in mare reiecit. Haec quomodo ex corruptis eo perueniant, vt & magna, nec tamē sana sint, atebat MECOENAS, apud Vergiliū intelligi posse Tumidum est, Vergilius quidem ait, Raptū haud partem exiguā montis, ita magnitudinē se dat: sed vt non impudenter discedat à fide, est inflatū. Vergilius ait, quod de nauibus credas innare reuulsas Cycladas, quod nō dicit hoc fieri, sed videri, propriis auribus videtur, quāuis incredibile est quod excusatur antequā dicitur. Multo corruptiorē sententiā Ministrati cuiusdā declamatoris, non abiciat suis tēporibus nactus sum in hac ipsa sua sortia, cū describeret beluarū in Oceano nascentiū magnitudinem. Efficit haec sententiā vt ignoscamus ei, qui dixit ipsa charybdi & Scylla matus portentū, Charybdi ipsius maris naufragiū videri, & ne in mare semel insaniret, quid ibi potest esse saluū, vbi ipsum mare perit: DAMASETICVS induxit matrē loquentē, cū describeret assidue prioribus periculis noua superuenisse. BARBARVS dixit, cum introduxisset excusantē se exercitum Macedonū hunc sensum. EVSGVS ARELLIVS dixit, Testor ante orbē tibi tuum deesse, quā militē. LATRO sedens hanc dixit, nō excusauit militē, sed dixit, Dū sequor, quis mihi promittit hostem, quis terrā, quis diem, quis mare: Da vbi castra ponā, vbi signa ponā. Reliqui parētes, reliqui liberos, cōmeatum peto, nūquid immature

Al, accipitur.

LIBER PRIMVS.

ab Oceano? LATINI declamatores in Oceani descriptione non minus vignerunt, nam aut nimis descripserunt, aut curiose. Nemo illorum potuit tanto spiritu dicere, quanto Pædo, qui nauigante Germanico dixit.

Iampridem post terga diem solemq; relictum.
 Iampridem notis extorres sinibus orbis,
 Per non concessas audaces ire tenebras,
 Hesperii metas, extremaq; littora mundi.
 Nunc illum pigris immania monstra sub vndis:
 Qui ferat Oceanum, qui sæuas vndiq; Pistris.
 Aequoreosq; canes ratibus consurgere panfis.
 Accumulat fragor ipse metus, tam sydere limo
 Nauigia & rapido desertam flamine classem,
 Seq; feris credunt per inertia fata marinis
 Tam non felici lantandos sorte relinqui.
 Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta,
 Aëra pugnaci lustratus rumpere nisu.
 Vt nihil erepto valuit dignoscere mundo,
 Obstructo taleis effundit pectore voces.
 Quo fertur? ruit ipse dies, orbemq; relictum
 Vltima perpetuis claudit natura tenebris,
 A'n ne alio positas vltra sub cardine gentes,
 Atq; alium libris intactum quærimus orbem?
 Dit reuocant, rerumq; vetant cognoscere finem
 Mortaleis oculos, aliena quid æquora remis
 Et sacras violamus aquas, diuinumq; quietas
 Turbamus sedes?

Ex Græcis declamatoribus nulli melius hæc suaforta processit, quam Glyconi. Sed non minus multa magnifice dixit quam corrupte, Vtiusq; vobis faciam potestatem. Et volebam vos experiri non ad sciendo iudicium meum, nec separando a corruptis sana: potuisset etenim fieri, vt vos illa magis laudaretis, quæ insaniunt, & nihilominus potest fieri, quamuis distinxerim. Illa velle dixit, sed fecit quod solebat, vt sententiam adiectione superuacua quoad tumide perderet. Adiecit enim illud, quosdam iudices dubios sui habet,

For, quo
ad eradi-
dum.

ego non dubito contra sententiam ferre.

¶ Finitis primæ suasoriæ.

¶ SCHOL. Hoc thema ex historia sumptum est, cum enim ad ultimum orientem pervenisset Alexander flumiteibus nauigans in Oceanum descendit, parvamq; iuxta insulam, ibiq; peractis sacrificijs, cum maria & litoris naturam esset contemplatus, precatus dicitur, ne cui suæ terminos expeditionis superare daretur in posterum. (Sin ut cuiusq;) sin pro si non debet sumi, ut sensus constet, qui talis est. Si propter magnitudinem aliquid esset dicendum infinitum, ac non rebus quantumlibet magnis natura præscripsisset modum, ex ipsa magnitudine infinitum quiddam poterat Oceanus existimari: & est ratio ad debortandum à difficili, & erit status coniecturæ non posse fieri: (Fertiles in Oceano) refutatio est contra differentem de pluralitate mundorum, fleuisse enim dicitur Alexander, cum ea de re philosophum disputantem audisset. (Satis sit) iam defessus mundus infortunij belorum lugere amplius non potest, Sit igitur illi satis ad vincendum quod satis est iam orbi ad lugendum. (Intra has) ab exemplo quod potissimum convenit deliberatiuis. (Stat immotum) à difficili. (Ita est Alexander) per gradationem crescit oratio. (Resiste) hic statum facit utilitatis quod & parata conseruanda sunt, & consulendum ipsi etiam Alexandro. (Venit ille dies) Docet etiam præclarum esse iam desinere, nec oportere progredi, & ita mouet etiam statum decori & honesti: (Quod noueram) ἀντιβέτοι. (Sed amittimus) finitionem mouet (Immensum) hic supplendum est, aut petimus, aut ingredimur, appellat autem uinculum & custodiam quod intra se orbem continere & colligare uideatur. (Littora) intelligit de æstu Oceani: (terræ quoq;) ab honesto etiam hic arguit, satis esse splendidum, cum orbis sine finem uictoriarum fecisse. (Modum magnitudini) etiam si fortuna te uideatur prouectura ulterius, magni tamen animi est sibi ipsi in rerum successu temperare. (Aliquis) initium est inductionis à rebus similibus. (Maria sequimur) σὺν ὕδατι. i. cōparatio ex contrarijs. (Quæ ista toto) hæc tractatio ab utili est & tuto, quod apud Alexandrum non magni momenti uidebatur futurum. (nauigantem) à minori. (Sacrum) in accēsum nō tētandū. (Velut uinculū) an aliquid sit, quod extremas terræ oras ambiat ad humectandū terræ siccitatē, an & suū ipse habeat orbem, ex quo maria hæc mediterranea emittātur. (Cuius augmentū) à quo ignis augetur. i. nutriatur epoto hūore (Quid agitis) ἀποσποφνίμι habet (In orbe uictō) in quo adhuc periculū timēdū sit. (aliter declamādū) quoniā in declinatione nihil

LIBER PRIMVS.

periculi timebatur, nec erat cuius offensione uereremur. (quod nō esset) baud dubitem hoc loco id hœmistichium esse reponendū, quod est apud Homerū Iliados e. cum fabulatur uenerem a Diomede uulnus in manu accepisse, ex quo fluxerit nō sanguis, ut solet mortalibus sed sanies quædam quā ille ἰχὼρ appellat. qualis ut ille inquit dijs immortalibus effluit. neq; enim eisdem cibus pascuntur aut uinum bibunt, inde fit ut sine sanguine sint, quos ille ἀναιμόνας uocat, & immortales dicantur, sunt autem uersus huius modi.

ἔτε δ' ἄμβροτον ἀμὰ θεῶν.

ἰχὼρ, οἷός τε ἔτε μακρότεροι θεῶσι.

Optime igitur uidetur quadrare cum ille dicat, se mirari quod non esset, ut protinus subiūgatur, qualis fuit dijs immortalibus cum Alexander Iouis filium se credi uellet, id autem Plutarchus refert non a philosopho dictum, sed ab ipso Alexandro, idq; refert ad eius modestiam & ciuitatem, cum aliquando sagitta percussus grauius angeretur hoc, inquit, amici quod fuit, sanguis est & non ἰχὼρ. qualis fuit dijs immortalibus, mirum autē non est q; uarie a uarijs referatur. (ille se ab hac) non est intelligendum q; Callisthenē lancea confoderit, nam is Clytus fuit, quem ille in conuiuio occidit, sed ab uno factō trāstulit ad omnia, incusso enim terrore reliquos auertit a familiaritate iocorum, cum Clytum lancea confossum uidere. Callisthenes autē in uinculis pedore & tabe cōfectus interiit, quod igitur semel contigit in uniuersum protulit. quem admodum si quia semel Cato inebriatus est, dicas sed ille curas uino leniebat. bene ergo lācea se uidebat q; illa lācea reliq; terrore incussit, ne cū illo postea libere iocaretur, (ἀντιμυκτηριστῶν) .i. contra nos irrideat, hoc autem est. li. xv. episto. epist. antepenultima. Scribebat enim ad Ciceronem de Gn. Pompeij filio qui tunc bellum gerebat in Hispania contra Cæsarem, dicebat se illum timere ne si uictor esset multo crudelior q; Cæsar esset futurus, & se malle ueterem dominum, q; nouum & crudelem experiri. Scis Gneus, inquit, q; sit fatuus scis quomodo crudelitate uirtutem putet. Scis q; se à nobis semper derisum putet, uereor ne nos rustice gladio uelit ἀντιμυκτηριστῶν. i. ne hos nostros iocos morte mulctet. (seruandum tamen) etiam in ipsa adulatione modus adhibendus, ne deprehensa pro contumelia habeatur. quemadmodum male cessit Atheniensibus cum Antonio. (Si nasus Atticus) si dicacitas Attica. (Cum & eodem) de hac diuersatione Anthonii apud Atheuienses meminuit Plutarchus & Apianus, sed nihil de his facietis. & propterea hic locus restitui non potest. (Deillius ait) hunc etiam locum corruptum esse uel id indicat q; exemplaria uariāt, in exemplari quodam uetustiore emendatius uidetur le-

gi non annum biennij, & triennij diem, sed anni biennij triennij diem, hic autem sensus elici posse uidetur. dies usitatum uerbum est iuris peritis, pro tempore in petenda proratione uel dilatione, ut cū accusator diem impetrare dicebatur ad inquirendum crimina in reum, & hoc pacto dicimus diem unius mensis uel anni: atq; eodem pacto si libeat biennij & triennij, ita cum Cicero centum decem dies ad inquirendum in Verrem postulasset, dixit in .ij. in uer. diem in Siciliam inquirendi per exiguam postulauisse. & alium in Hebaïam biduo breuiore, itaq; talis dies recte dies dicitur unius anni uel biennij uel triennij, aliter dicitur dies unius anni quilibet dies, ex quo cum alijs unus annus & multi conficiuntur, fuit igitur lepos in ambiguitate, cum illi peterent prorationem, usus est legitimo uerbo dilationis, dicēs illos iā sibi debere totū illud tēpus quo nō soluiſſent & uerum dixit, nam si uel unum diem retinuiſſent, anni & biennij & triennij diem uidebantur retinere. (Grammicus) quo traiccto primum cum præfectis Darij depugnauit Alexander Plu. in eius uita. (corruptissimam rem) notat obiter Seneca eorū corruptum eloquentiæ genus, qui affectantes magnitudinem rerum & amplificationem uel acumen, res supra naturam efferebant, non magnas efficientes sed incredibiles, quasi uero eloquentiæ sit mentiri: aut id dicere quod animus nō capiat, neq; enim credibile est Oceanum fremere, q̄ indignetur Alexandrum terras relinquare sed deceptus est falsa specie eloquentiæ, dum ita se putat rē mirifice extollere, id autem uidetur uelle indicare exemplis poetarum, ex quorum stulta imitatione hoc uitium fluxit, non q̄ illis uitio dandum sit, quantum ego arbitror, qui non petunt sibi haberi fidem, sed res solūmodo admirabilea faciūt, sed q̄ facilius his exemplis res possit intelligi, quemadmodum si eum locū Homerī metaphrasi .i. paulum diuersa interpretatione uertas. quo Ciclopa describit, tunc excecatus Ciclops saxum in mare reiecit. & cum eo eius uersu conſeras quo dicit illum auulsum magni montis uerticem in mare miſiſſe, uersu autem hic est, *ἡκεὶ δ' ἀπ' ἔσχατος χόρυφον ὄρεος μεγαλοῖο*. quanto enim hoc magis uidetur supra fidem quam illud? quod tamen si poetis condonetur oratori certe permittendum non est, licet tamen ea sic efferre ne a sanitate discedant, atq; ita magna efficere, ut uerecunda sint, quemadmodum dicebat Mœcenas apud Vergilium licere intueri, si alia eius loca cum alijs conſeras, quædam enim sunt etiam in soluta oratione tolerabilia, quædam quæ non nisi poetica licentia excusentur, quod enim de Turno dicit in duodecimo, inflatū est imo uero supra fidem, cum dicit saxum manu arreptū torſiſſe in Aeneam, quod nix potuiſſent duodecim fer

LIBER PRIMVS.

re lecti uiri, locus notus est, at uero illo loco .x.li. non impudenter discessit à se
de ubi inquit, Fert ingens toto connixus corpore saxum.

Haud partem exiguam montis Lyrnesius Agmon.

Nam & uerecunde dixit haud partem exiguam, & adiecit connixus toto corpore non manu, quemadmodum de Turno, & quod. viii. li. inquit modestū est credas imare reuulsas cycladas.

Neq; enim dicit fieri sed uideri, ac propterea propitijs auribus accipitur, quod uero de clamore Cyclopi in tertio dixit multo elatius est.

Clamorem immensum tollie, quo pontus & omnes

Intremuere undæ, penitusq; exterrita tellus

Italie, curuisq; immugit Aetna cauernis

Neq; enim hic aliquid adiecit quo defenderetur sed plane fidem egressus est.

Hic sensus mihi uidetur elici posse ex loco tam deprauato & mutilo qui fortasse non admodum à uero discrepat, si quis recte consideret, literam autem ipsam immutare nolui (Quod excusatur) eo ipso quod dixit credas (Hæc sententia) huius ministrati, quæ non extat, (Charibdin ipsius maris) ipsum mare uideatur ibi naufragium facere, dum absorbetur, insanissimum hoc est, cum a parre facit absorberi id quod est totum. (Ipsum mare perit) quasi uero illud sit perire. (Ab Oceano) post Oceanum, uel ab hoc loco, non igitur immaturare nec ante tempus. (Germanico) Caligulae pater fuit, adoptatus à Tyberio

Augusti iussu de quo longam facit mentionem Suetonius in uita Caligulae. (Iam pridem) describitur navigatio Oceani septentrionalis, in qua magna necesse est fiat declinatio à solis circulo, hi autem uersu sic decerpti sunt, ut ex his continens sententia elici non possit, alioqui frustra laborabit qui uelit

continuaré. (Hesperij metas) quibus terminatur imperium occidentum, nam & Gallia & Germania occidentales dicuntur. (Pisces) Pisces legendum, sunt autem monstra in Oceano Indico ducenum cubitorum, quæ pilo teguntur, Plinius libro nono, à quibus nomina sunt nauibus indita ut apud Vergiliū, uelocem Mnesteus agit acri remige prislin.

(Aequoreosq; canes) nam tot fere species animantium in mari, quod in terra. (Sidere limo) obliquo & transuerso, multum namq; obliquatur sol Septentrionem uersus tendentibus, ego limis per flabellum inquit Terentius .i. transuersis, (Per inertia fata) in gloria & ignobilia, ut qui in aquis morerentur, (Erepto) caligine & tenebris occultato (Quoad timide) uidetur quoad eradedū.

¶ Initium secundæ suasoriæ.

TRECENTI Lacones contra Xerxen missi, cum Trœzen
 ex omni Græcia missi fugissent, deliberant an & ipsi fugiant.
ARELLII FVSCI PATRIS. At puto rudis lecta
 ætas & animus, quæ frangeretur metu insueto, armatq; non passua
 ræ manus, hebetataq; senio, aut vulneribus corpora, quid dicam
 potissimos Græciæ? An Lacedæmonios, an Eleos, an repetam tot
 acies patrum, tot excidia urbium, tot victarum gentium spolia?
 Et nunc prohi dolor concidunt, si remeabimus, templa. Pudet cons
 filii nostri, pudet etiam si non fugimus deliberasse talia. At cum
 tot millibus Xerxes venit, o Lacedæmonii si aduersus Barbaros,
 non reueremini opera vestra, non auos, non patres, quorum nos
 exemplum moueat? Ab infantia surgit ingenium, pudet Lacedæ
 monios sic adhortari: scilicet tuti sumus, licet totum classe orien
 tem trahat, licet metuentibus explicet inutilem numerum. Hoc mas
 re quod tantum ex vasto patet, vrgetur in minimum, insidiosis ex
 cipitur angustiis, vixq; minimo aditus nauigio est, & huius quoq;
 remigium arcet inquietatione quod circumfluit mare, fallacia cura
 sus, vada altioribus stagnis internata, aspera scopulis & cæca, quæ
 nauigantium vota decipiunt. Pudet, inquam, Lacedæmonios & ara
 matos quærere, quemadmodum tuti sint. Non referam Persarum
 spolia, certe super spolia nudus cadam. Sciet & alios nos habere Trœ
 zenos, qui sic non fugiant, & sic cadant. Hunc sumite animum, Ne
 scio an vincere possimus, vinci non possumus. Hæc non vitæ peris
 turis refero, sed si cadendum est, erratis, si metuendam creditis mor
 tem, Nulli natura in æternum spiritum dedit, statutaq; nascentibus in
 finem vitæ dies est. Imbecilla enim nos materia deus orsus est, quip
 pe minimis succidunt corpora, indenuntiata sorte rapimur, sub eo
 dem pueritia fato est, eadem iuuenus causa cadit, optamus quoq; pleriq;
 mortem, adeo in securam quietem recessus est. At gloriæ nullus finis
 est, proximiq; deo. Sic ages ea satagunt, sceminis quoq; frequēs hinc in
 mortem pro gloria iter est, quid Lyncurgum? quid interbitos somp

LIBER PRIMVS.

ni poculo, quos memoria sacrauit referam? uel unum Otroyaden Mescitem, annumerare trecentis exemplo possum. **TRIARII.** Non pudet Laonas nec pugna quidem hostium, sed fabula vincit Magnum & alumnium virtutis nasci Laconem, ad certam victoriam omnes remansissent, ad certam mortem tantum Lacones, non est sic Sparta lapidibus circumdata. Ibi muros habet, ubi muros non habet. Melius reuocabimus Troezenos quàm sequemur. Sed montes perforat, maria contegit. Nunquàm solido stetit superba felicitas, & ingentium imperiorum magna fastigia obliuione fragilitatis humanæ collapsa sunt. Scias licet ad finem peruenisse, quæ ad inuidiam perducta sunt. Maria terrasque rerum natura statione mutauit sua, moriamur trecenti, ut hic primum inuenerit, quod mutare non possit. Tandem amens placitum consilium erat, cur non potius in turba fugimus? **PORTII LATRONIS.** In hoc, scilicet, morati sumus, ut agmen fugientium cogeremus, furori terga vertitis. Scias mus saltem quis sit iste, quem fugimus, vicit. At victoria dedecus elui potest. Ut omnia fortiter fiant, feliciter cadant, multum tamen no-
mini nostro detractum est iam Lacones, quod, an fugeremus, deliberauimus. Ut enim non moriamur, quantum ad me quidem pertinet, post hanc liberationem nihil aliud timeo, quàm ne reuertamur. Arma nobis fabulæ excutunt! Nunc nunc pugnemus. Latuisset virtus inter Troezenos, ceteri quidem fugerunt. Si me quidem interrogas quid sentiam, ego in nostrum &, in Græciæ patrocinium loquar, electi sumus, non relict. **H'ALI SABINI.** Turpe est cuiuslibet viro fugisse, Laconi etiam deliberaffe. **MARILLI.** In hoc restitimus, ne in turba fugientium lateremus, habent quemadmodum se excusent Troezeni Græciæ, munitas Thermopylas satis putauimus, cum relinqueremus illic Lacones. **CAESTIIPII.** Quàm turpe fugere iudicatis Laonas, tamdiu non fugiendo. Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclytæ sunt, Thebæ sacris, Sparta armis. Ideo hanc Eurotas annis circūfluit, qui pueritiâ indurat ad futuræ militiæ patiētiam: ideo Taygeti mōtis difficilia nifu Laconibus iuga, ideo Hercule gloriatur operibus cœli meritū, ideo muri nostri arma sunt. O graue malorum virtutis dedecus, Laonas se numerat, nō estimat. Videam?

For, La-
cones.

quanta turba sit, vt habeat certe Sparta, etiam si non fortes milites, at nuntios veros, ita non bello quidē, sed nuntio vincimur. Merito Hercules omnia cōtempnit, quem Lacones audire non sustinent. Si vincere Xerxem non licet, videre liceat. Volo scire quem fugiam. Adhuc non sum ex vlla parte Atheniēsum similis, non muris, nec educatione, nihil prius illorū imitabor q̄ fugam? POMPEII SYLONIS Xerxes multos secum adducit, Thermopylē paucos recipiūt, erimus inter hostes fugacissimī, inter fugaces tardissimī: nihil refert, quantas gētes in nostrum orbem oriens effuderit, quantumq̄ nationum secum Xerxes trahat, tot ad nos pertinent, quod locus ceperit, CORNELII HISPANI, Pro Sparta venimus, p̄ Græcia stemus, vincamus hostes, socios iam vicimus: sciat iste insolens Barbarus, nihil esse difficultus q̄ Laconis armati latus fodere. Ego vero quod Trœzeni discesserunt gaudeo, liberas nobis reliquere Thermopylas. Nil erit qđ virtuti nostræ se opponat, quod inferat, nō latebit in turba Laco, quocūq̄ Xerxes aspexerit, Spartanum videbit. BLANDI Referā praecepta matrum, aut in his, aut cum his? Minus turpe est à bello inermem reuerti, quā in armatum fugere. Referam captiuorum verba? captus Laco, occidit, inquit, non serulo, nō potui capi, si fugere voluissē. Describite terrores Persicos, omnia ista cum mitteremur, audiuius. Videat trecenatos Xerxes, & sciat, quanti bellum estimandū sit, quando aptus numero locus. Reuertamur? ne nuntij quidem nisi nouissimi. Quis fugerit nescio. Vos mihi Sparta cōmilites dedit. DESCRIPTIO THERMOPYLARVM. Nunc me delectat, quod fugerunt Trœzenij, angustas mihi Thermopylas fecerāt. CONTRA CORNELII SPARTINII, At ego maximum dedecus futurum Reipub, nostræ arbitror, si Xerxes nihil prius in Græcia vicerit quā Laconas, ac testem quidem virtutis nostræ habere possimus. id de nobis credetur, quod hostes narrauerint. Habetis cōsiliū meum, id est autem meum quod totius Græciæ, si quis aliud suadet, non fortes vos esse, sed gaudet perditos. CLAUDII MARCELLI. Nō vincēt nos, sed obruent. Satisfecimus nomini, multum rei gessimus, ante nos scrūnaturavicta est. DIVISIO. Huius suasoriæ feci mētionem, nō quia in ea subtilitatis erat aliquid quod vos excitare posset, sed vt sciretis quā nitide Eufcus dixisset, vel quā licenter ipse sententiam feram. Vestra

For, at.

LIBER PRIMVS.

arbitris erit, vtrū explicatiōes eius luxuriosas putētis, an vt poeta Pollio Asinius aiebat, hoc non esse suadere, sed inuidere, ne volo nihil fuisse, & iuue tuuentis te amo, tanquā has explicatiōes Fuscī, quas nemo nostrū non ne tamio alius alia inclinatiōe vocis, velut sua quisq; modulatiōe cantabat. At quia semel in mentiōē incidi Fuscī, ex omnibus suafortis celebres de scriptiunculas subtexam, etiam si nihil occurrerit, quod quisquā alius nisi suafor dixerit. Diuisione autem hac suafortia Fuscus vsus est illa vulgari, vt diceret non esse honestum fugere, etiam si tutum esset, deinde neque periculosum esse fugere, & pugnare: nouissime periculosum esse fugere, pugnantibus hostes timendos, fugientibus & hostes & suos. Cæstus primam partem sic transiegit, quasi nemo dubitaret, an turpe esset fugere, de illo transiit, an non esset necesse. Hæc sunt, inquit, quæ vos confundunt, hostes, sociorum paucitas. Nō quidem hæc suafortia, Sed in hac materia, disertissima illa fertur sententia Dorionis, cum posuisset hoc dixisse trecētis Leonidam, quod puto etiam apud Herodotum esse. Sabinus Asydtus venustissimus inter rhetores scurræ, cū hanc sententiam Leonidæ retulisset ait, ego illi ad prandium promississem, ad cœnam renuntiassem. Attalus Stoicus, qui solum vertit à Seleno circūscriptus, magnæ vir eloquentiæ, ex philosophis, quos nostra ætas vidit longe & subtilissimus & facundissimus, cum tam magna & nobili sententia certauit, vt mihi dixisse videatur animosius quā prior. Occurrit mihi sensus in huiusmodi materia, à Cornelio Seneca dictus, tanquā de Romanis, nescio an parum fortiter. Edicta in posterū diem pugna epulantis milites inducit, & ait, Stratig; per herbā Hic meus est dixeret dies. Elegantissime quidem affectum animorum incerta sorte penitentium expressit, sed parum Romani animi seruata est magnitudo. Cœnant enim tanq; crastinum desperet. Quantus illis Læconibus animus erat, his qui non poterant dicere hic dies est meus. Illud Porcellus grammaticus arguebat in hoc versu quasi solcecissimum, quod cum complures induxisset, diceret, hic meus est dies, non dies hic est noster: & in sententia optima accusabat id quod erat optimum: muta enim vt noster sit peribit omnis versus elegantia, in quo hoc est decētissimum, quod ex causa sermo trahitur: nā quasi puerbii loco ait hic dies meus est, & cū ad sensum retuleris, ne Grammaticorū quidē calūnia ab omnibus magnis ingeniis submouēda, habebit locū. Dixerunt enim nō oēs sic

mul tanquā in chorū manu ducēte Grammatico, sed singuli ex his, hic
 meusest dies. Sed vt reuertar ad Leonidā & trecētos, pulcherria illa fer
 tur Glyconis sentētia. In hac ipsa suasoria nō sane refero memoria vllā
 sententiā Græci cuiusquā Damæ Depositione loci elegāter dixit Ates
 tius, cū angustias loci faciūdisime descripsisset, natus trecētis locus. Ces
 sius cū descripsisset honores quos habituri essent, si p patria cecidisse
 sent, adiecit. Per sepulchra nostra iurabit. Nicetas lōge disertius hāc phā
 tasiā mouit, & adiecit, nisi antiquior fuisset Xerxes quā Demosthenes
 Ciptoy, cui dicere hāc suā dixit sentētiā, aut certe nō deprehēsam, cum
 descripsisset oportunitatē loci, & tuta vndiq; pugnantiū latera, & angu
 stias à tergo positas, sed aduersas hostibus. Potamo magnus fuit Mity
 lenis, q eodē tēpore uiguit, quo Lesbocles magni nominis & nominē
 respōdētis ingenti, in quibus quāta fuerit animorū diuersitas in simili
 fortuna, puto vobis indicandū, multo magis, quia ad vitā pertinet, quā
 si ad eloquentiā pertineret. Vtriq; filius iisdem diebus decessit. Lesbo
 cles scholā soluit, nemo vnquā ampliore animo se gessit. Potamon à su
 nere filii cōtulit se in scholā, & declamauit. Vtriusq; tamē affectū tempe
 randū puto, hic durius tulit fortunā quā patrē decebat, ille mollius. Ve
 rum Potamō cū suasoriā de trecentis diceret, tractabat quā turpiter fec
 issent Lacones, hoc ipsum quod deliberassent de fuga, & sic nouissime
 clausit: Insanierūt in hac suasoria multi circa Otroyadē. Murrhedius q
 dixit, fugerūt Atheniēses, nō enim Otroyadē nri lras didicerāt. SAR
 CONIVS dixit, Otroyades perit vt falleret, reuixit vt viceret. LICI
 NIVS NEPOS. Cū exēplo vobis etiā mortuis vincēdū fuit. ANTO
 NIVS ATTICVS inter plures sentētiās videt palmā meruisse, dixit
 enim: Otroyades, penē à sepulchro victor digitis vulnera gessit, vt tro
 pheia Laconū inscriberet, & deo dignū in spartano sacramētovirū, cui
 ne literæ quidē fuere sine sanguine. CATIVS CRISPVS. Municipalis
 Gatozeos dixit post relatū exēplū Otroyade dicebat, municipalis aliud
 ceteros, aliud Laconas decet, nos sine delictis educamur, sine muris viu
 m, sine vita victm. SENETIO fuit cui nomē ad vos potuit puenisse
 ingenti cōfusi ac turbulēti, q cupiebat grādia dicere, adeo vt nouissime
 hui rei morbo & teneret & rideret, nā & seruos nolebat habere, nisi grā
 des, & argētea vasa nō nisi grādia. Credatis mihi velim nō iocātī, co pue
 nit infantia ei, vt calceos q; maiores sumeret, sic nō esset nisi mariscas.

LIBER PRIMVS.

Concubinā ingentis stature habebat, omnia grandia probabat, ei impositum est velut Messala aut cognomentum, & vocari cepit Senectio Grandio. Is in hac suatoria cum posuisset cōtradictionem, ait, omnes qui missi erant à Græcia, fugerunt, sublati manibus, insistenti summis digitis (sic enim solebat quō grandior fieret) exclamat, gaudeo, gaudeo: mirantibus nobis quid tantum boni illi contigisset, adiecit. Totius Xerxes metus erit. Idē dixit, iste qui classibus suis maria surripuit, qui terras circūscripsit, dilatauit profundum, nouam rerum naturæ faciem importat. Ponat sanè contra cœlum castra, commilitones habeo deos. **SENIANVS** multo potētius dixit, Terras armis possidet, cœlum sagittis, maria ungulis, Lacones nisi succurritis, mūdus captus est. De centissimi generis stultam sententiam referā **VICTORIS STATORII** municipis mei, cuius fabulis memoria dignissimis aliquis suatoria occasione cōtradictionem surripuit. At, inquit, trecenti sumus, & ita respōdet, trecenti, sed viri, sed armati, sed Lacones, sed ad Thermopylas. Nunquam vidi plures trecentos. **LATRO** in hac suatoria cum tractasset omnia quæ materia capiebat, posse ipsos & vincere, posse certe victos reuerti & beneficio loci, tum illam sententiā, si nihil aliud, erimus certe belli mora. Postea memini auditorem Latronis **ABRONYM SYLONE** patrem huius Sylonis qui Pantomimis fabulas scripsit, & ingentum grande non tantum deferuit, sed posuit, recitare carinē, in quo agnouimus sensum Latronis in his versibus. *Ite agite o Danaï magnum Pæana canētes. Ite triumphātes belli mora concidit Hector* Tam diligentes tum auditores erant, ne dicam tam male. For, unūgni, ut vnus verba surripi nō possent. At nūc cuiuslibet orationes inuenerunt tute tuto licet pro suis. Sed ut sciatis sensum bene dictū dici tamē posse surripi melius, notate præ cæteris quāto decētius Vergilius dixerit quod val non posset de erat celebre, belli mora concidit Hector. Quicquid apud duræ celsitū est moenia Troiæ, Hectoris Aeneæq; manu victoria Gratum Ha sit. **MESSALA** atebat hic Vergiliū debuisse desinere, quod sequit, & in decimū vestigia retulit annū, explemētū esse. **MECOENAS** hoc etiā priori cōparabat. Sed ut ad Thermopylas reuertar, **DIOCLES GARISTIVS** dixit, **APATRIVS** dixit. **CORVO** testimonium stuporis reddendum est qui dixit, Quid si iam Xerxes ad nos suo uari nauigat, fugiamus antequā nobis terra surripiatur: hic est Coruus, qui

cum tentaret scholam Romæ sumo illi, qui Iudæos subegerat, declama-
uit controuersiam, de ea quæ apud matronas discebatur, liberos nō esse
tollendos, & ob hoc acufatur, Respub. læsæ. In hac controuersia senten-
tia etus hec ridebatur, inter pyxides & redolentis animæ medicamina
constitit myrata concio. Sed si vultis historicum quoq; vobis fatuum *For, myr*
dabo. **TH V S C V S** ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorū *tata*
familia extincta est, maiestatis reum fecerat, homo quā improbi ani-
mi, tam infelicitis ingenti, cum hanc suasoriam declamaret, dixit, expe-
ctemus si nihil aliud effecturi, scilicet ne insolēs barbarus dicat, vent, vidi,
vici, cum hoc post multos annos diuus Iulius victo Pharnace dixerit.
DVRION dixit. **ANDREAS** atebat, Nicocratis Lacedæmon-
is insignem hanc sententiam fuisse futuram, si media incideretur. Sed
ne vos diutius infatuem, qui prædixeram me Fuscæ Arellæ explicatio-
nes subiecturum, finem suasoriæ faciam, quod iterum nimis cultus &
fracta compositio poterit vos offendere, cum ad meam ætatem veneris-
tis. Nam nunc vos ipsa, quæ offensura sunt, vitia delectant.

CHYSTORIA apud Iuslinum est lib. ij. occupauerat Leonides Thermo-
pylas quæ angustie erant aditum in Græciam prebentes, Græci enim fauces
& angustias pylas appellant. i. portas, acalidis autem balneis quæ græce ἀγυῖα
αὐτῶν dicunt quæ in ipso ingressu erāt Thermopylæ sunt appellatæ, triduo ibi
angustias tutati sunt, quinto die ubi comperit, xx. millia hostiū cacumen occupa-
se, socios hortatus ut discedāt seq; meliori seruet fortunæ, mansit ille cū sexcentis
Spartanis, qui cum se morti deuouissent, ingentemq; stragem in hostium castris
edidissent, magis uincendo fatigati q̄ uicti occumbunt. (Træzeni) à Iuslino nō
ponūtur Træzeni sed auxiliares copię ex Græcia, nec fugisse illas sed dimissas
à Leonida ad præsidia ciuitatum (Quid dicam) aut dicit quid nunc uos appella-
bo potissimos Græciæ, aut quid dicā, uictos à uobis potissimos Græciæ, sed quo
modo si uide sunt Lacedæmonij & Spartani, dicit ab ijs Lacedæmonios uictose
Strabo & urbem & regionem eodem uocabulo dicit appellari à Lacedæmo-
nys teste Homero, Amyclas eorū rex cum Spartam sibi regiam constituisset, reli-
quas ciuitates passus est equali iure uti, regibus ad eas dimissis, subiectas tamen
esse Spartanis, donec Agis Euristhenis filius ius illud equabile ademit, iussis reli-
quis Lacedæmonijs ut Spartæ tributa cōferrent, cumq; cæteri omnes paruissent,
Eleos qui Elus habitabant ui & armis superatos in seruitutem perpetuam dam-
nauit, impositis certis cōditionibus eorum dominis ne cui liceret libertate donare,

LIBER PRIMVS.

aut extra regionem uenundare, hinc Helotica seruius in prouerbiū abiit. Strabo. viij. lib. (O Lacedæmonij aduersus) si aduersus (Ab infantia) Prebet unus quisq; specimen ingenij sui, (Hoc mare) aut est uelut inductio per similitudinem qua probat non esse timendum Xerxem, q; ingētes copias ducat, quemadmodum & mare quod uidetis tam late patere, ubi ad Bosphorum peruentum est, in summas cogitur angustias, & ubi nos putamus tuto nauigare, ibi magna existunt pericula, uel describit aliquas angustias per quas Xerxi transeundum sit (Et huius quoq; remigium), etiā si uni nauigio illæ angustie perniciē sint, tamē remigū operam tā angusti freti effus non patitur, (Vada) breuia quibus naues impingēt significat igitur ubi minime putes, ibi latere periculum. (Minimis succidit) leuissimis causis intereūt. (O troyaden) cum certamen esset inter Athenienſes & Lacedæmonios de agro Tyreatum ne in mutuam cædem utrinq; ruerent, cōmissæ res est trecētis ab utraq; parte electis, cū hi se mutuis uulneribus cōfecissent, unus O troyades ē Lacedæmonijs superstes ne ad suos uiuus rediret sanguine in clipeo suo à Lacedæmonijs uictoriam stetisse scripsit, deinde se interemit, cūq; postea cadauera ad sepeliendum uersarentur, hoc solum repertum est uictoriæ monimentum. (Alumnus uirtutis) proſinus enim natus tanq̃ educandus à uirtute suscipitur. (Sparta lapidibus) neq; enim muros habebat, ut omnem spem salutis nō alibi q̃ in seipsis collocarent, (Quæ ad inuidiam) quæ iam facta sunt inuidiosa, ijs proxime instat excidiū. (Mars terrasq;) à maiori, non mirum igitur si mutet & imperia hominum (Tandem amens) si reponendū uidetur, si hoc consiliū eramus probaturi, magis latuisset nostrū dedecus si in turba fugissemus. (At uictoria) quam mox de illo optinebimus. (q; ne reuertamur) cum dedecore deliberationis nostræ (Inter Træzenos) nunc tota erit nostra uirtutis laus. (Nō soli relicti) uidetur usus paronomasia. (Eurotas) ubi etiā uirgines nando se exercebāt. (Herculem,) nam Heraclidarū genus Sparte fuit, qui ab Hercule ducebāt originem (Numerant non æstimant) numerāt turba & multitudine, æstimant uirtute & fortitudine (Merito Hercules) iusiurandum est, merito cōtempſit oēs quem nos ne uidere quidem suslinemus. (Xerxes) à tuto argumētatur, à natura loci, (Erimus inter hostes) hostes nos iudicabunt fugacissimos, n̄ qui fugerunt tardissimos. (Tot ad nos) cum tot pugnandum est. (Socios iā uicinus) non fugiedo. (Referam præcepta matrum) Lacena ad bellū mittens filium, aut in hoc inquit, aut cū hoc, defende patriam, aut in hoc referatur cadauer, (Ac testem) at potius, ut sit obiectio, cui mox respōdet, nō erūt testes sed falsi testes, id de nobis credetur quod hostes narrauerint, (Rerum natura) quoniā flumina siccabat, & montes

æquabat, (Suadere sed inuidire.) an quia inuidentes contentione quadā conantur vincere aliena, & se se illis anteferre, ideo dixit illum non suadere, i. non tam suasorias declamare, q̄ inuidere alijs declamantibus, atq; ita ut illos superaret luxuriosam orationem efficere, quæ sequuntur corruptissima sunt (& suos) qui fugæ ab ipsis pœnas exigerent. (Apud Herodotum) de ea sententia uidetur intelligere, quia ille dixit, Prædite commilitones apud inferos cœnaturi. (Solū uertit) in exilium missus. (Cœnant enim) hoc enim ipsum non est magni animi omnino crastinum desperare, aut ita præsentibus frui, ut in posticum tibi spem abscederis, (Quantus illis) non enim illi dixerunt, hic dies meus est, sed ne diem quidem sibi reliquerunt, cum apud inferos essent cœnaturi. (Ex causa) q̄ alluserit uelut ad prouerbum, (Ad sensum) ut bene etiā secundum leges grammaticæ concordet, neq; enim ueluti quidam chorus omnes cecinerāt, se choragū prebete grammatico, q̄ facete dixit Seneca, sed oēs etiā singuli dicuntur, (Hanc phantasiā) expressione euidētē, quæ sequuntur deprauatiora sunt q̄ ut restitui possint. (Ampliore) laxiore intelligendum est & solutiore, nam quæ ampla sunt mollia uidetur & soluta, nam & infra dicit ille mollius. (Literas didicerant) ridiculū est, nā & Athenienses illas literas uiderāt & cognouerāt, nec in earū imitatione erat sita uictoria, aut animus. (Perijt) quoniā & ipse saucius inter cadauera iacuerat. (In Spartano sacramēto) in militia Spartana, sacramēto. n. se milites obstrigebāt (Cōtradictionē) enthimema signi ficit sententiā ex repugnantiis. (Meū erit) neq; n. participes uictoriæ erūt alijs, q̄ suggerit, & ideo meū, agebat autē psonā Leonidæ, (Cœlū astr.) castra legēdū (cōmilites deos) uel dicit propter Herculeū, uel Castorē, & Pollucē, q̄ Spartani fuerūt, (Cœlū sagittis) ut ad umbrā pugnaturi sint quēadmodū ille dicebat. (Maria ungulis) cōiūctiōe pugnatiū fecit mirabilē sententiā, ut, uidit i equorco seruētes puluere currus, q̄ Xerxes p loca ante fluminib; occupata cū equatu trāsierit. (Plures trecētos) quod erat uirtutis trās tulit ad numerū, cū trecēti, nō possint esse plures q̄ trecēti (Sed posuit) q̄ spōte & ueluti cū cōsilio dimiserit, quod plus est q̄ deferere. (Cōcidit hora) Hector reponendū, ne discrepet a sequenti. (Vnius uerba) unū uerbū melius, q̄a mox melius q̄drat cū integris orationib; neq; n. magnū erat unū uerba annotare, q̄ multa esse poterāt, sed unū uerbū. (Item) credendū. (Quicquid apud) li. xi. (de eaq;) quæ relative scribendū, est autē thema declamatoriū (Redolētis animæ) spiritus & halitus, notat luxū Persicū q̄ etiā in acie odores circūferrent (Myrata) quoniā cū. y. scriptū reperi, forte myrata quēadmodū laureata, sed tunc ad Persas referendū, quos tanq̄ uenereos notat, nisi mauis legere mirata, uel myrata α' ποτου μύρου. i. unguentata.

LIBER PRIMVS.

¶ Initium tertiæ suaforiæ.

Deliberat Agamemnon, an Iphigeniam immolet, negante Chal-
cante aliter nauigari potuisse. **ARELII FVSCI.** Non
in aliam conditionem deus fudit æquora, quam ne omnis ex noto iret
dies, nec ea fors mari tantum est, cæterum ipsa non sub eadem cōditio-
ne sydera sunt: alia negatis imbris exurunt solum, & miseri cremata
agricolæ legunt semina, & hæc interdum anno lex est: alitis serena clau-
duntur, & omne coelum nubilo graue, subsidit solum, & creditum sibi
terra non retinet, alius incertis syderibus cursus est, & variatur tempo-
ra, neq; soles nimis vrgent, neq; vltra debitum imbres cadunt, quicqd
asperatum æstiu est, quicquid nimio defluxit imbre, inuicem nimio tē-
peratur altero: siue ita natura disposuit, siue vi ferunt luna cursu gerit:
quæ siue plena lucis suæ est, splendescq; pariter affurgit in cornua, im-
bres prohibet, siue occupata nubilo, sordiditorem ostēdit orbem suū,
non ante finit quā in lucem redit: siue ne lunæ quidem ipsa potentia
est, sed status qui occupauere annum tenent, quicquid horum est, extra
iussu dei tutum fuit adultero mare, An non potero vindicare adulte-
ram? prior est salus pudicæ. Ne quid virginitati huius timere, persequar
adulterum, Victa Troia virginibus hostium parcendum, nihil adhuc
virgo priami timet. **CAESTII PII.** Vos ergo ad hanc diem im-
mortales inuoco, sic reclusi estis maria? Obstate poti⁹. Ne Priami qui-
dem liberos immolaturus es. Describe nunc tempestatem, Omnia ista
patimur, nec parricidium fecimus. Quod hoc sacrum est, virginis deæ
templo virginem occidere? libentius hanc sacerdotem habebit quā
victimam. **CORNELII HISPANI.** Infestæ, inquit, sunt tē-
pestates, & sæuiunt maria, neq; adhuc parricidium feci. Ista maria si nu-
mine suo deus regeret, adulteris clauderentur. **MARILLI.** Si non
datur nobis ad bellū iter, reuertamur ad liberos. **ARGENTARI.**
Iterum in malum familiæ nostræ fatale renouimur, propter adulterā
fratris liberi pereūt, ista mercede nollem reueri. At Priamus bellū pro
adultero filio gerat. **DIVISIO** Hanc suafortiam sic diuisit Fuscus,
vt diceret, etiam si aliter nauigare non possent, non esse faciendum, quia
plus impenderetur, quā peteretur. Petitur impendi Iphigeniam, vinda-
cari adulterium, committi parricidium. Deinde dixit etiam si non im-
molasset, nauigaturum. Illam enim moram naturæ maris & ventorum

esse, deorum voluntatem ab hominibus non intelligi, Hæc Cæsius diligenter diuisit. Dixit enim deos rebus humanis non interponere arbitrium suum, si interponant, voluntatem eorum ab homine non intelligi, vt intelligatur, non posse fata reuocari, si non sint fata, sacra profusa, si sint, non posse mutari. Sylo Pompeius etiam si quod esset diuinum di genus certum, auguri negauit credendum: quare ergo si nescit Chalcas affirmat primum, & scire se putat. Hic communem locum dixit in omnes, qui hanc affectarent scientiam: deinde irascitur tibi, inuitus militat, quærit sibi tam magno testimonio apud omnes gentes fidem. In ea descriptione, primum in hac suaforia Fuscus Arellius Vergilius verus, voluit imitari. Valde autem longe petiit, & penè repugnat materię, certe non desideranti inseruit. Ait enim de luna, quæ siue plena lucis sue est, splendensq; pariter assurgit in cornua, imbres prohibet: siue occupata nubilo sordidorem ostendit orbem suum, non ante finit quàm in lucem redit. At Vergilius hæc quanto simplicius & beatius dixit. Luna reuertentes cum primum colligit ignes.

Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu

Maximus agricolis pelagoq; parabitur imber.

Et rursus,

Si in ortu in quarto (namq; is certissimus autor)

Plena, neq; obscuris per cælum cornibus ibit.

Solebat autem ex Vergilio Fuscus multa trahere, vt Mecoenati impugnet. Toties enim pro beneficio narrabat, non in aliqua se Vergiliana descriptione placuisse: sicuti in hac ipsa suaforia dixit, cur iste inter eius ministerium placuit: cur hoc os deus elegit: cur hoc potissimum fortitatur poësis: quod tantum non impte aiebat se imitatum Vergilium, plena deo? Solet autem Gallio noster hæc aptissime ponere. Memini vna nos ab auditione Nicetis ad Messalam venisse. Nicetes suo impetu valde Græcis placuit. Quarebat à Gallione Messala, quid illi visus esset Nicetes. Gallio ait, plena deo, quoties audierat aliquem ex his declamatoribus, quos scholastici caldos vocant, statim dicebat, plena deo. Ipse Messala nunquam aliter eum agnouit, ab hominis auditione venisset interrogat nihil aliud quàm vt diceret, nunquid plena deo? Itaq; hoc ipsi iam tam familiare erat, vt multo quoq; excideret. Apud Cæsarem cum mentio esset de ingenio Haterii, consuetudine prolapsus, dixit, & ille erit plena deo, Quæreret deinde quid hoc esse vellet, versum Ver-

LIBER PRIMVS.

gilit retulit, & quomodo hoc semel sibi apud Messalam excidisset, & nunquam postea potuisset excidere. Tyberius ipse Theodorus offendebatur Nicetis ingenio, atq; delectatus est fabula Gallionis, hoc autē dicebat Gallio Nasoni suo valde placuisse, itaq; fecisse quod in multis altis versibus Vergilius fecerat, non surripiendi causa, sed palā imitandi hoc animo vt vellet agnosceret autē in tragedia eius, feror huc illuc, vt plena deo. Iam vultus ad Fuscum reuertar, & descriptionibus eius vos satiabo. Hæc potissimum ex his quas in similitudinis tractatione posuit, cum diceret, omnino non concessam futurorum scientiam.

¶ **SC H O L.** (Non in aliam) Hæc omnia eo pertinent, ut ostendat nices rerum mutari, & quāmodum natura tēpestates excitatur, sic & sedari, hoc autem spectat ad dissuadendum ne existimet illā tempestatem à Diana immissam ac posse placari sine immolatione uirginis, (q̄ ne oīs) ideo mare circum terras diffunditur, ut dies obnubiletur interim hausto humore ex mari, nec ea tantū maris natura est, sed & syderum uaria uis est, (Anno lex) totū interim annus hac lege continuatur, (Alijs serena) alia sydera sunt q̄ nubila inducūt, (Subsidit solū) debescit & hiatus aperit, (Incertis syderibus) erraticis fortasse. i. planetis, uel uarij cursus sunt, cū etiā ipsa sydera incerta. i. uaria sint, (Altero) i. cōtrario, (Si uicta natura) causas subiicit harū mutationū. (Pariter assurgit) ex æquo implet utrūq; cornu (q̄ in lucē redit) q̄ exacto mēse nouo lumine impletur, (status qui) perseverat toto anno idē status, eadēq; tēperies à syderibus inducūta, (Extra iussu dei) nō quēdamodū nūc, diu oraculis prohibere navigationē adulteri i. Paridis, & est uelut argumētū multo minus prohibebūt nobis. (Prior est salus) respōsio est ad obiectionē, uindicabis si licebit, ita tamē ne propter hoc occidas pudicā filiā tuam, (Ne qd uirginitati) à fine, propter seruādā uirginitatē persequeris adulteriū ergo uō debes perdere uirginitatē propter uindicādū adulteriū, cōtrariū finī nō debet fieri propter id q; ad finē destinatur. (Virginibus hostiū) a minori, ergo & tuæ filię parcere debes. (Sic reclusuri) ita debetis aperire maria ad nauigādū, nimirū immolata uirgine, quasi hoc nō sit uestre clemētiæ, (Nec parricidiū) quāto grauiora patiemur ubi fecerimus, (Quod hoc sacrū est) à cōtrarijs neq; non uidebatur dea uirginitatis amatrix, & q̄ ipsa uirgo fingebatur, uirginis sacrificiū postulatura. (Reuertamur ad liberos) tantū abest ut occidere debeamus, figurā habet (In malū familiæ) Atridarū quorū porctes Atreus & Thyestes mutuis odijs etiā ad filiorū necē seuerūt, (Eratris) A gamēnonis, nā Menelai uxor erat Helena. (Ista mercede) cū interrogatiōe melius (Sacra profutura) quæuis alia sacra etiā sine im-

molatione filia (Deinde irascitur) alia suspensiones sunt q̄ fidē uaticinij eleuant, q̄ iratus sit, q̄ inuit? militat, q̄ ita uult parare sibi fidē. (Vt Mœcenati imputaret) ut si quādo displicuisset, posset illi uelut opprobare suū poētā, in cuius imitatione nō placuisset (Cur iste inter) hoc de Chalcate dicitur fortassis ex imitatione eius loci, quo de Sybilla loquitur Ver. (Inter eius ministeriū) Apollinis q̄ uaticinationis & poeseos erat deus. (Hoc os) p̄ quod dabat oracula. (Sortitur poësis) cur huic se infundit poëticus spiritus, & furor, (Tātū nō) etiā (Plena deo) de phantasticis uatibus & furiosis dicitur, atq; ideo ille trāstulit ad declamatores concitatores & uehemētes, quos scholastici appellabāt caldos, i. calidos, feruētes in dicēdo, (Eum agnouit) Nicetē, nisi hoc nomine, aut nō aliter agnouit illū ab auditiōe illius redeuntē, q̄ cū diceret plena deo. (Exeidisset) semel cum incōsiderate dixisset, nunq̄ alias potuit relinquere. (Theodoreus) Theodorus & Apollodor? diuersas instituere sectas in Rhetoricis, unde Apollodorei, & Theodorei nuncupati, offēdebatur ingenio Nicetis qui Apollodoreus erat, (Vergilius fecerat) ex Ennio & Lucretio & alijs, ut est apud Macrobiū.

¶ Initium quartæ suasoriæ.

Deliberat Alexāder Magnus, an Babyloniā intret, cū denūtiatum Desset illi responso auguris periculū. **ARELLII FVSGI.** Quis est qui futurorū sciētia sibi vēdicet? nouē oportet sortis sit, qui tu bēte deo canat, nō eodē cōtētus sit vero, quo imprudētes nascimur, quā dā imaginē dei p̄ferat q̄ iussa exhibeat dei, sic est. Tātū enī regē, tātiq; rectorē orbis esse in metu cogit, magn? iste est, supra hūanę sortis habētū oportet sit, cui liceat terrere Alexādrū: ponat iste suos ī sydera patres & originē celo trahat, agnoscat suū vatē deus, nō eodē claudatur vitæ fine, ætate magna, extra omnē futurorū necessitatē caput sit, quod gētib; futura p̄cipiat. Si vera sunt ista, qd̄ ita, nō huic studio seruit oīs etas? Cur nō ab infantia, rerū naturā deosq; qualicet, uisimus? cū pateāt nobis sydera & interesse numinibus liceat, qd̄ tā inutiles desideramus faciēdia? aut periculosis atteritur armis manus? an melius alto pignore quā futurū sciētia ingenia surrexerint? Qui uero in media se ut prädicāt fatorū misere pignora, natales inquirūt, & prima omnium meliorū annorū habēt initia, quo ierint motu sydera, in quas discurrerint partes, cōita ne deus steterit, an placidus affulserit sol, an plenā lucē, an initia surgētis acceperint, an abdiderit in noctē obscurū caput luna, Saturn? nascētē, an ad bella Mars militē, an negotiosū in quęstus Mercurius exceperit, an

LIBER PRIMVS.

blanda annuērit nascēti Venus, an ex humili in sublimē Iupiter tulerit. Existimant tot circa vnum caput tumultuantē deos! Futura nuntiāt, Plerosq; dixere victuros, & nihil metuentes oppressit dies, aliis dedere finem propinquum, at illi superfuere egentes, inutiles animæ. felices nascentibus annos sponponderunt, at fortuna in omnem properauit in iuriam: incertæ enim sortis viuimus, vnicuiq; ista pro ingenio finguntur non ex scientiæ vi. Deerit aliquis toto orbe locus qui te victorem nō viderit! Babylone excluditur, cui patuit Oceanus. **DIVISIO.** In hac suaforia nihil aliud tractasse Fuscum scio quā eandem quas supra tetuli, quæstiones, ad scientiam futuri pertinentes. Illud quod nos delectauit præterire non possum. Declamabat Fuscus Arellius controuersiam, de illa, quæ posteaquā ter mortuos pepererat, somniasse se dixit, ut in luco pareret. Valde in vos contumeliosus fuero, si totam controuersiam, quam ego intelligo me dicere, Fuscus declamaret, & aperte, aut non agnoscentis puerum, tractaret locum contra somnia & deorum prouidentiam, & male de magnitudine dixisset mereri eum, qui illos circa puerperas mitteret, summis clamoribus dixit illum Vergilli versum. Scilicet is superis labor est ea cura quietos sollicitat. Auditor Fuscus quidam, cuius pudori parco, cum hanc suaforiam de Alexandro ante Fuscum diceret, putauit æque belle poni versum eundem, dixit, Scilicet is superis labor est, ea cura quietos sollicitat. Fuscus illi ait, si hoc dixisses audiente Alexandro, scires apud Vergilium eundem versum esse, & altum capulo tenuis abdidit enseni. Et quia soletis mihi molesti esse de Fusco, quid fuerit, quasi nemo videretur dixisse cultius, ingeram nobis Fuscianas explicationes. Dicebat autem suaforias liberrime & frequētius græcas quā latinas. Hybreas in hac suaforia dixit.

Al. lateri

SCHOL. (Quis est qui futurorum) contra scientiam futurorum & ariolos locus communis (Non eodē cōtentus) gestatus conclusus (Deos uisimus) eos propius adimus, & cū ijs colloquimur. (Desidemus facundia) cur segnes moramur in eloquētia, (Interesse numinibus) illorū arcana & cōsilia scrutātes (alio pigrore) & pigrius accipiūt promissis fidēt, erit igitur aliud quod magis excitet ingenia q̄ spes & fiducia huius artis cōsequēde. (Omniū meliorū) infantie forsā intelligit, uel norūt illi ex syderibus unde incipiant foelices anni & infelices. (In quas discurrerint) obseruantur in cœli quadrātes & spacia, (Cōtra ne deus) alia enim sidera aliorū interuētū uel aspectu, ut uocāt, uel inuāntur, uel inspicuntur.

(An abdiderit) luna occidēs (Superfuere) uidetur hæc cōiungēda, at illi superfuere, egentes, inutiles animæ. i. supernixere illi in egestate, nulli usui in uita (Babylone cluditur) Babylone excluditur. (Valde in uos) hic locus truncatus est, uidetur hic sensus, cū ille Eufcus dicēs cōtra fidē somniorum dixisset, male illos mereri de deorū magnitudine q̄ eos circa puerperia putarēt occupatos, dixit illū Vergiliū uersum. Scilicet is. Et c. quidā eius discipulus ratus ubiq; habere locū, cū hāc sua foriā declamaret, eundē posuit, parū autē seruauit decorū, offendisset. n. Alexandrū si eum eiusq; res dixisset non esse superis curæ, ac propterea fortasse fuisset expertus eius iracundiā, hac de causa figurate subiicit Eufcus. Scires ubi esset ille uersus, qui est. ij. enei. lateri autē debet esse non altū. i. occidisset te quēadmodū alios libere loquentes.

¶ Initium quintæ suaroræ.

Deliberant Atheniēses, an trophæa persica tollāt, Xerxe minante crediturū se, nisi tolleretur. **ARELLII FVSCI.** Pudet me victoriæ nræ, sic fugatū creditis Xerxem, ut reuerti possit: tot cæsa milita, nihil ex hac acie relictū minanti, nisi quod uix sequi fugientē possit, toties mersæ classis. Quid Marathonæ: quid Salamina referā: Pudet dicere, dubitam? adhuc, an vicerimus. Xerxes ueniet: At nescio quomodo languet circa memoriā iacturæ animus, & disturbata arma nō repetit. Prior enim metus futuri regni is esset, amissa ne audeat, amissurū monēt. Ut in gaudia interdū surgit animus, & sp̄s ex præsentī metitur, ita aduersis frāgitur: ubi ignominia sp̄s præmit, ubi nullā meminit acie, ut si quæ fugerit, errat circa dāna sua, & quæ male expertus est, vota depolit. Si uenturus esset, nō minaretur. Suis ira ardet ignibus, & impacta soluitur. Nō denūtiaret si venturus esset, neq; armaret nos nuntio, nec instigare victricē Græciā, nec sollicitaret arma felicia, magis superueniret improuidis, nā & arma indenūtiata monēt. Quantūcūq; oriēs ualuit **For, mo uent.** primo in Græciā impetu effusum est, hoc ille numero ferox, & in deos arma tulerat. Extincta tot ante Xerxem milita, tot sub ipso iacēt, & nulli nisi qui fugerūt supersunt. Quid dicā Salamina: quid Cynagyron referā: & te Polyteles? & hoc agitur an viceris? Hæc ego trophæa deposui, hæc in totius Græciæ cōspectu statui, ne quis timeret Xerxē minantē. Me misrū, pugnāte Xerxē trophæa posui, fugiēte tollā: Nūc Athenæ vincimur, nō tantū credetur rediisse sed vicisse Xerxes, Nō potest Xerxes, nisi p nos trophæa tollere. Credite mihi, difficile est attritas opes recolligere & spes nouare fractas, & poenitēda acie in melloris euentus si

LIBER PRIMVS.

ductam surrigere. **CAESTII PII.** Inferā, inquit, bellū, alia mihi trophæa pmittit, potest maior venire quā vici⁹ est. **ARGENTARII.** Nō pudet vos, pluris trophæa vſa Xerxes æſtimat q̃ vos. **DIVISIO.** Fufcus ſic diuiſit, etiāſi vēturus eſt Xerxes, nō tollimus, nō ſūt trophæa tollēda. Cōſeſſio ſeruitutis eſt iuſſa facere, ſi venerit, vincemus, hoc non eſt dñi colligēdū, de eo dico, vincemus, quem vicimus. Sed nec veniet quidē, ſi vēturus eſſet, nō denūtiaret. Fractus eſt viribus & aīo. **CAESTIVS** & illud dicit, qđ in prima parte tractauit, nō licere Athenieſibus trophæa tollere, cōmune in illis ius totius Græciæ eſſe, cōmunē vīctoriā, cōmune bellū fuiſſe: deinde nefas quidē eſſe, nūq̃ factū, vt qſq̃ cōſecratis virtutis ſuæ operibus manus afferret: iſta trophæa non ſunt Athenieſiū, deorū ſunt, illorū bellū fuit, illos Xerxes vinculis, illos ſagittis pſequebat, hæc oīa ad impiā & ſuperbā Xerxis militiā pertinet. Et quidē ergo bellū habebimus? habebimus: & ſi Xerxē remouebis, alius hoſtis inueniet. Nunq̃ magna imperia otioſa. Omniū bellorū proſpectu ab Athenieſibus geſtorū. Deinde nō erit bellum, Xerxes enim nō veniet, multo timidiores eſſe q̃ ſupbiſſimi fuerint. Nouiſſime vt veniat, cū quibus veniet? reliquas victoriæ noſtrę colliget, illos adducet quos priore bello quaſi inutiles reliqas nouit, ſi q̃ ex fuga cōſecuti. Nullū habet militē niſi aut ſaſtidiū aut viciū. **ARGENTARIVS** his duobus cōtentus fuit, aut nō vēturū Xerxē, aut nō eſſe metuēdū, ſi venerit, his ſolis inſtitit, & illud dixit qđ excerptū eſt, tollite, inquit, trophæa: ſi viciſti, quid erubescis? Si victus es, qđ imperas? locū mouit non inutiliter, iudicare quidē ſe neq̃ Xerxē, neq̃ iā quēquā Perſarū auſurū in Græciā effundere ſe, ideo magis iſtis trophæa tuēda, ſi qs vnquā illinc vēturus hoſtis eſſet, vt cōſpectu trophæorū animi militū accēderētur, hoſtiū frāgerētur. **BLANDVS** dixit, repleat ipſe prius hiatus, & maria in antiquā faciē reducat, apparere voluit poſteris quēadmodū venerit, appareat etiā quēadmodū redierit. **TRIARIVS**, Omni diſmiſſa diuiſione tātū exultauit, qđ audierit Xerxē venire ad ſe, iſtis nouā victoriā noua trophæa. **SYLOPOMPEIVS** Veniſto genere ſentētię vſus, niſi tollitis, inquit, trophæa, ego veniā, hoc ait Xerxes, niſi hæc trophæa tollitis, illa ponetis. Alterā partē ſolus Gallio declamauit, & hortatus eſt ad tollēda trophæa, dixit gloriæ nihil detrabi, māsura enim memoriam victoriæ q̃ perpetua eſſet, ipſa trophæa & tēpeſtatibus & ætate cō

*f. An nes
scitis.*

fumi, bellū suscipiendū fuisse pro libertate, pro cōlugibus, pro liberis, pro re superuacua, & nihil nocitura si fieret, nō esse suscipiendū. Hic dixit utiq; venturū Xerxem, & descripsit aduersus ipsos deos tumētē, deinde habere illū magnas vires, neq; omnes illū copias in Græciā pro duxisse, nec omnes perdisisse in Græcia: timendā esse fortunæ varietatē, exhaustas esse Græciæ vires, nec posse iā pati alterū bellū, illi esse im mensam multitudinem hominum. Hoc loco disertissimam sententiam dixit, quæ vel in oratiōe, vel in historia ponitur, diutius illi perire possunt, quàm nos vincere.

¶ SCHOL. (Tollant) auferāt ex ijs locis. quibus crexerāt, (Marathona) pugna apud Marathona, ex barbaris circiter sex millia & trecenta ceciderūt, Athenien. iij. centū nona ginta duo. apud Herodotum li. vi. (Salamina) ubi classe uictus est Xerxes à Themistocle (Xerxes ueniet) cū admiratione, ita ne tandē Xerxes ueniet (Circa iacturā) uel de Xerxe, uel de Atheniēsisbus intelligi potest, nescio quomodo animus illius acceptæ cladis oblitus est, uel nescio quomodo nos oblitus sumus illatæ cladis (Nō repetit) nō meminit, uel quomodo disturbarimus aos, uel quomodo disturbati fuerimus si ad Xerxē. (Futuri regni) qd de regno futurum esset, nā amissa monēt amissurū ne audeat, cogitās quātū amiserit, & credēs plura se amissurū, deterretur ab audacia. (Spē premit) facit ut diffidat suis rebus (Impacta) ubi se impegit in aliquē, ubi se expleuit. (Monēt) mouet fortasse (In deos) quoniā Persæ ut ait Asconius in iij. in Verrē, dijs tēpla nō edificabāt, atq; ideo Græcorū tēpla diruebāt. (Quid Cynagyron) apud Herodotū est de hac ipsa uictoria Marathonica, occubuit quoq; ex ducibus Stefileus Thrasyli, & Cyneirus Euphronis dū summā puppim apprehēdit, abscissa bipēni manu cecidit, quā ob rē forte legēdū nō Polyteles, sed Stefileus, (Agitur an uiceris) cū sic cecideris dubitatur de uictoria tua, cū de tollēdis trophæis deliberatur (Hic ego) sustinet declamator psonā Themistocelis, (Surrigere) forte se erigere (O im bellorū) scilicet fecit mentionē. (Reliqas nouit) for. amouit. i. quos prius in delectū militū neglexit, ad hoc facit, quod subdit, nullū habet militē nisi aut fastiditū, aut uictū. (Aut nō ueniturū) sic distinguēdū, aut nō esse uenturū Xerxē, aut nō esse metuendū si uenerit, his solis insitit. (Si uicisti) dilema. (Hoc ait Xerxes) est uelut interpretatio, perinde enim est ac si dicat Xerxes nisi tollitis illa. i. si mihi nō obtemperatis, ego ueniam, & ita uobis occasionem dabo ut rursum ponatis. (Diutius illi) tam sunt immutari ut etiam si nos uincamus, tamen suppletis subinde, & suspectis exercitibus citius nos deficiamus uincentes, quā illi uicti.

LIBER PRIMVS.

¶ Initium sextæ. De morte Ciceronis clarissima.

D Eliberat Cicero an Antonium deprecetur. **Q. ATERIVS.**
 Sciant posteri potuisse Antonio seruire Rempublicam, non potuisse Ciceronem. Laudandus erit tibi Antonius, in hac causa etiam Ciceronem verba deficient. Crede mihi, si diligenter te custodieris, faciet tamen Antonius quod Cicero tacere non possit. Si intelligis Cicero, non dicit, roga ut viuas, sed roga ut seruias: quemadmodum autem hunc senatum intrare poteris exhaustum crudelitate? repletum turpiter? Intrare autem tu senatum voles, in quo non Cn. Pompeium visurus es, non, M. Catonem, non Lucullos, non Hortensium, non Lentulum atq; Marcellum: non tuos, inquam Coss. Hircium & Pansam? Cicero quid in alieno saculo tibi? Iam nostra peracta sunt. M. Cato solus maximum viuendi moriendiq; exemplum, mori maluit quam rogare, nec erat Antonium rogaturus, & illas vsque ad vltimum diem puras à ciuili sanguine manus, in se infectas, acerrime armauit. Scipio cum gladium poni iussus foret, dicitur abdixisse se, quærentibus qui in nauem transferant militibus imperatorem, imperator, inquit, bene se habet. Victus vocem victoriæ misit, Vetat, inquit, Milo rogari ius dices. **V. CL.** nunc & Antonium rogat. **PORTII LATRONIS.** Ergo loquitur imperator Cicero, & non timet Antonius, loquitur, inquam, Antonius, ut Cicero timeat? Ciuis sanguinis Syllæ nascitis in ciuitatem redit, & ad triuinualem hastam pro vestigalibus ciuium Romanorum mortes locantur. Iniusta bella albo Pharsalica ac Mundensis Mutinensisq; ruina vincitur, consularia capita auro reperiuntur. Tuis verbis Cicero vtendum est, o tempora, o mores: videbis arduos crudelitatem simul ac superbiam oculos, videbis illum non hominis sed belli ciuilis vultum, videbis illas fauces per quas, Cn. Pompeii bona transferunt, illa latera, illam totius corporis gladiatoriam firmitatem, videbis illum pro tribuali loco, quem magister equitum, cui stare turpe erat, vomitu fœdauerat. Supplex accidens genibus deprecaberis, & ore, cui se debet salus publica, humili, in adulationem verbarum, pro submittes? Pudeat Verrē quod quia proscripius fortius perit. **CYRIL MARILLI ESERNINI** occurrat tibi Cato tuus, cuius à te laudata mors est. Quicquam ergo tanti putas, ut vitam Antonio desbeas? **CAESTII PII** Si ad desiderium populi respicis Cicero,

quandocunq; perieris, parum vixisti: si ad res gestas, satis vixisti: si ad
 iniurias fortunæ & præsentem Reipublicæ statum, nimium dñ vixisti:
 si ad memoriam operum tuorum, semper victurus es. POMPEII
 SYLONIS. Scias licet tibi non expedire viuere, si Antonius pera-
 mittit vt viuas. Tacebis ergo proscribente Antonio: & Rempubicam
 laniâtes: & ne gemitus quidem tuus liber erit: Malo populus Romanus
 mortuum Ciceronem quàm viuum desideret. TRIARI, quæ cha-
 rybdis est tam vorax: Charybdin dixi: quæ si fuit, animal vnum fuit,
 vix mediussidius oceanus tot res tamq; diuerfas vno tempore absor-
 bere potuisset. Huic tu sæuētī putas Ciceronē posse subducī: AREL-
 LII FVSGI Ab armis ad arma discurritur, foris victores dū tru-
 cidamur, dum in sanguine intestinus hostis incubat, quis non hoc po-
 puli Romani statu Ciceronem vt viuat cogi putat: Rogabis Cicero tur-
 piter Antonium, frustra: Non te ignobilis tumulus abscondet, idē vira-
tutis tuæ qui finis est immortalium, humanorum operum custos me-
moria, quæ māsuri vita perpetua est, in omnia te secula sacratum dabit.
Nihil aliud intercidet quàm corpus fragilitatis caducæ, morbis obna-
xiū, casibus expositum, proscriptionibus oblectum. Animus vero di-
 uina origine haustus, cui nec senectus vlla, nec mors, onerosi corporis
 vinculis exolutus, ad sedes suas & cognata sydera recurret, Et tamē si ad
 ætatem annorumq; nūquam obseruatū viris fortibus, numerū respici-
 mus, sexaginta supergressus es, nec potes videri non nimis vixisse, qui
 moreris Reipublicæ superstes. Vidimus furētia toto orbe ciuilia arma,
 & post Italicas Pharfalicasq; acies Romanum sanguinem hausit Aegy-
 ptus, quid indignamur in Ciceronem Antonio licere, quod in Pom-
 pelum Alexandrino licuit. An non occiduntur qui ad indignos cōfus-
 giunt: CORNELII HISPANI. Proscriptus est ille qui tuam
 sententiam secutus est, tota tabula tuæ morti præluditur, alter fratrem pro-
 scribi, alter anunculum patitur: quid habes spes: Vt Cicero periret, tot
 parricidia facta sunt. Repete age, tot patrocinia, tot cliētelas & maximū
 beneficiorum tuorum teipsum, iam intelliges Ciceronem in mortē co-
 gi posse, in preces non posse. ARGENTARI. Explicantur trifū-
 uiralis regni delicata conuulsa, & popina tributo gentium struitur, ipse
 vino & somno marcidus deficientis oculos ad capita proscriptorū le-
 uat, iam ad ista non satis est dicere hominem nequam. DIVISIO,

LIBER PRIMVS.

Latro sic hâc diuifit omnem fuafortiam, etiam fi impetraref uitâ ab Antonio, non putes tanti rogare, deinde impetrare non potes. In priore illa parte pofuit, Turpe eſſe cuiſibet Romano, nedum Ciceroni uitâ rogare. Hoc loco omnium qui ultro mortē oppetiffent exempla pofuit deinde inutilis illi ſua uita futura proponitur, morte grauior, detracta libertate. Hic omnem acerbicatem ſeruiſutis futurae deſcripfit, deinde nō futurum fidei impetratæ beneficium. Hic cū dixiſſet, aliquid erit quod Antonium offendat, aut factum tuum, aut diſtum, aut ſilētium, aut uultus, adiecit ſententiam, haud eum placaturus es. **ALBVTVS** aliter diuifit, primam partem fecit, moriendum eſſe Ciceroni etiam ſi neq. proſcriberet, cum hæc infeſtatio temporum fuerit: deinde moriendum eſt, ille enim ſe ſua ſponte conficeret, quia moriendum eſſet, etiam ſi mori noluiſſet, graues odiorū cauſas eſſe, maximam cauſam proſcriptionis ipſum eſſe Ciceronem. Et ſolus ex declamatoribus tentauit dicere, non unum illi eſſe Antonium infeſtum. Hoc loco dixit illam ſententiam, ſi cui ex triumuiris non es inuiſus, grauis es. Et illa ſentētia ualde excepta eſt, rogo Cicero, orauit, ut tribus ſeruiſas. **CAESTIVS** ſic diuifit. Mori tibi utile eſt, honeſtum eſt, necceſſe eſt ut liber & illibatae dignitatis conſummes uitam. Hic illam ſententiam dixit audacem, ut numereris cum Catone, qui ſeruire neq. Antonio quidem nondū domino potuit. **MARCELLVS** hūc ſenſum de Catone melius, uſq. eò ne omnia cum fortuna populi Romani conuerſa ſunt, ut aliquis deliberet, utrum ſatius ſit uiuere cum Antonio, an mori cum Catone? Sed ad diuiſionem Cæſtii reuertamur, dixit utile eſſe, ne etiā cruciatu corporis pateretur, non ſimplici illum modo periturum, ſi in Antonii manus incidiffet, & in hac parte cum deſcripſiſſet contumelias inſultatium Ciceroni & uerbera & tormenta, dixit illam multum laudatam ſententiam. Tu me hercules Cicero cum ueneris ad Antonium, mortem rogabis. **VARIVS GEMINVS** ſic diuifit, hortarer te, ſi non alterutrum utiq. faciendum eſſet, aut moriendum, aut rogandum, uſq. morereris potius quàm rogares, ſed addidit & tertium: adhortatus eſt illum ad fugam, illic eſſe M. Brutum, illic C. Caſſium, illic Sex. Pompeium. Et adiecit illam ſententiam quam Caſſius Scruerus vnice mirabatur, quid deſicemus? & Reſpub. ſuos triumuiros habet. Deinde etiam quas petere poſſit regiones percurrit, Siciliam dixit uindicat

tam esse ab illo, Ciliciam à proconsule egregie administratam, familiares studiis eius & Achatam & Asiam, Delotari regnum obligatum beneficiis, Aegyptum & habere beneficii memoriam, & agere perfidia poenitentiam, sed illum maxime in Asiam & Macedoniam hortatus est in Cassii & in Bruti castra. Item Cassius Severus aiebat alios declamasse, Varium geminum vinum consilium dedisse. Alteram partem pauci declamauerunt, nemo ausus est Ciceronem ad deprecandum Antonium hortari, bene de Ciceronis animo iudicauerunt, Geminus Varius declamauit alteram quoque partem & ait, Spero me Ciceroni meo persuasurum ut velit viuere, quod grandia loquitur, & dicit, Mors nec immatura consulari, nec misera sapienti, non mouet me idiotam, perit, Ego belle mores hominis noui, faciet, rogabit, nam quod ad seruitutem pertinet, non recusabit, tam collum tertium habet, & Pompeius illum, & Caesar subiecerunt. Veteranum mancipium videtis, & quamplura alia dixit scurrilia, ut illi mos erat. Diuisit sic, ut diceret, non turpiter rogaturum, non frustra rogaturum: in priori parte posuit, non esse turpe, ciuem victorem rogari à victo, hic quam multi rogassent, C. Caesarem, hic & Ligarium: deinde ne iniquum esse quidem Ciceronem satisfacere, qui prior illum proscripisset, qui & iudicasset ab eo semper nasci satisfactionem, ac dato rogari. Deinde non pro vita illum sed pro republica rogaturum, satis illum vixisse sibi, reipublicae parum. In sequenti parte dixit, exorari solere inimicos, ipsum exoratum à Vatnio. C. quoque Verri affuisse, facilius exorari Antonium posse, qui cum tertius esset, ne quis tribus hanc tam speciosam clementiae occasionem praeteriret: fortasse irasci Antonium, qui ne tanti quidem putasset illum quem rogaret. Fuga quam periculosa esset cum descripsisset, adiecit, quocumque peruenisset seruendum illi esse, ferendam aut Cassii violentiam, aut Bruti superbiam, aut Pompeii stulticiam. Quando in hanc suasoriam incidimus, non alienum puto, indicare quomodo quisque se ex historicis aduersus memoriam Ciceronis gesserit. Nam quod Cicero nec tam timidus fuerit ut rogaret Antonium, nec tam stultus ut exorari posse speraret, nemo dubitat, excepto Asinio Pollione qui infestissimus famae Ciceronis permansit, & is etiam occasione scholasticis occasionem dedit. Solent enim scholastici declamatores ponere.

For, ut
uual.

For, idio
ta perit.

Al. alter
rins
felle.

LIBER PRIMVS.

SCHOL. (uerba deficient) alludit ad id quod in quadam epistola dicit Ci-
 cero, putares ne unq̃ accidere posse ut mihi uerba dcessent. li. ij. (Non tuos inquā)
 tua opera creatos (Insectas) for, insectas, (Scipio cum) Vale. Max. refert, cum
 se letaliter uulnerasset, Appianus autem se in mare ē nauī praecepitasse, ac tunc
 mihi uidetur credibile id dixisse Scipionem, hic adiicit Seneca nondum agnitu a
 milite iussu ponere gladiū (Vetat inquit) ex eius scriptis proponit exemplū,
 à minori, hoc enim in oratione pro Milone habetur (V. Cl.) ego nō dubitem le-
 gendum, Quintum, Clodij. quod cum maioribus literis esset scriptum. Q. Cl.
 librario dedit occasionem conuertendi in notas numerorum, nam in controuersia
 contra Popiliū inquit, ne aliquis Pu. Clodij mitteretur (Hastam) erecta cuius
 hasta bona proscriptorum uendebantur tanq̃ bello parata. (Mortes locantur) tanq̃
 redemptoribus alicuius operis, qui aliquid faciendum ad se recipiebant proposita
 mercede. (Bella albo) fortassis albo i. hoc catalago & tabula proscriptionis, in
 qua tanq̃ in albo praetorio proscriptorū nomina erant scripta. [(Mundensis Mus-
 tinensisq;) apud Mūdā & Mutinā , apud illam filij Pom. uicti sunt, apud
 hanc Brutus obsessus. (O tempora o mores) in Catilinā hoc dixerat Ci. unde
 & Martialis. dixerat o mores o tempora Tullius olim, sacrilegum strueret cum
 Catilina nefas. (Illa latera) haec ex. ij. Philipp. sumpta sunt (Pro tribunali loco)
 adiectiuum est (Quem magister) hic locus sic uidetur emendandus, quem ma-
 gister equitum, cui ruclare turpe erat, ubi legebatur cum raptaretur, praerat,
 quod liquet etiam ex ipsa Philippica, unde sumptum est. (Pudeat Verrem) de
 Verrenunq̃ memini legere q̃ fuerit proscriptus, quam ob rem hunc locū ita iu-
 dico emendandum, puduit Varum q̃ proscriptus non fortius perijt, fuit autem
 Varus ut refert Apianus inter proscriptos, qui cum se in paludibus Minturnien-
 sium abdidisset, atq; à Minturniēsis latrones inquirētibus deprehēsus esset, ē la-
 tronibus se unum esse dixit, atq; ita damnatus, cum duceretur ad supplicium pœ-
 nitentia ductus q̃ tam ignobilitate moreretur, aperuit se & consularem esse, & à
 triumuiris proscriptum, non credentibus, accurrit quidam turmae ductor qui ei
 agnito caput abstulit, corpus Minturniensibus reliquit, ergo illum puduit q̃ non
 maluisset proscriptus mori: tanq̃ mortis genere claro & non pudendo (Laudata
 mors) cum Cicero laudationem Catonis scripisset, ei contraposuit Caesar Antica-
 tones, (Si ad desiderium) perelegans clausula habet repetitionem in principio,
 αὐτὶς ποφῆς i. cōuersionem in fine, habet ἰσοκολομ. i. exequatū membri & tra-
 ductionem uerbi uixisti uicturus. (Mortuum Ciceronem) mire acuta sententia.
 desiderabit enim uiuum cum non uiderit in Cicerone animum Cicerone dignū.

(Quæ e barybdis) ex eadem Philippica. (Foris uictores) nos qui exteræ gentes uicimus. (Rogabis igitur) duo habet fundamenta suasoriæ q. & turpe sit, & non profuturum, (Non te ignobili) non iacebit sub eodem tumultu & corpus & fama. (Quæ mansuri) uel emmēda quæ māsura uita perpetuo est, uel dic māsuri. i. tua qui manebis, (Reipub. superstes) Republica iam fato defuncta (Alexādrino) regi puero Ptolomeo atq; eius pædagogis Photino & Achile (Tuā sententiam) Lu. Antonius. M. auunculus, qui secutus est tuam sententiam in iudicando hostem Antonium, uide, Appianum. (Tota tabula) tota tabula proscriptorum est ueluti præparatio quedam & captatio occasionis, ut impetrent tuam proscriptionem, nam Lepidus fratrem suum Paulum, Antonius, auunculum suum, ut diximus, proscripsit (Beneficiorum tuorū teipsum) cui potissimum benefeceris, exemplū à uita ante acta. (Hominem nequam) adludit ad id quod ipse dixit in, ij. Philippica, O hominem nequam, quid enim aliud dicam magis propriè nihil aliud possum dicere. (Haud sum) aut scribendum est, aut placabis eū quod est multo turpius, (Audacem) quoniam cum Cicerone loquens nondum illum cum Catone confert (Suos triumphos) quoniā & hi tres uiri sunt qui possint Rempub. constituere, & nomen inuidiosum mitigauit ad illos transferendo (Vindicatam) accusatione Verris, qui Siciliam in prætura uexarat. (Deiotari regnum) quem defendit apud Cæsarem, (Ægyptum) fortassis Ægyptiis aliqua in parte operam suam præstitit, in restitutione regis Alexandrini Ptolomei Aulete, quod autē dicit de perfidia, de Pompeio intelligendum, ne sibi non tutum putaret Cicero eo accedere (Viuum consiliū) ut uiuat consiliū, legendū. (Mors nec immatura) in Catilinam, (Idiotam perit) cum hic locus ita sit deprauatus, etiam si frigidum sit, legamus idiota perit, i. quantumcūq; illa grandia olim dixerit, nunc certe idiota. i. priuatus perit, (Collum tritum) metaphora à bobus, uel allegoria poti⁹. (At dato rogari) for. à uictō (Caio. Verri) Fortassis. i. quod Plutarchus, inquit, Ciceronem non caruisse suspicionē, q. paruo admodum litere Verri estimasset Hs. septingentis quinquaginta millibus. (qui cū tertius) cum, uidetur eradendum propterea enim q. tertius esset ueritus ne ab altero præreperetur occasio ignoscendi, præoccuparet ipse, (Fortasse irasci) uel ob hoc ipsum, q. cum Cicero non uideretur dignum ducere, quem rogaret.

¶ Alia suasoria pro Cicerone.

Deliberat Cicero, an promittente salutem Antonio orationes suas cōburat. Hæc inepte ficta cuiuslibet uideri potest. Pollio uult illam ueram uideri, ita enim dixit in illa oratione quam pro Lamia dedit.

LIBER PRIMVS.

ASINII POLLIONIS Itaq; nunquā perficeret, nec mor-
 ta fuit, quin euitaret, suas esse q̄s cupidissime effuderat orationes in An-
 tonium, multiplicesq; numero & accuratius scriptas illis contrarias ede-
 re, ac veluti ipse palam pro concione recitare, pollicebatur: ceteraq; his
 alia sordidiora multo: vt tibi facile liqueret, hoc totū adeo falsum esse,
 vt ne ipse quidē Pollio in historis suis ponere ausus sit. Huc certe asto-
 nieius pro Lamia qui interfuerunt, negant eum hæc dixisse, nec enim
 mentiri sub triū virorū conscientia sustinebat, sed composuisse. Nolo
 autem vos iuuenes mei contristari, quod à declamatoribus ad histori-
 cos transeo, satisfaciā vobis, & fortasse efficiam, vt his sententiis lectis
 s. equio- solidis & verum habentibus recedatis. Et quia hoc si tamen recta via cō-
 res. sequi non potero, decipere vos cogar, veluti salutarē pueris daturus po-
 s. contra- tionem, absinthiati poculi. Huius adeo contrectationis consiliū habuisse
 tionis. Ciceronē non dicit, vt neget tēpus habuisse. Ita enim ait **L I V I V S**
M. Cicero sub aduentum triumuiroꝝ cesserat vrbe, certum habens id
 quod erat, non magis Antonio eripi se quā Cæsari Cassum & Brutū
 posse, primo in Tusculanum fugit, inde transuersis itineribus in For-
 mianum, vt ab Caieta nauim conscensurus proficiscatur. Vnde aliquo-
 ties in altum prouectum cum modo venti aduersi retulissent, modo ip-
 se iactationem nauis cæco volente fluctu pati non posset, tardum tan-
 dem eum & fugæ & vitæ cepit, regressusq; ad superiorem villam, quæ
 paulo plus mille passibus à mari abest, Moriar, inquit, in patria sepe ser-
 uata. Satis constat, seruos fortiter fideliterq; paratos fuisse ad dimican-
 dū, ipsum deponi lecticā & quietos pati, quod fors iniqua cogeret, iusi-
 sisse. Prominenti ex lectica præbentiq; immotam ceruicem caput præ-
 cisum est: nec satis stolidę crudelitati militum fuit, manus quoq; scripsit
 Al. expro- se in Antonium exprobrantes præciderunt. Ita relatum caput ad An-
 perantes. tonium iussuq; eius inter duas manus in rostris positum, ubi ille con-
 sul, vbi sæpe consularis, vbi eo ipso anno aduersus Antonium, quanta
 nulla vnquam humana vox, cum admiratione eloquentiæ auditus fue-
 rat: vix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata mēbra
 eius poterāt. Bassus Aufidius, & ipse nihil de animo Ciceronis dubita-
 uit, quin fortiter se morti nō præbuerit tantū, sed obtulerit. **A V F I-**
D I I B A S S I. Cicero paulū remoto velo postquā armatos vidit,
 ego vero cōsisto, ait, accede veterane, & si hoc saltē potes recte facere, in-

cide cernicem. Tremēti deinde dubitatūq; quid si ad me, inquit, primū
 verissetis? Cremutius Cordus, & ipse ait, Ciceronem cū cogitasset, utrū
 ne brutū, an Cassiū, an Sext. Pompeium peteret, oia illi displicuisse, prę
 ter mortē. **CREMVTII CORDI**, Quibus visis lætus Anto
 nius, cū peractā proscriptiōnē suā dixisset, esset quippe nō satiatu mor
 do cādēdis ciuib; sed defectus, quoq; sint pro rostris exponit. Item *For. deo*
 qua sæpius ille ingēti circūfusus turba processerat, q̄ pauloante colue
 rat p̄lis cōtōnibus, q̄bus multorū capita serauerat, tū per artus suos la
 tus, aliter ac solitus erat, à ciuib; suis cōspectus est, p̄tendēti capiti origi; *f. penden*
 eius impensa sanie, breui ante princeps senatus Romanūq; nominis titu
 lus, tū pretiū interfectoris sui. Precipue tamē soluit pectora omnīū in la
 chrymas gemitusq; visa ad caput ei; deligata manus dextra, diuinæ clo
 quētię ministra, cæterorūq; cędes priuatos luctū excitauerū, illa vna cō
 munē. **BRVTIDII NIGRI**. Elapsus interim altera pte villę Cic. le
 ctica pagros ferebat, sed vt vidit appropinquare notū sibi milite Popl
 litū nomine, memor defensum à se, letiore vultu aspexit: at ille, victorib;
 id ipsum imputatur, occupat facinus, caputq; descisum, nihil in vltimo
 sine vitę faciētis, quod alterutrā in partē posset notari, Antonio portat,
 oblit; se pauloante defensum ab illo. Et hic voluit positi in rostris capi
 tis miserabilē faciē describere, sed magnitudine rei obrut; est. Itē **BRV
 TIDI NIGRI** Vt verò iussu Antonii inter duas manus positi in ro
 stris caput cōspectū est, quo toties auditū erat loco, sedato gemitu & fle
 tu maximi viri inferic, nec vt solet ita depositi in rostris corporis cōclo
 audit, sed ipsa narravit. Nulla nō pars fori aliquo tactatiōis inclytę si
 gnata vestigio erat. Nemo nō aliqd' eius in se meritū fatebat, hoc certe
 publicū beneficiū palā erat, illā miserrimi tēporis seruitutē ac aleā dela
 tā in Antoniū. Quoties magni alicui; mors ah historicis narrata est, to
 ties fere totū cōsummatio vitę, & q̄si funebri laudatio reddit; hoc semel
 atq; iterū à Thucydide factū, idē in paucissimis psonis vsurpatū à Salu
 stio, Linius benigni; oībus magnis viris p̄stitit. Seq̄ntes historici mul
 to id effusi; fecerūt. Cicerōi hoc, vt gręco verbo vtar, ἐπιτάφιος Lini;
 reddit. **TITILIVI**, Vixit tres & sexaginta annos, vt si vis abusuf
 set ne tñmatura quidē mors videri possit: ingentū & operib; & p̄mitis
 opetarū felix: ipse fortūc diu p̄pere, & ilōgo tenore felicitatis, magnis
 interim istius vulneribus, exilio, ruina partū, pro quibus steterat, filia;

LIBER PRIMVS.

morte, exitu tam tristi atq; acerbo, omnium aduersorum nihil vt vito dignum erat tulit, præter mortem, quæ vere æstimanti minus indigna videri potuit, quod à victore inimico crudelius passus erat, quam quod eiusdem fortunæ composito fecisset, Si quis tamen virtutibus vitia p̄positio. farit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, & in cuius laudes sequendas Cicerone laudatore opus fuit. Vt est noster candidissimus omnium magnorum ingeniorum estimator. T. Lilius plenissimum testimoniū Ciceroni reddidit. Cordi Cremutii non est operæ deferre etiam reddi tam Ciceroni laudationem. Nihil enim ipso Cicerone indignum est, ac ne hoc quidē, quod penē maximū est, tolerabile est. CREMVTII For, into
lerabile GORDI. Priuatas enim similitates deponendas interdum putabat, publicas nunquam. Vides credendam eius non solum magnitudinem virtutum, sed multitudinem quoq; conspiciendam. AVFIDII BASSI. Sic M. Cicero decessit, vir natus ad Reipublicę salutem, quę diu defensa & administrata in senectute demum ē manibus eius elabatur, non ipsius vitio læsa, quod nihil in salute eius aliud illi, quā si caruisset Antonio, placuit. Vixit sexaginta & tres annos, ita vt semper aut peteret alterum, aut inuicem peteretur, nullamq; rem rarius, quā dē illum quo nullius interesset ipsum mori, vidit. Pollio quoque Asinus, qui Verrem Ciceronis reum fortissime morientem tradidit, Ciceronis mortem solus ex omnibus maligne narrat, testimonium tamen quam nīs inuitus plenum ei reddit. ASINII POLLIONIS. Huius ergo viri tot tantisq; operibus mansuris, in omne æuum prædicare, cuius ingenio atq; industriæ superbe natura pariter atq; fortuna obsecuta est. Et quidē facies decora ad senectutē prosperaq; permansit valetudo, tum pax diutina, cuius instructus erat artibus contigit, nāq; à prisca seueritate iudicis exacti, maximorū noxiorū multitudo prouenit, quos obstrictos patrocinio incolimes plerosq; habebat. Iā felicissima cōsulatus et fors petēdi & gerendi munera magna, deū cōsilio, industriaq; vtinam moderatius secundas res, & fortius aduersas ferre potuisset; namq; vtręq; cum venerāt ei, mutari eas nō posse rebatur. Inde sunt inuidiæ tēpestates coortę graues in eum, certiorq; inimicis aggrediendi fiducia: maiore enī similitates appetebat animo quā gerebat. Sed quādo mortalitū nulli virtus p̄fecta cōtingit, qua maior pars vitę atq; ingenii stetit, ea iudicādū de homine est. Atq; ego ne miserādi quidē exis-

tus eum fuisse iudicarem, nisi ipse tam miseram mortem putasset. Affirmare vobis possum nihil esse in historis eius hoc, quem retulit, loco disertius, ut mihi tunc non laudasse Ciceronē, sed certasse cum Cicerone videatur. Ne hoc deterrendi causa dico, ne historias eius legere concupiscatis, concupiscite, & poenas Ciceroni dabit. Nemo tamē ex tot disertissimis viris melius Ciceronis mortē deplorauit quā Cornelius Seuerus.

CORNELII SEVERI.

Oraque magnanimum spirantia poenē virorum
In rostris iacere suis, sed ensin abstulit omnis,
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iurataque manus, deprensaque foedera noxae,
Patritiumque nefas, est nunc & poena Cetege,
Delectusque redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor aut coetus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt, sacris & vita quid artibus acta?
Abstulit vna dies aut decus, istaque luctu
Conticuit Latiae tristis facundia linguae,
Vnica sollicitis quondam tutela salusque,
Egregium semper patriae caput, ille senatus
Vindex ille fori, legum ritusque, togaeque.
Publica vox eius aeternum obmutuit armis.
Informes vultus sparsamque cruore nefando
Canticem sacrasque manus, operumque ministras
Tantum, pedibus eius proiecta superbis
Proculcauit ouans, nec lubrica fata deosque
Respexit, nullo luet hoc Antonius auro.
Haec nec in Haematio mitis victoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo.
Inque triumphato ludibria cuncta Ingurtha
Abfuerant, nostraeque cadens ferus Hannibal irae.
Membra tamen stygias tulit inuoluta sub umbras.

Non laudabo municipem nostrum bono versu ex quo hic multo melior Cornelius Seueri processit, Conticuit Latiae tristis facundia linguae. Sextilius Ena fuit homo ingentiosus magis quam eruditus, inaequalis

poëta, & penè quibuscumque locis talis, quales esse Cicero Cordubenses poëtas ait, pingue quiddam sonans atque peregrinum. Is hanc ipsam proscriptionem recitaturus in domo Messalæ Coruini, Pollionem Asinium aduocauerat, & in principio hūc versum nō sine assensu recitauit, Desiendus Cicero est latæq; silentia linguæ. Pollio Asinius nō equo animo tulit, & ait, Messala, tu quid tibi liberum sit in domo tua videris, ego istum auditurus non sum, cui mutus videor, atq; ita consurrexit ne interfuisset recitationi eorū, quod Cornelium scito, cui nō æque displicuisse hunc versum quā Pollioni apparet, quod meliorem quidem, sed non dissimile illi & ipse cōposuit. Si hic desiero, scito futurū, ut vos destinatis eo loco legere, quo ego à scholasticis recessi. Ergo ut librū velitis vsq; ad vmbilicū reuoluere, adiciā suā foriā proximæ similem,

SCHOL. (Contrefactionis) licet uarie emmendēt, fortassis melius retrefactionis (Exprobrantes) exprobrātes (Remoto uelo) e lectica. (Trementi deinde) ipsi militi (Quid si ad me) quā obstupuisse, si non in alijs prius exacuisses istam crudelitatem. (Quibus uisis) manibus & capite. (Peractam proscriptionem) quoniam unum Ciceronem petebat, (Defectus) defessus for. (Per artus suos) per eum locum circumlatus est, non ipse, sed per suos artus, i. eius loco artus delati sunt, per eum inquā locum quem sæpe antea uiuus ornatat (Imputaturus) forte in bonam partem, i. in illorum gratiam dicturus se interfecisse. (Alterutram) laudem aut uituperationem, (Inferiæ) supple celebrantur, uel dic inferias, ut sit concio non audiuit sed narrauit insertas corporis non ut alias solet depositi, neq; enim truncati & lacerati artus deponerantur (Hoc certe publicum) quod priuatum est beneficium in singulos, dum nemo non prædicat alio quo se affectum, iām publicum est, (Illam miserrimi) etiam hic aliquod uerbum supplendum, ut dicatur omnes dolebant eam fortune potentiam ad Antonium delatam. (Præmijs operarum) Laborum, illam enim potentiam quam habuit Cicero patrocinij officijs sibi comparauit. (Vere æstimanti) magis indigna est in hoc mors Ciceronis, quod uidetur illum interfecisse Antonius quasi fauente fortuna, & ad id prebente occasionem, ultroq; in manus uelut excomposito & ex pacto offerente, magis, inquam, in hoc est indigna, quā quod ab hoste occisus est. (Nullam rem rarius) omnes ciues opera Ciceronis indigebant, & ea de causa raro is dies euenit, quo nullius interesset ipsum mori, quoniam in rem erat omnium eum uiuere (Superbe natura) q. ita illi indulserit, uel ingenio, uel industrie, non quasi beneficium conferentes, sed quasi audientes dicto,

Et ultro imperta facientes, superbe uel magnifice, uel ipsi quasi imperioso Et pro arbitrio illis imperanti (A Prisca seueritate) seueritate iudicis comparauit sibi nomen optimi patroni (Poenas Ciceroni dabit) dum concupiscitis uide mini Ciceronis æmulo fauere, at si legeritis, ea ipsa lectione se uindicabit, nimirum quæ dura sit Et ingrata (Spirantia pene) pene uiuentia, (In rostris suis) ubi prius ipsi uel honores à populo susceperunt, uel ad populum concionabantur, eo enim in loco multorum proscriptorum capita iussu triumuirorum fuisse re proposita. (Abtulit omnes) conuertit in se omnium uultus (Tristis facundia) uel quæ hunc exitum Ciceroni attulit, uel quæ alijs dolorem oppressa ipsa reliquerit, (Lubrica fata) instabilem fortunâ, Et Nemesin ultricem. (Aematio Perse) Macedonico, nam thessalia Macedoniae uicina est, hunc autem uicit Paulus Aemilius, (Dire Syphax.) à Scipione minore uictus, in triũpho ductus, Tiburi in custodia mortuus est, (Hoste Philippo) hic à Flamminio uictus, apud Plu, in eius uita, Et Iustinum. xxx. lib. (Iugurta) Iugurta, à Mario uictus, nota est historia apud Sallustium, (Anibal) in Bythinia se ueneno sumpto interfecit, cū audisset legatos Roma missos ad se deposcendū, Iust, Plu, (Nostræ iræ) moriens ad explendâ iracundiâ nostrâ. (Municipe nostrū) Sextiliū Enâ. Cordubensem de quo statim meminert, (Quales esse Cicero) in oratiōe pro Archia poeta (Cui mutus uideor) cū ille dicat cōticuisse iā linguā latiā, latiæq; silētia linguæ.

¶ Alia suasoria ad Ciceronem pertinens.

Deliberat Cicero, an scripta sua comburat promittente Antonio incolumitatem si fecisset. Q. ATERIVS. Non ferēs Antonium, intolerabilis malo ingenio felicitas est, nihilq; cupiētes magis accendit, quàm proprię turpitudinis conscientia. Difficile est. Non ferēs, quāquam, & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies: quod ad me quidem pertinet, multum à Cicerone absum, tamen non tēdet me uitæ meæ, sed pudet, ne propter hoc quidem pertinet multum à Cicerone. Ingenium tuum amas, quod illud Antonius plus odit quàm te. Remittere ait se tibi ut uiuas, commētus quemadmodum eripiat etiam quo uixeris. Crudellor est pactio Antonii quàm proscriptio. Ingenitū erat in quod nihil iuris haberent triumuiralia arma. Commentus est Antonius quemadmodum, quod non poterat cum Cicerone proscribere, tolleret per Ciceronem. Hortaret te Cicero ut uitam magni æstimates, si libertas suam in ciuitate haberet locum, si suū in libertate eloquentia, si non ciuili ense ceruicibus lucrētur. Nūc ut scias nihil melius

LIBER PRIMVS.

esse quam mort, vitam tibi Antonius promittit, pēdet nefariæ proscrit-
 ptionis tabula, tot prætorii, tot consulares, tot equestris ordinis viri pe-
 riere, penē nemo relinquitur nisi qui seruire possit. Nescio an hoc tem-
 pore viuere possis Cicero, nemo est cum quo velis. Merito Hercules il-
 lo tempore vixisti, quo Cæsar vitro te rogauit vt viueres, sine vlla pa-
 ctione, quo tempore non quidem stabat Respublica, sed in boni prin-
 cipis sinum ceciderat. **CAESTII PII.** Nunquid opinio me fe-
 fellit? intellexit Antonius salutis eloquentiæ monumentis non posse Ci-
 ceronem mori, ad pactiōem vocaris, qua pactiōe melior in te pars tui
 petitur. Accommoda mihi paulisper eloquentiam, Ciceronem periturum
 rogo, Si te audissent Cæsar & Pompeius, neq; inissent turpem so-
 cietatem neq; diremissent, si vt vnquā consilio tuo voluissent, neq; Pō-
 peius Cæsarem, neq; Cæsar Pompeium deseruisset. Quid consulatum
 salutarem vrbi, quid exilium consulatu honestius, quid prouocatam in-
 ter initia adolescentiæ libertatem, tyrocinis tuis Syllanam potentiam,
 quid Antonium auulsum, Catilinam Respublicæ redditū? **For, a te.** **gnosce Ci-**
 cero, diu ista narrauero. Forsitan hac die nouissimo audientur. Si occide-
 tur Cicero, iacebit inter Pompeium patrem filiumq; & Afranium Pe-
 treiumq; **Al. Caru** **Qu. Catulum, M. Antonium illū indignum hoc successō-**
tios. **re generis.** Si seruetur, viuet inter Vētidios & Canicios, & Saxos. Ita du-
 bium est, an satius sit cum illis tacere, an cum his viuere? Pro vno homi-
 ne iactura publica pacisceris. Scio omne pretium iniquum esse quod il-
 le constituit, nemo tanti emit Ciceronis vitam, quanti vēdit Antonius.
 Si hanc tibi pactiōem ferret, viues, sed eruentur oculi tibi, viues, sed de-
 bilis erunt pedes, etiam si in alia damna corporis præstaris patientia
 excepisses tamen linguam. Vbi est sacra illa vox tua? Mori enim natu-
rae finis, non pœna. hoc tibi vni non liquet? At videris Antonio persu-
asse. Assere te potius libertati, & vnum crimen inimico adice. Fac An-
tonium moriendo nocentorem. **P. ASPERNATIS** Vt Antō-
 nius Ciceroni parcat, Cicero ipse in eloquentiam suam animaduertet.
 Quid autem tibi sub hac pactiōe promittitur. Vt, Cn. Pompeius &
 M. Cato, & ille antiquus restituatur Respublice senatus, dignissimus
 apud quem Cicero loqueretur. Multos ea re victuros animi sui cōtem-
 ptus oppressit, multos perituros parati ad pereūdum animi ipsa admi-
 ratio eripuit, & causa illis viuendi fuit, fortiter mori. Permite populo

Romano cōtra Antonium. Licet scripta combusseris, Antonius paucos annos tibi promittit, at si non combusseris, populus Romanus omnes. **POMPEII SYLONIS.** Quale est vt perdamus eloquentiam Ciceronis, fidem sequamur Antonii? misericordiam tu istam vocas supplicium summum ingenio Ciceronis? Credamus Antonio Cicerō, si bene illi pecunias crediderunt foeneratores, si bene pacem Brutus & Cassius. Hominem & vitio naturæ, & licentia temporum insanientem, inter scenicos amores ciuili sanguine luxuriantem, hominem qui creditoribus suis oppignerauit Rempublicam, cuius gulæ duorum principum bona Cæsaris & Pompeii non potuerunt satisfacere. Tuis vtar Cicerō verbis, cara est cuiquam salus, quàm aut dare, aut eripere potest Antonius. Non est tanti seruare Ciceronem, vt seruatum Antonio debeam. **TRIARI** Compulsus aliquando populus Rō. in eam necessitatem est, vt nihil haberet præter Iouem obsessum & Camillum exulem, nullum tamen fuit Camilli opus maius, quàm quod indignū putauit, viros salutem patrioni debere. O grauē vitam etiam si pretio daretur. Antonius hostis à Republica iudicatus, nunc hostem Rempublicam iudicat. Lepidus, ne quis putet illum male Antonio colligā placuisse, alienæ semper dementiæ accessio, vtriusque collegæ mancipium, noster dominus. **ARGENTARI**. Nihil Antonio credendū est, mentior, quid enim iste non potest, qui occidere Ciceronē potest? qui seruare, nisi crudelius quàm occidebat, non potest. Ignoscentem tibi illum putas, qui ingenio tuo irascitur? ab hoc tu speras vitam, cui nondum verba tua exciderunt? Vt corpus quod fragile & caducum est seruetur, pereat ingenium quod æternum est. ego mirabar si non supplicia crudelior esset Antonii ventia. P. Scipionē à maioribus suis desciscētem generosa mors in numerum Scipionum reposuit. Mortem tibi remittit, vt id pereat quod solum immortalē est. Qualis est pactio? Auferatur Ciceroni ingenium sine vita, promittuntur obliuione nominis pauci seruitutis anni. Non ille te viuere vult, sed facere ingenii tui superstitē. Viue, vt Cicerō audiat lepidum, Cicerō audiat Antonium, nemo Ciceronem. Patieris perire, vt quod in te optimū habes, ante te efferas. Sine durare post te ingenium tuum, perpetuam Antonii proscriptio-nem. **ARELLII EVSCI.** Quoad humanum genus incole me manserit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium

LIBER PRIMVS.

erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria durauerit, admirabile posteris vigeat ingenium, & vno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus. Crede mihi vilissima pars tui est, quæ tibi vel eripi vel donari potest. Ille verus est Cicero, quem proscribi Antonius non putat, nisi à Cicerone posse. Non ille tibi remittit proscriptionem, sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris: si præstiterit, serues. Quod ad me attinet, fallere malo. Per te. M. Tulli quatuor & sexaginta annos pulchre actos, per salutarem Reipublicam consulum, per æternam si pateris ingenii tui memoriam, per Reipublicam quæ ne quid te putes carum illi relinquere ante coeperit, oro & obtestor, ne moriaris confessus quod nolueris mori. **HVIVS** suafortæ alteram partem neminem scio declamasse, omnes pro libris Ciceronis solliciti fuerunt, nemo pro ipso, cum adeo illa pars non sit mala, ut Cicero, si hæc conditio ei lata fuisset, deliberaturus non fuerit. Itaque hanc suafortiam nemo declamauit efficacius quam Sylo Pompeius, non enim ad illa speciosa se contulit, ad quæ Cæstius qui dixit, hoc grauius esse supplicium quam mortem, & ideo hoc Antonium eligere, breuem vitam esse homini, multo magis sent, ita memoriæ consulendum quæ magnis viris æternitatem promitteret, non qualibet mercede vitam redimensdam, & has conditiones intolerabilis esse, omnia potius subeunda quam monumenta ingenii sui ipsum exurere. In iuriam illum facturum populo Romano, cuius linguam in ciuem extulisset, ut insolentis græciæ studia tanto antecederet & eloquentia, quanto fortuna: iniuriam facturum generi humano, poenitentiam illum acturum tam degener spiritus empti, cum in seruitute senescendum fuisset, in hoc vnum eloquentia utendum, ut laudaret Antonium, Malle cum illi ait, dari vitam, eripi ingenium. **SYLO POMPEIUS** sic egit ut diceret, Antonium non pacisci sed illudere, non esse illam conditionem sed contumeliam, combustis enim libris nihilominus occisurum: non esse tam stultum Antonium, ut putaret ad rem pertinere libros à Cicerone comburi, cuius scripta per totum orbem celebrarentur, & hoc petere eum quod posset ipse facere, nisi forte non esset in scripta Ciceronis is qui esset in Ciceronem. Quare nihil aliud eum agere quam ut ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus, ad turpes conditiones perductus occideretur. Antonium illi non vitam cum conditione promittere, sed mortem sub infamia quærere.

Lege, an
te te perit

f. degene
re.

For. pos
set.

Item quod turpiter postea passurus esset, nunc illū fortiter debere pati. Et hæc suasoria insignita est. Dixit enim sententiam Cacozeliae genere humillimo & sordidissimo, quod detractū aut adiectiōe syllabæ facit sensum. Proh facinus indignū, peribis ergo quod Cicero scripsit, manebit quod Antonius proscripsit. Apud Cæstium prætorem declamabat hanc suasoriam Surdinus ingeniosus adolescens à quo græcæ fabulæ eleganter in latinum sermonem conuersæ sunt. Solebat dulces sententias dicere, frequentius tamen prædulces & infractas. In hac suasoria cum iurandum bellis sensibus prioribus complexus esset, adiecit, ita te legam. CAESTIVS homo nasutissimus dissimulauit exaudisse se, vt adolescentem ornatum quasi imprudens obiurgaret, quid dixisti? quid ita te fruar? Erat autem Cæstius nullius quidem ingeni, Ciceroni etiam infestus, quod illi nō impune cessit, nā cum. M. Tul. filius Ciceronis Asiā obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, præter urbanitatē, cœnabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoria dempserat, & ebrietas, si quid ex ea superat, subducebat, subinde interrogabat, quis ille vocaretur qui in imo recumberet: & cum sepe subiectum nomē Cæstii excidisset, nouissime seruus vt aliqua nota memoriam eius faceret certiozem, interroganti domino quis ille esset qui in imo recumberet, ait, hic est Cæstius qui patrem tuum negabat litteras scisse: afferrī protinus flagra iussit, & Ciceroni, vt oportuit, de corio Cæstii satis fecit. Erat autem etiam ibi pietas. Non exigeret Scordalus Hybriæ disertissimi viri filio male apud se causam agēti & cū in quadam postulatione Hybrias partibus stultorum locum ad litteram omnibus agnoscentibus diceret. Age, inquit, nō putas me scripta didicisse patris mei, quousq; tandē abutere Catilina patientia nostra? GARCONIVS amabilissimus in hac suasoria dixit duas res, quibus stultiores ne ipse quidem vnquam dixerat: vnā in principio, nam cū cœpisset scholasticorum frequentissimo iā more à iure iurando, & dixisset multa: ita quamprimum tantum timeat, quantum potest, ita vt totus vtiuat Cicero, aut totus moriatur, vt ego quæ hodie pro Ciceronis ingenio dixerō nulla pactione delebo. Alteram rem dixit, cum exemplare ferret eorum qui fortiter perierāt: Iuba & Petreius, mutuis vulneribus concurrerunt & mortes cœnerunt.

¶ Libri primi suasortarum finis.

For, sup
erate

LIBER PRIMVS.

SCHOL. (Intolerabilis) quàm non potest ferre, sed uelut impotēs erūpit in omne genus audaciæ (A Cicerōne absum) & ætate & dignitate (Quo Cæsar ultro) Plu. in uita Cice. de colloquio Cæsaris cum Cicerone, & ipse etiā Cicero, in oratione pro Ligario (In suum ceciderat) ut non quidem staret, sed non prorsus cecidisse uideretur, quæ in boni principis sinu cecidisset (Inter initia adolescentiæ) cum inuito Sylla Roscium Amerinū defendit, & ea de causa se dein de contulit in Asiam, (Catilinam) rediit enim tanquā alter Catilina ad excidium patriæ, (. M. Antonium) oratorem intelligit proscriptum Mariana seditione, (Vetidios) hic postea ad magnos rerū successus fauente Fortuna puenit, nam Parthos ad id tēpus inuictos uicit, sugauitq., Apianus de bello Parthico. (Iactura publica) tuorū operū, pro uno homine, pro te, (Tati emit) nemo n. daret monumēta illius ingenij, pro illo, (Vt Gne. Pō, Mar. Cato) quasi dicat hoc promitti nō potest. (Multos ea re) multi periere deiectione animi, uicturi alioqui si se uiros præstitissent, multi contra seruati sunt audacia sua, (Contra Antonium) ut plus possit Po. Romanus tibi donando immortalitatem, si fortiter moriaris, quàm ille tibi uitam eripiendo, cum famam non possit. (Brutus & Cassius) quoniam filios suos obsides pro concordia illis dederat Antonius. (Scænicos amores) Mimæ de qua Cice. in. ij. Pbi. (ingenij tui supersitem) qui uiuas post ingenuituum. i. scripta tua ab illo deleta, uel a te potius, quod mox aliter uariauit, ante te efferas (Fallere malo) potius eligerem ut fidem nō præstet, ita enim te occidet, & non seruiēs. (Reliquere ante ceperit) sic emenda, quæ nequid te putes carum illi relinquere, ante te perit. i. non potes seruare illi aliquam rem charam, hoc est te teipsum, quoniam illa iam interijt, (Confessus q.) nam post istam pactionē te interfecuturus est Antonius. (Iniuriā illum) Scripsit Cicero in Antonium ut esset quod contra poneretur à Romanis, Philippicis Demosthenis, alludit autē ad id quod dixisse fertur Apollonius Molon cum Cicerōne declamantem audisset, id igitur nunc adimit Cicero si patiaturs scripta sua comburi. (Malle cum) male cum (Non esset) forte, non posset, utrobique, (Cacozeliæ) deprauatæ & corruptæ affectationis, quæ speciei uirtutis delusa in uitia incidit. (Sordidissimo) paronomasia. (Ita te fruar) in adolescentem scomatice dictum, & contumeliose, (Superat) super erat. (Scholasticorum frequen.) ita Cicero in diuinatione Cæciliū irridet ab hoc tritissimo more incipientem, (Quæ hodie pro) comparabat scripta sua homo ineptissimus cum scriptis Ciceronis, quasi uero magna iactura in ijs esset studiorum.

¶ Inis suasoriarum.

DECLAMATIONVM.
LVCII ANNEI SENEGAE DE
DECLAMATIONVM.
LIBER VIII.

Fol. cit.

Quoniam hinc cōtrouersitiae deerant, declamationes subiecitmus earū loco.

¶ Declamatio prima de orbata, quae sibi praeciso laqueo sacrilegium confessā est.

AGISTRATVS de confessa sumat supplicium. Amisso quædam viro cum duobus liberis, laqueo se suspendit. Incidit ei laqueum tertius filius. Cum sacri legio facta, quæreretur sacrilegus, illa dixit magistratui se fecisse sacrilegiū. Vult magistratus tanquā de confessa sumere supplicium. Filius contradicit.

Prima pars pro filio contra magistratum.

Faciant iudices in foro, quod domi feci, matrem morti prohibēs. Pincian? Quomodo, inquam, fecisti? quo loco quæ fustuleras condidisti? Hæres faciam. bat, nec quicquā sacrilegi nisi pœnam nouerat. Amissis duobus filiis, sacrilega sibi videbatur, quod vivebat. Non obfuturus veni, sed seruatu Pin. affu- rus. Alii pro reis rogant, ego rogabo ream. Nullum accusator nisi in turis. subfelliis meis habet testem. Non est confessio, ubi eam accusator eruit, Pi. nifici- negat rea, tortor expressit. Fertur quædam viso contra spem filio ex- Pin. citra- pirasse. Si ad mortem agit matres magnum gaudium, quid magnus do- lot? Mater habes non mediocre solatium. Vides aliquid & deos perdes- te. Magis deos miseri, quā beati colunt. Nō fecit sacrilegiū mulier, non fecit anus, non fecit orbata, nō fecit quæ custoditur, nō fecit quæ Pin. orba- confitetur. Iratis, inquis, diis sacrilegium potuit committere. Frangitur Pin. uel calamitosus animus, & ipsa se infelicitas damnat, & hoc conditio huma- iratis. na vel pessimum habet, quod fortuna quos miseros fecit, & superstitio- sos facit. Diligentius dii coluntur irati. Quid ergo fecit? Vnde scire pos- Pin. quis- sum qui matrem custodio? Ago causam legum, ne carnificem, quem sa- crilegis minantur, calamitosus adhibeant. Deos ita coluit, ut quæ tā pro multis timeret. Confessio conscientiae vox est. Confessio coacti, & quæ fecit agnoscens, est verbum.

Pars altera pro magistratu contra filium.

Omniū vox erat, sacrilegium latere non poterit. Quisquis est,

LIBER OCTAVVS.

non ipse bonum exitum faciet, non quisquam suorum. Et si nemo fuerit accusator, ipse narrabit. Cōcitata processit, velut diis ipsis persequētibz. Fecit, inquit. Supplicium dea, vel nunc exigamus homines, de qua dii olim exigere coeperunt. Violatorum numinum maiestate compulsa est, vt mori etiam vellet & deberet, & non posset. Incisus est ei laqueus. Tu putabas sacrilegam mori posse. Omnia fecit, vt taceret, quæ ne confiteretur, etiam mori voluit. Si crimen quæritis, sacrilegium factum est. Si sacrilegium fatetur, facti causam quæritis, si priusquā amitteret liberos, auara, si postquam amiserat, irata.

¶ SCHO L. (Faciunt iudices) forte faciam melius ut referatur ad filium. (Quomodo inquam) potestatem detrahit mulieri ad perpetrandum sacrilegiū. (Ego rogabo ream) ne fateatur, & se seruet. (In subsellijs) pugnans est figura te dictum. i. nullum habet, neq; enim testes pro accusatore, poterant sedere in subsellijs rei. (Confessio ubi) manifeste videtur addendum, nisi, alioqui sensus non quadrat, sponte enim quis fatetur, confitetur coactus. (Quid magnus dolor) à simili, non q̃ gaudium dolori simile sit, sed vis ipsa affectus (Et deos perdere) forte alludit ad sacrilegium cū urbanitate quadam, in quo dicit & deos aliquid perdere, id quod surripiatur ē templis, uel dijs aliquid perdunt, quemadmodum Venerus quæ amisit Adonin, & in ipsa ambiguitate, lepos est (Magis deos) ad refutationem spectat, ne propter calamitatem aut egestatem videatur suspecta sacrilegij. (Mulier anus) his omnibus eripitur facultas à locis personarum, (Deos ita coluit) etiam in antea. cta uita ostendit pietatem.

¶ Altera pars.

¶ Ex ipsa confessione suspicionem mouet, q̃ agitata mala conscientia se ipsa ultro detulerit (Facti causam quæritis) melius cum interrogatione, deinde respondet, & causam subiicit, si prius quā amitteret liberos, fecit propter auariciam, si postquā amiserat irata.

¶ Diuisio.

¶ In cōiecturali suspicionum locos insequimur, quamq̃ & potest esse quæstio, an insanie argumentum sit ultro fateri: mortis proposito periculo.

¶ Declamatio secunda de Phidiā truncato manibus.

Sacrilego manus p̃cidātur. Elī ab Atheniēsisbus Phidiā acceperūt, vt is Iouē Olympiū faceret, pacto interposito, vt aut Phidiā, aut cētum talēta redderēt. Ioue p̃fecto Elī Phidiā aurum rapuisse dixerūt, & manus tanq̃ sacrilego p̃ciderunt, truncatū Atheniensibus reddunt. Petunt Athenienses centum talenta. Contradicitor.

¶ Prima pars pro Atheniensibus.

¶ Iam Phidiam commodare non possumus. Tunc demum illa mater-
 stas exprimi potest, cum animus opera prospexit, Manus duxit ante si-
 bi, quā operi, Iouem fecit. Sacrilegi vos estis, qui præcidistis consecra-
 tas manus, Primum sanguinem sui artificis vidit deus. Testor Iouem,
 iam proprium Phidiæ deum. Ars alios in miseria sustinet, te fecit mise-
 rum. Paciscendum Phidiam manus fecerant. Sine eo Phidiam nos rece-
 pturos speratis, sine quo vos accepturi non fuistis. Commodauimus qui
 posset facere deos, recepimus qui ne adorare quidem possit. Non pudet
 vos Iouem debere sacrilego? Supereft homo, sed artifex perijt, Poenam
 nobis Phidiæ, non Phidiam redditis. Manus quæ deos solebant facere,
 nunc nec homines quidem rogare possunt. Talem fecit Iouem, vt hoc
 eius opus Elii vltimum esse vellent. Manus commodauimus. Manus res
 poscimus. Elius testis est, Elius accusator, Elius iudex, Atheniensis tan-
 tū reus. Inuoco deos, & illos quos fecit Phidias, & illos quos facere po-
 tuit. Recepimus Phidiam. Confiteor si possumus commodare.

¶ Pars altera pro Eliis.

¶ Habuimus aurum olim sacrum. Habuimus ebur. Sacrae materiae ar-
 tificem quæsiuimus. Disposueramus quidem, vt altis templis quoque si-
 mulachra Phidias faceret. Sed non tam necesse erat ornare deos, quā Pin. alijs
 vindicare. quoque

¶ SCHOL. (Eli) Qui elidem incolunt, iuxta quā fiebant certamina
 Olympica, ubi erat etiam signum Iouis Olympij, (Iam Phidiam) Ab usu,
 rem enim uidetur sustulisse, qui usum eius abstulit. (Manus dixit) Prius ip-
 se animo, deinde etiam manibus rude simulacrum effinxit. (Phidiæ deum)
 Non tantum ab illo factum, sed illius etiam iudicem (Ars alios) A contrario
 indignitas est, (Paciscendum) Quem cum pactione & pignore ad uos mittere-
 mus (Debere sacrilego) Etiam compertum sacrilegium dissimulandum uobis
 erat, ne uideremini debere Iouem sacrilego. (Vt hoc eius opus) Suspicionem mo-
 uet, quasi non propter sacrilegium occiderint. (Elius testis) Hoc pertinet ad in-
 firmandam coniecturam sacrilegij (Confiteor) Inclusam habet negationem, i.
 propterea non recepimus, quia commodare non possumus.

¶ Diuisio.

¶ Ommissa questione coniecturali quæ per suos locos tractari debet, questio
 iuris est, an debuerint quem sub reddendi pactione acceperant, etiam comperto

LIBER OCTAVVS.

scelere punire, & si punire alio modo possent, an eo possent, quo inutilis fiebat in eo ipso, quo illis profuisset, sub illa priore continetur, an maior sit ratio fidei ad liberationem, quā peccati ad damnationem, & an illi ingrati in hoc ipso fuerint, an uero magis teneātur ulcisci religionem uiolatam, quā accepti beneficij habere rationem, immo ne beneficium contulisse qui sacrilegus esset, ne deos quidem uelle se ab ijs manibus, aut effingi, aut exornari.

Declamatio tertia de iuvene retinente diuitem
uxorem fratris, suspitione adulterij.

Pin. ab.
duxit.

DVorum Iuuenum pater uni uxorem dedit, quo peregre profecto, infamari coepit focer in nurum. Maritus reuersus duxit ancillam uxoris, & torisit. Illa in tormentis perijt. Maritus incertus quid quæsierit, laqueo se suspendit. Imperat alteri filio pater, ut eandem ducat, Nolentem abdicat.

Prima pars pro filio contra patrem.

Duc, inquit, fratris uxorem. Si hoc fieri potest. Adulterium frater inuenit. Hæc est mihi causa abdicatiōis, quæ fratri mortis fuit. Duc, inquit, fratris uxorem. Tentari me si qua esset fides credidi. Mulier si nubere lugenti potes, facis ut omnia de te credatur. Cogor eam ducere, quæ mihi causa abdicatiōis est, populo rumoris, viro mortis. Legi tamen uxorem, quæ, si peregrinatio inciderit, mecum peregrinari velit, quæ si viro aliquid acciderit, alteri nubere nolit. Qui audiunt me abdicari, putant fratrem aliquid suspicatum de me.

Pars altera pro patre contra filium.

Obiecisti mihi vltimum nefas, & quod qui tantum est suspicatus, noluit viuere. Impulsu tuo frater torisit ancillam, & quia nihil reperit, falsas suspitiones morte plauit.

SCHOL. (Si hoc fieri) si talis es, ut alij possis nubere, extincto semel marito, indicio est, adulterium à fratre deprehensum, (Hæc est mihi) duplicem sensum habet, uel hæc. i. uxor aut mulier, uel eadem causa. i. amor patris erga nurum (Si peregrinatio) figurate illam notat, quasi propterea suspectam, quæ maritum deseruerit in peregrinatione. (Suspiciatum de me) figurate etiam & hoc, sed obscure, quæ abdicatio sine causa esse non debeat, ac propterea si propter hanc abdicatus non sum, necesse est aliam occultam & turpem causam latere (obiecisti mihi) colore in aliam causam deriuat factum suum.

Diuisio.

¶ *Ductum habet figuratum, neq; enim filius palam patri audet obijcere, atq; ideo figura intelligendum relinquit, præter figuras & suspiciones, questio iuris est an legitima sit causa abdicationis nolle ducere uxorem, & si sit, an uxorem fratris non debeat ducere, & fratri antea suspectam.*

¶ *Declamatio quarta de homicida insepulto.*

Homicida insepultus abiciatur, Quidam se occidit. *Petit ut in sepulchro* Pin. *in se*
insepultus abiciatur. *Contradicitur.* *insepulchro*

¶ *Prima pars pro homicida sepeliendo.*

¶ *Afferre sibi coactus est manus assidue malis. Summam infelicitatū suarum in hoc remouit, quod existimabat licere misero mori. Infelicitissime adolescens, cū te & sepultura prohiberi video, desino mirari quod peristi. Tales inimicos habes, ut etiam mortuum persequantur. Facilius miserrum quā sceleratum fortuna vincit. Sumplisti hoc ferrum Cato, & quā inuidiosum, quod Catonem occideris. Non perdideras sepulchrum, nisi in morte reperis. Quid est miserius in vita, quā velle mori. Quid in morte, quā sepeliri non posse? Quis miretur eum mori voluisse, quem fugientem quoq; fortuna persequitur: Omnibus natura se sepulturam dedit. Naufragos idem fluctus qui expulit, sepelit. Suffixorū corpora crucibus, in sepulturam suam defluunt. Eos qui viuunt vruntur poena funerat. Irascere interfectori, sed miserere interfecti. Homicida, inquit, est qui se occidit. Huic irasceris? Pro quo irasceris? Non aliud Scæuolæ Mutio cognomen dedit, quā quod à Porcenna libertatem, manus suæ vitione, defendit, nec aliud quā vilitas sui. Non aliud Codrus ceteris imperatoribus dedit exemplum, quā quod positus imperatoris insignibus, ad mortem cucurrit. Nec vlllo maior fuit dux, quā quod se ducem non esse mentitus est. Non postulo ut gloriosum sit, sed ut tutū sit mori. Non magis crudeles sunt, qui volentes viuere occidūt, q̃ qui mori volentes non sinunt. Curtius deliciendo se in præcipitem lacum, tatum sepulturæ miscuit. Celebretur Cato, huic miserrimo, quod aliqd non ignaue de spiritu suo statuit, tantum impune sit. Etiam vulnera infelicitis scrutantur in crimen. Aestimare an viuere licuerit, cui nec mori quidem licuit.*

¶ *Pars altera contra homicidam sepeliendum.*

¶ *Facinus indignum, si inueniantur manus quæ sepeliant eum, quem P. quod occiderunt suæ, Sumpsit gladium. Video ardentes oculos, In quē nescio. solū scio*

LIBER OCTAVVS.

Scelus cogitat. Nescio cuius criminis sibi conscius confugit ad mortē. Cuius inter scelera etiā hoc est: quod damnari non potest. Contra hos inuentum est, vt aliquid post mortem timerent, qui nec mortē timent. Nihil non ausurus fuit, qui se potuit occidere.

SCHOL. (Et quā inuidiosum) Et quidem inuidiosum Pincianus emendat, uir nostro seculo eruditissimus, in castigationibus in Senecam, (Non perdideras) Legit idem, Curti perdideras sepulturam, ut sit nomen proprium, ille enim Curtius nisi moriēs se praecepisset in hiatum, quo simul sepultus est, seipsum interficiens sepulturam perdiderat. (Suam defluunt) liquecente tabo, (Sed misereri) sed misere, tanquā alter sit inferens sibi manus, alter cui inferuntur, (Irascere interfeclori) uitosum argumentum αἰτίας ἐφ' ὅν, quod cōtra etiā ualet, misereor interfeclī, sed irascor interfeclori, (Non aliud Codrus) Pin, legit non aliud Codrum ceteris imperatoribus edidit exemplum, (Nec mori quidem licuit) quomodo non licuit si mortuus est? an quia lege non permittente, (Damnari non potest) iam morte supplicio & damnationi subductus.

¶ Declamatio quinta de parte repetente filiū quē prius expulerat.

Adducit filium quidā. Ille tacuit. Fortiter fecit. Petit pro prēmio ad patrem reditum. Pater contradicit. Pater postea fortiter fecit. Petit ad se filii reditum, Filius contradicit.

¶ Prima pars contra filium.

¶ Ego fortior sum, post tuā pugnam pugnaui, post meam uicimus. Reuertere, dignam domum te feci. Isti oculi mei sunt. Istae manus meae sunt. Ista cōtumacia mea est. Si mereor prēmīū, patri date. Si non mereor, isti suum reddite. Ego, inquit, eadem lege prēmīū non accepti. Hoc est unde abdicatus es. Cum putas nihil inter te & patrem interesse, alias, illa post similia opera, si tantū cōmilito esses, me patrē adoptare debueras. Admoneo te iuuenis. Hoc prēmīū qui recusauerat, petit. Timeo, inquit, ne me iterū abdicēs. Cōmissurum me putas, vt iterū rogem? Bello grauiore pugnant, quo necesse fuit etiā senibus militare, quo fortes esse nō potuerūt etiā qui priore bello fuerāt. Ille annos suos exercuit. Ego uisus
Pi. tu fecisti bellū. Ego sustuli. Quanta exhortatio iuuenū fui segisli.
Pi. addit sine tuo prēmio. **¶** Tu fecisti bellū. Ego sustuli. Quanta exhortatio iuuenū fui segisli. Vtrūq; nostrū prēmīū reddite. Militauit senex, Militauit exan-
 guis, Militauit qui tā uicarium dederā. Vtrūq; nostrū cum rogatur, fassidit, cū relinquit, rogat. Quid nos suspicari cogis, quod nō uis in patre nā domū uenire? Turpe erat uirū fortē, nisi a patre coacto, non recipi.

¶ Pars altera pro filio contra patrem.

¶ Quid me captiuum ex libero cupis? Quid ignominie subicis vitium fortem? Quid efficis, ut possim abdicari? Meus, inquit, es filius. Quid opusest præmio si tuus sum?

¶ SCHOL. (Post tuam pugnam) ideo ego fortior sum, quia tua opera adhuc nobis reliquit, ubi esset pugnandum, mea sustuli, (Contumacia) quæ sit ueluti argumentum ex eo patre natum, ne possit ille dicere non sum filius tuus, quem prius abdicabas, nec uolebas recipere, (Suum reddite) quod prius poscebat ut reciperetur. (Præmium nō accepi) ergo nec tu nunc, à simili, (Hoc est unde) quia nondum tam fortiter feceras, ut dignus esses, qui recipereris, (Cum putas nihil) etiam si ego te fortior non fuisset, sed ambo ex æquo fortes, tamen operum similitudo nos debebat coniungere, ut tu uel commilito tantum & non filius me patrem deberes eligere. (Tu fecisti bellum) Pin, fregisti bellum. (A patre coacto) an quia coactus est illum non recipere à iudicibus contra filium sententiam ferentibus? sed quomodo hoc congruit, cum ipse met contradixerit?

¶ Diuisio.

¶ Causa comparatiua est nam dicit filius, par ratio in utroq; est, quemadmodum ego lege præmium non sum assequutus, sic nec tu debes assequi, pater respondet nondum illum tam fortiter fecisse, ut præmium mereretur, se autem fortius fecisse. & ideo præmium deberi, in hoc status coniecturæ, in quo multa à patre dicuntur, q; ipse bellum sustulerit, q; senex, q; exanguis militauit, q; fuerit exemplum iuuenibus fortiter faciendi.

¶ Declamatio sexta de filia pauperis post passum naufragium à diuite uitiata.

Vitiata uitiatoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Diues pauperem de nuptiis filię interpellauit tertio. Ter pauper negauit. Profectus cum filia, naufragio expulsus est in diuitis fundum. Appellauit illum diues de nuptiis filię. Pauper tacuit, & fleuit, Diues nuptias fecit. Redierunt in urbem. Vult pauper educere puellam ad magistratus. Diues contradicit.

¶ Prima pars pro paupere contra diuitem.

¶ Adducatur ad magistratus puella, qd times? Certe uxor tua est. Quæ si nec de morte poteris, si hanc puella maluerit, Nemo unq; raptor scilicet perit. Ut litus agnouit naufragus in altū nataui. Quid times, si exorasti? Accessit ad me primum, filiam tuā ducere uolo, inquit. Non sicut,

LIBER OCTAVVS.

Tunc enim licuit negare. Nuptias filiae, tanquam naufragium meū fle-
 ui. Naufragus plus de litore queror. Inter naufragium quidem & nu-
 ptias, nec vna quidem nox interfuit. Differat nuptias, dum flere socer
 Pin. desi- sinat. Putat iam me filiam cōmisisse sibi hic, cum nec dum se cōmittat
 nat. vxori. Lachrymis inter verba manātibz venio, talis & in nuptiis filię
 Pin. sibi, fui. Si rapta est, cur optionē recusas? Si vxor est, cur times? Loquor vbi
 cū hic. primum licet, procul à conspectu reliqueram patriam, nondum tamen
 possessionem diuitis præterieram. Subito fluctibus inhorruit mare,
 ac discordes in perniciem flauere venti. Demissa est nox cœlo, & tantū
 Pi. inter fulminibus dies redditur. Inter terrā & cœlum dubiū pependimus. Ad
 mare ter huc tamen bene iudices nauigauimus. Naufragium malus restat in lit-
 ramq. tore. Erat in summis mōtū specula ardua diuitis. Illic iste naufragio-
 rum reliquias computabat, illic vestigal infelix, & quantum sibi iratū
 redderet mare. Interrogor de nuptiis filiae, cum adhuc pulsaret aures
 meas fluctus. Feci quod debui, & captus & naufragus. Inimico stu-
 prum lachrymis negavi. Delicatus diues, qui etiam inter naufragia ama-
 re potest, matrimonii celebritatem remoto angulo ruris abscondit. Ibi
 fecit nuptias, quod nemo nisi naufragus venit: lachryma est indicium
 inoptatae rei. Lachrymae pignora sunt nolentium, & repugnantis an-
 mi vultus index, Nemo vniquam quod cupit defset. Lachrymae coacti
 doloris inter præcordia & intolerabilis silentii eruptio. Sicut ille qui su-
 per cinerē deflet patrimonium, odit incendium, Sic qui naufragium de-
 flet, maria detestatur. Fletus humanarum necessitatū verecūda execra-
 tio est. Tuæ nūc sunt partes puella. Discedo. Et quod prius feci, taceo.
 Si nupta es, habes, quod optes, si vitata, quod imperes.

¶ pars altera pro diuite contra pauperem.

Pin. exce- ¶ Naufragium duo sacratissima inter homines acceperunt, hospitium
 perunt. & affinitas. Alterum præstiti, Alterum & rogavi. Oblatas conciliante
 fortuna nuptias, quod erat amantis sæpius rogavi, quod festinantis, nō
 Pin. quid distuli. Quid hic raptoris est, nisi quod indotatā duxi? Errat socer, qui
 enim, putat mihi cariorem futuram puellam, si me potuerit occidere. Quid
 mihi super est? preces meae quas toties adhibui, an istius lachrymae
 quas moui? Nihil mihi inimicus obtinere potest præter matrimonium.
 Magnus est amor qui ex misericordia venit. Fūdebamus lachrymas,
 ex poenitētia dissidi prioris. Nec plura, aut me proloqui, aut istū respō-

dere passæ sunt mentes gaudis occupatæ. Nulla integritas tatum, etiam sibi explorata, confidit, vt causam velit dicere. Si interrogaueris filiam, partem legis amputaturus es, si non interrogaueris, legem. Si genero vt tam daturus esset, etiam innocentiam reliquisset. Queritis quid dñ fle ret, faceret? Non negauit, & solebat negare. Si nollet mortem, optaturus est? Non enim potest eas partes legis desiderare, quas habet.

SCHOL. (Quid times) ex eius tergiversatione suspicionē mouet, siue ipsum cause diffidere (Queri nec de morte) quoniā raptor cū sis sero puniris, (Nau fragus in altū) q̄ mallē naufragio perire, q̄ ad domū diuitis appellere. (Nec una qdē) ut ipsa festinatio uim arguat. (Socer sinat) Pin. desinat. (Inter terrā) Pin. inter terrā & mare, (Nemo unq̄) à pugnātib⁹. (Tu enūc sunt) figurate hæc dicit, durū. n. est aperte mortē imperare, (Hoies acceperūt) exceperūt Pin. indicio est nō intulisse uim q̄ beneficio uellet flectere (Alterū & rogauit) affinitatē. (Nisi q̄ indotatā) præter spē, quod ipsum pro diuite. (quas moui) id ne est, quod mox subiūgit, fundebam⁹ lachrymas ex poenitētia dissidij prioris. (Nulla integritas) respōdet ad id quod ille dixerat, Quid times? (Partē legis amputatur⁹) necesse. n. est alterā partē dñtaxat optet, at si nō interto gaueris totius legis facultatē adimes, & sic humanior eris (Si genero uitā) probat nō esse seruaturū, quoniā si uellet seruare, seruaret utiq; tanq̄ innocētē. (Si nollet mortē) utiq; nō peteret sibi facultatē optādī, si me nollet occidi: enim mema ex pugnātib⁹ (Quas nō habet) nō eradēdū Pī. ille nūc habet nuptias, nō uult igitur nuptias optare, à pugnātib⁹. **Diuisio.**

Controuersia est, an sit pmissū pauperi filiā producere ad optionē, status autē in hoc an fuerit ille raptus, est autē finitiuus, pendēs ex his, an uisus sit lachrymis negare, & an cetera insint q̄ in raptu sunt, illa autē pertinet ad æquitatē, an debuerit diuiti negare, an sit pmissū illi optio, cū credatur optaturus mortē, prima quæstio actionis uideri potest.

CLVCII ANNEI CONTROVERSIARVM LIBER QVINTVS.

Controuersia vicesima quinta.

DVLTERV cum adultera q̄ deprehēderit, dñ utrūq; corp⁹ interficiat, sine fraude sit. Ingrati sit actio. Milcades peculatus damnatus in carcere alligatus de Pī. diues cessit, Cimōn filius eius vt eum sepeliret vicariū, se pro sordide corpore patris dedit. Callias sordide diues natus redē natus.

LIBER QVINTVS.

mit eum à Repub. & pecuniâ soluit, filiâ ei suam ipse collocauit, quam ille deprehensam in adulterio deprecante patre occidit. Ingrati reus est. **ALBVTII SYLLI**. Non me mouet periculû meum: semper nos in malis nostris non fortunam, sed causam spectauimus. Nô dubito quin Callias redempturus Milciadem, si iam habuisset filiam nubile. **MVSAE** aliud aliq̃ pati nō potest, mihi adulteriû carcer est. **ARELLII FVSCI PATRIS**. Nihil, inquit, filia possum dare quâm Cimonem virum, quando mihi contingerent ex eo nepotes: ferrum ex lege mihi traditum, ad vindictam pudicitie, proficiam? Perdidisti pecuniam Callias, si tales soluisti manus: dānatus peculatus nihil aliud hæredi suo relinquit quâ se patrem. **CAESTII PII**. Non potest generosus animus contumeliâ pati. Merito tu ex Cimone nepotes habere concupisti. Quid magis in me probasti quâ carcerem? nō sum innotentior quâ pater, nec liceor, qua liceor quidē. Hoc vnū interest inter parentis & filii fortunâ, quod illius calamitatum exitus fuit carcer, meorum initium, Exponam vobis quâ in neminem meorū ingratus sim. Vnius Milciadis census inuentus est Cimon filius, nec hic quidē quicquam habuit, quod dare pro patre præter seipsum posset. In Cynegyri domo sperare nuptias poteram, in Callimachi, nec verebar, ne Cynegyrus plaris suas æstimaret manus. Redemptus Cimō redemptoris infelicitas est. **VOTIENI MONTANI**, faciat, dicat, non accepi beneficiû, alter reddidit: certus reddâ cū tam honeste desideraris quâ dedisti. Ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, si alligatas habere manus: egit me attonitum dolor. Non me hercule sic exorasset Milciades pater. Nihil Calliæ debeo nisi libertum. Est vir egregius Callias, est misericors. Sed vtinâ tantū aduersus bonos malorū iniuria esset. Si nūc manus Cimoris alligantur, quantum fuit beneficium quod tunc soluta sunt? Non iste, iniquiore animo filiam amisit quâ ego vxorem, sed equiore animo impudicam pati voluit. Vis diuitias tuas abscondere, cū in eos inciderint qui mendicitate censentur? Nihil habet domus nostra melius quod ostendat quâm paupertatem. Da pecuniam Milciadi, qua damnationem luat, nocēs erit. da Cimoni qua partem redimat, pius nō erit. **VIBII GALLI**. Nullibi mihi felixior videor quâm quod Milciadis precium fui, alligatus iacebat Persicæ potentie vindex, libertatis publicæ assertor, iacebat crimen ingratae ciuitatis. A dulteram dī

For, nec
infelicio
quâq̃ in
felicio
dem.

mittam patri, adulteram cui non tã gloriolior, quod filius sim Milciadis, quã quod vicarius. Quid tu poenã putas, pro Milciade alligari? si adulterum solum dimitterem, exulandum est. Quid faciam? occidam? plusquam pręstitisti exigis, pro carcere exilium. Non occidam? plusquam pręstitisti exigis. Vnum beneficium dedisti, duo petis. Vterq; magnũ beneficium dedisti. Tantundem datis recepisti, Cimon quod Milciadem redemit, tu quod Cimonem. Videbatur mihi omnis maiorũ meorum circa me turba fremere, dicentium, Vbi sunt illę manus quę solve re Milciadem? Non mihi occurrit indulgentia vxoris, non Callias forcer, nō vilius, aut rei, aut beneficii memoria, feci quod soleo, nihil aliud aspexi quã patrem. **M E N T O N I S.** Cogita adulteros esse pro quibus rogas, cogita qualium misereri soleas. Turpe est ab eodem mitti & adulteros & Cimonem. Ego sum qui referre gratiã ne mortuis quidē desino. Ita mihi veros habere liberos contingat, quod quantũ sit, Milciades expertus est. **P O R T I I** Latronis. Ego adulteros dimittam, ardet cupiditate vindictę animus. Has manus continere nō possit Milciades, quas alligare potuit. Si in hoc solutus sum, redde me carceri. Ille Gręcię seruator & Persarũ vindex orientisq; domitor, cui modo tam insignẽ trisũphũ fortuna de hoste detulerat, damnatus est peculator, ob hoc videlicet ipsum, vt innocentia eius, quę alioquin latere potuerat, ipsa damnatione ostenderetur, damnatus est innocēs. Quis in ciuitate misericors est? nũc occasio misericordię venit. Milciades redimendus est. Redemi corpus tuum Milciade, ne funeri quidem interfuturus, in quod me ipsum impenderã. Misereor accusatoris mei, non quia perdidit filiam, sed quia habuit: Dignus erat Callias habere tales quales redemit, quod si me in hanc stuprorum patientiam redemisti, matrimonio carcerem pręfero. Honestius patri alligor, quã adultero solvor. Vt audiui esse qui pecuniam numeraret, miratus sum fuisse in ciuitate nostra quẽquam qui Cimonem redimere quã Milciadẽ maluisset. Ego ne patrem quidem meũ nisi innocēs fuisset redemissem. **B L A N D I.** Obstitiat licet vincula, nunquam tamen efficiet, vt nō magis carcere gloriolior quã in matrimonio. Diuersi sunt hominũ affectus. Tu fortasse Callia vincula ferre non potes, ego adulteram vxorem. Effugiet ergo adulteri tanquam alligatas Cimonis manus? **A R G E N T A R I I.** Redemptum me protinus appellare coepit de filię nuptiis. Statim, in quã,

LIBER QVINTVS.

Callias experitur an gratus sim, habes Calliam sine Cimone, pro vno rogat, duos eripit, **FVLVII SPARSI**. Dic nunc, te carceri exemi, dum ego respondeā, ego me carceri tradidi: nūquā effici poterit ut melius actum putem quod à Gallia redemptus sum, quā quod p. Milciade alligatus. Filia tua abstulit tibi generū Cimonem. Ductus est pater meus in carcerē etiamnum captiuis suis plenū. **IVNII GALLIONIS**. Beneficium, inquit, tibi dedi quod filiam tibi collocant, nunc vero Milciade grauiorem fortunam carcerē sustines, Callias tecū cōmunicare dignatus est. Ego me redemptum putabā, filia istius emptus sum. Steterunt ante oculos meos maiorum imagines, missusq; se de sua Milciades maiestate imperatoria refulsit, & iterum meas inuocauit manus. **IVNII BASSI**. Calliæ filiam vxorem duxi. Hanc tibi pater iniuriam feci dum ingratus esse nolo. Placeas tibi licet & istas iactes diuitias, tantidem tamen redemi patrem, quanti à te redemptus sum. **DIVISIO LATRO** in has quæstiones diuisit, an quisq; gratiam non retulit, cum possit, ingrati teneatur. Multa, inquit, interueniunt propter quæ non debeam facere etiam si possum. Si non teneatur quisquis non retulit gratiam cū posset, an hīc reneatur. Hoc in hæc diuisit, an possit ob id damnari, quod lege fecit, deinde an facere debuerit. Nouissime an si affectu & indignatione ablatus, non fuit in sua potestate, ignoscendum illi sit. Hoc non tanquā quæstionē, sed ut illi mos erat pro tractatione aut loco. **MONTANVS** Votientis quæstionem hanc adiecit, an gratiam retulerit Cimon Gallia. Tuli, inquit, filia tuam vxorem, filia tua Milciadis nurus facta est, nō putas beneficium, habere communes cum Milciade nepotes? **GALLIO** illā quæstionem duram mouit, sed diligēter executus est, quæ solet esse ingrati in cōtrouersis prima, an beneficium acceperit. Non erat, inquit, mihi pœna in carcere esse, mea voluntate illo perueneram: ita putas libentius in cubiculo tacuisse? Nullus tum erat locus Athenis honestior, quā qui Milciadem habuerat. Deinde & illam subiūxit quæstionem, an teneatur is qui beneficium acceperit quod non petiuit. Non rogauit, inquit, te, de disti istud iactationi tuæ, putasti ad gloriam tuā pertinere, ita tu nō accepisses beneficiū, si tibi soluere Milciadē cōtingisset. **SYLOPOMPEIVS** à parte Collia duo beneficia dixit dedisse, quod redemisset, & quod egenti filiam collocasset: hoc quod secundū posuit, nemo alius.

pro beneficio imputavit, in quo adeo non dubium an beneficiū non dederit, ut dubiū sit an receperit. **NIGER** Brutidius illas præterea quæstiones fecit, an si sua causa fecit hoc **Callias**, ut redimeret **Cimonē**, an sit beneficiū: beneficiū enim est, inquit, quod totū eius causa præstatur in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut sperat quid aut præparat, non est beneficiū, sed consiliū: & diu executus est, & argumētis & exemplis. Deinde an sua causa fecerit **Callias**. Voluisti, inquit, opinionē sortitum illustri facto effagere, petisti ex hoc æternā memoriā. Nō magis poterat ignotum esse, a quo **Cimō** solutus esset, quā pro quo alligatus. Voluisti habere generum nobilē, pīū. **HISPO** Romanus durā quæstionē fecit, an retulerit gratiā hoc ipso quod occidit. **Liberavi**, inquit, te dedecore summo, invito tibi beneficiū dedit, nō est quod mireris. Nā & me tum non rogantē redemisti: hoc loco cōmemoravit illos patres, quos filias vitiatas occiderūt, quos incluserūt. **Color** & **GALLIONI ET LATRONI ET MONTANO** placuit, ut nihil in **Calliam** dicere cōtumeliose & redēptorē & focerū, & infelicē. **CAESTIVS** multa in avarū & in sceneratorē, & mēfulariū & lenonē dixit, dum vult illud probare, reddidisse se beneficiū, quod talem focerum habere sustinisset. **LATRO** dixit, filiā tuam dimittam, quid adultero faciā: pro vna rogas, duos eripis. Hanc **HYBREAS** aliter dixit sententiam.

Hæc tota diuersa sententiā est à priore, etiā si ex eadem est petita materiā. Illa non est similis, sed eadem, quam dixit prior **ADDEVS** rhetor ex Asiatis non protecti nominis, deinde **ARELLIVS FVSGVS**. sic putavit

ARELLIVS Fuscus, Non dices me **Callia** ingratum, unde redemeris cogita, merui. Deinde **Fuscum** cū hæc à discipulis sententiā ei obiceretur, non inficiari, trāstulisse se eā in latinum, & aiebat nō cōmendationis se id aut furti, sed exercitationis causa facere. **Do**, inquit, operā ut cum optimis sententiis certem, nec illas corrumpere conor, sed vincere. Tum deinde retulit quandam **Thucydidis** sententiam.

deinde **Salustianam**. Res secundę mire sunt vitis obtentui: cum sit præcipua in **Thucydide** virtus breuitatis, hæc eum **Salustius** vicit, & in suis illum castris cecidit. Nam in sententiā **Græca** tam breui habes, quæ saluo sensu detrabas, deme vel vel deme constabit sensus etiam si non æque comptus, æque tamen integer. At

LIBER QVINTVS.

ex Salustii sententia nihil demi sine detrimento sensus potest. T. autem
 Lilius tam iniquus Salustio fuit, vt hanc ipsam sententiam & tanquam
 translatam. & tanquam corruptam dum transfertur, obliuisceret Salustio.
 Nec hoc amore Thucydidis facit, vt illum preferat, laudat quē non ti-
 met, & facilius putat posse à se Salustium vinci, si ante à Thucydide vin-
 catur. CAESTIVS colorem hunc pro Callia habuit, obiecit vltro
 Cimoni, quod passus est vxorem suam adulteram fieri, quod non cu-
 stodisset, quod expectasset dum superueniret pater, vt spectator calami-
 tatis suæ fieret. tam, inquit, etiam si dimiseris ingratus es, ego non ex-
 pectaueram dum rogarer. HISPOROMANVS hunc colorem
 secutus est, & dixit adolescentem tumidum, & nobilitatis suæ cogitatio-
 ne insolentem, iniuria habuisse beneficia sua, moleste ferētem focerū suū
 dici Calliam. Item omnem operam dedisse, vt mores puellæ in vitia
 non tantum labi pateretur, sed ipse impelleret, vt haberet iustam dimit-
 tendi causam, nec eam occasionem intermisisset, sed expectasse etiam dū
 superueniret pater: hoc se cogitasse, expectat me, vult mecum pares ra-
 tiones facere: fecisset si non ostendisset patri adulteram filiam. GOR-
 GONIVS in hac controuersia fædo genere cacozelia vsus dixit,
 istud publicum adulterium est, sub Milciadis trophæis concumbere.
 DORION cum descripsisset gloriæ sibi fuisse carcerem, nunquam
 non se illam fortunam ostentasse dixit.

ESCHOL. (Callias sordide) Pinci, sic emmendat, Callias diues sordide
 natus, significat autem & humili & obscuro loco, addit præterea, Plutarchū,
 & Aemylum probum dissentire à Seneca in hac Cimonis historia, prodentes
 Epinicen Cimonis sororem Milciadis filiam nupsisse Calliæ. q. Cimonem ex vin-
 culis liberasset soluto pro eo ere alieno, quod Milciades pater contraxerat (Non
 fortunam) non quid pateremur, sed propter quid. (Redempturus) addendum,
 fuisset, id autem argumento est propter filiam redemisse (Nihil, inquit,) hæc ad
 narrationem spectant, qua pater filiam alloquebatur, (Quando mihi) si, uide-
 tur addendum, aut optantis est (Daminatus peculatus) Ipse pater Milciades, hanc
 unam hereditatem filio reliquit & se natum esse. (Nec liceor, qua liceor quidē)
 emmendandum uidetur nec infelicior, quamq̃ infelicior quidem, cum hoc facit
 quod sequitur, hoc unum interest inter. & c. quasi hoc infelicior sim, q. illius ca-
 lamitatum exitus fuit carcer, mearum initium. (Pluris suas) hic enim Cynegy-
 rus is fuit, cui in classe Atheniensium apud Marathona summam puppim ap-

prehendenti bipenni manus est abscissa, & propterea, inquit, nec uerendum erat ne ille pluris faceret suas manus, quemadmodum & ego uiles illas habui, qui uinculis obtuli, & in eadem pugna idē Callimachus interijt, & propterea illorum meminit tanquam uirorum fortium (Non accepi beneficium) Corruptus hic locus est, si ad Calliam referatur sic uidetur posse commendari, non accepi beneficium, ante reddidi, & est obiectio, ne dicat Cimon magnum mihi dedisse beneficium, q. filiam meam uxorem duxerit, ante enim quā id faceret, ego iam reddideram, illum soluendo, si referatur ad Cimonem quod melius est, dicam, non accepi beneficium, alterum reddidi, ob hoc enim ipsum q. reddidi, uideor non accepisse, quod autem sequitur, sic legitur in declamatione, reddam beneficium, cum tam honestum desyderaris, quā dedisti, id est exiges à me beneficij pensionem, sed in re turpi, non sum ingratus, cum se tam honesta offerat occasio, quā tibi oblata fuit, cum me soluissti, reddam. (Nisi libertum) ea lege qua redempti redimentium liberati sunt, (Sed utinam tantum) non uidetur addendum, utinam non soli boni essent iniurijs malorum expositi (Mendicitate censentur) quemadmodum alij diuitijs in censum referuntur, & promouentur in ampliores ordines, sic nos paupertate insignes sumus, & noster census hic est, (Adulteram cui) emenda qui, (Exulandum est) melius esset (Quid faciam) dilemma quo ostenditur plus exigi quā receperit, (Duo petis) ut utrumq. seruem, utrumq. enim corpus interfici oportebat, aut neutrum. (Veros) non ex adultero. (Interfuiturus) quoniam carcere detinebar. (Adultero soluor) ut adulterum perferam. (Cimonem redimere) & ob id indicat illum redemisse priuati commodi gratia, nam si pietate fecisset, debuisset potius Milciaden. (Habet Calliam) nisi dicat, habes Calliam. i. nepotem tui nominis sine Cimone, quoniā ab adultero genitus, nō intelligo quid sibi uelit. (Pro uno rogat) neq. enim poterā ignoscere filiae, quin adultero ignoscere. (Cōmunicare) miscere genus & sanguinē. (Emptus) amonimatio. (Tantidē) bonis meis omnibus, q. prāter me nihil haberē. (Nō accepisses beneficiū) i. pro beneficio habere debuisses, si cōtigisset tibi soluere Milciadē, (Præparat) ueluti fundamentum iaciens ad aliud impetrādum, (Deinde an sua c. u. s. a) præcedit generalis, sequitur particularis. (Vitiatas occiderunt) Orebamus Leucotheam filiam ab Apolline stupratam uinam desodit, Ouid. libro. iij. Metamor. Hippomenes Atheniensij princeps, filiam Limonem in adulterio comprehensam, una cum ferociore equo conclusit, nec huic, nec illi cibum prebens, equus igitur fame in rabiem actus puellam deuorauit. Ouid. in Ibm, Solaq.

LIBER QVINVS.

Limone pœnam ne senferit illam, & tua dente ferox uiscera carpat equus (Mensarium) Mensarium & nummulariũ, & argentariũ, dicimus quẽ græce τραπεζιτην. (Ex Asiaticis) luxuriantibus & sine modo redũdantibus. (Vitijs obientui) celant uitia & addunt uirtutis ueluti speciem, (Laudat quem non timet) laudamus eos qui non obstant famæ nostræ, quo uidetur Seneca Liniũ præferre Thucididi, (Pares rationes facere) & paria facere idem est, pensare alibi: quod acceperis, uel quod diminutum est refarcire, hic dicitur per ironiam, neq; enim in occidenda filia pensabat, at propterea addit fecisset, id est pensasset, si hoc suæ crudelitati detraxisset, ne me adhiberet spectatorem. (Fœdo genere) propter uerbum quod addidit, concumbere.

¶ Maieſtatis læsæ fit actio.

Flaminius prætor inter cœnam à meretrice rogatus, quæ aiebat se nunquam decollari hominem uidisse, vnum ex damnatis occidit, accusatur maieſtatis. **MENTONIS**. Iam etiam perituri dormiebant, peragitur totus ordo supplicii, ne quid se meretrix negaret uidisse. **O** miserum si quis meretricem offendit, **O** miseram matrẽ familiæ, si cuius sceminæ meretrix inuidet, nihil petiti prætor negaturus est, **MVSAE**. Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciã uxorem à porta dimisit, **ARGENTARI**, Obſcicio luxuriam, obſcicio lenocinium, obſcicio hiſtrionicã, locos inimicos, in conuulſo nihil aliud quã occidit, qui in carcere vixerunt, in conuulſo perierunt. **BLANDI**. Feriatur in foro, omnes videant, meretrix audiat. Reliquę prætoris vincto trahebantur. Maieſtatem læsam dixiſſem, si exeunti tibi liſtor à conſpectu meretricem non ſummouiffet. **VIBII RVFFI**. Paratus erat accusator cũ commentariis, aiebat, quid si meretrix deſiderari? In hoc te cũ uxore nõ miſimus, vt ſalua prouincta ſit: optemus meretrici bonam mentẽ. Deditus tibi legatũ, deditus quaſtorẽ, vt tu cum meretrice cœnares: meretrix vxoris loco accubuit, immo prætoris. **P. ASPRENATIS**. Vni fortasſe osculo donauit homicidũ, etiam carniſices cœnaturi manus abluũt. **PORTII LATRONIS**. Ne à ſobrio quidem liſtore percuffus est, Nõ inſiro in totũ annũ, vna nocte cõtentus ſum. Bibe liſtor, vt fortius ſerias. Ecquid intelligitis quomodo For. Po. do dānatus ſit, qui ſic occiſus eſt? quid ſcio, an in cuius gratiã occiſus eſt, Ro. dede in eiufdem etiã damnatus ſit? quantum tibi perdidit, tantum meretrici dediſt. Si negaret, quos teſtes haberem? quis enim in illo conuulſo

fuit, cui tecum sit credendum? facilius est, vt qui meretrici dederit homicidium, neget, quã vt qui hoc quoq; dedit, quicquã inde minuerit. Nũ quã istud mulierum oculis ostendi solet, aut ista iam saepe vidisset. **I V L I I B A S S I**. Inter temulentas reliquas sumptuosissimę cœnæ, & fastidiosos sub ebrietate cibos, modo excisum caput humanum fertur, Inter purgamenta & iactus cœnantium, & sparsam in conuiuio scobẽ, humanus sanguis eueritur. Gratulor sorti tuę prouincia, quod desiderante tale spectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuisti. Seruum si verberare voluisses extra conuiuium abduxisses. **R O M A N I H I S P O N I S**. Quis ferret te si in triclinio tuo iudiciũ coegisses? Scelus est in conuiuio damnari hominem, quid occidere ad arbitrium meretricis? de reo pronũciasti, nisi forte facilius in honorem eius decollas quã iudicas. **F V L V I I S P A R S I**. Contactam sanguine humano mensam loquor, strictas in triclinio secures. Quis credat ista aut concupisse meretricem, aut fecisse prætorem? Cadauer, secures, sanguinem loquor, Quis inter hæc de conuiuio cogitat. Homine, inquit, occidi, nunq; vidi, alio quã Flaminio prætore, omnia alia vidisti. **S Y L L O N I S P O M P E I I**. Virum nobilissimum & tantis honoribus functum turpiter meretrix clementem fecisset, crudelẽ fecit. Nunquam vidi, adice si vis, nec alio prætore videre potes. **A L B V T I I S I L I I**. Si quis autem est iudices, qui desideret, vt prætoris referam crudelitatem, quot præter hunc iugulauerit, quot innoxios damnauerit, quot carcere incluserit, huic ego me satisfacturũ polliceor vno conuiuio, cum sua prætura reum euoluam. Instituuntur ab isto in prouincia epulæ, & magnifico apparatu extroitur conuiuium, distinguuntur argenteis poculis aurea, quid multa? e carcere in conuiuium prætoris, cui stupent, misero meretrix arridet, Interim virgæ promuntur, & victima crudelitatis ante mensam ac deos trucidatur. Memiserũ imperũ Romanũ terrore lussisti. O qui crudelitate superasti omnes tyrãnos, soli tibi inter epulas voluptati fuit morietũ gemitus, hic vltimus apparatus cœnę fuit. In eodem triclinio video prætorem, amatorem, scorta, cedes, meretrix prætori, prætor prouincię imperat. In conuiuio constituitur catenatus, qui cum languentis prætoris istius aspexit oculos, existimans ipsum prætoris beneficio dimitti, gratias isti agere, & utrisq; manibus mensam tenens, Di, inquit, immortales tibi parẽ gra-

For. edu-
citur.

LIBER QVINTVS.

nam referant. Quicumq; in eodem triclinio accubabat, alius vbertim demisso capite fiebat, alius auertebat ab illa crudelitate oculos, alius ridebat, quo gravior esset meretrici. Hic iste inter varios conuiuarum vultus submoueri iubet miserum, stare ad prebendas ceruices in iocum. Interim distinguitur mora poculis, nec sobrii quidē carnificis manu, cuius Romanus occisus est. Non peto quo minus securi percutiatur. Illud rogo, legi potius quā scorto cadat. Memento terrorem imperii queri, nō oblectamenta mulerculis. Quid ergo nunc referam Iud. ludorum genera, saltationes, & illud dedecoris certamen, prætor ne se mollius moueret an meretrix. **CAPITONIS.** Exurgite nūc Bruti, Horatii, Decii, & cætera decora imperii. Vestri fascēs, vestræ secures, in quātū probe Iupiter dedecus reciderunt. Istis obscenæ puellæ iocātur. Quid si per deos immortales nullo solenni die, populo inspectante, in foro conuiuium habuissetis: non minuissestis maiestatem imperii nostris: atqui quid interest cōuiuium in forum, an forū in cōuiuiū attrahas? Deinde descripsit qualiter in foro decolletur. Ascēdit prætor tribunal inspectante prouincia, noxiæ post terga ligantur manus, stat intento ac tristi omnium vultu: sit a' præcone silentiū, adhibētur deinde legitima verba, canitur ex altera parte classicū. Nūquid vobis videor describere conuiuiales locos? Heu quā dissimilis exitus iniitiis adest. Accusauit te, quis? Po. Ro. Iudicauit te quis? te prætor damnatū pronūtiavit, occidit meretrix. **BVTEONIS.** Vt iste cum amica cœnaret iucundius, homo occisus est. Nunquid iudices vnquā pro rostris vidistis prætorem cū meretrice cœnantem? **VOTIENI MONTANI.** Qui sic conuiuiatur, quo modo trahitur? Dānaturi iurāt nihil se gratiæ, nihil precibus dare. Postulo, vt in hāc legem iures, Maiestas Po. Ro. per omnes nationes, per omnes diffusa prouincias in sinu meretricio iacet. Ea imperat prætori nostro, quæ prostratus osculo nemo se abstinent, nisi qui pepercit suo. Cōuiuios tuos ipsa narra, fuere credo tribuni, fuere præfecti, fuere equites Romani, cum sis ergo prætor. **CASSII SEVERI.** Ne de seruo quidem aut captiuo omni loco, aut omni genere, aut per quos libebit, aut cum quibus libebit, supplicium sumis fas est, adhibeturq; ad ea magistratus ob custodiā, nō laxitā. **TRIARI.** Quo crimine dānatus est: cædis, nō tamē in cōuiuiu occiderat. Animaduerte diligēter, meretrix, ne iterū homicidiū roget. **MONTANVS VOTIENVS**

has putabat quæstiones esse, an quod quis in magistratu peccauit pro- For, pro
les vindicari possit, maiestatis læsæ reus. Vñ enim quod tueri se factu ut læsæ
nō potest ad ius cōfugit, & dicit se hac lege nō teneri. Nū quicquid pec. maiestas
cauit in magistratu aliquis, maiestati lædit. Puta aliquē, dū magistratus tis reus.
est patrē suū occidere, veneno vxorem suā necare puta, nō hac lege cau
sam dicet, sed illis parricidii & veneficii. Vis scire non à quo fiat ad rem
pertinere, sed quid fiat: priuatus potest accusari maiestatis læsæ, si quid
fecerit qui populi Romani maiestati læderet. Puta amicam habet pro
consul, ideo maiestatis damnabitur: Quod amplius dico, puta matronā
corruptit, dū proconsul est, adulterii causam dicet non maiestatis, singu
la, inquit, æstima quæ obicitis. Si tantū amicam habuisset, nūquid accu
saretur: quod animaduertisset in aliquē nullo rogāte, nūquid accusari pos
sit: Si nō omne nō recte factū hac lege vindicari potest, an id quod sub
autoritate publica geritur: Nam cū adulteriū committit tanq̃ cuius pec
cat, item cū veneficiū, cū animaduertit autoritate publica vitē, In eo au
tem quod sub prætextu publicæ maiestatis actione vindicandum est. For, ma
Dic enim mihi, si cū animaduertere debeat, nec legitimo cultu ac mo- iestatis,
re solenni vsus interdicti, tribunal conscenderit conuulsi veste, si cū clau
sicum canere debeat, symphoniam canere iusserit, non lædet maiestas
tem: atqui quod fecit foedius est, & comparauit. Deinde si potest vindic
cari maiestatis lege id quod proconsul, maiestatis publicæ & iuri & ap
paratus est, peccauit, an hoc possit: non potest, inquit, nihil enim detra
ctum est populi Romani magnitudini. Is lædit populi Romani maies
tatem, qui aliquid publico nomine facit, tanquā si legatus falsa manda
ta afferit, non aliter quā populus Romanus dederit. Imperator foedus
percutit, videtur populū Romanū percussisse, & continetur in isto foede
re, nūc nec viribus quicquā populi Romani detractū est, nec opinioni
eius imputatur, si quid fecit, non populus Romanus. At ex te cæteros
æstimant. Nōne & ante hunc alii fuerunt ex quibus æstimari possit: &
post hūc erunt. At singulorū vitia nemo viribus ascribit. Attamē fas
ctum ipsum turpe est: sed multa alia, nec ideo illis populi Ro. maiestas
leditur. Nemo pene sine vitio est, ille iracundus est, ille libidinosus est, nō
tamen si cū aliquo imitatus est malis, eo statim maiestas læditur: deinde ad
facti ipsius estimationē venit, & dixit hæc obicit, qđ meretricē habuit,
qđ aliquē occidit, qđ noctu, quod in cōuulso, quod rogāte meretrice,

LIBER QVINTVS.

SYLO POMPEIVS has adiecit quæstiones, an si quod ei facere licuit, fecit, non possit maiestatis accusari, potest, inquit: hæc enim lex quid oporteat quærit, aliæ quid liceat. Licet ire in lupanar. Si præcedentibus fascibus prætor deducetur in lupanar, maiestatem lædet, atqui quod licet fecerit. Licet qua quis velit veste uti. Si prætor ius in veste feruili vel muliebri dixerit, violauerit maiestatem. Deinde illam fecit quæstionem, an ei hoc facere licuit, non licuit, inquit, illo loco, aut illo tempore, aut ex illa causa occidere, quædam quæ licent, tempore & loco mutato non licent. De colore, inquit, quæritur, quo uti debeat is qui pro Flamino dicit. Quædam controuersie sunt, in quibus factum de feudi non potest, excusari potest, ex quibus est & hæc. Non possumus efficere ut propter hoc non sit reprehendendus, non speramus ut Flaminium iudex probet, sed ut dimittat, sed sic agere debemus, tanquam pro facto non emendato, non scelerato tamen. Item negabat se pro Flaminio narraturum, **MONTANVS**, sed his quæ obiciuntur responsurum. Aiebat autem illam sententiam Ruffi Vibii, colorem actionis esse bonum, Senectutis esse, bonum se habere animum pro reo, in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem. Ipse se Montanus illum locum pulcherrime tractauit, quæ multa populus Romanus in suis imperatoribus tulerit, In Gurgite luxuriam, in Manlio impotentiam, cui non nocuit filium & victorem occidere, in Sylla crudelitatem, in L. Lucullo avaritiam. In prætore, inquit, cum illi constiterit abstinentia, diligentiam excutatis quo modo vna nocte cenauerit, utrum tamen, inquit, iniqui est quod obiciunt, quod damnatus perierit meretrice postulate, prætori perire dånato. Colorem **FVSCVS ARELLIVS** hunc introduxit, ebrium fuisse, nescisse quid fecerit. **SYLO POMPEIVS** hoc colore usus est, non putauit ad rem pertinere, ubi aut quando periret qui perire deberet. **TRIARIVS** ineptum introduxit colorem. Sermo erat, inquit, in consilio, contemni nimiam prætoris lenitatem: alios fuisse prætores qui quotidie animaduertent, huius anno nullum fuisse occisum. Dixit aliquis ex conuiuis. Tu ergo nunquā iratus? dixit & mulier, ergo nūquā iratus, quod clementia sua contemptui esset. Curabo, inquit, sciant non deesse mihi sceleratū, quem videre lucem ultra non oportet: occisus est, quia damnatus sub prætorio fuerat. Quo tempore? Est enim vllum tempus quo

For. ini-
quius.
For. an.

nocens perire non debeat: GALLVS VIBIVS dixit, meretrix orauit, timebam me hercules, ne exorasset vt occideretur, aut indamnatus viueret. Ex altera parte multa bene dicta sunt: multa corrupte, in descriptione supplicii vtique illi qui voluerunt omnia legitima supplicii verba in sententias trahere, in vitia inciderunt: tanquam dixit TRIARIVS, Summoue, audis listor, summoue à prætorè meretricem: hoc loco non male adiecit, verbera, sed vide ne virgæ tuæ pocula nostra disturbent. SYLO POMPEIVS dixit, despolia, meretrix agnoscis hoc verbum: certe prouincia agnoscit. Sylo Pompeius homo qui iudicio censebatur, & ipse ad hanc descriptionem accessit, nimium tamen mali fecit, ait animaduerte meretrix, age lege, quicquam enim lege hic agitur? HISPANVS dixit, age lege, tibi dicitur Flamini, viue sine meretrice, corna sine carnisce. ARGENTARIVS in quæ solebat schemata, attestationem violentissimam fecit, age lege, scis, inquit, quid dicat. Interdum age, in foro age, stupet listor, id est, quod dicit meretrix tua nunquam se vidisse. MONTANVS VOTIENS dixit, percussurus listor ad prætorè respexit, prætor ad meretricem. VIBIVS GALLVS diuit, listori quia bene percusserat propinatum est. Illud quod tanquam Latronis circumfertur, non esse Latronis pro testimonio dico, & Latronem à sententia inepte tumultuosa vindico: ipse enim audiui Florum quendam auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem, neque enim illi mos erat quemcumque audire declamantem, declamabat autem ipse tantum, & aiebat se non esse magistrum, sed exemplum, nec Iulio, nec alii cōtigisse suo, quā apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt à discipulis non audiri desiderarent, sed contenti essent audire. Initio contumeliæ causa à deridentibus, discipuli Latronis auditores vocabantur, deinde in vsu verbum esse coepit, & promiscue poni pro discipulo auditor, hoc erat non patientiam suam, sed eloquentiam vendere. Vt ad Florum reuertar, ille dixit in Flaminio, Refuisit inter priuata pocula publicæ securis acies, inter temulentas ebrisorum reliquias humanum enerritur caput. Nunquam Latio sic composuisset, vt quia publicam securim disturus erat, diceret, priuata pocula: neque in tam mollem compositionē eius sententia euauisset, neque tam incredibileis vnquam figuris compingebat: vt in ipso triclinio inter lectos & locos & mēas per-

For. affecto
Elatione.

LIBER QVINTVS.

cussum describeret. Ille cum in hac controuersia descripisset atrocitate supplicii, adiecit, quid exhorruistis iudices, meretricios lusus loquor. Et ille dixit, minus notam sententiam, sed minus bonam. In sociū nostrum prætor populi Romani animaduertit, cum priuata voce, tumultuario tribunali, ebrius fortasse, nec calceatus quidem, nisi si ut omnia expectaret meretrix, diligenter exegit. **VIBIVS RVFFVS** erat qui antiquo genere diceret: belle cessit illi sententia sordidioris notæ: prætor ad occidendum hominem soleas poposcit. Alteram eiusdem generis sed non eiusdem successus sententiam, cum deplorasset conditionem violatam maiestatis, consuetudinem maiorū descripisset, qua semper voluissent ad supplicium aduocari, sententiā dixit: at nūc a prætore lege actū est ad lucernā. **POLLIO TAMEN ASINIVS** aiebat hanc se sententiam recipere. **VIBIVS** de oratoribus, qui verba antiqua & sordida consecratur, & orationis obscuritatem seueritatē putat, aiebat **Milciadem** rhetorem eleganter dixisse tamen in his etiam si minus est infantia minus spei est. Illi qui tument, abundantia laborant, plus habent furoris, & plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatem procliuus est, quod potest detractiōe curari, illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit. Sed ne hoc genus protegere videar, in **Flamīnio** tumidissime dixit **M VRRHEDIVS**, Prætorē nostrum in illa ferali coena sagine meretricis sinu excitabilis occisuri. Et illud tetracolo, seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuulso, dies nocti. Nouissima pars sine sensu dicta est, ut imple retur circuitus: quem enim sensum habet, seruiebat dies nocti. Hanc ideo sententiā retuli, quia & in tricolis & in omnibus huius generis sententiis curamus ut numerus constet, nō curamus ut sensus. Omnia autem genera corruptarum quoque sententiarum de industria pono, quia facilius quid imitandum: & quid vitandum sit docemur exemplo: & certe illud genus cacozeliæ est, quod amaritudine verborum quasi aggrauatur. Iam res petit, ut in hac controuersia referamus id quod **L I CINIUS NEPOS** dixit, Reus; damnatus est legi, perisit fornicit: & illud quod **SENIANVS** dixit, habet sui generis infantiam, cum diceret, nocte non debere sumi supplicium, post longam descriptionem cum nunc demum victimæ quidem occiduntur. Et ad hanc controuersiam Græci apposuerunt manum, dixit in hac **NICETES**

CIPPVS GAPPADOX cum coenam luxuriosam descripisset indignam maiestate prætoris adiecit hoc idem elegantius dixit ADDEVS cum descripisset coenam nocturnam

NICETES dixit,

ARTEMON eodem loco aliam dixit sententiam

SIC GLYCON dixit.

ESCHOL. (Flaminius) hic frater fuit Titi Flaminij, de quo late Plu. in eius uita, nam propter hanc libidinis infamiam à Catone censore senatu fuit amotus, unde magnæ inimicitie inter Flaminium, & Catonem sunt exortæ, idè narrat in uita Catonis censorij, omnes dicunt illum tunc imperatorem fuisse, sed & imperator prætor dicebatur, unde & prætorium eius tabernaculum, maiestatis autem accusatus, quoniam uidetur imminuisse dignitatē magistratus, cū in mæcipij delicias hominem occidi iusserit, mancipium autem illud masculū dicit fuisse Plu. alij aliter. (Perituri dormiebant) adhuc de morte securi (Meretricem offendit) amplificat ex intellectu, cum etiam propter delicias homines necentur. (Si cuius foemine) For, Si cui foemine, miscram matrem familias, si cōtingat ut ei miretrix inuideat, nā illi nihil prætor negabit, uel si cui? foemine, si alicuius uxori, quid nō optabit in illa, q̄ hominē uoluit occidi? (Prætoris unco) cadauera sceletorum impaeto unco sepe in Gemonias trahébatur, ut de illo fugitiuo q̄ in Marij nomē inuaserat dicit Ci. in Philip. Et cōmodi imperatoris cadauer tractū est. Prætoris igitur intelligit, uel ipsum prætorē uncū impegisse cadaueri, uel unco prætoris, quēadmodū dicimus fascēs cōsulis, etiā si ipse cōsul nō gesset, sed ei? liclor, uel prætoris ad reliq̄as referatur, ut illæ sint reliq̄æ ex tā immani prætoris cōiuiuo (Nō misimus) ibi subsistēdū cū interrogatiōe, in hoc te in prouinciā cū uxore non misimus? ut salua prouincia sit, optem? meretrici bonā mētē, in hoc sita est prouinciæ salus si meretrix nō insaniat, alioq̄ quicq̄ petierit donabitur. (In totū annū) quid toto anno admiserit, quod solebāt inquirere accusatores (Bibe liclor) uerba sunt uel ipsius, uel meretricis. (Perdiderat) ego arbitror legendum potius Populus Ro. dederat, Et fuit facile decipi librariū, cū ita scriptū forte reperisset P. R. dederat, Et putās se emmedare puerit oīa, Et erit sensus, q̄tū tibi Po. Ro. dedit potestatis, in necē Et uita aliorū id tu omne dedisti meretrici. (Quos testes habere) quasi dicat nullos, neq̄. n. illi q̄ uino tūc essent occupati meminisse possent. (Indeminuerit) in declamatiōe legittur, q̄c̄ negāret. (Nunq̄ istud) hominē occidi (Aut ista iā) q̄ tā crudelis est. (Scobes) puluiscul? est q̄ è lignis decidit, aut alia materia

LIBER QUINTVS

cū scobina. i. lima tenuatur, uel serra secatur, intelligit autē micas & id gen⁹ ana
lecta, q̄ sunt relige & purgamēta ciborū sub mēsam decidētia, (Plenum carce
rē) alioqui ex tuis ciuibz iugulasset. (De reo pronuntiaſti) neceſſe eſt illic ſentētia
de capite tuleris, nā qui feciſti quod erat difficilius. i. decollare, feciſſes quod erat
facilius. i. iudicare de illo. (Clemētē feciſſet) ironice dicat, turpe erat emollire ad
ueniam, exacuit propterea ad crudelitatem. (Reum euoluam) uno conuiuiō ex
plicabo omnia prætore ſlagitia, & accuſationis crimina, (Conuiuiū prætoris)
adde, educitur, (Terrorē luſiſti) ea quæ ad terrorē adhibentur, tu conuerſiſti in
luſum, habet autē totus hic locus affectuoſam hypotypoſin, (Mora poculis) id
ſpaciū quod interſuit, poculis uariatur, (Legi potius) ut legi ſatiſſiat, non ut
ſcorto mos geratur, (Illud dedecoris) cum mutuo contenderēt uter mollius ſal
tationē enervaret. (Aſcendit prætor) per deſcriptionē eorum quæ non fecit,
finitio læſæ maięſtatis comprobatur, (Legitima uerba) qualia erāt illa apud Li
uiū lib. j. liçtor manus liga, infelici arbori ſuſpēdito, caput obnubito. (Po. Ro.)
per ſuas leges, quas uiolaſti, (Pro roſtris) quaſi tu feceris roſtra, ubi hominē dā
naris, & occideris. (In hanc legem) nihil te gratiæ daturum. (Qui pepercit ſuo)
qui noluit fœdare ſpurco halitu, (Proles uindicare) ſic emmenda, an quod quis
in magiſtratu peccauit, uindicare poſſit, prout læſæ maięſtatis reus. (Vnū enim)
ſignificat qui non poteſt defendere factum, tanquam honeſtum conſugit ad ius,
ſcriptum intelligēdū & legitimum, uel ad ſuum potius actionis, cum dicat, non
illa lege agendum cōtra ſe. (Non à quo fiat) uel ſi ſit magiſtratus, uel priuatus,
uel quauis alia conditione. (Maięſtatis actione) hic uidentur deſſe hæc uerba, in
eo autē quod ſub prætextu publicæ maięſtatis ſit, maięſtatis actione uindicans
dum eſt. (Deinde ſi poteſt) licet coniectari quid ſibi uelit, licet emmendere nō ſit
facile, etiam ſi teneatur læſæ maięſtatis, quatenus proconſularem maięſtatem im
minuit, an etiam teneatur publicæ maięſtatis læſæ. i. q. totius populi maięſtatem
imminuerit, quo minus ipſe Po. Ro. apud alias nationes bene audiat. (Licuit fecit)
licere dicit permiſſum eſſe, oportere, quod ex decore & officio & dignitate ſit,
(Bonum ſe habere) ab eleuatione facti inſinuationem exorditur. (In Gurge)
Fabius Gurges hic eſt appellatus, qui triumphauit de ſamnitibus. (Vtrū tamen)
lege potius, utrum tamen, inquit, iniquius eſt, quod obiciunt, q. damnatus perie
rit meretrice poſtulante, an prætore perire damnato (Dixit & mulier) ſic diſtin
guit, dixit & mulier, & addatur, ille ergo nunquā iratus, q. clementia ſua con
temptui eſſet, curabo, inquit. & c. (Ne exoraſſet) ſic emmenda, timebam me her
cules ne exoraſſet, ut occideretur indemnatus, aut damnatus uineret, (Legittima)

quæ ex formula legis dicuntur (Despolia) inuerecundum hoc est, q. se meretrici-
ces despoliare soleat in lupanari (Prouincia) nunc in aliū sensum trahit, agnoscit
enim prouincia quæ se uidet expoliata furtis prætoris, (Age lege) lege agit
qui ex lege actionem intendit, & lege agit, qui ex lege uiuit, (Iniquæ solebat)
ad eas figuras quas solebat miscere, per uim traxit affectionem, dum dicit id
esse, quod nūq. uiderit meretrix, nimirum carnificem stupentem, & lege age-
re, interpretatus est esse in foro, & interdū agere. (Non patientiam) in docen-
dis discipulis, sed eloquentiam in ostentatione, (Nec calciatus) nam recumbētes
ne lecti Stragula pedibus scædarent, ponebant soleas, sic & Martialis.

Doposui soleas, affertur protinus ingens

inter lactucas oxygarumq. liber.

(Tetracolo) clausula quattuor equaliū membrorum (Fornici) meretrici quam
à fornice sic appellauit. (Nunc demum) nunc noctu cum oportuisset interdū
uel mane.

¶ Vice sima sexta controuersia.

PER vim viq. gesta ne sint rata, Pacta, cōuentaq. legibus facta ra-
ta sint. Expositū qui agnouerit, solutis alimentis recipiat. Qui-
dam duos filios expositos sustulit, educauit, querenti patri naturali pol-
licitus est se indicaturum ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset, pa-
ctum interpositum est, reddit illi suos filios, repetit vnum. **AREL-
LII FVSGI PATRIS.** Aequum est vt cum alienis diuidā-
mus liberos, quos non diuidimus cum matribus? si alterum nō abstu-
leris, vtrumq. habebis: quid faciam? vtrumq. genui, vtrumq. desidera-
ui, pro vtroq. pactus sum. **ALBVTII SYLII.** Vnā nati sunt,
vnā expositi, vnā educati, redditi potissimum distrahuntur: distraxit il-
los fortuna aliquando à parentibus, nunquam ab ipsis. Misere mihi tu-
dices, grauis inuidia est. **IVLII GALLIONIS.** Duos expo-
sui, qui alterum eligere non poteram, periclitor ne qui cum duobus li-
beris in iudicium veni, sine vilo reuertar. Nam quem perdam eligere
non possum, causa pacti mei fuit, vt haberem filios, consummatio, vt
perderem, pro filiis tibi debeo, non filios. Pete quantum vis pro disci-
plinis, imputa quantum vis pro alimentis, licet plus petas dum minus
reddam. Maiores nostri viderunt quā effusa esset indulgentia pro
suis timentium, quā parata quicquid posceretur dare. Itaq. pro pa-
tre lex, non cum educatore pacta est. Mon potui obligari de eis, qui in

For, iniu-
ria.

LIBER QVINTVS.

mea potestate non erant: si vis ex æquo diuidamus, at habeatur vtriusque ratio, habeam ego tamdiu duos quamdiu tu habuisti, nolite timere periri, non diducam vos, aut vtrumque habebo aut neutrum, in auctione fratres quamuis hostilis hasta non diuidit. Plus quiddam est geminos esse quam fratres, perdit vterque gratiam suam, nisi cum altero est. **FVLVII SPARSI.** Ignoscere mihi aduersarius debet meos retinenti, cum ipse alienos concupiscat, repetit quod adhuc habuit, retineo quod modo For. agz ignoui. Agnitio diuidet quos iunxit etiam expositio. **CORNELII**
noni. **HISPANI.** Dic vter obsequetior sit, vter indulgentior, vterque inquis, Miraris si iam meos diuidere non possum? omnia pro filio paciscor, præter filium. **VOTIENI MONTANI,** Ego ne patrociniū quidē habeo. Si tā facile filios remitto, libenter exposui. Reddere istud est liberos an eripere? Vtroque modo perdendi erant, vel pacti essent, vel negati, pactus sum siens tremensque tanquam cum exponerem. **CAESTII PII.** Ne diuiderem filios, vna exposui, iste quoque duos sustulit, qui tantum vno contentus est, iterum cogor exponere. **IVNII GALLIONIS** contra: expeditæ partes vestrae sunt, vtrique ex hoc iudicio potestis patrem dimittere. **MENTONIS.** Iste assuevit carere liberis, etiam si vnum accipiam necesse est torquear, duobus assueui. Quid vnquam commisi? & habes domi quos de me interrogas, nihil vnquam sine illis feci, nisi iudicium, vim vocas, quæ te patrem facit For. sine fine hærede hæerere, qui paulo ante habui filios duos tales, vt ex illis
hærede vnus quilibet satis sit. **POMPEII SYLONIS.** Videte quam
hæredes: modeste agā, ego sustuli, ego educaui, ego reedidi, iste eligat. **VIBII RVFFI.** Salui sunt, inquit, liberi tui, post hanc vim meam iste me osculatus est. **PASSIENI.** Cedo mihi tabulas testamenti, plures in testamento habeo quam in pacto: hoc testamentum delere non cogito, si meos filios hæredes facere non possum, tuos faciam, preces meas ad filios transferam, hoc enim nomen licebit, puto, mihi vsurpare dum litigo. **ARELLII FVSCI PATRIS.** Fertis hoc optimi iuvenes? ego vos expositos sustuli, ego educaui, ego ægrotatibus assedi, senem me fecistis, & reliquistis? **ARGENTARIVS.** In ista vi duos filios perdidit. **DIVISIO LATRO** sic diuisit, in re vis aut necessitas sit, Nulla, inquit, vis est, arma lex & vincula, & vltimum periculum complectitur, quorum nihil fuit in tua persona. Illic, ait, vis

est & necessitas, vbi velim nolim succumbendum est mihi, cum esset For. ar.
 necesse, non enim poteram habere alterum filium, nisi alterum pro-
 missem. Respondetur, primum non est vis vbi aliquid expediendæ
 rei causa patiendum est, sed ratio: tanq̃: quia non possum domum ha-
 bere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt vendi-
 tor & premit, non tamen hanc emptionem rescindes, alioquin in infinitum
 calumnia excedet. Dicit alius, necesse mihi erat, tibi necesse carere,
 primum etiam non poteras, deinde & alia via poteras inuenire, sperare For. tibi
 alium indicem. An aliter inuenire non poteras? ergo tibi plus præstiti, necesse
 An si est in re vis & necessitas, & tamen rescindantur, quæ per vim & carere
 necessitatem gesta sunt, si vis & necessitas à pacifcente adhibita est. N. primum
 hil, inquit, mea, an tu cogaris, si non a me cogeris. Meam culpam oportet etiam nō
 tet esse, vt mea poena sit. Non, inquit, neq̃ enim lex adhibenti vim iras poterat
 scitur, sed passio succurrit, & iniquum illi videtur, id ratum esse quod ali-
 quis non quia voluit pactus est, sed quia coactus est: nihil autem refert
 quā per quem illic necesse fuit: iniquum enim quod rescinditur facit for-
 tuna eius, qui passus est, non persona facientis. Deinde an ab hoc vis ad-
 mota sit, Tu, inquit, mihi vim admouisti, qui non aliter indicabas,
 quam si pactus essem. Non est, inquit, admouere vim aliquid cum cer-
 ta conditione promittere, si qua vis est a te tibi adhibita est, quod &
 sponte & ad exonerandum se venisset, vt tantum patri redderet, quan-
 tum educatori superfuisset. Pro educatore GALLIO hunc colo-
 rem secutus est, se misericordia motum. Cum viderem, inquit, morbi-
 dum sine hærede esse, dixit modo ipse qui audus est, possumus duo
 patres esse, & dixit illā amabilem sententiā. Da itaq̃ nunc poenas miseri
 cors, MONTANVS VOTIENSVS sic coepit, Si quis me vi-
 dit, iudices, modo duorū liberorū patrem, nunc solitudine perclitantē,
 certum habeo, dicit crudelē indicem. Et summissē cum aduersario egit,
 rogauit, vt altero contentus esset, Et illam sumpsit cōtradictionē, nescio
 inquit, utrū: & dixit, mihi crede q̃ illos optime noui, utrū vis elige, ideo
 sic pactus sū quia nihil intererat, HISPO ROMANVS erat natura, q̃
 asperiorē dicendi viā sequerē. Itaq̃ hoc colore egit vt inueheret tanq̃
 in malū patrē, & diceret, crudeliter exponentē, perfide recuperantē. In
 hoc, inquit, repetit, nō quia habere vult, sed quia eripere, irascit mihi qd̃
 duos educaui, qd̃ indicaui. Et cū descripsisset sequitiā exponētis adiecit.

LIBER QVINTVS

Etiamnum mihi videtur eiusdem animi, eiusdem duritiæ, quia nihil putat se debere ei, qui liberos suos educauit. Durus est pater, crudelis est, nolite credere ex illa feritate tam subitam mutationem. Sinite me in vno filio experiri. Dixerat in hac controuersia illam quæstionem, quæ dicebat se nequaquam vim adhibuisse. Quid ergo quis adhibuit vim? tu tibi, non est quod dicas alium, quis sibi ipsi vim adhibet? solet fieri, ecce ego ipse mihi nocui: & illud dixit. Placet mihi in irritum reuocari quæ gesta sunt, dono quod indicauerim. ARGENTARIVS dixit, ex altera parte, miseriores se nunc esse, quàm cum ignoraret suos, & cum tormenta patris animi descripsisset, ait, etiam nunc pacisci volo, quid do, ut liberos meos recipiam? quid do ne agnouerim? Indignabatur CAESTIUS detorqueri ab illo toties, & mutari sententias suas, quid putatis aiebat, Argentarium esse, certissimum ius est. Solebat & græcæ dicere,

Fuerat enim Argentarius

Caestii auditor, & erat imitator. Aiebat inuicem, quid putatis esse Caestium, nisi Caestii cinerem: & sic solebat iurare, per manes præceptoris mei Caestii, cum Caestius uiueret. Omnibus autem insistebat vestigiis Caestii, æque ex tempore dicebat, æque contumeliose, multa interponebat, illud tamen optima fide præstitit, cum uterque græcus esset, ut nunquam græcæ declamaret, illos semper admiraretur qui non fuerunt contenti vnius linguæ eloquentia, cum latine declamauerant, toga posita sumpto pallio, quasi persona mutata redibant, & græcæ declamabant, ex quibus fuit SABINVS CLODIVS, in quem vno die & græcæ & latine declamantem multa urbane dicta sunt. Dixit Atterius quibusdam querentibus pusillas mercedes eum accepisse cum duas res doceret, nunquam magnas mercedes accepisse eos, qui Ermeneumata docerent. MOEGENAS dixit, CASSIUS SEVERVS venustissimam rem ex omnibus qui ab auditione eius cum rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit male vicit, GLYCON dixit,

GALLIO autem elegantissime dixit à parte patris, cum in vltima parte testamenti figuram tractaret, quâdo ego mortuus ero, tunc mihi hæres sit, vis interrogem uter? TRIARIUS dixit, à parte educatoris, Ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui.

SCHOL. (Legibus facta) adde rata sint. Pin. (Si alterum non) hæc sunt verba educatoris, si mihi alterum des, habebis utrumq; cum parum refecerat, apud me sit an apud te, modo inueneris, & scias illos uiuere, (Quid faciam) respondet pater, & uult uideri coactus (Grauis inuidia) potius legerem, grauis iniuria, (Duos exposui) duos tunc exposui, quia in tanta similitudine & amoris paritate nesciebam, utrum eligerem, eadem nunc causa periclitor, nesciens enim utrum eligam, cum utrumq; ex æquo amem, periculum est ne utruq; diomittam, (Consumatio) id est expletio pacti efficit, ut perdam, cum non possim alterum sine altero relinquere. (Dum minus) semper enim reddam minus q̃ tu pro educatione liberorum mereris. (Itaq; pro patre) uidetur emmendandū itaq; pro patre lex, non pro educatore lata est, magis enim patri fauet, cum dicit, ut solutis alimentis recipiat. (In auctione fratres) nam si gemini præsertim sint, eisdē addicuntur, (Modo ignoui) agnoui. (Ne patrociniū) ad descendendā expositio nem liberorum. (Pactus sum fleus) arguit uim. (Sustulit) cum inuenit expositos (Expedite partes) iudices alloquitur, in promptu est, quid iudicare debeatis, (Vtrūq; ex hoc) singulis singulos adiudicādo (Sine herede) For. sine herede hæredem, nam tua gnoscis filium, & nihil illi debes relinquere, quoniam eum ego adopto, & ita quod filio erat obiecturum, ad te redit (Plures in testa) nam tunc cum pro meis haberem non inuenio patre, utrumq; heredem institueram, nunc autem unum habeo in pacto, (Si meos filios) qui mei dicantur, & quos habeam apud me tanq̃ meos (In istaui) quam tu mihi obiecis, dicens tibi uim illatam, (In re uis) an in re uis, (Cum esset necesse) aliquid hic deest, uel dicis esse necesse, uel, at esset necesse, ut sit obiectio. (Et premit) aut premit te charius uedēdo, aut arripit occasionem, (Dicit alius) ego hunc locum ita distinguērem, dicit alius, necesse mihi erat, tibi necesse ē carere primum etiam non poteras ē deinde & alia uia. & c. quomodo tibi erat necesse habere, si primum carere potuisti. (Ergo tibi) conuertit argumentum, nam uel hoc ipso mihi plus debes, q̃ cum aliunde spes nulla esset mihi indicaris. (Non inquit) responsio in contrarium est, q̃ magis spectet lex personam passi, quā inferentis. (Mibi autem) uidetur hic redundare qua, & illo potius quā illic legendum, (Ad exonerandum) exorandum potius, (Quantum educatori) id est alterum filium, nam unū habere satis erat educatori. (Da itaq;) sit se ipsum alloquentis, tu igitur qui misericordia motus patri indicasti, da nunc poenas misericordie tue. (Nescio, inquit, utrum) dem, aut retinea. (Argentarium esse,) allusit fortasse ad nomē argentarij, qui quem admodum commutant pecuniam, sic ille cōmutabat sententias, (Ermeneumata)

LIBER QVINTVS.

significat interpretationes, ille autem quod græce dicebat uidebatur interpretari latine, & quod latine græce (Male uicit) For, male dicit, ut referatur ad hoc q̄ erat maledicus. (Interrogem uter) q̄ nesciret utrum esset daturus.

¶ Vicesima septima controuersia.

QVI patrem pulsauerit, manus præcidantur. Tyrannus patrem in arcem cum duobus filiis accersit, imperauit adulescētibus, ut patrem caderent. Alter ex his præcipitanti se, alter cæcidit, postea in amicitiam tyranni acceptus occiso tyranno, præmium accepit, petuntur manus eius, defendit pater. **CAESTII PII.** Felicior essem si plureis reos defenderem. **TRIARII.** Hæc vulnera quæ in ore uidetis meo, postea feci quàm dimissus sum. **IVNII GALLIONIS.** Gratias ago filio, quod me non reliquit solum tyranno, quod manus illius sunt, ego iussi, itaq; crimini meo adsum. Amicus, inquit, tyranni fuit, age hoc tantum filius meus in arce simulauit? Procumbo ad genua uestra iudices, ille contumax, qui cum vapularem non rogauit. **MVSAE.** Occisus est tyrannus, à quo putatis, nisi ab eo qui patrem pulsare non poterat? præcidetis tyrannicidæ manus? quid hoc est? integer tyrannus iacet, præciduntur tyrannicidæ manus: patri præcidite, ne vindicem filium, propter quem ne à tyranno quidem impune vapulaui: postquam occupauit arcem, secuti sunt illum homicidæ, secuti uenefici, secuti quisquis pulsare patrem poterat: necesse fuit patrem cadere, tam hercules quàm necesse fuit spoliare templa, uirgines rapere. Alebam, fili fortius feri, tyrannus spectat. Si talis erat filius meus qualem describitis, nescio cui magis expedierit tyrannum viuere. O quantum istis debemus manibus, per quas tam nihil necesse est. Occidit tyrannum, sic huius iratæ manus feriunt. Cum occideret tyrannum, sic alebat, Pater te interficit, pater ferit, sic feriunt qui volunt. Tecum fili inconsideratæ pietatis queror. Validius patrem cecidisti quàm iussit tyrannus iratus, facit ipsas cadaueris manus in me ingessisti. **FLAVII SPARSI.** Tales fuerunt ex quibus posset alter contemnere tyrannum, alter occidere. **IVLII BASII.** Compressas filii manus in os meum impegi, cadentem consolatus sum. **PORTII LATRONIS.** Cæde, inquit, patrem, dum ego negligens sum, occupauit se ex arce filius, hoc non est patri parcere sed sibi. Dura fili, ad tyrannum tibi per patrem eundum est. Tenent ecce cruentum tyranni cas-

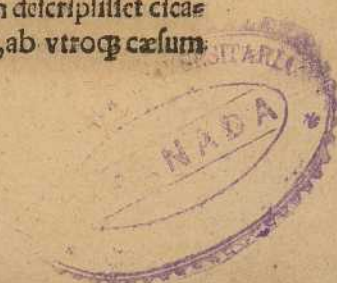
For. præ
cipitanti

put, nunc illas præcidite. **B L A N D I**. Vt vidi tyrannicidam ex arce descendentem, nihil prius quā manus osculatus sum. **P O M P E I S Y L O N I S**. Vtrum ex filiis meis probatis: alter se occidit, alter tyrannum, nemo ius habet in istas manus, meæ sunt istæ. Etiam cum tyranno seruirent, mihi paruerunt, ita mihi superstitute filio mori liceat, vt ego illum qui mori maluit, parricidā vocauit. **A R E L L I I F V S C I P A T R I S**. Rogo vos per securitatem publicam, per modo restitutæ libertatis læticiam, per coniuges liberosq; vestros: nemo tam suppliciter audiuit rogantem cum vapularem. Quā languidæ cadentis erant manus, non putares illas tyrannicidum posse facere: istæ mihi salutare porrexerunt cibos, istæ potiones, nunquam tamen indulgentiores sensi manus, quā cum me caderent. **V O T I E N I M O N T A N I**. Pereant, inquit, potius quā sint, qui tam fortiter loquantur. Vix inuentus est qui tyrannum occideret. Fili fortius, inquit, feri, ne nos colludere tyrannus intelligat: suspensas leuiter admovebat manus filius, simulabat ictus, pater gemitus. Si qua est fides, iratus filium extuli, quod me non ceciderat. Necessitas magnum humanæ imbecillitatis patrociniū est. Hæc excusat Saguntinos, quam vis non ceciderint patres, sed occiderint, hæc excusat Romanos, quos ad seruilem delectum Canēsis ruina cōpulsit, quæ quicquid cōegit defendit. Ille quoq; mihi pepercisset si vnicus fuisset, ille me fratri relinquebat, hic tyranno. Etiam nū, inquit, in facie tua vulnera apparēt, Fili nocet tibi qd' tā cito occidisti tyrānū. **M E N T O N I S**. Queritis qs hæc fecit vulnera: ille cuius cecidit me in funere manus. Ita mihi libero & viuere cōtingat & mori, ita oculos meos filii manus operiāt, vt ego inter liberos meos fortior fieri. Ex altera pte **A R E L L I F V S C I P A T R I S**. Tādū cecidit patrē donec placeret tyrāno satelles, qd' tu? Tu tyrānicidū facere nō potes, nisi in parricidio exercearis manus? Pater, inqt, adest: malo, nō. n. tātū patrē, etiā patronū cecidisti. **I V L I I B A S S I**. Quoniā eō scelērū puentū est, vt parricide pater adsit, nō istius aduocatiōi adsum, defendā enim quīs nocētē. Ecquid agnoscitis indulgentiā illius? Frater q' maluit perire quā patrē cedere, infelix causam suā cū fratre tūgebat: exclamat iste, nihil illi mādaui, ego tibi & pro illo satisfaciam, vt validius, inquit, caderet. Pro Repu. inquit, feci. Vis tu pudorē habere, nec imputare Reip. idē quod tyranno? Pater, inquit, mihi adest. At me hercules frater non adesset.

LIBER QUINTVS.

Habuiſti, inquit, quod tyranno lactares. Frater maluit mori, quiſquis cædendus erat, quamuis quiſquis iſte tradebatur. Tyrannum, inquit, occidi, at patrem quantulum minus quā occidiſti. POMPEII SYLONIS. Gaudeo in ſubſellis iſtus eſſe patrē, quomodo enim aliter efficere potuiſſem vt vulnere eius videretis? Nō multum reſert mea ubi ſit, ab hac parte crimen obſtetur, ab illa oſtenditur. Grauior teſtis eſſe ſolet qui à reo ſurgit. Talis prorsus pater, quem nemo alius poſſet cædere, niſi amicus eſſe poſſet tyrāni. Frater peritit ne parricidium aut faceret aut videret, In illa præcipitia non minus, inquam, fratrem ſu-
git quā tyrannum. CORNELII HISPANI. Descendes-
bat cruentus pater, vexato laceratoq; corpore vix agnoſcendus, putares duos fuiſſe qui cecidiſſent: fecit quod debebat qui patrē ceciderat, amicum occidit. CAESTII PII. Ego, inquit, cæſus ſum, poenā re-
mitto, Mirarer niſi pro tam bono patre fuiſſet qui mori vellet, Dignus eſt quem iniuſtum vindicetis, quia apud vos tātum crudeles patres vin-
dicantur, Pater, inquit, iuſſit, ergo frater tuus impius fuit, qui patri non paruit. Si quando lente parebāt ſatelliſtes, aiebat tyrannus, non ſpectatis quemadmodum patrem ceciderit. Qui patrē ceciderit, manus eius præ-
cidantur, hanc legem moriens laudauit tyrannus. Nouiſſime inter filiū & patrem tyrannus interceſſit, an non quiſquis patrem ceciderit punia-
tur. In lege, inquit, nihil excipitur, ſed multa quamuis non excipiuntur intelliguntur, Et ſcriptum legis anguſtum eſt, interpretatio diſfuſa eſt, quædam vero tam manifeſta ſunt, vt nullam cautionē deſiderēt. Quid legis intereſt, excipere, ne fraudi ſit ei qui per inſaniam patrem pulſauit, cum illi non ſupplicio ſed remedio opus ſit. Quid opus eſt cauere lege, ne puniatur inſans ſi pulſauerit patrē: quid opus eſt cauere, ne puniatur, ſi quis aut patrem ſopitum, aut ſubita corporis grauitate collapſum ex-
citanit, cum illa non iniuria, ſed medicina fuerit? Nondum de propria, ſed de comuni cauſa loquor. Si officiſe quis cecidit patrem non pul-
ſauit, puniri debet: Hanc quæſtionem in partes plures diuiſit, an tutus ſit qui tyranno iubente fecit. Cogitate quā multa tyrannus exegerit. Pro publica innocentia eſt, non licere hoc quoq; tyrannis, vt nos fa-
ciant nocentes. Tyranno iubente fecit, miſerior fuit ipſo vapulante, Ille non dicitur ſacrilegus qui deorum immortalium dona manibus ſuis tulit ad tyrannum: aut qui funeſtas tyranni imagines inter effigies deo

tum immortalum consecrauit. An tutus sit qui patre iubente fecit, nō cecidit, sed paruit: & illud dixit in narrationibus, Stabat cōtumaci frater vultu, intellexit non posse cogi à tyranno. An tutus sit qui pro patria facit, an hic pro patria fecerit. Item an illo tunc tempore cogitatio nem tyrannicidii habuerit, & hoc animo ceciderit, vt aditum faceret sibi ad amicitiam tyranni. MONTANVS & illam quæstionem vltimam fecit, An etiam si quid peccatum est, tanto merito redemptum sit? GALLIO illam quæstionem primam fecit. An vltio cæsi patris, nullus sit nisi patris. Inuitum, inquit, me nemo vindicaret, si à quolibet alieno cæsus essem, & nollem agere iniuriarum, nemo nomine meo ageret, atqui nihil interest: poena maior est eius qui cecidit, ius idē eius qui cæsus est. Contra ait omnibus actionem dari, non enim priuatam esse iniuriam sed publicam: itaq; nec taxatione defungit damnatum, aut iniuriarum poena, sed manus pendere: ad omnes patres pertinere hoc exemplum, ad omnes filios, & ad ipsam Reipub. tales esse qui fiant tyranni, certe qui tyrānorum amici. Et vltimas has fecit quæstiones. An si pio animo fecit nō teneatur, an bono animo fecerit. Et in illa quæstione Latronis, an tutus est qui patre volente fecerit. Nunc, inquit, singis in filii patrocinium, sed tūc noluisse. Et adiecit, ne dixeris idem voluisse patrem quod tyrannum. Quæritis vtri paruerit: Tyrannus illum amauit tanquam sibi paruisset, Pater, inquit, voluit: ita tu non tyranno tantum, sed patri parricidio dignus es. Cum descripsisset impium in fratrem, impium in patrem, adiecit, Tyrannum quoq; tunc cum amare deberes occidisti. MONTANVS partem accusatoris declamauit, & hoc colore vsus est, indulgentissimum fuisse in filios patrem, nimiam pietatem eius fuisse notam tyrannino. Itaq; illum qui quæreret pudicis dolorem ex impudicitia, contumacibus ex seruitute, piissimo patri tormentum quæsisse ex filiorum impletate: & dixit illum animose loquentem, qui iussus est prior patrem cedere. Quid si non cecidero, inquit, quid facturus es? torquebis plus est quod imperas, quam quod minaris. Certamen erat in vno homine, vtrum plus posset natura an tyrannus. Cæde, inquit, non cædo: verbera, non ferio. Hæc fratre audiente. Et illud dixit cum promitteret amicitiam tyrannus, magis præmium extimuit tyrannici imperii quam imperium. Et cum descripsisset cicatrices pullati patris, Et forma est adhuc faciei, dixit, ab utroq; cæsum.

LIBER QVINTVS.

putes. MONTANVS tamen aiebat, nihil posse melius dici, Ex
 hac parte tyrannus iubet, ex altera lex vetat: morieris si cecideris, more
 re ne cadas. CAESTIVS dixit, Tyrannus imperat vt patrem ca-
 das, non est nouum, noluiſti facere. Laudaturū me putas: ego vero non
 laudo, alterius iſta gloria eſt, tu fratrem imitatus es. ARGENTARIVS
 dixit, Tu patrem cecidiſti, cum & legem noſſes, & fratrem. MONTA-
 NVS dixit, Parricida eſſe voluiſti, violaſti patris corpus, fratris benefi-
 cium. Ab altero, hoc colore omnes declamauerunt tanquam patre iu-
 bente feciſſet. TRIARIVS dixit, In filii mei manus incurri. BAS-
 SVS IVLIVS, Ego me filii mei manu cecidi. HATERIVS
 dixit, Ago gratias tyranno, quod alterum filium meū cuſtodiri iuſſit,
 ne mori poſſet. CAESTIVS ait in narratione, Tyrannus iubet ca-
 dere, expoſita tormenta ſunt, quid faciat: moriatur inquit: hoc dicis, ne
 cadat patrem, occidat. EVSCVS ARELLIVS dixit, Cōplecti
 volo iſtas manus optime de me etiā ante tyrannicidū meritas. GAL-
 LIO dixit, Viderit quātum ſibi ſe putet debere Reſpub. ego plus me
 quā illā debere ſibi iudico, difficilius eſt quod me iubete feciſti. MONTANVS
 VOTIENVS dixit in narratione, Si perſeueras fili,
 fratrem ſequar, Videris vtrum patrem cadere malis an occidere. Hanc
 controuerſiam & ab Iulio & à Sabino bene declamari memini, cū de-
 ſcriberet tyrannum occiſum, & cum ingenti gloria ex arce deductum.
 O te parricidam, niſi poſt tyrannicidū quoq; intelligas, quāto melius
 frater tuus beneficio perierit, quā tu occideris. Illud nō probant, quod
 multa in re ſeuera tentauit falſe dicere. Erat autem vrbaniſſimus homo,
 vt vobis ſæpe narraui, vt quicquid illi in eloquentia deerat, vrbaniſſe
 penſaret. Meminimus cum illū Syriacus Vallius homo diſertus accuſa-
 ret, & videret latium Calumniam teſtem circa coronam iudicii obuer-
 ſari, & toties occurrere eunti Syriaco, & quærere, quid haberet ſpei, dein
 de poſt iudicium, cum Syriacus gratias illi ageret, quod tantam curam
 ſuſcepiſſet, At me hercules, inquit, timebam ne vno rhetore plus habes-
 remus, & teſtis productus cum interrogatus eſſet, an accepiſſet à patre
 ſeſtertias dixit quod accepiſſet, an haberet, negauit. Deinde interroga-
 tus an Calumniam haberet, Ipſe, inquit, negligentiam meam noſti,
 an habeam neſcio, accepiſſe me ſcio: & in domitium nobiliſſimum vi-
 rum in conſulatu cum thermas proſpicientis viam ſacram ædificaiſſet,

For. tibi.

For. tibi.

coepisset deinde rhetores circumire & declamare. Ego, inquit, sciebam hoc te facturum, & matri tuæ quærenti de tua desidia dixeram

Duas eius vrbanas res præterire non possum, secus tus erat in provinciam Cretam Occum flammam proconsulem, Græci coeperunt in theatro postulare, vt Sabinus maximum magistratum gereret. Mos autem est barbarum capillumq; magistratui Cretensium submittere. Surrexit Sabinus & silentium fecit, deinde ait, hunc magistratum ego Romæ bis gessi, bis causam dixerat. Græci non bene intellexerunt, sed bene interpretati à Cæsare petebant, vt honorem Sabinus & tertio gereret. Postea deinde offendit illos tota comitum cohors, oppressi sunt in templo ab omni multitudine quæ postulabat, vt Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maxime & inuisos homines Turdus. Cum Turdus promitteret iterum se, vt inde posset exire, Sabinus silentio facto, ait. Ego ad Cæsarem non sum iturus cum mattea. Postea hoc Sabinus cum causam diceret obiectum est. Multa illum diserte dixisse memini, cum introductus esset ex carcere in senatum postulaturus, vt diariam acciperet, tunc dixit de fame quæstus, nihil onerosum à vobis peto, sed vt me aut mori velitis aut viuere: atque illud dixit, Nolite, inquit, superbe audire hominem calamitosum. Sæpe qui misereri potuit, misericordiam rogat. Et cum dixisset Sentanus locupletes in carcere esse, homo, inquit, adhuc indemnatus, vt possim viuere, parricidas panem rogo. Cum mouisset homines & flebili oratione & diserta, rediit tamen ad sales, rogauit vt in Latumias transferretur, ne, inquit, quenquam vestrum decipiat nomen ipsum Latumia, minime lauta res est: hoc retuli vt & ipsum hominem ex aliqua parte nossitis, & illud sciretis quâ difficile est, naturam suam effugere. Quomodo posset ab illo obtineri ne in declamationibus locaretur, qui locatur in miseris ac periculis suis? in quibus locari eum non debuisse quis nescit? potuisse, quis credit? **M VRRHEDIVS** non degenerauit in hac controversia, nam colorem stultissimum induxit. Voluit, inquit, & hic fratris sequi exemplum, dum retineo, dum luctor, visus est patrē cecidisse, Vnum ex his quos audiat declamantes scio **MENTONE** M vsus non patrono patre, sed aduocato, ipsum tyrannicidā induxit dicentem, & colore vsus est. Non iussim se à patre, quia aiebat incredibile omnibus

For. mat
ta.

Al. ante
mo meo.

LIBER QUINTVS.

videri patrem coram tyranno cædi se iussisse, sed in his esse tyrannicidæ consilium, ut per hoc ad amicitiam perueniret, per amicitiam ad tyrannicidium. Hæc eius sententia laudata est, cum describeret se patri manus afferentem. Nihil in toto tyrannicidio difficilius fecit. Illud dixit, tam tum factum esset tyrannicidium, si me frater non reliquisset. Et illud dixit. Vos ego tunc respexi templa, leges, Respub. nam si me tantum spectassem, facile tyrannum effugissem, illa, qua frater effugerat.

¶ **SCHOL.** (Felicior essem) tota defensio transferenda est in colorem, quod dicat non ex animo factum, sed callide ut tyrannus deciperetur, atq; ex voluntate patris, atq; ideo dicit, tantum abest ut factum filij improbe, ut propter hanc causam uellem & alterum defendere. (Reliquit) quemadmodum alter qui se precipitauit. (Illius sunt) & non tyranni, quæ me percusserunt, (Age hoc) melius an hoc, an illud uerius est id à meo filio in præsentia tyranni simulatum, (Ille contumax) per ironiam hoc dicit, neq; enim id factum est contumacia, sed simulatione potius & calliditate. (Validius) hoc non uidetur pertinere ad patrem, nisi hoc ipsum argumento est, qd tam fortiter feriret id uoluntate patris factum, id autem quod sequitur ita uidetur emendandum, iactati ipsas tamquam cadaueri manus in me ingessisti. (Occupauit) precipitauit, lege, (Per patre) per patris uerbera. (Peccarent) uerba sunt tyranni, uel iubentis filijs ut patrem cæderent, uel aly cuiusdam comminantis. (Ille quoq;) hæc clausula sic uidetur emendanda, ille quoq; natus ki pepercisset, nisi unicus fuisset, ut sit sensus, quia sciebat nullum alium superesse cum alter se precipitasset, qui id faceret, ideo me ille cecidit, quoniam aliter me reliquisset tyranno interficiendum. (Malo, non enim) esto sane, ita enim conduplicas scelus tuum, (Istius aduocationi) patris, nam filium accusans uidebar patri patrocinari, quem ille uiolauit. (Causam cum fratre) tam sceleratus habebatur apud patrem. (Nihil illi mandauit) at inquit ego nec mandaueram illi, ut me feriret, nec ut se precipitaret, respondet accusator & inquit, immo reuera mandaueras, nam tu ipse dixisti, ut ualidius cæderet, hoc ne faceret se precipitauit. (Nec imputare) nec in affirmatiuam, uidetur conuertenda detracta etiam interrogatione, quid mirum est si tu uelis habere pudorem, & dicere te Reipublicæ causa fecisse, quod propter tyrannum feceris (Habuisse, inquit,) tamen si dicat, inquit, non est intelligenda obiectio, nam multis locis hoc uerbum ponitur ociosum in his declamationibus, hoc nimirum potuisti iactare tyranno, qd cum frater maluisset mori quam patrem cedere, tu id fecisti, (Quamuis quisquis) non erat dubium quem intelligeret, cum iste quisquis manifeste à tyranno ostenderetur, (Quotulo minus)

parum absuit, ferè occidisti (Eius uideretis) uel q. ex aduerso esset, uel nō produceretur aliter in iudicium. (In illa præcipitia) se præcipitando & tyrannū & fratrem æque crudelem effugit. (Amicum occidit) ostendit non propter Rempu. sed immanitate naturæ id factum, nec enim mirum si tyrannum amicū occidat, qui patrem ceciderit, (Crudeles patres) qui contra filios agunt, & ob hoc ipsum dignus est hic qui uindictetur, quoniam misericors. (Tyrannus intercessit) prohibens ut amplius cederet patrem. (In lege nihil) hæc uidentur pertinere ad diuisionem pro parte patris, (Collapsus excitauit) nam tunc ut excitetur uerberatur, & tamen illa uerberatio non nascitur ex impietate, atq. ideo non imputatur (Qui patre iubete fecit) adscribenda interrogationis nota. (Redemptū sit) an possit alterū altero pefari (Pœna mior est) nō propterea q. pœna maior sit, quā q. iniuriarū actiōe infertur, ideo nō possum agere iniuriarū (taxatione) estimatiōe & mulcta pecuniaria, qua mulctabatur dānati iniuriarū, (sed manus pendere,) abscindi illi manus, q. maius supplicium est, hoc igitur indicio est, maius crimē esse quā iniuriarum. (Sed patri) quem pater indicaret dignum esse, qui parricidium admitteret, uolendo id filium facere (Laudaturum me putas) non laudabo q. no lueris, cum iam fratrem uideris non solum non facientem, sed ne faceret se præcipitantem. (Fratris beneficium) qui patrem pulsare noluiisset. (Incurri) ego me ultro obtuli pulsationi. (Custodiri iussit) quasi se etiam præcipitaturum ni custodiretur, & ita alio colore utitur. (Ne cēdat) nam nisi illum cēdat, relinquit occidendum tyranno (Quantum sibi) utroq. loco, tibi, legendum. (Si perseueras) in non cēdendo, (Bis gessi) nam bis reus fuit, qui solent barbam & capillum demittere, qui mos cum esset magistratibus Cretensium, bis se gessisse dixit (Bene interpretati) simpliciter & non figurate & acnte, ut ille dixerat. (Cum matta) ego credo legendum cum matta, nam matta culcitra erat uilibus & sordidis rebus repleta, ut paleis iunco, cui similem fecit hominem impurum & fordidum. (Parricidas) illos locupletes & impios qui in carcere simul erant (Minime lauta) in declamationibus legitur, illa animo meo lauta res est, locus est in interpretatione nominis. (Sed aduocato) alium aduocatū illi dedit, in cuius persona constitueretur defensio.

¶ Vicesima octaua controuersia.

Quidam duos filios sub nouerca amisit, dubia crudelitatis & ueneni signa insecuta sunt. Tertium filiū maternus auus rapuit, qui ad uisendos ægros non fuerat admissus, quærenti per præconem: dixit apud se esse, accusatur de vi. **IVLII GALLIONIS.** Vis

LIBER QVINTVS.

lentus & impotens senex hominem liberum è sinu meo rapuit, quod
 seruare tibi difficile est, auo dona. Quoties miserum me puer audies?
 nouerca, quis est? fugitiue reductus es. Habui filiam, quamuis iste vnus
 filius supersit foecundam. Quam indulgenter puerperia dimisit, natus
 est filius, dixit, filius hic meus est: natus est alter, dixit, hic matris est: na-
 tus est tertius, dixit, hic auus est. Cum quæreret filium, erant qui suade-
 rent & dicerent, tace, meruit excludi. **CAESTII PII.** Quam cau-
 sam raplendi habebat impotens senex, nunquid fratres eius occideram?
 Ignoscite mihi si tantum filiae meae mandata narro, hanc solam ex meis
 morientem vidi, habui filiam, de omnibus meis habui dicendum. Ha-
 bitu vagabatur lugubri sordidaq; prætexta, omnes illius miserebana-
 tur, quosdam etiam dicentis audiui, quid, iste puer matrem non habet?
 patrem non habet? auum non habet? **ARELLII FVSCIPA-
 TRIS.** Tres filios filiae meae debes, vnum mihi, sine apud me nutria-
 tur. Quid, times ne admittare cum veneris? exposuisse hactenus tuet.
 Iam nunc fortuna, aut nouerca narranda est, vt vidit me, hæsit comple-
 xibus meis, puerum osculabar miser, interrogabam de fratribus, dum
 interrogo, dum fleo, perueneram domum. Rogo ne hoc causam meam
 petiorem fecerit, quod ille quem rapui vnicus erat. **VOTIENI
 MONTANI.** Mittis præconem, adice illi omnia insignia, hic
 puer matrē perdidit, fratres amisit, nouercam habet. Affirmo tibi non
 indicabit quisquis fuerit, erras & vehementer erras, filios quos perdidisti,
 non quæris, quæris quem non perdidisti. Vtra tandem iustior que-
 rela est? pater ab auo vnū repetit, auus duos à patre. **VIBII RVF-
 FII.** Raptor ille & impotens, dum moriuntur nepotes mei, ad ianuā
 steti, plus habeo, quod auo, quam quod reo tinendum sit. **FVL-
 VII SPARSI.** Vnus perit, alter perit, toties fortunam accusas,
 nunquam nouercam. Facinus indignum, puer ad supplicium indicari
 à patre quæritur. Ad ægrotantem nepotem veni, non sum admissus,
 hæc vis vera fuit. **ARGENTARII.** Pater quos consocios habuit
 nescio, domi non fui, amissa filia volui aliquem adoptare ex nepotibus,
 sed aiebam, quid necesse est? quoties videre volam in domo ventā, quo-
 ties volam in domum abducam, agamus tanquam affines. Tres ha-
 bes filios, diuidamus, & vide quā non improbam diuisionem de-
 siderem, ex tribus vnum posco. Vtinam omnes quos perdidit, quæ-

reret. **B L A N D I.** Cum tradere vellem puerum, nescio quis exclamauit, puer nunc peristi, nihil vobis subtraham? quid ni? præconi omnia indicaui. **M E N T O N I S.** Rapui nepotem, habeo, redderem, si pater quæreretur. **D I V I S I O.** **M O N T A N V S** in has quæstiones diuisit, an in re vis sit: nulla, inquit, vis est, quæ arma, quæ pugnam, quæ vulnera non habet. Volo mihi describi comitatum istius tumultus, quæ turba est: vnus puer & vnus senex. Rapuisti, inquit, filium meum, immo nepotem suum sustulit, immo venientem non potuit excludere. An si pro illo fuit, fieri vim quæ facta dicitur, non teneatur qui fecit? Vis iniuriosa damnatur, solet enim & esse salutaris. Cum latrones aliquid obsiderent, si perfodissem villam armata manu, conjugem, liberos eius rapuissem, accusari possem. Quod viuit puer beneficium meum est. Et medici alligant, & corporibus nostris, vt medeantur, vim afferunt. An pro illo fuerit rapti. Hoc loco accusatio noueræ, & infectio patris tam patienter suos perdentis. **G A L L I O** & illam quæstionem fecit, & prius sumendam quæstionem putauit ex persona quàm ex re. An cum auo nepotis nomine agi possit? Non magis, inquit, quàm pro patre filii nomine, non magis quàm cū matre. Habet sua iura natura, & hoc inter auum patremq; interest, quod auo suos seruare licet, patri etiam occidere. Non potes, inquit, sic mecum agere tanquam cum alieno, vt dicas, quid tibi cum illo qui est intestati filius? tuus hæres futurus sit, quem dementem alligaturus es: quædam iura non lege, sed natura nobis attributa. Si nepotem suum auus peccantem aliquid, & inter lasciuos tocos petulantius lasciuientem feriret, num iniuriarum quisquam cum illo ageret? Et vltimam illam **G A L L I O** fecit, cum tractasset illa, licet mihi vt prosim facere, deinde huic profuit. An auo ignoscendum sit cum pro nepote, affectu latus, fecerit. Hoc loco tractauit quā indigum esset damnari illum ob hoc. **L A T R O** duas vltimas quæstiões aliter posuit, & plus complexus est. Etiam si vim fecit, an tamē damnari non possit, si bono animo fecerit? ait enim & de animo fieri controuersia auo, & dicere patrē, nō vt nepotē seruaret fecit, sed vt infamaret vxorem meā, tanquā venesicam, me tanquā venesicæ emancipatū, cui male liberi sui committeretur. Colore ergo hoc Latro codē vltus est pro patre: vt dicet ne viua quidem vxore bene sibi cum focis

LIBER QVINTVS. 100

ro conuenisse, suas vero professas inimicitias illum gessisse secum, languente vero genero illum venisse cum conuitio, cum vociferatione, necessaria & dicentem & auspicantem, autores habere amicos se, ne admitteret hominem, non ad officium nepotum, sed ad inuidiam & contumeliam generi venientem, qui ad sanos nepotes nunquam dignatus esset accedere: medicos vero suasisse ne ventret, & puerum confunderet & impleret suspitionibus. **SYLONIS POMPEII** color fuit, ut Latroni videbatur, qui controuersiae repugnaret: dixit enim venisse auum ad imbecillum puerum, ad egros non semper proximos admitti, utique ad eos qui grauitus aegrotant, saepe & patrem non admissum. Sic auo quoque intempestiue venienti dictum, nunc non potes, statim cum conuitio abiisse, in altero idem fecisse. **LATRO** aiebat hunc colorem optimum esse, si recitasset, sed recte non posse: quia ponatur, non est admissus, sub hoc themate intelligere nos, non hoc illi dictum, nunc non potes, sed ex toto non potes. **GALLIO** utrumque miscuit, & hoc colore, qui videri non potest alloqui thema euertere, parcius usus est. Dictum est, inquit, illi, quiescit puer, paulum commorare, medici vetuerunt quaequam admitti: scitis solere dicere illos, nec si pater venerit: protinus iste clamare coepit, testor me non admitti, & tantum non tabellis signatis denuntiare. Auum distuleram, accusatorem exclusi: Iterum, inquit, venit cum conuitio, iam vnum occidistis, alterum occidistis. Nihil est miserius, quam ubi alicui ex miseria sua inuidia quaeritur. Non est admissus, cum diceret se nepotem suum, non videre velle, sed inspicere, Sic egit. Veni non ut istum accusare, sed ut me defendere. **GALLIO** hoc colore usus est. Non admissi auum, quia dictum erat mihi, hoc illum animo venire, ut raperet. Ex altera parte colorem hunc **CAESTIVS** introduxit, Timuisse se de puero: frustra, inquit, duos occiderat nouerca, & ait, velle ad vos nocentior venire reus, velle tres rapere. **ARGENTARIVS** hoc colore usus, Rogatum a puero auum: negabat, inquit, posse se vivere si in illa relinqueretur domo. **HISPANVS** hoc colore usus est, affectu esse ablatum. Sustuli, inquit, nepotem meum, non potui, inquit, satiari osculis, non potui ab illo tam cito distrahi, nolite mirari, post longum tempus illum videri. **ALBTIVS** hoc colore usus est, ut diceret, Noluisse illum in tam infesta domo educari, ex qua duo tam fratres elati essent, ei qui postea decessit inter causas moriendi casum fratris fuisse.

Et seruant hunc colorem, ne quid in nouercam, ne quid in patrem disceret: aiebat iustissimum futurum auum, si tantum se defendere voluisset, quid ergo? quare rapuisti? amabam, huic maxime ab initio animum meum addixeram. In domo vestra nihil præter ipsam domum timui. Si apud me duo decessissent, ex domo mea illum transtulissim. **MARCELLVM MARTIVM** aiebat sic narrasse, puer me secutus est, non criminor vobis illum, quicquid est potius quam illius periculo fiat, ego rapui. Vbi est, inquit. Viuit, saluus est, veniet cum voles aspice re: redde, inquit, patri suo, ego asper, age, monstrabo si vis, quis ante me tibi filios abstulerit. **VARIVS GEMINVS** eundem sensum dixit. Quæ est ista autoritas præpostera, quærere duos, à tertio incipis. **MONTANVS VOTIENVS**, homorarissimi etiam si non emmēdatissimi ingenti, vitium suum quod in orationibus non euitabat, in scholasticis quoque euitare non potuit, sed in orationibus, quia laxior est materia, minus earundem rerum annotatur iteratio. In scholasticis eadem sunt quæ dicuntur, quia pauca sunt, notantur. Memini illum pro Gallia, non nisi apud centum viros tyrocinium ponere. Ex vincta hæres erat patris sui Gallia, obiecebatur illi veneficium, dixit rem disertissimam & omnibus sæculis duraturam, qua nescio an quicquam melius in eo genere causarum dictum. Vinctam nec filia debet, nec veneficæ. Non fuit contentus, adiecit, in paternis tabulis filia locus, aut suus debetur, aut nullus, etiamnum adiecit, Relinquis nocenti nimum. innocenti parum. Ne sic quidem satiare se potuit, adiecit, Non potest filia tam anguste paternis tabulis adhærere, quas aut totas possidere debet, aut totas perdere & plura multa quæ memotia non repeto. Ex eis quædam in oratione contulit, & alia plura quam dixerat adiecit, nihil non ex eis bellum est, si solum sit, nihil non rursus ex eis alteri obstat. Idem in hac declamatione fecisse eum memini. Erras pater, inquit, & vehementer erras, quod perdidisti non quæris, quem quæris non perdidisti. Deinde, puer iste inuentus perit. Deinde, quisquis puero fauet, ne inuentus optet. Deinde, puer nisi autem sequitur, fratres secuturus est. Desine quærere, quem si inueneris, sic perdes, ut inuenire non possis. Et deinde, rapuit istum auus, ne raperet nouerca. Et deinde, vnum tantum pater ex liberis suis quærit qui saluus est. **GLYCON** hunc sensum semel dixit, sed genere corrupto,

Habet hoc MONTANVS vitium, sententias suas repetendo cor-
rumpit, dum non est contentus, vnam rem semel benedicere, efficit, ne
benedixerit, & propter hoc & alia quibus orator potest poetæ similibus
videri, solebat Scaurus Montanum inter oratores Quidum vocare.
Nam & Quidius nescit quod bene cessit relinquere. Non multa refe-
ram quæ Montaniana Scaurus notabat. Vno hoc contentus ero. Cum
Polyxene esset abducta, vt ad tumulum Achillis immolaretur, Hecus-
ba dixit. Cinis ipse sepulti, In genus hoc pugnat: poterat hoc conten-
tus esse, adiecit, tumulto quoq; sensimus hostem. Nec hoc cōtentus est,
adiecit. Aeacidae fecunda fui. Alebat autem Scaurus rem veram, non
minus magnam virtutem esse, scire desinere, quā scire dicere.

¶ SCHOL. (Violentus & impotens) pars pro patre est, & est hæc ue-
lut obiectio à genero, cui respondet auus, quod tibi seruare est difficile ab insidijs
nouerca, auo dona. (Audies) sic coniungenda sunt, audies à nouerca, ut sit hæc
nouerca oratio, quis est: quod est uerbum dedignantis & fastidientis, & illa, fu-
gituere ductus es (Natus est filius) hoc referendum est ad generum, nisi malis
illuc legere, filius hic tuus est, ut sunt uerba matris diuidētis filios præsentem ma-
rito, (Erant qui suaderent) per hos intelligit nouercam, & eius necessarios.
(Rapiendi habebat) lege habebam. (Impotens) non est in turpi intellectu, quem
admodum dicimus tyrannos impotentes, sed inualidus. (De omnibus) de omni-
bus vs possum dicere habui, ut illud Terentianum, Quid dixi habere me, imo ha-
bui Chreme, (Habitum) suspicionem mouet in nouercam, ((Filie meæ) quoniā
ex illa eos sustulisti, (Quid times) uerba sunt aut alloquentis nepotem (Non in-
dicabit) ubi hæc tam misera insignia audierit. (Quos perdidisti) figura est
in ambiguitate uerbi, nam perdimus, quem occidimus, (Plus habeo quod auo)
quoniam affectu nature difficilius à me nepos, & egrius euellatur, quā si quid
uis aliud alienus etiam reus passus fuisset, (Quos conscios) per hoc etiā suspen-
dit patrem facit. (Nunc peristi) cum inuentus es. (Nihil subtraham) sed pue-
rum indicabo, & reddam, (Pater quæreretur) & ideo uim non feci, quia illi que-
renti continuo reddidi. (Tam patienter) quod ipsum suspicionem habet ne con-
silio nouercæ fecerit. (Quam pro patre) quā cum patre potius uidetur legena-
dum, & ex sequentibus & præcedentibus, nam dicit, cum auo & cum matre.
(Patri etiam occidere) hoc figurate dixit, notans illum occidisse filios (Intestati)
nondum mortui, uel ad matrem potius referatur, & dicatur intestatæ, (Cōtro-
uersiæ repugnaret,) quod inter uitia colorū numeratur, de quo inquit Rabinus, in

parte blanditur, in summa nō consentit (Accusatorē exclusi) qui ueniebat ut animam arriperet accusandi. (Inuidia quæritur) quāmodū hic senex mihi quærit, dicens me conscio liberos interfeceros. (Videre sed inspicere) diuisit ut alterum sit officij uerbū, alterū suspicionis. (Sic egit) uidetur deesse nomen alicuius alterius declamatoris, pertinent autē ad patrem quæ sequuntur. (Frustra duos) nisi occidit & tertium. (Ei qui postea) ex duobus primis (Præter ipsam domum) quasi locus esset pestilens, uel infaustus (Quā illius) quā quod illius, uel quā ut illius, (Tyrocinium deponere) ruditatem exuere, & ab illis auspicari, & ut est apud Plinium iuniorem, non aliter adolescētes à causis centū uiribus q̄ pueri in schola ab Homero & Vergilio auspicari. (Viciā nec filiæ) quoniam filiæ minimū erat, ueneficæ nimium. (Aut suus) quem meretur filia, quasi uellet fortasse ex hoc ostendere, q̄ patri non probaretur, atq; ideo suspicor illum accusasse. (Alteri obstat) quoniam repetitum tollit gratiā alterius. (Cinis ipse) quasi ipse Achilles etiam mortuus, Priami posteritatem persequeretur, (Æacidæ secunda fui), habui tam numerosam sobolem, ut essent quos perderet Achilles.

¶ Viceimanonia controuersia.

Venefica torqueatur, donec cōscitos dicat. Quidam mortua vxore ex qua filium habebat, dedit vxorem, & ex ea filiam sustulit: decessit adolescens, accusauit maritus nouercam ueneficæ: damnata cum torqueretur dixit sibi consciam filiam esse, petitur ad supplicium puella, pater defendit. CAESTII PII. Non est quod putetis has laachrymas filiæ esse, aut me patrem. Non prodesse tibi puella ne hoc quidem, quod te frater amauit, nisi mater odisset: hoc me odisti nouerca, quod scisti consciam me, eligi poenæ. Dixit ante actam eius vitam excutiamus. FVLVII SPARSI. Nefaria mulier filiæ quoq; nouerca, ne mori quidem potuit, nisi & occideret. Inter gladiatores victoris quoq; conditio pessima est cum moriente pugnantis. Nullū magis aduersarium timeas, quā qui uiuere non potest, occidere potest. VIBII GALLI. Concitatissima in mortem rabies est, desperatione ultima in furorem animus impellitur. Quædā feræ tela omnia commordent, & ad mortis autorē per vulnera sua ruunt. Abscissa missione gladiator quem armatus fugerat, nudus insequitur. Præcipitati nō quod impulit tantū trahūt, sed quod occurrit, & naturali quodā deploratē mētis affectu morientibus gratissimū est cōmori. VOTIENI MONTANI. For. offen

Dum filium vindico, ubi grauissime mihi nocere possit ostendit. dir.

LIBER QVINTVS.

Veneficiū simile est mendacio. Si incredibile esset in sorore parricidii creditis, non timeo, ne quis hoc in sorore credat, quod ego vix probavi in nouerca. Natam mihi filiam quasi futuræ pacis obsidem sustuli, aliam dum matris meministi, obliuiscetur nouercæ, at illa dum nouercæ meministi, matris oblita est. Filia, inquit, mihi conscia est, post hanc vocem remissa putares tormenta, similis facta torquenti est: soror fratris venenum dedit, quamdiu luctati sumus, vt crederetur nouerca priuigno dedisse. Nouerca quod volueras consecuta es, damnaſſe iam poenitet. **ARGENTARII.** Facio rem iudices non nouā, liberos meos à nouerca vindico. Peto ne, quia filium vindicaui, filiā perdam: nisi succurritis, nouerca vicit, ego victus sum. Duxi nescio peiorem vxorem an nouercam, hoc mihi carior est, quod tam inuisa matri fuit. **CORNELII HISPANI.** Si conscia esset neminem expectarem, scitis quemadmodum veneficam oderim, instabam tormentis, atque morere petus quā odisti. Non satis mihi ardere ignes videbantur, non satis insidere verbera, dixi, si quid adicere tormentis tuis possum, puto tubebo filiam afferri: Vocet huc aliquis matrem, quid expauiſti puella? quid ad sinus meos refugisti? quid extimuiſti tanquam nouercam? **MARYLLI.** Ne inter supplicia quidem desist occidere, & hanc quisquam putet nō potuisse venenum sine conscia dare: puella, quæ occidisse fratrem dicitur, quid ante peccauit? Nouerca quoque non ante occidit priuignum quā filiam, & bonæ spei est, quæritis argumentum? matri suæ non placet. **ARELLII FVSCI,** etiam ciuibus tuis infesta est nouerca, quod vnum potest, persequitur sororem tuam. Quid adhuc potest nosse nisi fratrem? Proſit illi apud vos quod illā pater laudat, & proſit quod talis mater accusat. **MENTONIS.** Non misereris huius, inferior est quā frater, ille habuit sine dubio nouercam, torqueri, Consecuta es mulier quod voluisti, solus omnium magis sensu, cum nouercā perdidisti. **PORTII LATRONIS.** Habui filium tam bonum, vt illum amare posset etiam nouerca, nisi in eam incidisset, quæ posset etiam filiam odisse. Huc mea scelera recte derunt, vt parricidium puellare sit, ita si magnitudinem rei non intelligit, non est idonea parricidio. Sed venefice, inquit, filia est. Si parentes inspicuntur, cur non potius patri videatur similis, cui placet, quā matri cui displicet? Denique non recuso quo minus illa vel matris exigatur

imitatio, illa cum huius ætatis erat, nec nouerca erat, nec venefica. **ALBVTII SYLII**, duxi uxorem nullis adhuc inquinatam fabulis, nec miror innocentem tunc fuisse, adhuc puella erat. **BLANDI**. Ut scelerata sit, nempe matri suæ similis est, ante veneficium oportet faciat, quam parricidium. Filia, inquit, conscia est. Dii te perdant, etiam cum torqueris occidisti. Seruus tortus Catonem conscium furti dixit, quid agitis? utrū plus creditis tormentis an Catoni? **BVTEONIS**. Si conscius à te puella quæretur, nominato patrem. Quod nouerca tam fero, puella tam cito. Filia, inquit, conscia est. Male pereas, at ego te putabam vnus nouercam. **TRIARII**. Filia, inquit, tua conscia est. Videbatur sibi post hanc vocem vicisse. Amissum fratrem fleuit in funere, totius populi habitum lachrymis suis expressit, itaque illam nouerca petus perire voluit quàm priusignum. Filia, inquit, conscia est. Hoc vltimum fuit nouercæ veneficium. **QHATERII**. Succurrite quæso ne cum torta sit quæ filium meum occiderat, filiam etiam dū torquetur occiderit. Liberos semper effero, vnus mulieris aut mendo, aut veneno. Non flet quantum reæ satis est, quemadmodum illi ex torquebo lachrymas? afferte mihi imaginem fratris, video subito desisterio fletus concitatos, nunquid talem vultum cum mater torqueretur habuit? **PARS ALTERA TRIARII**. Si odissemus te, pateremur cum eiusmodi filia viuere. Quarundam ferarum catuli cum rabie nascuntur, venena statim à radicibus pestifera sunt. Quantum illi ad scelera ætas adiciet, quod illam nouerca peperit. Quid illa quæ fratrem in moram patri sequenti sparsit? Habemus exemplum quod & sorori conueniat & virgini. **DIVISIO. CAESTIVS** in duas partes contesturam diuisit. Et primum quæsiuit, an conscia illi opus fuerit: deinde si opus fuit, an hanc habnerit. Non seruauit autem modum, Nā & illum locum diu tractauit, non posse sororem in mortem fratris impelli. Et iterum tam puellam voluit videri, ut nulli esset idonea ministerio. Itaq; elegantissime deridebat **MONTANVS VOTIENVS** in hac controuersia ineptias rhetorum, quod sic declamarent, tanquā hæc quæ nominata est infans esset, nec intelligerent si talis esset, ne futuram quidem ream. Itaq; hoc debemus, inquit, proponere nobis puellam eius ætatis, in qua torta, credibile scelus illud quidem, sed intolerabile esse aiebat. Induxerat Cæstius matrem dicentem filie, da fra-

LIBER QVINTVS. 100

tri venenum. Fecit illam respondentem, Mater & mihi da: quid enim est tam absurdum, quā matrem sic locutam cum puellā: da fratri venenum. Non ferebant nec illam Triarii sententiam, quā aliter **H A T E R I V S** vsus est, cum ad epilogum peruenisset, hoc loco debebat reus flere, nō flet puella, inueniat quemadmodum flet aliquis, hoc est imaginem fratris. Illa enim si tam puella est, vt dicat, mater quid est venenum, non potest tantę pietatis esse, vt eam imago fratris in lachrymas concitet. Tantus autē error est in omnibus studiis maxime in eloquentia, cuius regula incerta est, vt vitia quidam sua & intelligant & amant. **CAESTIVS** pueriliter se dixisse intelligebat. Mater quid est venenum? Deridebat enim Murrhedium qui hanc sententiam imitatus est in epologo, cum alloqui coepisset puellam & diceret, Compone te in periclitantium habitum, profunde lachrymas, manus ad genua demitte, rea es, fecerat respondentem puellam, Pater quid est rea? Et atebat **Caestius**, quod si ad deridendum me dixit, homo venustus fuit. Et ego nūc scio, me ineptam sententiam dicere. Multa autem dico non quia mihi placet, sed quia audientibus placitura sunt. Et illud **R V F F I V I B I I** tolerabilius atebat esse, sed & ipsum aliqua obfurgatione dignum, dixerat in epologo. Nutrix ream tolle. Illud in **Haterio** qui & promissit oratorem & praestitit, negabat se perferre quod dixerat. Hæc rea non mittenda in exilium, sed ferenda est. Cum sciret, inquit, in exilium exportandos locari solere, quid enim intelligi vult hac sententia, nisi ex toto puellam ambulare non posse vsq; in exilium? Verum est, sed nec mater eius potuisset. **S Y L O** a parte patris comparisonem fecit inter se matris & filiae, totā hac figura declamauit. Non sum, inquit, vobis dicturus qualis debeat esse venefica, operam perdam si coepero describere, debere esse ætate prouectam, vsu exercitā, inuisam viro, quæ possit etiā filium occidere. Superuacuum est vt pluribus verbis, in hac ipsa causa habemus veneficę exemplar, cōparemus inter se duas reas: nec est quod quærat aliquem qui cognitionem vestram per omnes comparationis parteis ducat. Ego vobis dicā, quomodo illā accusauerim, Ego illi obseci ante astra vitā, vos illi potestis obiscere. Et sic omnia circūiit, & cōparando defendit illā quæstunculam, quæ in prima parte tractata erat a quibusdā. Non illi utiq; fuisse opus & conscia, sic transcurrit, atebat, inquit, tota actione rea, hæc, quā consciā habuerā, ego negabam illi

opus fuisse, aiebam in eadem domo eras, venenum notum erat, nouerca occasio facilis conuiuenti, nō eras suspecta, nemo te timebat propter For. cons. sororem. Ex altera parte hoc vsus est colore. Nouercam video venenū uiuenti, dedisse, vt filia sua sola hæres esset, eandē illi & conscia fuisse veneficii & causam. Omnes declamatores aiebat voluisse aliquid noui dicere, eo loco quo nominabat nouerca filiam conscia, dixit inquit **H Y B R E A S**

Hanc sententiam

F V S C V S A R E L L I V S cum esset ex Asia non casu dixit, sed transiit ad verbum quidem. Quid ergo, inquit, mentita est de filia sua, immo de mea? Modestius hanc sententiā vertit **H A T E R I V S**, quid ergo, mentita est, quæ nihil lamētabatur de accusatoris sui filia? **C A E S T I V S** dixit. Nominauit priuigni sui sororem. **A L B V T I V S** dixit, quid habuit quod dubitaret, an parceret filia eius à quo occidebatur, sorori eius quem occiderat. **T R I A R I V S** dixit. Quid ergo mater mentita est? tolle matris nomen, post damnationem nouerca est. **B L A N D V S** dixit. Nominabo istam quæ patri affuit, istam quæ mortuo fratre ac matre nō fleuit. **S Y L O P O M P E I V S** dixit. Filia, inquit, mihi conscia est, post hoc eundem vultum eius notauit, quē videram moriente priuigno. **M O N T A N V S V O T I E N V S** Marcellum Martium amicum suum cuius frequenter mentionem in scriptis suis facit, tanquam hominis disertī, aiebat hanc dixisse sententiam, Inuenit quomodo damnata accusaret, moriens occideret, torta torqueret: non est hoc iudiciū, sed alterum nouerca veneficiū. Lasbro dixerat, cum descripsisset tormenta, instabam super caput non accusator, sed tortor, ipse igneis subiciebam, ipse ad tendendū eculeū manus ad mouebam. Ego non bibā sanguinem istius, non eruam oculos: filium mihi eripuit, nisi citius illam oppressissem & filiam abstulisset. **T R I A R I V S** dixit, cum accusarem, obiecti veneficiū. In vltima parte inter preces meas excitauit puellam ad vltionem fratris sui. Hæc res maxime iudices mouit, hæc maxime nouercam offendit. **A L B V T I V S** dixit. Postquam nominauit filiam ad me respexit, videlicet vt sciret, an satis torfisset. **N I C E T E S** egregie dixit in eodem loco.

M O N T A N V S cum diceret illum locum, quamuis sceleratos parentes, velle tamē innocentes liberos esse suos, dixit. Po-
test ista filiam veneficā fingere, si potest facere, difficultus est filios inquit

LIBER QVINTVS.

nare quā perdere: & illud, fauete seculo iudices, cum ingentia scelera fecerat, ne etiam inamatura tulerit, fauete, nullum scelus commissum sit, nisi quod solet, fauete ut potius non desierit nouerca parricidium facere quā soror coeperit: dammare illum potui, effugere non potui. Sero fecisti nouerca. Si hoc ante dixisses, potuisti prauaricationem pacisci, recte cum damnareris animosa eras, recte nihil potes facere: si qua fides, accusator insidias reæ timui, nusquam a sinu meo dimisi puellam, ipse omnes prægustauit cibos. O incauta futuri mortalitas. Postquam ad tortorem perduxit nouercam, timere de filia desit. Omnes illo colore ui sunt, Nominatam à nouerca filiam in dolorem patris. **GALLIO** plura dixit. Fortasse, inquit, hanc nominauit, ut veros conscios celaret, fortasse ut quia acerrime instabat accusator, hoc metu territus finem tormentis imponeret, fortasse in dolore tormentorum stupefacta nesciuit quid loqueretur. Nouissime dixit, fortasse in hoc, ut quæ poenas ueneficii dabat, accusatiōis exigeret. Illum sensum adiecit. Ex meis hoc affectibus æstimo, cum tum ira, tum odio furerem, circumspiciebā omnes ultionis vias, oblitus innocentiae, si proprios habuisset liberos nouerca occidissem. In hanc ipsam quoties impetum facere voluissem, propter hoc a me tanta erat, quod a matre non erat.

¶ Libri quinti controuersiarum finis.

¶ **SCHOL.** (Non est q.) perinde nos fingite ac si illa filia non esset, nec ego pater .i. ne putetis me propter pietatem ad eius defensionem accessisse, (q. te frater) duplex suspicio, q. ¶ à fratre diligeretur, & odio haberetur à matre. (O disti nouerca) nouercam illam appellat, quæ maternum animum exuisset, quæ admodum ¶ infra, filia nouerca. (Eligi poenæ) aliquid hic deesse uidetur, uoluiti, aut quid simile, (Abscissa missione) præcissa spe salutis cum populum extrema non possit arena exorare, ut Horatius, inquit, (Commori) simul cum alio mori. (Si incredibile) fortasse melius hoc cum superiore continuaretur, ueneficiū simile est mendacio, hoc melius legitur in declamationibus, o mendacium simile ueneficio (Non timeo) ab hoc incipiatur sequens clausula, (Remissa putares) q. uisa sibi est de me sumpsisse poenas. (Quod uolueras) me perdere (Priorem uxorem) nam uxor cōmunes liberos debebat diligere. (Vocet huc aliquis) inepta fictio, (Quid ante peccauit) in parricidio tyrociniū posuit? (Bonæ spei est)

bonæ indolis est filia. (Potest nosse) à simplicitate & ignorantia ætatis, quæ nisi fratrem alium agnoscere non poterat, (Sine dubio noueram) hic uidetur deesse alterum membrum, fortasse, hæc cum putasset se habere matrem, habebat noueram, (Adhuc puella erat) figurate dictum, ut ostendat innocentiam puellæ. (Nominato patrem) ut impietas sibi mutuo respondeat mater filiam, filia patrem nominet, (Quod nouerca tam sero) quod fecit tam sero nouerca ut priuignum occideret, id fecit tam cito, tam ante tempus puella, ut fratrem occideret, quasi nouerca pro crudelitate sua ante id efficere debuisset, à minori, (Quantum ree) ad filiam referendum, (Quid illa quæ fratrem) Medeam intelligit, unde tomos est appellata à dissipato corpore, ut pater in legendis membris moraretur, (Concupiuit) affectauit (Nam excessus) id est, id quod præter decorum dixerat, dedit occasionem sententiæ, quæ enim dixit, da fratri uenenum, effecit, ut subiceret, tu mihi da, (Hoc est imaginem) .i. inueniat, (Cuius regula) in hoc enim morali philosophiæ similima est, cuius præcepta difficile est ad singulares actiones accommodare, (Cum sciret, inquit,) enim, quod est inferius transferendum huc est, cum enim sciret, (Illam quæstiuiculam) an fuerit uenefica, (Tota actio rea) ad matrem referendum (Ego negabam) ad patronum referendum, (Facilis conuiuenti) uide potius an conuiuenti, (Propter sororem) quasi ne filiam læderes fratrem occisura non esses, & est figura pulchra, cum illa contrarium fecerit, occiso fratre filiam etiam uolens interficere. (Imo de mea) quæ sic nouercaliter odit, (Nihil lamentabatur) hoc enim ipso ostenditur mentiri, quæ & non fletet, & tamquam accusatoris filiam suam odisset, (Patri affuit) quasi ex hoc rabiem in filiam conceperit, (Et filiam abstulisset) habet iocunditatem ex subiectione, nam & illa mox filiam indicauit. (Si potest facere) id est, quia non potest facere, nec fingere potest. .i. fidem facere suæ fictioni, (Inquinare quam perdere) inquinare, infamia & fictione, perdere secleratam efficiendo (Ne etiam immatura) propter ætatem puellæ (Qua soror cepit) dum à matre detegitur id parricidium, quod antea erat occultum. (Damnare illum) illam, nam quamuis illam damnarim, nondum effugi illius insidias, quæ mihi nunc filiam uult eripere. (Sero fecisti) nam si ante quam damnaretur dixisset, pater timens filiæ salutem accusationem mitius tractasset, & tanquam præuicator consulisset ree. (Recte nihil) ex ambiguitate alteram partem traxit, nam dicimus hæc figura recte ego diuinaram, id est, in rem meam, ut prius dixit, recte cum damnarieris. (Insidias ree) ne uel tunc filiam necaret (ut ueros cōscios) quæ hac nominata nihil amplius pater exaclurus uidebatur.

LIBER SEXTVS.

CLVCII ANNEI SENECAE CONTRO VERSIARVM LIBER SEXTVS ET VLTIMVS.

Trigesima controuersia.

INIVRIARVM sit actio. Quidam cum haberet
filium & diuitem inimicum, occisus, in spoliatus inuen-
tus est. Adolescens sordidatus diuitem sequebatur. Di-
ues eduxit eum in tus, & postulauit si quid suspicaretur
accusaret se. Pauper ait, accusabo cum potero, & nihilo
minus sordidatus diuitem sequebatur. Cum peteret ho-

nores diues repulsus est. Accusat iniuriarū pauperē. **VIBII GAL-**
L I. Gratias ago diuiti, quod quos odit reos iam facere contentus est:
interdū publico nobis interdicitur, quare ite quid nocte fiat, nō ambu-
labis, inquit, eadē viā qua ego, non calcabis vestigia mea, nō offeres de-
licatis oculis sordidatam vestem, non flebis iniusto me, non tacebis: pe-
rieramus si magis iratus esset. **ALBVTII SYLII.** Quod sordi-
datus fui luctus est, quod fleui pietas est, quod nō accusaui timoris est,
quod repulsus est, vestrum est. Non taceam: quid adhuc viuo? quod ta-
cui. Noctis populi loquacis suspitiones. Quare iste honores illo viuo nū-
quam petiit: ego vero omnes quēso, omnes vt me in inquisitionem pa-
ternae mortis adiuuent, & ad tua genua diues venissem nisi timerem, ne
inuidiam tibi fieri diceret, & tam pridē hoc animo sequor, occasionem
loquendi capto: nec me hercules possum dicere inhumanitate tua fieri
quod non audeo, quod vitū me meum sequitur. Taceo, vtinam hoc vi-
tium meū habuisset & pater, dum libere loquitur multos offendit: neq-
te puto solum in ciuitate habuit inimicū. Vt iste ait, causam meam po-
pulo probauit. **IVLII BASSI.** Quādo autem istis diuitibus nō
sordidati sumus? Accusa, inquit, pauper diuitem, egens candidatū. Ego
accusem ambulare mihi meo arbitrio nō licet. In tus vocauit: eum, in-
quit, me perage, perora: quis hunc locupletem auderet accusare? cur, in-
quit, me sequeris? quasi aliud iter pauperes, aliud diuites habeāt. **CAE-**
STII PII. Non essem reus si accusassem, barba demissa sordidatus
eum criminibus meis ad vos veni. Omnia licet fiāt, nō desinā inquit
re percussorem, & fortasse iam inueni. Cū subito pater meus in media

For. pie-
tatis.

ciuitate, quid me intueris? quid obseruas? quid dicam? subductus est.
ARELLII FVSCI PATRIS. Incedere magno comitatu,
 splendido cultu, non est fortunæ meæ, ista diuites possunt, satis est si vi-
 uimus. Cū spoliatum cadauer non sit, quis fuerit percussor, nescio, quis
 quis fuit quasi diues spolia contempsit. Quare, inquit, me sequeris per
 publicum? facinus indignū commissum est, diues & pauper eadem ves-
 tigia incessimus. **OSCI.** Accusa, inquit, ubi est qui primo cœperat
 Vellem pater meus quoq; à te non discessisset, vinceret. Quare, inquit,
 me reum facis, qui accusatorem me non times? Mortuo patre, timeo ne
 quis iniuriam sibi fieri putet, si dixerò, occisus est pater meus, à quo? si
 permittis, nescio. **IVNII GALLIONIS.** Quid iste accusan-
 ti fecisset qui persequitur tacentem? cur non agis? quia vis tecum agi.
 Nunquid nūc tibi iniuriam facio sordidatus? quod reo licet, lugentibus
 licet? Quid potui patri meo minus præstare? in honorem eius vestem mu-
 tau. **FVLVII SPARSI.** Sordidatus es, inquit, fies, hoc dictis
 pauperis occisi filius pauper es. Pater meus in media ciuitate saluti legis
 bus occisus est, quis hoc sine lachrymis narrare possit? non deponā has
 fordes, nisi inuenero cui induam. Quis occidit patrem meum? nescio.
 Nihil amplius testari possum, quā hanc vocem meam. Adhuc nescio,
 Delibero interim vt induam vestem, quam patri meo reliquerit percus-
 sor. Cur me sequeris? Magistratus seruos post terga sua nō sum mouēt.
ARGENTARII. Non vis patrem meum fleam? lacessere nos vl-
 tro non solebat. **CLODII PATRIS.** Quare, inquit, sordes
 sumpsisti? quid igitur? Ne lugebo quidem quem vindicare nō possum?
 Nulli iniuriā facto nisi patri, quē adhuc tacitus fleo, **PORTII LA-**
TRONIS. Cuius necessarius, ita crudeliter interempti patris dolor
 est. Nihil fortius est quā quod gemit. Accusa, inquit, me. Vnde tā securus
 es? inuenisse videris quis alius occiderit. Nō erat præda quā grassator se-
 queretur, sed erat firmissimū ignoui monumentū, contumax aduersus
 fastidiū diuitiarū innocentia. Hæc ab inimico petita sunt spolia. Nescio
 quo modo miserū esse interdū in miseria iuuat, & plerūq; ois dolor p
 lachrymas effluit. Nimiū funere meo exultat. Nō solebat viuo illo puo
 care nos vt reus fieret. Si quis omnium mortalium miseriarū inter necessa-
 rias sup occisum patre lachrymas, increditam adhuc inertiam miratus est,
 in hac indignitate præsentis periculi omnē suam ponat admirationem.

For. cuius
uis.

LIBER SEXTVS

Si pauper accusandi diuitis animos non sumpsit, miramini? quia tacet, reus est. Per has lachrymas, per hunc squalorem, per hæc necessaria omnibus periclitantibus instrumenta, non inuidiosum vestrę misericordię præmium petimus, vt absoluto sic esse tanquam reo liceat. Potens iste & gratosus, & quod ne ipse quidem negat diues fuit, & qui nihil vniquam sibi putaret timendum, etiam reo. Crescere deinde indies odium alterius impotentia, alterius libertate. Diues nihil aliud quàm nos pauperes existimare, nos nihil aliud quàm innocētes, inter quottidianas acies semper inuicti: quis de nostra interim morte cogitauerit, nescio, quod dissimulari non potest, scio quis optauerit. Venit iste cum turba clientium & parasitorum, & aduersus paupertatem totam regiam suā effundit. Cur me non accusas? non postulas? vix temperabat quin diceret, Quid ego in te accusatorem nou audeam, qui occidendum eum curauit qui tantum mecum litigauerat? Ciuitates plerunq; finitimæ inter repentinam discordiam bello tument. Inter ciuilia bella tantum in vitio-
nem satis est, quantum quisq; ad maledicendum occupauit. M. Cicero quā violentia in absentiam Metelli strepit. M. Cato Pulchro obiticiente furtorum crimina auduit. Quæ maior indignitas esse potuit illius sæculi, quàm aut Pulcher accusator, aut reus Cato? In Gn. Pompeium terra mariq; victorem fuit qui carmen componeret, vno, vt ait, digito caput scalpentem. Fuit aliquis qui licētia carminis tres auratos currus cōtemneret. M. Bruti sacratissimam eloquētiā lacerat, cum quidam eius ciuili sanguine non inquinatas solum manus, sed infectas ait: atque ille tamen cum tres consulatus, ac tres triumphos scinderet, adeo non timuit, ne esset reus, vt etiam disertus esse curauerit. Solus hic est in vestra ciuitate innocentior Catone, nobilior Metello, fortior Pompeio. I. A. T. R. O sic diuisit, an in re iniuria sit nulla, inquit, iniuria est, sordidatus sum, inquam, multi faciunt, omnia iniuriæ genera comprehensa sunt. Pulsare non licet, conuictum facere contra bonos mores non licet, Hoc loco SCAVRVS dixit, Noua formula iniuriarum cōponitur, quod nihil contra bonos mores fuit, etiam si in re iniuria est. An si non malo animo fecit, tutus sit? An malo animo faciat. Hoc Latro in duas quęstiones diuisit, an si credidit ob ipsum, patrē suum occisum, & propter hoc secutus est, ignoscendū illi sit. Deinde an credidit GALLIO illam primam fecit quęstionem, An quod liceat cutquā facere si faciat,

Eor. Ca.
Marinus.

For. M.
Tulli.

iniuria non teneatur. Licet, inquit, flere, licet ambulare quā velis, sume-
 re nihil, inquit, vt & alienum iniuriarum facere. Sordidatus es, nō qua-
 ror: sed si sordes tuæ inuidiam mihi concitant, quæror. De colore quæ-
 situm est. Quidam aperte inuesti sunt in diuitem, quidam ex toto nihil
 dixerunt, quidam secuti sunt mediam viam: cum præter hæc nihil sit.
L A T R O solebat videri inuenisse quartum genus, vt hoc modo in
 diuitem diceret. Tu quidem non fecisti, sed tamen ego habui causas pro-
 pter quas possem decipi, & de te aliquid frustra suspicari, quia inimicus
 eras, quia inspoliatus pauper inuentus est. Hoc est autem mediū illud ge-
 nus, nec dimittendi diuitem, nec accusandi. Nam & dimittere non de-
 bet quem distulit, & accusare propter hoc ipsum non debet, quia distu-
 lit. **A L B V T I V S** nihil dixit in diuitē. Hoc colore declamauit. Cō-
 mittit iniuriarum, inquit, si qui non postulauit accusat. Quare, inquit,
 sequeris me: vt aliquando mei miserearis, vt desinas afflictam domum
 persequi, vt scias me in hoc habitu accusare non posse, vt concupiscas
 gloriam vindicæ mortis. Tu solus potes si voles inuenire quis occide-
 rit, tu accusare. At me quidam propter hoc suspectum habent. Potes
 discutere istam inspiationem, quare quis fecerit. Vt scias, inquit, te in-
 uidiam mihi facere, cum dixissem: accusa me, non negasti te accusaturū,
 sed respondisti, accusabo cum potero. Ignosce mihi, non magis adhuc
 quenquam accusare possum quā absolvere. Quæro quis fecerit. Hæc
 leuia argumenta sunt, hæc vana sunt quæ alios tangunt, quod inimicus
 est, quod ille inspoliatus inuentus est, non est quare accusem, est quare
 suspicer. **R V F F V S V I B I V S** hoc colore posuit. Sordidatus
 sum, lugeo, sequor te, vt tutior sim, timco nescio, quem illum qui patrē
 meum occidit. Scio me quam diu tecum sum perire nō posse. Dum hūc
 colorem sequitur **M V R R H E D I V S** ineptissime dixit, quare te se-
 quor: pater meus qui solus inambulabat, occisus est, **O S C I** color nō
 placuit Gallioni. Sequor, inquit, vt inueniam quis fecerit, hoc mecum co-
 gito, quisquis est ille qui fecit, volet hoc inimico imputare, ad diuitem
 veniet. Multo, inquit, hoc iniuriosius est, si inquirendi causa facit, si nō
 tantum in conuitium sed & periculum diuitis sequitur. **G A L L I O**
 subtiliter agendum putauit, & ad positionem controuersæ colorem
 actionis dirigendum, vt diceret, suspicor a te patrem meum occisum,
 quis enim illum alius oderat magis: quis impotens alius est: vestē enim

LIBER SEXTVS.

illius sine dubio nescio quis percussor non concupiscebat, Dicit aliquis, quid ergo? si inimicus est, protinus interfector est: non, ideo non accuso. **HISPO ROMANVS** palam accusauit & dixit, Non causam sibi esse, sed iure etiam hanc sententiam in proceincto magno cum assensu hominum dixit, eum accusatorem habeo qui se reum non esse miratur. **BASSVS IVLIVS** in hac controuersia dixit, Quare me sequeris per publicum? facinus indignum iudices factum est, pauper & diues eandem terram calcamus. Confestari autem solebat res sordidas, & inueniebat qui illas vinice suspiceret, Memini illum declamantem declamasse controuersiam de lenone, qui decem iuuenibus denuntiauit, ut in lupanar accederent & foueam igne repletam terra superinfusa obstruit, in quam adolescentibus lapsis & consumptis accusatur Reipublicae, Apud illum declamantem **ALBVTVS** fastidiosus auditor, eos qui bus inuidere poterat admirabatur. Hanc Bassi sententiam non me hercules referrem, si canem ad ostium alligasses: Idem Latronis illas sententias atque tumidas magis esse quam fortes. Summa hominum admiratione circumferebatur, Lugent argumenta patres, & ossa liberorum coniecturam diuidunt: & illam, Producta sacerdote statuiam: & illam, Super cineres liberorum nostrorum lupanar de quantum est. Ipse utique laudabat: haec autem docuerat. Nam in hac ipsa controuersia ne Bassus quidem videbatur aliquid dixisse, sordidius dixit ipse. Ita ne peribunt decem iuvenes propter dispendios tuos **EVKTEMON** a filii parte cum patrem suum narraisset solū sine comite oppressum & occisū dixit. **HERMAGORAS** dixit, Illud in narratione. **ARTEMON** dixit.

For. dixisse sordidius, q̄

SCHOL. (Inspoliatus) non spoliatus (Accusat iniuriarum) q̄ propter inuidiam quam sibi concitaret, illum suspectum faciens necis filij uideretur passus repulsam, (Reos iam facere) figurate hoc dictum est uolens intelligi solere alios interficere non tantum accusare, quod modum patrem interfecit (Publico) q̄ non uult illum sequi, nec eadem uia incedere (Non tacebis) aperies etiam quid uelis, Et in mea gratia loqueris dicentes non esse te mihi inensum. (Si magis iratus) ac non contentus esset nos reos facere. (Quid adhuc uiuor?) respondet q̄ tacui, (Nunquam petijt) suspicionem mouet quasi pauper obstarer eius honoribus, (Vitiū meū) deiectione animi & timiditas (Habuit inimicum) figurate, haec sunt praestigiae quas dicit Fabius, tanto dispendio hanc affectauit figuram declamator. (Meum probaui) ambiguū, probare. n. dicimus ea quibus fide facimus, Et ea quae honesta ut uideatur efficimur, diues igitur dicebat q̄ causam

suâ fecisset acceptâ, & popularē, ego etiâ & probam, hoc est persuasi (Nō sordida
ti) quasi de his sordibus ille loqueretur (Si accusassem) quoniā iā diues dānatus
esset (cū subito pater meus) p apostrophē excurrit à media sententia, quasi die lu
rus esset, ab isto interfectus est, & propterea interserit, qd me intueris, deinde qua
si ab inexpectato subiecit, subductus est, (Quasi diues) figura. (Qui primo cæpe
rat) uide quo loco sim nūc, q primo cæperā quodāmodo te accusare. (Nō discessis
set) ambigū, nā uel intelligi potest, q, à te seruaretur, uel q, tu magis uertus su
spicionē, nō ausus fuisses occidere, (Si pmittis, nescio) quasi ne hoc qdē pmittes
(Quia uis tecū agi) ex hoc n. ostēditur, satis illū habere presidij ad propulsandā
accusationē: (Cui induā) ille, n. erit reus meus. (Nō solebat) nūc igitur cū laceffit
indicio est sibi male cōsciū esse. (q, gemit) intra se lachrymas cōprimēs. (Ignoti
monumētū) uide an munimētū, nō petebat spolia aut diuitias ex eius nece, sed uo
lebat tollere de medio hominē innocētē, & innocētia aduersus diuitē pugnatem.
(Funere meo) mei parētis, (Incredita inertia) ignauiā quā nix sibi psuadebat, q, nō
ausim accusare quē credā patris interfectorē, (ut absoluto) nā eodē cultu utar etiā
absolutus, (Vix tēperabat) diues quū hæc diceret q sequitur, q per figurā subiecit.
(Ciuitates quoq,) quorsum hæc spectent nō satis cōstat, nisi id uelis dicere, mirū
nō est me moueri morte patris, cū finitimæ ciuitates bello cōcitātur laudita aliena
discordia. (Inter ciuilia bella) diues fortasse timēs maledicētia pauperis illū inter
fecit, nec mirū sane, nam in motu ciuili tantū licet cuius ad se ulciscendum quan
tum maledicentia audet. i. si audet maledicere, habet q, sit ad se ulciscendum satis.
(M. Cicero qua uiolentiam) ego nō dubitem hoc immutandū sic, Caius Marius
quod librari⁹ trāsposuit, neq, n. Cicero unq in absentē Metellū quicq dixit, Metel
lus qdā nepos fuit in quē iocat⁹ est Cicero, sed nō in absentia ei⁹ neq, illa fuit uio
lētia, sed urbanitas & dicacitas, Ca. autē Mari⁹ criminādo Metellū absentē apud
populū, ad imperiū puenit, cū ille iā fere domuisset Iugurthā, ut Sulu⁹. & Plu.
in eius uita testātur (Cato Pulchro obijciēte) uide an hoc sit quod ait Plu. in uita
Cato. quāobrē Catoni tūc oēs potētes & clari inuidebāt, & in primis ipse Pōpe. q
putabat Catonis gloriā suæ potētie officere, atq, ea de causa semp quosdā submit
tebat calūniatores in Cato. quorū un⁹. P. Clodi⁹, q rur⁹ cū Pō. in gratiā reuer
sus, criminabatur, multū argētī sibi in Cypro expilauisse, nā & Clodi⁹ ex familia
Pulchrorū erat (Vno ut aiūt digito) de hoc dixim⁹ li. iij. cōtrouer. xx. (Tres aur a
tos) intelligit p hoc triplicē triūphū, quē ex trib⁹ orbis pti⁹ cōsecut⁹ est, quod ne
mini ante cōtigisse narrat Plutar. (M. Bruti) suspicarer. M. Tully potius, quod
illi à Salustio obiectum est, (Atq, illa tamen) qui in Pompeium inuehebatur iam

LIBER SEXTVS. MOD

triplici consulo & triumpho functum, (Omnia iniuriarū) in lege iniuriarū omnia iniuriæ genera comprehensa sunt, nullum autem est huiusmodi, (Nova formula) formulæ erant conceptiones, id est comprehēssiones certorum uerborū, quibus intendebatur aelio (Etiā si in re) hæc ita continuanda sunt, etiam si in re iniuria est, an si non malo animo fecit, tutus sit? (Sumere nihil) uide an hoc pae elo emmendandum sit, sumere nihil, inquit, licet alienum, ut & iniuriam facere, (Mediam uiam) ut nec omnino accusarent, nec prorsus ab accusando desisterent, sed tacite insimularent, quartum genus est, quo illum non accusat, sed dicit se deceptum uersimilibus suspicionibus (Quem distulit) quem noluit accusare, cum ille postulari (Qui non postulauit) si accusat illum, qui eum prius non postulauit (Quam absolvere) liberare suspitione, quem nondum comperi uere homicidam (Que alios tangunt) non te, figurate autem dicit (Inimico imputare) id est, diuiti, qui erat eius inimicus, dicēs se in eius gratiam fecisse, (Nō causam sibi esse) hic uidentur deesse nonnulla, (Qui se reum) cum enim dicebat accusa me uidebatur mirari, q. se non accusaret (Declarasse controuersiam) declamasse. (Lugēt argumenta) q. desint argumenta, & notæ ad filios dignoscēdos, neq. quicq. super sit præter ossa, quæ ipsa tenuem admodum aut nullam coniecturam exhibere possunt, (De quantum est) For. deiectum est, uel lupanar decidit quantum est. (Dispondios tuos) questum quem faciebat ex prostibulo, quem fortasse illi inuenies eripere uoluerant.

C Tricesima prima controuersia.

V Ir fortis, quod præmium uolet, optet. Si plures erunt iudicio contendant. Pater & filius fortiter fecerunt. Petiit pater à filio, ut sibi cederet, ille non uult, iudicio contendit, uicit patrem, accepit præmio statuas patris, pater ipsum abdicat. **IVNII GALLIONIS.** Dabito quid de euentu huiusce iudicii optem, cum crimen meum sit, uicisse. Videtis quemadmodum in hoc quoq. iudicio opera sua iactat, & miratur quisquam si hoc patre natus gloriæ cupidior est. Facile s. habetis patres, viros fortes iungite. Dissidemus quia nimium similes sumus, quum extremus in aciem, aiebat, si adulescēs essem, nemo pugnaret fortius. Maiorum quoq. suorum uirtutes referebat, sed omnibus se præferebat. Cum ad ætatem tuam peruenero, non contendam cum aliquo: quamuis si exemplum tuum sequi uolero, etiam cum filio contendam. Quia patriæ iudicium habeo, patris perdidit. Dicam abdicati, non luxuriabor, non amabo: hanc emendationem criminum meorum.

For. par
tes.

non possum promittere. Ego vero pugnabo, & fortiter & fortissime. Vidi patrem iam senem lorica induentem, multum est pugnare cū exemplo. Iudiciū vocatur quo pater & filius spolia contulimus. Ecce amitto, ego tibi cedere possum, sen non possum. Quod contendi legis, quod vici iudicium, quod pugnaui patris est: volui cedere, concurrerūt iuuenes, ætatis causa agebatur, Vici non filius patrem, sed iuuenis senē. Ego vici, sed omnes patri gratulati sunt: parui adulescens, magnis exemplis deceptus sum, dum cogito mecum Horatiū Hetruscas acies corpore suo submouentem, & Mutiū in hostilia arma ruentem, & dū te Deici cogito, qui & ipse noluit patri cedere: transibo in subsellia tua, complectar inuitū, licet repugnes fortior sum. **FVLVII SPARSI.** Neceffe fuit mihi fortiter militare, pugnandum habebam non imperatori tantum sed patri. Si tu vicisses, diceretur patri cessit, abdicationē enim timuit. Solebas enim optare semper, vt contingeret tibi habere filium meliorem. Iudicium vocas duplicem domus nostræ triumphum. **GLODII TVRRINI,** Tu Mutio dices, non est quod ostendas istam manū, tu Scipioni post deletam Carthaginem, tace. Loquax est virtus, nec ostendit se tantum sed ingerit. Alunt, ecce nunc quidam pater cessit filio, & in hoc abdicat, vt verum videatur fuisse certamen. Opta pater vt & a nepote vincaris. Postea, inquit, fortiter pugnare poteris: vide scio? vulneribus me senem feci. Quis te felicitior? tu omnes vicisti, te filius: quanto honestius, modo pater & filius inter se contendūt, honestiorem facturus victum vter vicisset. Dubito quid faciam? taceā? sed silentium videtur cōfessio. Narrē virtutes meas? sed illud quoq; nouum accidit mihi, quod vni mihi abdicato meas narrare non cōcessit. Processi in acie corā patre, fortiter inquit pugna. Turpe est adulescenti vinci a senē. Auidus sum gloriæ, hoc si vitium est, paternum est, fortis sum, nūquid improbas pater? At iam abdicabis, si viro fortissimo sum fortior, dicam tamē audacter fortissimus sum, nec timeo in ciuitate hoc crimen in qua fortes etiam senes nouimus. **IULII BASSI.** Ad te quoq; ignominia meæ pars redundat. Pudeat te pater si a filio abdicando victus es. **ARELLII FVSCI.** Ignosce, iuuenis errauit, ambitiosus non ero, cū senex fuero. **GAVII SYLONIS.** Virū putas vicisse, ego præmiū tantū habeo, tu & præmiū & virum fortem. Permittente lege fecit, inimo in eadē re, & habet legē & timet. Contra

LIBER SEXTVS.

ait, si quid fecit quod non licet, lex vindicabit. si quid quod licet, non oportet. Pater non queritur de scelere filii sed de officio. Deinde vtatur quisque sua lege, tibi illud licuit, & mihi hoc licet: abdicare liberos licet, est aliqua lex quæ filio patrē præferat? Si potest abdicari, etiā propter id quod lege permittēte fecit, an abdicari etiā propter hoc non possit, quod præmiū accepit. Nō potest, inquit, in ea re priuatim puniri, in qua publice honoratur. Eidē rei nō potest præmiū dari & nota denūtiari. Cætera iura puto paterno imperio subiecta esse, hoc maius ius est cæteris, quod victoria summa virtute q̄ritur. Non potes propter hanc legē, filiū abdicare, propter quam à filio victus es. Si potest abdicare, an debeat hoc diuisit. An etiā si non debeat cū patre contendere, ignoscēdum tamen sit, si adulescens gloriæ cupiditate lapsus est, Deinde an cōtendere debuerit. Tum, inquit, & honestum certamen erat & tutum. Quid enim est gloriosius q̄ aut virum fortē vincere, aut vinci à filio? si non debuisset contendere, nō vicisset. Et potuit fieri, vt si hic tibi cessasset, alius quis ad certamen procederet, qui nunc non processit, quia sciebat nihil sibi profuturū si te vicisset, cum deberet à filio tuo vincere: nulla laus tibi fuisset, apparuisset enim illam victoriam non viri fortis fuisse sed patris. Silentio virtutes nostræ transissent, nunc illustratus es, dum conferuntur. TVRRINVS hoc loco belle dixit. Plures tibi inuidere coeperunt, post q̄ victus es. Itaq; noui generis res accidit, filius vicerat. Omnes alebāt, O felicem patrem. Nouissimā fecit quæstionē, An etiā si quid iudicio peccauit, præmio emendauerit. Hoc loco dixit GALLIO illam sententiam quæ valde excepta est, cū diu deprecatus esset, ait, si nihil profecero quid me facturum putas? ad templa iturum, aut ad deos supplicē? ad tuas statuas confugiā. SYLOPOMPEIVS tentauit & in hac controuersia illam quæstionem, quam in omnibus virorum fortium abdicationibus putabat esse tenēdam. An vir fortis abdicari possit, alebat in nulla magis controuersia illam posse tractari. Non potes, inquit, eum abdicare, qui te potest vincere. Miraris si patri ac legi subducitur, qua & cōparatur & præfertur? Colorem pro adulescente GALLIO illū dixit. Meæ, inquit iuuenis, ætatis causa agi videbatur, cū dubitaret ex ordine suo quē dicentē, nihil agis, ego tibi cedo, illi nō cedo. CAESTIVS hoc colore vsus est, putasse se ipsi patri honestius hoc esse, certe domui, laudes viri usq; in foro inspicit.

For. hac
legē.

MONTANVS **VOTIENVS** ait, cognoui nō quid impera-
res, sed quid pręcepisses: dixeras semper, cū me hortareris ad gloriam,
vt nulli cederem. Inuidiosa omnibus in illo iudicio fortuna tua videba-
tur, cū quæreretur, vtrum pugnasses felicius an genuisses: Non est quod
putes me visum illis fortiorē, decepti sunt pater, iudicauerūt nō quod
erat, sed quod te malle crediderūt. **ARGENTARIVS** ait, occas-
sionē beneficii quęstū nō ēdūcupiui accipere, pręmium habet alter, al-
ter accipit. **FVSCVS** **ARELLIVS** **PATER** ait, si naviga-
re imperasses, per hybernos fluctus egissem ratem: si peregrinari, nihil
fuisset subente te durum, hanc rem imperabas difficilē fortiviro, vinci.
BLANDVS hoc colore narravit. Pater mihi obiecit, quod illi vna
re non cesserim? Ego multiplicabo crimina mea. Nunquā illi, quoties
recte faciendum fuit, cessi, semper volui videri frugalior, videri volui la-
bortiosior: nā cum ad vires ventū erat, etiā ipse cedebat, non ego illū vin-
cebā sed ætas. **TVRRIVS** hoc colore vsus. Volui inquit cedere,
sed erant qui dicerēt non licere. Hoc enim modo legem saluberrimam
tollit. Disputaturi cōtra pręmiū patris videbātur & dicturi scilicet, nō li-
cet inter se cedere fortibus, non ipsorum tātū causa agitur sed publica.
Omnitū interest scire, quis sit fortissimus. His vocibus hominū missus
sum ad id certamē, in quo ad istū vtraq; pertineret victoria. Quid puta-
tis me dicturū? fortiorē me visum? falsum est, cū hoc quoq;, quod ego
fortis eram, istius esset. Quid ergo? quare vicerim quęritis? Visum est
ad ruborem totius iuuentutis pertinere, neminē pugnasse fortius, quā
senem. Et cum dixisset, se pręmia in patrē cōtulisse, dixit, vici te pater,
sed nēpe vici tibi. **ALBVTIVS** hoc colore narravit, noluit, inquit
videri per collusionē patrī titulū fortissimi viri contigisse. Non cessi an-
te iudicium, vt in iudicio cederem effecti. Nihil aliud quā laudavi patrē,
virtutes eius retuli, visus sum propter hoc ipsum pręmio dignus. **SY-
LO** **GAVIVS** ait, solebas mihi pater inter dignorum virorum
exempla narrare quędam etiā domestica: aiebas autem, patrē fortem vi-
rum habuisti, vide vt tu sis fortior, processu tecum in aciem, nec illinc
inulti redimus, omnis gloria in vna domo erat. Iubebat Respu. fortes
viros recognoscere. O quantam ego cupiditatem glorię in patre meo
vidi, quā iuvenilem contentionē, me inuitabat imperio, iubebat exem-
plo. Ventum est in iudicium, omniū quos ego noui, res inuidiosissima.

LIBER SEXTVS

quærebatur de patre meo, utrū fortior esset an felicior. **O SCVS** hoc colore narravit, Accederent & dicerent, roga patrem tuum, cedat tibi, non est vtile Reip, hostium excitare animos. Excitabuntur si scirent, ne minem in hac ciuitate esse fortiozem quā senem, illi me coegerunt, quas si tunc quoq; aliquid præstiturus essem Reip, venire in iudiciū, in quo quid habet ego sum iudicatus iunior. **DENTO** dixit, timeo ne ob hoc ipsum patri viltor fiam, ego sciam an vsquā gloriofus sit. **TRIA R.IVS** hoc colore vsus est. In iudicio volui tibi cedere, vt nō imperare videreris sed viciſſe & cessi, defunctoris causam meā egissem, notum sit illum cedere: quia parum est illi non putabat. **NICETES** in hac controuerſia dixit,

SCAVRVS hunc sensum aliter dixit. O si auus meus interesset iudicio, quālibenter spectaret, & discordiā nostram. Clamasset mihi non est quod cedas, ipse mihi nunquā cessit. **LABIENVS**, partem patris declamauit, & dixit quod etiam defectoribus licet. Nolo habitare cum aduersario meo, non capit idem contuberniū fortem virum & victum, Statuam, inquit, tibi posui, immo ne possem vnquam me victum obliuisci, ignominiam meam in æs incidisti.

ESCHOL. (Crimen meum sit, uiciſſe) dubito, an magis debeam optare ut vincar, cū qui prius uicerim nūc accuser. (Facileis habetis patres) uide an potius partes, ut sit sensus, facile uos potestis expedire hoc iudicio, æq̃tas p̃ sepaet, ut uiros fortes iū gatis, nec alterū ab altero abdicatione separetis. (Si adulescēs) ne mīreris me sequentiū exemplū tuū, (Cū ad ætatem) cū iā desinere honestū est, (Nō possum promittere) quia nō abdicor propter hæc, sed propter uirtutē, neq; in his peccasse arguor, (Et fortissime) quia inter oēs nos duo iudicati sumus fortes, & ego fortissimus. (Spolia cōtulimus) facta est ueluti collatio uter plura spolia hostibus eripuisset. (Seni nō possum) ceda tibi patri, sed nō seni, ne uidear sene inferior adulescēs. (q̃ pugnaui) ille me suo exēplo euocauit in acie. (Horatiū) cochitē intelligit, q̃ dū pōs dirū retur totā acie sustinuit, probat exēplis in fortitudine nulli neq; patri cedēdū, q̃q̃ de parētib; horū uiroꝝ nō fiat mētio, nisi de Decijs q̃ sequuti sunt idē genus mortis, atq; illā deuotionē, ut Cice. inquit, in oratione pro Rabirio, sed satis est q̃ illorū exēplis incitabatur ad fortiter agēdū. (Fortior sum) quel repugnātē amplecti potero, & est ambiguedictū, nā alludit ad id q̃ fortior iudicatus est, & q̃ robustior sit, ut illū uel inuitū possit amplecti, (Nō imperatori) ut nō probarer solū imperatori, sed patri (Abdicationē enim timuit) uiderer se,

cisse cōtra uolūtātē tuā, qui id de te credi noluiſſes, (Aiunt ecce nūc) ſuſpicari poterāt alij te nō uictū eſſe, ſed ceſſiſſe, ut pro filio iudicaretur* at in abdicatione feciſti, ut uerū uideatur fuiſſe certamē, nec te uinci uoluiſſe, (Honeſtiorē) uictoris enim laus in uictū redūdat. (Nō cōceſſit) nā cū me propter hāc cauſam abdicari, nō uult illā cōmemorari, cū pudeat ſe uictū eſſe, quod inter meas uirtutes eſt, (Inquit pugna) argumētū ab aduerſario, (A filio abdicādo) q̄ meretur abdicari, ſed inepta eſt ſentētia, potuit. n. illū uincere, nec tamē dignus eſſe q̄ abdicaretur, (Cū ſenex ſuero) figura tāgit patrē, (Et habet legē & timet) habet quoniā permittē te lege cū patre cōtendit & uicit, nūc timet ne propter id quod fecit lege permit tētē, & propter prēmīū à lege datū abdicetur, (Cōtra ait) ipſemet filius, (Nō oportet) . ſ. iudicari, & eſt dilemma, (Pater nō queritur) interpretatio eſt, nō eſt ſcelus de quo q̄ritur, ſed officiū potius, nam illius ſtatuas poſtulauit, uel pater fate tur nō eſſe ſcelus, ſed officiū p̄termiſſum, (Si poteſt) hāc ad diuiſionē pertinent. (Nō uiciſſet) quia lex nō honorafſet, aut ciuitas, inofficioſe & impie cū patre con tēdētē, (Nulla laus tibi) quoniā uidereris magis uiciſſe pietate & obſequio filij cēdētis, q̄ uirtute aut meritis, (Premio emmendauerit) cū poſtulaſſet ſtatuas pa tris, (Ad tuas ſtatuas) figurate dicit etiā ſe bene de illo meritū. (Si patri ac legi) legendū arbitror, ſi patri hac lege ſubducitur, nā ſi dicat ac legi, intelligitur lex p quā patribus licet abdicare, modo autē non eſt hāc eadē, cū lege uirorū fortīū, p quā patri cōparatur & p̄fertur, patri autē ſubducitur, idē eſt ac ſi dicat, eius ab dicationi ſubtrahitur, (Sue etatis) omniū aduleſcentīū, (Cum dubitaret) uide tur hic deſſe aliquod uerbū, induxit, aut aliquid ſimile, ut ſit ſenſus, cū ille dubi taret an patri cēderet, induxit uel finxit quendā aduleſcentē ſic loquentē, & pro pterea loco, quem, reponendū eſt, quendā, (Vtriuſq̄) quoniā alteri conceſſe ſunt ſtatue in honorē alterius. (Inuidioſa) & propterea aliqd tibi ego detraxi ex in uidia, partē laudis in me transferēdo. (Occaſionē beneficij) ſatis apparet q̄ non propter quēſtū appetiui occaſionē huius beneficij, quādoquidē alter fruitur benefi cio mihi collato. (Vtraq̄ p̄tineret uictoria) ſiue ego uincerē, ſiue ille, (Iſtius eſſet) quoniā ille fortis me fortē procreauit, (Per colluſionē) q̄ mutuo callide cōſilia ui derentur ad id cōtulīſſe, (Cederē effeci) ego dedi operā ut in iudicio poſſem uinci illi9 uirtutes cōnumerādo, ita tamē ne uideremur colludere, (In quo qd habetur) quod reprehēdat, quod deſideret, (Iudicatus iunior) ac per hoc fortior, per meta leſim, aliud ex alio intelligitur, (Deſunctorie) leuiter & negligētē, tantū ut de fungerer officio (Deſertoribus) q̄ locū deſerūt in militia uel ſtationē, qui hac co tumelia notati non audent cōtueri os fortiorū, nec in eodem coptubernio eſſe.

LIBER SEXTVS.

¶ Trigesima secunda controuersia.

Dementiæ sit actio. Bello ciuili quædam virum secuta est, cum in diuersa parte haberet patrē: vñtis partibus suis & occiso marito, venit ad patrem, non recepta in domum, dixit: quemadmodum tibi vis satisfaciā? Ille respondit morere: suspendit se ante ianuam eius: accusatur pater à filio dementiæ, **PORTII LATRONIS**. Sic si tibi satisfieri ne victor quidē voluit, excusauit victos qui restituit. Quæ nā repositis vitā, quā dedisti accipe, nullū fuit in proscriptione mulierculæ caput. **OSCI**. Inquinasti filie sanguine penates, quāq̃ quid ego dico penates tāq̃ in domo perierit? Allatū ad se Cæsar Pompeii caput fleuit, hoc illi propter filiā præstitit. **ARELLII FVSCI**, quæ admodū tibi vis faciā satis? hoc ipso satisfecisse debuerat, filiam habuit piā, & in maritū & in patrē. Alterū vsq̃ in mortē secuta est, alteri etiam per mortē satisfecit: q̃ periculose eū offendo, qui simul irasci coepit, nescit ignoscere. **GLODII TVRRINI PATRIS**. Morere, Quid aliud meruerat, si satisfacere nollet. Nisi occupasses soror, fortasse pater tibi satisfecisset. Hoc certū habeo, vnusquisq̃ vestrum suadebat puellæ, ad fratū patrem venis, in quas potes te cōpone blanditas, roga, deprecare, si nihil proficies, habes quemadmodū cogas, moriturā te denuntia: hoc quod ignouisti victor, ad viros pertinet, illi tibi gratias agunt, nam sceminas ne si irasceris quidē proscripsisses. Quare secuta es virum. Adeo tibi vetera exempla exciderunt bonarū coniugū, quibus filiā tuā solebas sanus hortari: Aliqua spiritū viri redemit suo, aliqua se supra ardentis rogi misit, impendisset se puella viro, nisi seruasset patri. **FVLVII SPARSI**. Filia ante limen paternū in cruore suo volutatur, quid exhorruistis? paternā satisfactio est. Nostis domus nostræ legem, aut dicēdum mihi aut moriendū est. Qualis est ista satisfactio qua filia exoratum patrē sibi nō sentit? **ALBTII SYLI**. Vtræ meliores partes essent soli videbantur iudicare dī posse. Si vis satisfacere mihi, morere. Quod ad me attinet, irascere malo. Si parricidū est fuisse in diuersis partibus, nunq̃ defendisset apud Cæsare Ligariū Cicero. Marce Tulli q̃ leue iudicasti crimen de quo confessus es. Dona filiam si misericors es deprecāti, si hostis edicto, si pater naturæ, si iudex causæ, si iratus est frati. **BVTEONIS**. Ante ipsum limē domus decessit, ne dubitari possit utrū marito perisset an patri: ubi studuisti? ubi

For. irasceris.

For. uincendū.

audisti? nego te istuc in bello didicisse. MARILLII. Meruerat inquit mori, etiānum accusas? certe iam tibi satisfactum est. O nouū monstrū, irato victore viuendū est, exorato patre moriēdū est. PASSIENI. Utinā interuenissem: non satisfacisses sola parti: furiosum te dicerem, si pro genero non rogasses. Secutus est gener diuersas partes, vxor suas. LABIENI. Hoc obsequio consequat, deniq; vt intra domum moriatur. M. Cato quo viro nihil speciosius ciuilibus tempestatibus abstulit, potuit beneficio Caesaris viuere, sicut Tullius si voluisset. Optima ciuilibus belli defensio, oblitus est. MVSÆ. Allato ad se capite Cn. Pompei Caesar auertisse oculos dicitur, quod tu ne in morte filiae quidem fecisti. CORNELII HISPANI. Peruagata est illa crudelis belli fortuna omnē ordinē, & vsq; ad vltimæ plebis supplicia descendit, nihil in ciuitate nostra immune victoris iræ præter fœminas fuit. Hæc laudē misere vbi seruare licuit. At tu pater noster vt victor insanis. MENTONIS. Semel repulsa iterum redit, iterum repulsa tertio rogat: non fatigatur, scit exorari etiā hosteis. O te crudelem nisi iam tibi & pro genero satisfactū est. Non ignoro in quanto periculo sim. Nescit placari iratus, & hoc etiā si filia excaduit. TRIARI. An nō exorares victorem pro alio patre? Morere, sed age lege, crudelitatem imperii verbo mitiore subducit. DIVISIO. LATRO vsus est in hac cōtrouersia illa calcata quæstione. An possit agi cum patre ob vllā aliam rē, quā ob dementiā. Impotens sum, inmitis, nō tamē demēs. Mores tuos patri debes approbare, nō patris exigere. Dic desipis, nihil intelligis. Ego sanitatis meæ si potuero argumenta colligā, dicam in senatu nō stulte sententiā. Quid tibi videor fecisse dementer. Partes male egit: damnare non potes patrē propter verba immo propter verbū. Si damnari dementiæ aliquis pater etiā non demens ob aliquod improbandū factum potest, an hic possit. Hoc in duo diuisit. An etiā si hoc animo dixit vt filiam mori vellet, damnandus tamē non sit. Hæc accusatio filia cōtrarias partes à patre sequētis, cum illam ipsa natura publicis excipisset malis. Animaduertit Manlius in filium & victorē, animaduertit Brutus in liberos nō factos hosteis, sed futuros. Vide an sub istis exēplis fortius loqui liceat. Deinde an nō eo animo dixerit, vt eam mori vellet. Dixit, inquit, iratus cū vellet castigare non occidere. TVRRINVS GLODIVS belle dixit, nolite mirari si durioribus vtar, nō sum pro

LIBER SEXTVS.

cessurus vltra verba, minabor, deinde ignoscā, fecit victor, **GALLIO** & illā quæstionem fecit, an non ob id puella petierit, quod pater illi tam dure responderit. Perit, inquit, propter desiderium viri, alioquin vnius verbi amaritudinē morte pensasset: Imo mulier p̄ceps, temeraria, infans no flagrans amore & attonito, q̄ virū patre relicto secuta fuerat, res viri consecuta est. **SYLO POMPEIVS** huic quæstioni præponebat illam ex qua in hanc transitus sit, an etiam si propter hoc verbū patris perit, damnari tamen pater non debeat, nec enim euentus imputari debet cuiusq; rei, sed consiliū. Si post hoc verbum puella vixisset nū quid patrem dementiæ damnare posses: atqui hoc verbo si quid factū est, non à patre sed à puella factū est. Nō oportet autē illius temeritatem dementiam videri patris. Post hanc quæstionē faciebat illā, an ob hoc perierit. Color à parte accusatoris simplex est, ait patrē durū fuisse, crudelē, bono publico eum fuisse periturum, dixit dure inquit, eo vultu, ea affirmatione, vt videretur nō iubere tantum, sed occidere. Hoc loco dixit **TIVRRINVS CLODIVS**. Hoc post bellū immo post editum: & adiecit, nūc intelligit Respub. imperator quantum tibi debeat, cui sine sanguine satisfactum est. Omnes enim dixerunt patre nolente illam vixisse. **GALLIO** dixit, nondum mihi videbatur scire quid meruisset. Volui illam intelligere crimen suum. **CAESTIVS** hoc loco. Contumaciter, inquit, rogauit, sic quomodo perit, non vultu demisso, non summissis oribus, nondum tanquam victa. Primū quare ad me non fratrem suū misit, an etiam nū fratri irascitur? **ARGENTARIVS**. Nos duces exorauimus quorū liberi in diuersis partibus fuerant, diximus, ignosce nobis seueris esse, si licuerit esse securis. Quid peccauit quod filiam ex hostium castris vententem nō primo verbo recepit? **TIVRRINVS CLODIVS** ait. Volui fratri sororis dare beneficium, eo durius loquar, vt ille me pro sorore sua deprecetur. Primū quare me solū rogat, cū debeat duobus satisfacere? **SYLO GAVIVS** dixit, Volui, inquā, mora torquere, sine, inquā, iterū ac tertio roget. Nec nullissimus quidē victor statim ignouit. **ALBVTIVS** ait. Nō sū statim exoratus, & si vixisset, nō essem fractus primis vocib⁹ eius, ne tertio qdē rogatus aut quario. At victor cito exorat⁹ est. Noli mirari, facilis est ignoscere bello q̄ parricidio. **HISPANVS** de morte ei⁹ hoc dixit. Iterū illā nobis vtr abduxit. **ALBVTIVS**. Tuto me ait, putauit lo

qui fortius, non dubitavi enim quin frater illi dicturus esset, non est quod timeas, exorabitur, si difficilior erit, illum ego rogabo, & si rogatus adulescens fecissem, non magis tibi ego quam sorori tuæ maritus. **MONTANVS VOTIENS** dixit. Non est quod putes illam cecidisse ira patris, cui vixerat, perit, illa se cui addixit impendit. Et eundem sensum in argumentis cum dixit, non propter patrem illam perisse, quid ergo inquis? propter quem? Scis illam vitum habuisse, pro quo mori posset.

SCHOL. (Qui restituit) restituendo uidetur excusasse à scelere (Mulierculæ caput) nulla mulier proscripta est (Cæsar Pompeii) Plu. refert in vita Pom. in fine (Hoc ipso) q. rogavit quemadmodum sibi uellet satisfieri (Qui si mul irasci) cuius iracundia nescit misericordiâ, forte legendum sit, cū semel irasci coepit. (Pater tibi) potius credere legendum, sibi, nisi tu necesse præoccupasses, fortasse pater intulisset, ut sibi satisfaceret, na q. dicat patrem satisfacturum fuisse filie, q. diuersas partes fuisset sequutus, non quadrat admodum, nisi per irrisionem dicatur. (Impendisset se) simul cū uiro se extinxisset, nisi se tua causa seruasset. (Paterna satisfactio est) ὁ τρομὸν, i. sustentatio, quiduis enim aliud uidebatur additurus, & adiecit præter spem, atqui si hoc admiramini, audite illud quod longe mirabilius est, se occidisse ut patri satisfaceret. (Aut dicendum) ego suspicor aut ut incendum, nam & à me postulabit similem satisfactiōem, nisi uinco, nisi dicas sic dicendum est, mihi sic agendum, ut illum dementiæ accuserem. (Non sentit) quoniam post satisfactiōem, iam mortuam dicit nō sentire quomodo satisfecerit, (Vtræ meliores) probat etiam non iniuste factum, q. has potius partes sequeretur (Irascere malo) malo perpetuo irascaris, q. sic postules satisfieri. (De quo confessus es) ita enim ille dicit pro Ligario, uide quæso Tubero, ut qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri, (Edicto) quo edictum est, ut esset obliuio iniuriarum post ciuilia bella. (Vbi studuisti) fortasse, ubi istud uidi, quicquid sit, illud inuit, nec in bello tantam crudelitatem ipsum potuisse discere, (Vxor suas) mariti sui, (Obliuio est) nam illa obliuione omnia admissa ab utraq. parte delentur & defenduntur, (Etiam si filie) quamuis filie irascatur nescit placari. (Crudelitatem imperij) nam durum & crudele est imperare, morere, mitigatur hoc uerbo, age lege. i. ut lex imperat, i. morere etiam, sed per ἡραπειρίαν mitius dicitur. (Agere cum patre) demetiæ supplendum. (Patris exigere) ad tuam normam adaptare, (Calcata quæstione) trita & cōmuni (Parotes male egi) male tutatus sum. (Excepisset malis) uel ob hoc ipsum q. erat in tu

LIBER SEXTVS.

to crepta pulicis dissensionibus non debuit uirum sequi. (Fortius loqui) cum il-
li non tantum sint loquuti, sed etiā fecerint. (Alioquin unius) interrogatio equi
pollet negationi, i. certe nō pensasset, (Cui sine sanguine) figurate dictum, quos
nam se suspendit, est autem in ambiguitate signa, nam illi imperatori satisfi-
t sine sanguine, qui non gaudet cædibus & civili sanguine fundendo & huic, in
cuius satisfactionem se filia suspendit, (Illam uixisse) ad id tempus. (Eatri) quo-
nam is etiam fuerat in contrarijs partibus, sed hic nonnulla ponuntur extra thea-
ma. (Ignosce nobis) uerba sunt patris alios duces pro filijs deprecantis, permit-
te nobis ne seueri simus, atq; hoc cōdona, modo nihil timeatur insidiarum ab his
quos recipimus. (Eatri sororis) ut ille impetraret à me hoc beneficium in foro-
rem. (Duobus) mihi & fratri. (q̃ parricidio) uisa est illa contra patrem stare
aduersas partes sequuta. (Abduxit) ut obuiat, desiderio uiri se occidisse, (Non
magis tibi ego) perinde ego tibi fui atq; sorori maritus, tu enim sequutus es me,
illa uirū. (Cui uixerat) propter illū perijt, propter quē uixerat. i. propter maritū.

¶ Tricesimatertia controuersia.

Republicæ læsæ sit actio. Quidam expositos debilitabat, & debi-
litatos mendicare cogebat, ac mercedem exigebat ab eis. Reip.
læsæ accusatur. **PORTII LATRONIS.** Aestimare quale sit sce-
lus istius, in quo læsi patres liberos suos aut ut agnoscāt, aut recipiant,
etiā cōfessas iniurias tacēt. Vestigalis istius crudelitas fuit, eo magis quod
omnes præter ipsum misericordes sumus. Mēdicares, nisi tot mēdicos
fecisses. Effecit scelestus iste, ut nouo more nihil esset miserius expositis
quā tolli, parentibus quā agnoscere. **CASSII SEVERI.** Huic cē-
ci inuidentes baculis vagantur, huic trūca brachia circumferūtur, huic
conuulsi pedū articuli sunt, & torti tali, huic elisa crura, illius inuiolatis
pedibus cruribusq; foemina contudit, aliter in quēq; sæuēs ossifragus
iste, alterius brachia amputat, alterius enernat: aliū distorquet, aliū delū-
bat, alterius diminutas scapulas in deformē tuber extundit, & risum in
crudelitate captat. Produca gedum familiā semitua, tremulā, debile, cæ-
cam, mancam, famelicā, ostēde nobis captiuos tuos. Volo me hercules
nosse illum specum tuum, illā humanarum calamitatum officinam, ille
lud infantium spoliariū, sua cuiq; calamitas tāquā ars assignatur. Huic
recta mēbra sunt, & si nemo obstat naturæ, proceritas mutabit. Ita frā-
gantur, ut humo se allectare nō possit, sed pedū crurūq; resolutis vertē-
bris reptet: huic extirpentur radicibus: huic speciosa facies est, potest for-

mosius medicus esse, reliqua membra inualida sint, ut fortunæ iniquitas in beneficia sua seculentis magis hominū animos peruellat. Sine satellitibus tyrannus, calamitates humanas dispensat. **VIBII GALLI**, Intuemini debilia infeliciū membra, nescio qua tabe cōsumpta, illi practas manus, illi erutos oculos, illi cōtractos pedes. Quid exhorrescitis? sic iste miseretur, tot membra franguntur, ut vnū ventrē impleant, & o nos uū monstrū, integer alitur, debiles alunt. **ALBVTII SYLII**. Perissent, inquit, ita nō sic infelicius supersunt, qui perituri fuerant? Perissent, inquit, interroga patres, utrū maluerint, Eruantur, inquit, oculi illius, huius præcidantur manus. Quid si aliquis ex istis futurus sit tyrannicida? quid si sacerdos? Nec puto incredibile loquor, ex hac fortuna origo Romanæ gētis apparuit. Egregius educator plus acceptū crudelitati, q̄ expensum misericordiæ refert. **TRIARII**. Perissent inquit, puto. Experieris nos nō esse crudeles, tamen nemo nō nostrū, cū istis stipē porrigeret, mortē precat⁹ est. Surge tu debilis, conatur & corrui. Surge tu mute, sed quid excitaris? rogare nō potes: surge tu cæce, sed ad quorū eas genua nescis: o te inter oēs debiles ante hoc iudiciū felicissimū, q̄ istū dominū nō videbas, in hoc iudicio infelicissimū. **CORNELII HISPANI**. Ergo si illis leporebus iste carnifex apparuisset, cōditore suū Roma nō haberet. Timeo ne hoc prosit reo, quod nemo ex his quēq̄ videri vult suū. **IVLII BASSI**. Intuemini utrāq̄ partē, & ei succurrite, quē miserabilior est, liceat videre mercenarios: hic cec⁹ est, hic debilis, hic mutus, his tu mori nō permittis? Vis in te iudices more tuo misericordes sint, tuo exēplo. **ARGENTARII**. Quorū cū vbiq̄ audiatur pces, in sua causa tātū cessant. Adiciamus aliqd ad q̄stū, demehut oculos, illi manus. **ARELLII FVSCI PATRIS**. Præcidat⁹, inquit, lingua, genus est rogādī rogare nō posse. Miseremini horū omniū iud. & misereri etiā singulorū soletis. **CAESTII PII**. Ut hāc causam suscipere, ne ab eis qdē rogat⁹ sum, pro qbus ago, quid. n. miseri rogare sciūt, nisi stipē: qd infelix iste peccauit aliud q̄ nat⁹ est? **GLODII TVRRINI PATRIS**. Age si qs agnouerit suū, petes alimēta tāq̄ alueris: nō est quod timeas, nemo cognoscer. O miserū, si qs alimenta suo dat, o mīrū si negat. Ita nos istis vindiētā negaturos putas, quibus ne id quidē negamus, quod tibi datusi sint? Et quod est indignissimū, crudelis cū sit, misericordia publica alit. Venite miseri, & hodie primum vobis rogare.

LIBER SEXTVS

MENTONIS. Errant miseri circa parentum suorum domos, & fortasse aliquis à patre alimenta non impetrat. Nulli plus reddunt integra mancipia. Cur tu tam exiguum refers: via est quas poterat, vt nō rogares, vt non acciperes, spiritum tamen relinquerem tibi, nisi crudelior futurus essem in relinquendo, Tibi captura quotidiana non respōdet, apparet nondum hominibus satis miserū videri. **GAVII SYLONIS.** Tu inquit, in illa vicinia mendicabis, tu ad limen accedes, & crudelis miseris parentum domos demonstrat, hic non facile stipem impetrat, etiā nū aliquid illi detrahaf. **IVNII GALLIONIS.** Serua oculos vt videat quem roget, serua manus vt habeat quibus stipem accipiat. Occurrunt nuptis omnia dira, sacris publicis tristitia auspicia, feriatis maxime ac solēnib⁹ & hilaritati dicatis diebus semianimes isti gteges oberrant, à te fortasse aliquis acceptā stipem portat ad deos. **FVLVII SPARSI.** Scio, iudices, variis quemq; causis ad accusandum solere compelli, quosdam ambitio gloriæ, quam ex damno petierunt, prouocauit, alios odia & similitates protraxerunt. Non dubito fuisse quosdam qui præmium peterent: ego omnibus cæteros impellentibus causis vaco. Quæ enim gloria est in tam sordido reo: quæ si multas, itis vt noceas quos contra exisse pudeat: aut quod præmium, cū stimulant ij qui se alere non possunt? Non is est qui rogare nesciat, etiā docere solet. Quos affectus vestros optare debeam, nescio, si misericordiæ propiores fueritis, crimina rei vobis ostendam, si ocium fuerit. At reum hunc publicæ pascimus. Exigitur à te talio, non habes totidem membra quot debes. Lupa oblita feritatis placidior velut foetibus suis præbuisse vbera fertur. Sic lupa venit ad infantes, expectemus hominē, gratulor tibi Roma quod in conditores tuos homo non incidere. Ergo cū de publica misericordia cogitares tā crudelis esse potuisti. Proxima, inquit, die hic plurimum retulit, faciendus est huic similis alter: hic satis retulit, fiat & alius miser ad hoc exemplum. Ite nunc, inquit, & alimenta mihi quærite. Tu, inquit, qui oculos non habes, per oculos rogato. Tu, inquit, qui manus perdidisti, per manus rogato: tu per illa membra quæ trahis debilita: per ea quisq; quæ nō habet, ambiat. O miseros qui sic rogant, miseres qui sic rogantur. Ecce nescio quis, meus inquit, filius si viueret, huic fortassis similis esset: num, inquit, ego meū transeo. Alius inquit, potuit meus in eundem incidere dominum, quid

si incidit: omnes omnibus conferunt. dum vnusquisq; timet ne suo neget. Pars altera ARELLII FVSCI. Debilitasti, inquit, plus illis patres nocuerant. LATRO sic diuisit, an læsa sit Respub. Primum quod Respub. crimen constare oportet, in hunc reumuari. An læsa sit Respub. non solet argumentis probari. Manifesta statim Respub. damna sunt, si muri diruti sunt, si classis incensa est, si exercitus amissus, si vestigalia diminuta: hoc damnum quod tu obliuiscis, non videbat. Dic mihi quando Remp. læsa sit: cum vnum expositum debilitauit: atqui etiam qui occidit vnum, non tamen Resp. læsa tenetur reus, sed cædis, etiam qui duos, etiam qui plures. Dic mihi, quis numerus efficiat, vt læsa videatur Respub. duo debilitantur, nondum Respub. Iuuenes qui suadere infantes perdidit, & infelices. Potuerunt, inquit, duces fieri, potuerunt etiam sacrilegi esse & homicidæ, potuerunt & perire. Attamen crudelē rem facit & lanista, nec damnatur Resp. læsa: & leno qui, cogit inuitas pati stuprum, nec lædit Remp. Ego nunc non laudari reū desidero, sed absolui, noceat hoc illi, cum honores petit. Potest aliquis & non esse homo honestus, & esse innocens reus. Deinde an læsa Resp. an ab hoc læsa sit: non à me inquit, sed à parētibus qui protecerunt. Hic crudelis vt multum illis abstulerit, vitam reddidit. Cōtra ait, illi singulose exponit, tu omnes debilitas: illi spem, tu instrumenta viuendi detrahis. Deinde an teneatur Resp. læsa, si fecit quod ei facere licet. Non potuit, inquit, vlla res lege damari, quæ legi innuitur. Si domum meam diruam, nū quid dices me Remp. lædere? Et poteras describere, quā inhumanū sit, illos parietes maiorum in nostram vsq; perductos memoriā in hostilem modū delicti. In agris meis arbusta succidere velim. Deinde an hoc licuerit illi facere, licuit inquit. Expositi, inquit, in nullo numero sunt, serui sunt: hoc legum latori visum est, deniq; si non licet, habent legem rationis, agere singuli iniuriarum possunt. Resp. quidem læsa non potest agi eorum nomine qui extra Remp. sunt. Non potest pro omnibus agi, pro quibus singulis non potest. Scio quosdam putare quæstionem esse, an possit à priuato homine lædi Resp. SPARSVM certe ita de clamare memini. Quod si quisquam recipit, & illam recipiet. An à muliere possit, an à sene, an à paupere possit, quorum nihil vnquam quæritur. Sed dici tamen solet, quomodo tū illa quæstio tractatur, an Resp. læsa sit, toties reus in argumenta non læsa Resp. dicit, ne potuit quidē

LIBER SEXTVS.

lædi à priuato, à paupere, ab ægro, ab infante. **GALLIO** fecit illa
 questionem, an in expositis lædi possit Resp. Nō potest, inquit. An læ-
 di possit in aliqua sui parte, hæc nulla Resp. pars est, nō in censu illos in-
 uentes, nō in testamētis. Sed hæc quoq; in illam incurrit, an Resp. læsa
 sit: dicitur enim ne lædi quidem potuit in eis quos non habebat. Pro il-
 lo q; debilitat expositos pauci admodū dixerunt. Dixit **GALLIO**,
 & hoc colore vsus est. Egentem hominem, & qui ne se quidē alere, nē-
 dum alios posset, sustulisse eos, qui tam relictī sine spe vix spiritum tra-
 herent, quibus non infortia fieret, si aliquid detraheretur, sed beneficiū
 daretur, si vita seruaretur. Faciant inuidi alicui oculos deesse, alicui ma-
 nus, dicant illum per hunc viuere. Gallio illud quoq; in argumentis tē-
 taut. Adeo, inquit, hæc res non nocuit Resp. vt possit videri etiam pro-
 fuisse. Pauciores erunt qui exponant filios. **TVERRINVS CLO-**
DIVS hoc colore vsus est. Multos patres exponere solitos inuitiles
 partus. Nascūtur, inquit, quidā statim aliqua parte corporis multatī,
 infirmi, & in nullam spem idonei, quos parentes sui proliciunt magis
 q̃ exponūt, aliqui etiā vernulas, aut omne in fausto æditos, aut corpora
 inualidos abiciūt. Ex his aliquos hic sustulit, & eas partes quæ cuiq;
 possent miserabiliores esse, miseratus abstulit, stupē rogant, & vniū mi-
 sericordia viuūt, omniū alūtur. At res fœda est, mēdicos habere, à men-
 dicis ali, inter debiles versari. Age nō pudet vos ex hoc producere con-
 tubernio reum, à quo dicatis lēsam Remp. & sic descēdit ad argumēta,
 vt diceret, quomodo hic potuit lædere? **SYLO POMPEIVS**
 illo colore vsus est. Misericordē hūc fuisse, voluisse vitā dare, itaq; eo cō-
 pulsum, vt vnusquisq; aliquā partē corporis pro toto depēderet. **LA-**
BIENVS tam diserte declamauit partē eius, qui debilitabat exposi-
 tos, quā nemo alteram partem, cū illam omnes disertissimi viri, vel ad
 experimenta suarum virtutum dixerint. Illi autē locum vehementissī-
 me dixit, vacare homines huic cogitationi, vt curēt quid homo mēdis
 inter mendicos faciat. Principes, inquit, viri cōtra naturam diuitias
 suas exercent, castratorum greges habēt, exoletos suos vt ad lōgtorem
 patientiam impudicitiz idonei sint, amputant. Et quia ipso pudet vi-
 ros esse: id agunt, vt q̃ paucissimi sint. His nemo succurrit delicatis &
 formosis debilibus. Curatis quis ex solitudine infantes auferat, perim-
 ros nisi auferatur, nō curatis quod isti beati solitudines suas ingenuorū

ergastulis excolunt, nō curatis quod iuuenum miseriorū simplicitatē circūueniunt, & speciosissimū quemq; ac maxime idoneum castris in ludum conficiunt. In mentem vobis venit misereri horū quod membra non habeant: quid illorū quod frustra habent? Hoc genere seculi vitio, egregia figura, inquinatū & infamem reum maiorū criminū impunitate defendit. Celebris hæc apud Græcos controuersia est. Multa ab illis pulchre dicta sunt, à quibus non abstinerūt nostri manus, multa corrupte, quibus non cesserunt. NICETES dixit: hunc dixit sensum. P. ASPRENAS, eodem modo vno verbo magis propiore vsus, hos alit, qui alimenta poscit, quibus crudelis est qui negat. Circa hunc sensum est & ille à Q. VINTILIANO dictus. Nescio vtrum ne vos miserabiliores dicā, quod alimēta accipitis, an quod huc datis. Accipitis enim, quia debiles estis. Et datis propter quē debiles estis. ADDEVS rhetor. Hunc sensum quidam Latini, sed sic, ut putē illos non mutatos hanc sententiā, sed imitatos. BLANDVS dixit, Porrigit aliquid qua mendico rogata stipem, utique si peperit, si exposuit. O te quā misera cogitatio porrigētis est, hic fortasse meuse est. OSCVS dixit, Qui tam porrexit pluribus stipē, suo negat. ARELLIVS FVSCVS dixit, Alit rogata filium mater misera, si scit suum esse, misera si nescit. ARTEMON dixit, Hanc sententiā LATRO PORTIVS virilius dixit, qui non potest furto suspectus esse, Græcos enim & contemnebat & ignorabat: cum descripsisset debiles artus omnium, & alios incurfantes, alios repentes, adiecit, prohi De bonis ab his aliquis alitur integer? DAMAS SCOMBRENVS dixit, Hunc sensum CAESTIVS trāstulit. Effecisti, inquit, ut malus periculum esset educari quā exponi. FVSCVS ARELLIVS aliter dixit, Illa adhuc in miseræ sortis infātia timebātur, feræ serpētesq; & inimicus teneris artibus rigor, & inopia, inter expositorū pericula nō numerabamus educatōrē. GLICON corruptā dixit sententiā. Sed nostri quoq; insanserunt. MVREDIVS dixit, Producitur miserorū longus ordo, maior pars se sine se trahit. ET LICINIUS NEPOS, ut soluendo sis, in pœnas quoties tibi renascendum est? Illud SPARSVS dixit, quod non corruptum tantum, sed contrarium dicebat esse Montanus. Solus plura habes membra, quā tot hoc

LIBER SEXTVS

minibus reliquit. Ita enim hic potest videri læsisse tempus. si multi sunt debilitati. Apparet autem non multos esse, si plura habet membra quā debilitatis reliquit. Et illud æque ab illo aiebat corrupte dictū, prodiderunt plures mēbra. Græcas sententias in hoc refero, vt possitis æstimate primum quā facilis græcæ eloquentiæ in latinum transitus sit, & quam omne quod bene potest dici, commune omnibus gentibus sit. Deinde vt ingenia ingenitis conferatis & cogitatis latinam linguam facultatis non minus habere, licentiæ minus. **LABIENI** sententiā separavi, quia locuti de illa homines erāt. Sed vbi quotidianum diurnū & mendicantium quæstus recognoscit, tu hodie minus attulisti, cedo loca, gaudeo me non omnes emancasse. Quid fles? quid rogas? plus retulisses, si sic rogasses. Dixerat & illam sententiā, Date miseris, quod vniū percipere gaudiū possunt. Aliquis ex illis damnatum istū videat, aliquis audiat **GLICON** dixit **VNICUS** sumus amator **QUIDTI**, hunc aiebat sensum disertissime apud **NAFONEM** Quidtum esse positum, quem ad fingendas similes sententiās aiebat esse memoria tenendum: occiso **ACHILLE** hoc epiphonema apponit, Quod **PRIAM** gaudere senex post **HECTOR** posset, Hoc fuit. **CAESTIVS SEVERVS** dixerat, Ostēde nobis captiuos. **IULIVS BASVS** dixerat, Ostēde nobis merendarios tuos. **LABIENVS** cōmodius videbatur dixisse, Ostēde nobis alūnos tuos. **P. ASPERNATE S** dixit, Cum induxisset stipem porrigētem mēdico. O felice patrem. & hoc qui dicit fortasse pater est.

SCHOL. (Liberos suos aut ut) hic videtur sine dubio addendum, ne, uel, non, quod in declamationibus habetur, tamen si locus integer non est, est autē sensus, cum ille has iniurias negare non possit, qui debilitauit, tamen parentes eas dissimulāt ad se non pertinere, ne tales filios uel agnoscant uel recipiant, (Vēligalis) quæ illi tamquam ager aut fundus uēligal pendit, & quod est magis mirandum propter nostram misericordiam, illi sua crudelitas maiores redditus pēdit, cum nos propter misericordiā copiosiore stipem erogemus. (Fœmina) fœmora ne quemq̃ decipiat ambiguitas. (Officinam) ubi tanq̃ in officina aliqua calamitas cuiq̃ sua pro arte assignatur. (Et si nemo obstat) uidetur hic aliquid deesse, forte sic melius emmēdabitur, huic reēla membra sunt, & si nemo obstat nature, proceras, proceritas tamē mutabitur (Vt fortune iniquitas) uidetur enim iniqua fortuna, quæ cum beneficio suo illum fecerit formosum, non reliqua etiā

formæ uoluerit respondere, & ita magis miserationem mouet (Dispensat) quoniam distribuit singulis uarias miserationum formas, hunc claudum, illum cæcū efficiens, (Sic iste miseretur) expositos tollens. (ita non sic) Responso ad obiectionem. (Vtrū maluerint) Maluissent patres perisse illos, q̄ sic uiuere. (Si sacerdos) oportebat enim sacerdotem esse integrū. (Plus acceptū) plus est quod lucratur ex crudelitate sua, q̄ quod illis dedit sic miseram uitam relinquēdo. (Si præterissent) etiam si nihil aliud q̄ præterissent mites uiderentur, quæ non dilacerassent, nedū cum aluissent. (Roma non haberet) nam in Romulum & Remum expositos simili crudelitate sc̄uisset. (Vtrāq; partē) nunc cæcū, nunc mutū. (Misericordes) cū te dicas fuisse misericordē in educando, (Preces) cum stipem rogant. (Singulorū) cum eis stipem datis. (Nisi stipem) alterā partē ambiguitatis sumit, nā rogare est precari & petere stipem hic. (Alimenta suo dat) quem nō agnoscit suū sed tanq̄ alieno stipē dat. (Quod tibi daturi sint) damus enim illis, quod tibi pendunt ipsi, sed tunc eius scelus non norant, & propterea frigida sententia est, (Misericordia) nam alitur stipe publice illis mendicis erogata. (Vobis rogate) antea illi rogabatis stipem, nunc rogate uobis uindictā (Cur tu tam) exprimit orationem alloquentis debiles, & obiurgantis q̄ tā parū referrent, (Via, este) hic locus deprauatus est, uidetur autē hoc uoluisse, minus fecisti quā poteras, ut nō rogares ut non acciperes, ut sit obiurgatio educatoris, tu dedisti operam ne tantam pecuniam aut stipem acciperes, (Spiritus tamen) hic uidetur addendum non, ut sit sensus, non permitterem uiuere nisi in permittendo maior esset crudelitas. (Tibi captura) nondum uidetur hic satis lucrari, fiat adhuc miserior, ut misericordiam magis mouens adhuc plus lucretur, (Portat ad deos) potius legerem portat ad eos, a te aliquis sumit stipem, quā deinde miseriores illos indicās illis dat, (Non is est) de educatore intelligendum, ille enim etiam alios docet, quemadmodum rogent stipem, est etiam ambiguum, (Si ocium) potius legam, si odium, si mouemini misericordia erga illum, ostēdam uobis eius crimina, si odio, at reum hunc publice pascimus (Cogitares) quippe cogitabas ad quod munus illos distorqueres, nimirum ut mendicarent, (Cum inquit ego) hic declamator rem uulgo notam esse fingit, (Crimen constare oportet) tale debet esse crimen læsæ Reipub. ut ipsum per se sit manifestum, nec de illo querendum sit, (Non uidebat) nisi aliquis obieciisset (Etiam qui) etiam si potius lege (Nondum Respub) leditur, uidetur addendum, & est argumentum à paritate in numero (Potuerunt inquit, euerit intentionem à pari (Non potest) deludit argumentum, nam pro una naue incensa nō ageretur Reipub. & pro tota classe bene ageretur, nisi secrete

LIBER SEXTVS.

legem exigamus (Quod si quisq̃) si hanc quæstionem admittimus, admittimus
 & illam, an à muliere possit. & c. (Non in censu) nam qui ciues erant in tabu-
 las census inferebantur, & ius condendi testamenti habebant, (Faciant inuidi)
 dicant hæc, modo illud fateantur, per me uitam habere *παρὰ νόμον*. (Qui ex-
 ponant) hoc timore deterriti, (Ex hoc contubernio) mendicorum, quæ res magis
 ad misericordiam debebat mouere. (Pro toto) ut totum corpus seruaretur, (ex-
 oletos suos) qui in turpissima libidine uelut consenuerunt, (Amputant) execant,
 & uirilitatē adimunt, quo fiant patientiores (Et quia ipsos) quia ipsi effœmina-
 ti sunt, uolūt alios esse sui similes (Debilibus) exœctis (In ludū cōciunt) in cœtū
 eunuchorū exercendæ libidinis causa. (q̃ frustra) cū emarcescant sine usu inter il-
 las libidines, (Hac figura) non signate aliquam figuram dicit, sed hoc ducta &
 tractatione, (Sed irritatos) imitatos, mutuatur enim qui tanq̃ aliena sumit auto-
 ri ascribens, imitatur autem qui quodāmodo facit & sua, (Suo negat) nesciens
 quis sit, (Educatores) nondū scientes, q̃ crudelem educatorem expositi essent, hæc
 bituri, (Renascentū est) ut toties mori possis, (Prodiderunt) huic sententiæ mul-
 ta uidentur deesse (Quotidianum diurnum) ubi conuulit sumptum uictus quoti-
 dianū, & quæstum mendicorū, & cognouit non esse pares, tunc lora postulauit,
 (Si sic rogasses) flens, (Merendarios) arbitror mercenarios (O felicem) q̃ talē
 filium non uideat.

C Controuersia tricesimaquarta.

LAESÆ religionis sit actio. Parrhasius pictor Atheniensis, cū Phl-
 lippus captiuos Olynthios venderet, emit vnum ex his senem,
 perduxit Athenas, torsit, & ad exemplar etus pinxit Promethea. Olyn-
 thius in tormentis perit, ille tabulam in templo minervæ posuit, accusa-
 tur religionis læsæ. **GA VII SYLONIS.** Infelix senex uidit ta-
 centis diuulsæ patriæ ruinas, abstractus à coniuge super exstetē Olyn-
 thi cinerem stetit, tam ad figurandū Promethea satis tristis est, quo
 proh Iupiter, quem enim melius inuocem aduersus Parrhasium, quā
 quem imitatus est? Olynthium tantum picturæ tuæ excipio. Nū quis
 ut naufragium pingeret, meris: cæditur, parum est, inuritur, etiamnum
 parum est, laniatur, hoc inquit in irato Philippo satis est, sed nondum
 in irato Ioue. **IV L II BASSI.** Producitur puer, supernacuum
 For. susti est inquit, nondum quantum satis Prometheo potest cernere. Ultima
 nere, uel Olynthi deprecatio est, Atheniensis redde me Philippo. Non est istud
 dic, non donum, sacrilegium est. Seruus, inquit, meus fuit. Putes Philippum lo-

qnt. Aedem Minernæ tanquam castra Macedonum fugiunt. **CL O** ^{pōt in co}
D II TVRRINI, Parum, inquit, tristis est, nisi quia Atheniensem ^{cernere q̃}
dominum fortitus est. Dabo tibi Parrhasi maiora tormēta, duc illum ^{tū sit sa-}
ad iacentem Olynthum, duc illo vbi liberos, vbi domum perdidit, scis ^{tis ad ex}
certe quā tristem illum emeris. Olynthis urbem aperuimus, templa ^{primēdā}
præclusimus: Ergo minime Olynthus tortus esset, si omnes illos Ma- ^{piēlurā.}
cedones emisissent. Torquetur, hoc ne sub Philippo factum est, moria-
tur, hoc ne sub Ioue. **ARGENTARII**. Hoc hospittio Olynthus
Athenis exceptus est: tantum ergo Olynthus possit, Parrhasius quid
non: & oculos nostros torquet, ibi ponit tabulam vbi fortasse nos ta-
bulam foederis posuimus. Hoc Promethea facere est, non ptingere.
Aiebat tortoribus, Sic intendite, sic cædite, istum quem fecit, cum maz-
xime vultum seruate, sit sibi ipsi exemplar. **CAESTII PII**. Emī,
inquit, immo si Atheniensis es redemisti, si nescis Parrhasi in isto tem-
plo pro Olynthis dona soluuntur. Crudelis ille Græciæ carnifex, istū
tamen nihil amplius quā vendidit: productur nobilis senex, longa
miserrarum tabe confectus, reductis introrsus oculis tam tristis, quasi
iam tortus esset. Vt admoueri sibi catenas vidit, superuacue inquit sunt,
si ad alium dominum peruenissem, Athenas fugerem. Istud tibi in nullo
Olynthio permitto, nisi Lasthenem emeris. **TRIARII**. Cor-
rupisti duo maxima Promethei munera ignem & hominem. Quem-
cunq; præco flentem viderat, sciebat te emptorem, miserebantur om-
nes. Te fortasse & Philippus reducti iussisset, si Atheniensem vidisset em-
ptorem, quod ego fabulosum esse non dubito. Sed vtrum vult Par-
rhafius eligat, parum pie, aut infamī auctione imitatus est. Clamabat
iste, nondum satis tristis es, nondum satis, inquam, adiecisti ad prior-
rem vultum, talis in auctione Philippus. **MVSÆ**. Narraturus
sum Olynthisensis ignes, verbera, tormenta, aliquis me nunc queri
de Philippo putat. Dii deæq; te perdant, misericordem Philippum
fecisti. Si isti creditis, iratum Iouem imitatus est, si nobis, iratum
Philippum vicit. Pinge Philippum crudelem, oculo effosso, iaculo
perfractum, per tot damna a diis immortalibus tortum. **CORNE-**
LII HISPANI. Vltima membrorum meorum tabes tormen-
tis immoritur. Parrhasi quid agis: non seruas propositū, hoc supra Pro-
methea est: tantū patiendū est, pingente Parrhasio, quantū irato Ioue.

For. nūc.

LIBER SEXTVS

ARELLII FVSCI PATRIS. Pinge Promethea, sed homines facientē, sed igneus diuidentē, pingē, sed inter munera potius q̄ inter tormēta. Inter altaria Olynthii senis crucē posuit. Miserrime senex, forte ex seruis tuis aliq̄s felicius seruit, utiq̄s felicior est, q̄squis Macedoni seruit. **FVLVII SPARSI.** Si ad succurrēdū profectus es, q̄ror, quod vnū ex his emisit. utinā Philippe his auctorē cū exceptiōe fecissēs, ne q̄s Atheniēsis emeret. Nō vidit Phidias Iouē, fecit tamē velut tonantē. Nec stetit ante oculos eius Minerva, dignus tamē illa arte animus & cōcepit deos, & exhibuit. Quid facturi sumus, si bellū volueris pingere, diuersas virorū statuemus acies, & in mutua vulnera armabimur manus, victi sequētur, victores cruēti reuertētur. Ne Parrhasi manus ludat temere coloribus, internitioni humanæ timendū est. Si necesse est aliā quē torqueri, eme nocētē seruū, ut eodē tēpore ex eo exemplū sumas & suppliciū. Statuitur ex altera parte Parrhasius cū coloribus, ex altera tortor cū ignibus, flagellis, eculeis. Ista aut vidētē, aut expectantē Parrhasi parū tristē putas. Dicebat miser, nō prodidi patriam. Athenienses si nihil merui, succurrite, si merui, reddite Philippo. Inter ista Parrhasius dubiū est studiosius pingat, an ille sculat, torqueat, verberet. Sic iste carnifex colores tēperat. Quid ais? parū tristis videtur, quē Philippus vendidit, emit Parrhasius. Etiamnū torque, etiamnum, bene habet, sic tene. Iste vultus esse debuit lacerati, hic morientis. **P O R T I I L A T R O N I S.** Si videtur tibi, istis muneribus aram misericordiæ orna. Nemo ergo ex Olynthiis miseriūseruit, q̄ qui Atheniēsem dominū fortitus est. Miser vbiq̄ Philippū nō viderat, pacem putabat. Alliga, inq̄t, aiebat. Solutus apud Philippū fuit. **A L B V T I I S I L L I I.** Expecta dū Euthyrates aut Lasthenes capiatur, Pythia somnia Parrhasi me tortor effecit. Philippus quocq̄ vēdidisse cōtentus est. Produciatur senex nobilis, flens, respiciens patriā, placuit isti vultus, habuit aliquid Promethei simile, etiam ante q̄ torqueat, diligēter agit causam, ut Philippus Olynthio nō est, ego pecuniā perdidit, redi ad auctorem. Propter hominē Prometheus distortus, propter Promethea homines ne torseris. Philippus sic rogabatur, liceat Olynthiis viuere. Parrhasius aliter rogatur, Olynthiis mori liceat. Tristē volo facere. Nemo faciet, si Philippus nō fecit. Hanc cōtrouersiā magna pars declamatorū sic dixit, ut nō cōtrouersiā diuideret, sed accusationē, quomodo solent ordi

nare actionē suam in foro, qui primò loco accusant. In scholastica, quia
 nō duobus dicitur locis, semper nō dicendum tantum, sed respondē-
 dum est: obiciunt quod hominē torserit, quod Olynthium, quod deo-
 rum supplicia imitatus sit, quod tabulam in templo Mineræ posuerit.
 Si Parrhasius respōsurus nō est, satis bene diuidunt. Nihil est autem tur-
 pius, q̄ aut eā cōtrouersiā declamare, in qua nihil ab altera parte respō-
 deri poterit, aut nō refellere, si respōderi potest. **G A L L I O** fere simi-
 lem diuisionē in Parrhasio habuit, et quā habuerat in illa controuersia,
 cui? mēto est in hoc ipso libro de eo q̄ debilitabat expositos, detractis
 quibuscūq̄. Diuisit autē sic, An læsa sit religio, quid p̄didit inquit? nihil.
 Nondū de iure controuersiā facio. Perdidit vnū senem Olynthus, fac
 Atheniensem, nō ages mecū Reipub. læsæ, si Atheniensem senatorē oc-
 cidero, sed cædis: ita vero Atheniensem corrumpitur opinio, misericor-
 dia semper censi sumus. Nunquā vnus facto publica fama corrūpitur.
 Solidior est opinio Atheniensium, quā ut labefactari villo modo possit.
 Læsa est inquit Respu. Si quis Olynthi depositū negauerit, videbitur,
 ut existimo non Rempub. sed hominē læsisse. Olynthius hoc tribuisti,
 ut eodē loco essent, quo Athenienses. Læsisisti, inquit, Rempub. lædunt *For. religio-*
 Rempub. qui aliquid illi auferunt, non qui adiciunt, qui diruunt tēpla, *gionem.*
 nō qui ornant. Peccauerunt ergo & sacerdotes, qui tabulā receperunt, *For. religio-*
 quare tamen non recipere? Deorum adulteria p̄cta sunt, positæ sunt *gionem.*
 p̄cturæ Herculis liberos occidentis. Deinde an ob id accusari possit læ-
 sæ Reipub. quod ei facere licuit, Ea lege persequere: quia nō licuit: dictis
 mihi, hoc facere non oportet: huic rei æstimatio immensa est. Itaq̄ nul-
 la vindicta est. Et id tantum punitur, quod non licet. Satis abūdeq̄ est,
 si opifex rerum imperitus ad legem innocēs est, An hoc ei facere licue- *Qualis e-*
 rit. Hoc in illa diuiditur, An Olynthius fuerit apud Atheniensem, etiā rat *Paro-*
 anteq̄ fieret decretum? Seruus, inquit, est meus, quem ego emi belli tu- *rhafius*
 re. Vobis Athenienses expedit, alioquin imperium vestrum in antiquos q̄ legem
 fines redigitur, quicquid est bello partum. Et est cōtra. At ille seruus alii *ignoras*
 emptori esse potest, Atheniensi non. Quid enim si Atheniensem à Phi- *bat.*
 lippo emisisses? At qui sciebas Olynthios nobis contunctos esse fœdere.
 Vt scias, inquit, seruos fuisse, decretum postea factū est Atheniensium,
 quo iuberentur & liberi & ciues esse. Quare hoc illis ius, si tam habebāt
 dabatur? Deinde an decreto hoc nō cōtineatur, liberi ut fiant, sed ut esse

LIBER SEXTVS.

liberi iudicētur, Hoc censuimus Olynthios ciues nostros esse, ita & ille
 ciuis noster fuit, Non, inquit, nam decretum in futurū factū est, non in
 præteritū vis hoc scire: Non quisquis Olynthū seruum habuit, accusa-
 bitur, quod ciuem in sua seruitute tenuerit, Si quid tunc inter necessaria
 seruitutis officiorum ministeria percussit aut cecidit, iniuriarū accensabi-
 tur. Atqui quantum ad ius attinet nihil interest occiderit, an ceciderit,
 Nam aut nec cedere licuit aut occidere. A parte Parrhasii fecit hūc colo-
 rem, emptum esse à Parrhasio senem, inutile, expiraturū. Si verū vultis,
 inquit, non occidit illū sed deficiētis, & altoquin expiraturi morte vsus
 est. Torfit inquit tamen: si lucri causa, obitce, nempe crudelitatis pretiū
 Athenæ habent. In argumentis dixit, quantū semper artibus licuisset,
 medicos vt vim ignoratam morbi cognoscerēt viscera rescidisse, hodie
 cadauerū art? rescindi, vt neruorū articularūq; positio cognosci possit.
ALBVTIVS hoc colore, calamitosum fuisse, orbem, palā mortē
 optantem, nec aliter illum Philippus vendidisset, nisi putasset illi pœnā
 esse viuere. **SYLO POMPEIVS**, putabat commodius esse, si
 hoc animo isset Parrhasius ad auctonē vt aliqū in hunc vsū emeret:
 poterit enim videri elegisse vilissimum & maxime inutilem. **EVSCO**
ARELLIO placebat, emptum quidem illū in alios vsus, sed cū de-
 ficeret, & mori vellet, in id quod vñ ex cadauere artifex poterat impen-
 sum. **GALLIO** ad neutrum se alligauit, nec dixit quo animo emis-
 set. **GALLIONIS** color intolerabilis est, dixit enim senem ex no-
 xis Olynthiis emisse, quod si licet illi fingere, non video quare non ea-
 dem opera dicat, & consciū proditiōis Læstheni fuisse, & se pœnæ cau-
 sa torfisse. **HISPO ROMANVS** ignorantia illā excusauit. **Pi-**
stor in quā intra officinā suam clausus, qui hæc tantū vulgaria iura no-
 uerit, in seruum nihil non domino licere, pictori nihil nō pingere, mā-
 cipii suū operi suo impendit. Nō omnia inquit narras, Olynthius fuit
 ille qui perit. Quid autem ad rem pertinet, cuius natiōis seruus fuerit?
 Audes, inquit, seruū dicere Olynthiū, etiam post bellū & ante decretū?
 altoquin quod vos illi dedistis beneficiū, nisi quod iā illos nec torquere
 liceret, nec occidere? Græci nefas putauerunt, pro Parrhasio dicere, oma-
 nes illū accusauerūt, in eosdem sensus incurrerunt. **GLICON** dixit,
TRIARIVS hoc ex aliqua parte cū furriperet, inflexit. Hos aiebat
SEVERVS CASSIVS, qui facerēt, similes sibi videri furibus,

alienis poculis anfas mutantibus. Multi sunt qui detractio verbo, aut mutato, aut adiecto putant se alienas sententias lucrificasse. TRIARIVS autē sic vertit. Corruptisse duo maxime Promethei munera, ignē & hominē, sed egregie illam surripuerūt, EVTEMON qui dixit,

sanius quā G L Y G O N D A M V S corruptissime

hic est CRATON venustissimus homo, & pro homo & pro-

fessus. ASINIVS qui bellum cum omnibus Atticis gerebat, cum

donaret illi Cæsar talentum in quo, xxxiiii. sestertia sunt Atheniensium

more hic Cæsari quod illum nūq̃ nissimense Decēbri

audiret: dixit & commendaretur à Cæsare, PASSIENS

Nec curaret interroganti, quare non completeretur tanti viri gratiam

Sæpe solebat apud Cæsarem cum imagine confingere homi-

nem acidiæ linguæ, & qui nimis liber erat, puto quia diu non fuerat ex

captivo cocus, ex coco leſticarius, ex leſticario vsq̃ ad amicitiam Cæsa-

ris, felix vsq̃ eo vtrinq̃ fortunam contempsit, & in qua erat, & in qua

fuerat, vt cum illi multis de causis iratus Cæsar interdixisset domo, com-

bureret historias rerum ab illo gestarum, quasi & ipsi ingenio suo inter-

diceret, disertus homo & dicax, à quo multa improbe, sed venuste dis-

ſta, ne modum excedam, excurro & ad Parrhasium reuertor. NICE-

TES dixit HISPO ROMANVS dixit, ignes,

ferrum, tormenta pictori isti à Philippo officina est. SPARSI sentē-

tia in descriptione picturæ habet aliquid corrupti, & vbicunq̃ sangui-

ne opus est, humano vtitur, dixit enim quod fieri non potest. Illum lo-

cum omnes tentauerunt, quid si volueris bellum pingere: quid si incen-

dium: Quid si partitidum: A Græcis DORON furiose dixit,

Sed nihil est quod minus fieri possit, quā quod à METRODO

RO dictum est, TRIARIVS

dixit, Nondum dignumtrato Ioue genuisti.

HATERIVS dixit sanius, Nondum vultus ad fabulam con-

uenit: & illud, Parrhasi, vt omnia fiant ad exemplum, viuat qui tor-

tus est. Si vultis audire supra quod non possit procedere insania.

LIGINIVS NEPOS ait, Si vultis digne punire Parrha-

sium, ipse se pingat. Non minus stulte AEMILIANVS qui-

dam Græcus rhetor, quod genus studiorum amabilissimum est.

HEXARIDA fatuus dixit,

LIBER SEXTVS.

OTHO **PATER** cū pro Parrhasio diceret, hoc colore derisus est, quia cōciderāt, inquit, per proditores Olynthi, voluit pingere tratum proditori suo Iouem. **GARGIVS** multo stultius, quare Promethei Parrhasius suppliciū pinxisset? Ego, inquit, ardēte Olynthonō odissem

Ipsū pro ignisū autorē. **LATRONIS** illa celebris sententiā est, quā **SPAR-**
methea **SVS** quoq; subtractis quibusdam verbis dixit in descriptione mor-
ignē cē- tuorū. Parrhasi emortor, sic tene: hāc sententiā atunt & **DIOCLEM**
lo detur **CARISTIVM** dixisse non eodem modo **HISPO**
lit. rideon honeste **ROMANVS** fecit, multo enim vehementius insa-
nit, quā nostri fanatici. Voluit videri voltorios ad tabulam Parrhasi ad
uolare, fabula elegantī, ad turpem sententiā perductus traditur

ZEVSIN ut puto pinxisse puerum, vuam tenentem, & cum tanta esset similitudo vuæ, ut etiam admirationē faceret operi, quē dam ex præceptoribus dixisse, aues male existimare de tabula, nō fuisse enim aduolaturas, nisi similis esset. **ZEVSIN** atunt obleuisse vuā, & seruasse illud, quod melius erat in tabula, nō quod similis **SYPI-**
RIDIO æque familiariter in templum voltorios subire putauit, quā passerēs aut columbas. Dixit enim,

Sed nolo Romanos in vlla re vinci. Restituet acie **MVRRHEDIVS**, qui dixit, Pinget Triptolemū qui iunctis draconibus sulcavit auras. Inter illos, qui de Prometheo corrupte aliquid dixerant, & **APATV-**
RIVS locum sibi vindicat, dixit enim, O

ESCHOL, (Quem imitatus est) quemadmodum Iupiter torfit Prometheus sic ille senem (Picturæ tuæ excipio) forte excindo, ut sint verba Philippi, tantum excisa est ciuitas, ut tu posses pingere, nam nihil crudelius in toto excindio factum est (Mersit) in declamationibus est hominem mersit (In irato Ioue) & propterea adhuc magis debet torqueri, (Producitur puer) in quo supplicij imaginem exprimeret (Istud donum) nam ille tanquam donarium suspenderat in templo Mineruæ (Philippum loqui) adeo superbe & inhumane loquitur (Aedem Mineruæ) in qua videt maioris in se crudelitatis monumentū, (Nisi quia) fortasse, inquit, parum tristis est quia Atheniensem dominum sortitus est, qui humaniores erant quā Macedones, & a quibus & ipsi humane excepti sunt, parum igitur erat tristis quia clementiorem apud Atheniensem sperabat seruitutem, (Quam tristem) & ex hoc potes coniectari, quā tristis futurus sit, si eo reduxeris (Templa) nō enim sustinebūt tā tetrum spectaculū in templo intueri,

quo admoneantur suæ infelicitatis, (Hoc nec Ioue) neq. n. dicitur in tormētis extinctus Prometheus (tabula fœderis) iēti cū Olynthijs, quos Athenienses in ciuitatem admiserant. (Sit sibi ipsi exemplar) sit ipse sibi pingendo & exprimendo, hoc est Prometheo exēplar, (Redemisti) debuisses enim ceterorum Atheniensium imitari humanitatem, (Dona soluantur) melius est in declamationibus, in isto templo pro Olynthijs nota suscepimus. s. ubi tu tabulam suspendis. (Lastbene) Olynthū Philippus per proditiōē corruptis urbis principibus Lastbene & Eustirate cepit, serunt dicere solitū. nullā urbē esse tā munitā, quin si in eam asinus auro onustus ingredi possit, expugnari queat (Ignem & hominē) Nam Prometheus ignem cœlo furatus dicitur, atq. hominē effinxisse, corrupti igitur ignem adhibendo supplicij, & hominē torquendo (Quemcūq. præ eo) omnia hæc sunt corruptissima, nec uidetur aliquis sensus elici posse. (Si nobis) s. creditis, uicit iratum Philippū crudelius torquēdo, q̄ ille torssisset. (Pinge Philippum) de Philippo sic inquit Demosthenes ἐὰν αὐτὸν τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν καλεῖν κατεαγῶτα, τὴν χεῖρα τὸ σκέλος πεπηρωμένον. i. uidebā ipsum oculo effoso, humero fracto, manu & crure luxato, nā & Iustinus in Scythia ita dicit in fœmore uulneratū, ut p. corpus eius equus interficeretur. (Iaculo p. fractū) deest humerū aut fœmur. (Nō seruas propositū) quia plus torques, q̄ pictura debet exprimi. (Tantū patiendū est) at tu plus pati cogis, & hoc pingens, ut sit in cōiunctiōe cōtrariorū admiratio. (Si ad succurrendū) sic emmendandū ex declamationibus, quāq. nec illic omnino emmedate legitur, si ad succurrēdū profectus es, queror quod unū ex his emisisti, deinde distinguendum, utinam Philippe. & c. (Ista uidentē) solūmodo timor & horror præsentis supplicij poterat satis tristē præstare, etiā si nō torqueretur. (An ille) tortor (Pythia Somnia) ipso Pythio deo hic locus indigebat, si tamē aliquid immutare licet, aliquid lucis asferri potest, nā adagiū est Pythia & Delia eadē, quod de operibus ita exactis & cōsumatis dicitur, quibus nihil in uita cōsumatius sperandū sit, uide Erasmus in Chiliadibus. Dicebat igitur senex, ita mihi cruciati uultū & tristis speciē expressit tuus tortor o Parrasi, ut nullis tormētis ad motis magis exprimi possit, nec tu iā expressio rē debeas expectare, illud autē somnia mutandū est, uel summa, uel cadē (Pictura & Herculis) Hercules uisa apud inferos Megæra in furorem uersus est, unde regressus filios imprudēs occidit. Lucanus. li. i. aut qualē iussu Iunonis iniquæ horruit Alcides uiso iā dite Megerā (Facere licuerit) distinguit oportet & licuit, ut licere solā dicat facultatē, oportere etiā honestatē & decorū, (Æstimatio), for. æstimatio inuincta est, ut q̄ qui faciūt quod nō oportet, dampnentur sola mulctā

LIBER SEXTVS. 1100

pecuniaria, q̄ autē quod nō licet, vj puniūtur, (Fieret decretū) de recipiēdis Olyn-
thijs in ciuitatē, (In antiquos fines) si bello parta suis reddātur, (Crudelitatis) il-
lā ipsam tabulā, (Eniā post bellū) quasi ne tūc qd̄ debuisses dicere cū videbatur
maxime licere, nedū postea, (Quasi & ipsi) ne ipse C.esar eius ingenio frueretur,
(A Philippo) uel trās lata uel sumpta (Nōdū dignū) nōdū ita genuisti, ut uide-
retur irati Iouis suppliciū, (Vinat) ut hoc cōueniret cū Prometheo q̄ tort⁹ uiuit,
& hoc plus crudelitatis in hoc insit, q̄ mortu⁹ est, (Proditori) Prometheo, q̄ ignē
furatus fuerat (Nō odissem) ipsum Philippū, quādoquidē aliqd̄ crudelius facio,
(Sic tene) hoc uultu moriētis, & sunt uerba respōdētis Parrhasij (Vulturios) quē
admodū aues ad uuas aduolarāt, (Quod melius) puerū & alia q̄ meliora erāt in
tabula. (Pinge Triptolemū) quasi opus esset etiā ad hoc aliquod exēplū queri.

¶ Controuersia tricesimaquinta.

FVI concione prohibeatur. Quidā cum diuitē proditiōis posui-
lasset, noctu parietē eius effodit, & scrinium, in quo erāt missæ ab
hostibus epistolę, sustulit, dānatus est diues. Accusator cōctorari cū vel-
let a magistratu prohibitus, agit iniuriarū. **PORTII LATRONIS**,
Id solū sustulit, quod fur reliquisset, nihil tam fur timuit, q̄ ne dñs res
suas nō agnosceret. Fac mihi inuidiā, prodidi furtū meū, ago magistra-
tui istas gratias, cū ad illū furtum meū detulissem, furē sum moueri nō
iussit. Ruentis ciuitatis statū vnus parietis ruita reposui. **O S C I**, So-
licitus erat, ne quod perdiderat, quæreretur. Indictū profiteor, multos
furti cōscios habeo, at illud tuto illi ostēdi, hoc furtū nō solus habeo.
Furtū est quod timet dominus agnosceret: potui nō esse pauper, habui
quod magno venderē. Teneo ecce epistolas, in qbus manifesta proditi-
ōis argumēta sunt, in quibus hostiū cōsilia. Te interrogo, si furtū est,
repono. **M V S A E**. Furtū vocas, quod qui perdiderat, negabat fuisse
furtū fecisset ex hostibus. **C L O D I I T V R R I N I**, Furtū vocas,
quod qui p̄diderat, suppliciū tulit, qui surripuerat prēmij: Viri permi-
sissetis loqui, si eodē tēpore fur venisset & dñs: Potui Remp. magno ven-
dere vel proditori. **A R E L L I I F V S C I P A T R I S**. Mille na-
utum dñi Græci furto Troiam cepistis. Si bene furto enertūtur vrbes,
quāto melius seruātur: Si nō indicauero cutus sit, nemo cognoscat. **V I**
B I I R V F F I, Cutus ego si potuissem, nō parietē tantū, sed p̄ctus
ipsum perfodissem, nondū totū cōsummaui officiū, non est tam angu-
sta Respu. ut ab vno opprīmi possit. **G A E S T I I P I I**. Nolite a me

omnia exigere quæ scio, multa sunt, quædā in cōcione dicēda, Hoc fur-
tum liberos nostros docete, Rogo vos iudices per furtū meū, quoties
furtum meū protuli, tacet dñs, ego fur, Ecce altera iniuria, nō tu, inquit,
perforasti domum. Tace, ego noui ista melius. Narrare soleo, non nes-
cere quæ scio.

¶ Libri sexti & vltimi controuersiarum finis.

¶ Quia quedam in precedenti controuersia desunt: quæ sunt
in declamationibus epic declamationem subiecinus.

¶ Prima pars pro fure.

ID solum sustuli quod fur reliquisset. Nihil magis fur timuit, quā ne
dominus furtū agnoscere nolleret, Ruentis ciuitatis statum, vnus pas-
sietis ruina suspēdit. Profiteor indicium furti, Nunc ciuitas conscia este
Furtum est quod timet dominus agnoscere, quod qui perdidit, suppli-
ciū tulit, præmiū qui furti pte: Cui magis permisisses loqui, si eodē tem-
pore & fur venisset, & dominus: Mille nantium duces furto Trotam ce-
pistis, Si bene furto euertuntur vrbes, quāto melius liberantur: In forū
veni, narraui nocturnā expeditionē meam. Conuenerāt omnes tanquā
ad concionē. Cur me submoues ante actionē, cum nec proditores inau-
diti pereant: O furtum in concione narrandū, proditoris vigilantissi-
mum peccus, & in exitia nostra semper sollicitū, publica fata sopierant.
Ita enim ministros eius alligauerat somnus, vt mihi liceret eligere quod
tollerem. Diruere mihi videbar hostium muros. Furtum vocas, quo ni-
hil melius tuo anno factum est. Nemo fur Rempub. cogitat. Nihil non
licet pro Rep. facere.

¶ Pars altera pro magistratu.

Quale id spectaculū fuit cōposuerat inter se fortuna Resp. furē & pro-
ditore vt vidit inutile, furtū suum pdidit, vt nobis vderet, quod nulli
poterat. Tā callidus fur, vt etiā proditori posset imponere. Cōsiliū vide-
ri vult infelicitatē furti sui. Lex quæ nocturnū furem occidi iubet, quo
quo modo iubet, non de dānato tantū, sed de fure loquitur. Odit hoc
vitiū, nec immerito, nō multū abest à pditore. Sustulit quod nō elegit,
sed quod illi fatū publicæ felicitatis obiecit. Vno tēpore & proditore no-
bis ostēdit, & furē, qui diuitē cōpillare mallet, quā dānare. Effregit do-
mū manu suspensa. Eluxit illū tunc nō primū fecisse. Sustulit, nō quod
voluit, sed quod potuit, Bonio exēplo dānatus proditor, malo inuēctus,

LIBER SEXTVS.

¶ Diuisio.

AN malo animo ingressus sit domum diuitis? quod ex his probari potest, q̄ parietem perforauerit, q̄ statim scrinia cōreclaret, q̄ non potuerit ipse alicū de coniectari illū esse proditorē. Faciūt pro illo, q̄ ipse detulerit ad magistratus, q̄ indicium sit professus, deinde etiā si malo animo fecerit, an tanta utilitate p̄sari debeat? Et an cui semel condonatu sit, omnino cōdonatu sit crimē, ut nulla infamiae nota in posterum relinquatur? Et si omnino non sit condonatum, an in illa occasione concione prohiberi possit, cum alios uideatur conscius indicaturus? Status est si mitius legalis, an furti nomine hic teneatur.

¶ SCHOL. (q̄ ne dominus) nihil magis optauit, q̄ ut dominus agnosceret res sibi ablatas, haec fere omnia à contrarijs, (Prodidi furtū) hoc ipso arguitur nō fuisse furtū, (Indiciū profiteor) ego ipse ueni indicaturus alios conscios, ut uel ob hoc ipsum cōcione prohiberi nō debeat, (Tuto illi) uel ipsi dño uel magistratui (Te interrogo) te inquā qui me accusas, (Furtū fecisset) hac lege, si quid hostibus eripuisset furtum diceret, (Vel proditori) nam ipse a me silentium magno emisset, ne proditio detegeretur, (Si bene furto) exemplū ex contrarijs (Nondum totum) hoc ad id spectat, ut uideatur opus esse illius concione, qui indicaturus sit & alios proditores, (Ego fur) supple loquor, aut quid simile, (Tace, ego noui) quasi uel ob hoc ipsum opus sit concione mea, ut illa, quomodo gesta sint, à me narrentur, (Nec immerito) sic hoc distinguendum, nec immerito, nō multum abest à proditore (eluxit illū) apparuit, indicio fuit, (Malo inuentus) quos niam occasione furti deprehensa est proditio.

¶ Ioannes Brocarius Lectori.

¶ Habes candide lector Senecae declamationes, & omnes fere cōtrouersias (certe potissimas) ac deliberatas, cum scholitis non poenitendis, & quibusdam alijs ad artis rhetoricæ usum spectantibus Ioannis Petri Toletani in celeberrima Complutensi Academia artem rhetoricā profitentis: quas nostris typis modo in lucem emisimus facultate, & licentia dignissimi ac admodū Reue. Domini dñi Licēciati Petri de la Gasca in dioecesi Toletana Vicarii generalis. Fruere ijs, & maiora expecta elegantioribus etiā typis, ex officina nostra Cōplutensi, anno virginis partus

M. D. X X X I X.

Mense Aprili.

obsequium amici ueritas o dno pari t

M. mag. senior scilicet

H. Decordoga

M. mag.

Indevidua
quodammodo dno est
et dno est

Indevidua

Indevidua

